

КЪНЧО КЪНЧЕВ НЕИЗЖИВЯНОТО МИНАЛО НА ЕДИН БОГАТАШ

Част 3 от „Предградията на рая“

chitanka.info

Est campis, ubi Troia fuit.

Publius Vergilius
Maro, Eneida, III, 12^[1]

Много години след събитията в тая книга, Сюзън Бойл изпя една песен и каза накратко онова, което чувстваше Радостина през целия си живот и което авторът така и не успя да опише. Ето нейния текст^[2]:

*Имах една мечта от малко дете,
когато бях изпълнена с надежда
и животът си струваше да се живее.
Мечтаех любовта ми да е вечна.
Мечтаех Бог да ми прощава.
Тогавя бях млада и безстрашна
и не се боях да посрещам дните и грижите.
Времето течеше, мечтите ми се раждаха,
понякога се сбъдваха, но най-често се пропихаваха.
И ето че за кратък миг той беше при мен
и аз мислех, че ще изживеем живота си заедно.
Но може би има мечти, които не могат да се
сбъднат
и има бури, които не могат да се преодолеят.
Искаше ми се животът ми да бъде толкова по-
различен
от сегашните объркани, трудно поносими дни.
Но съдбата унищожих мечтата, която имах.
Оттогава аз се опитвам да я заменя с нещо.
Все не успявам, но ще продължавам отново и
отново,
докато Бог ми дава сили.*

[1] Сега е поле там, където някога е била Троя. Вергилий, Енеида, III, 12. ↑

[2] с някои незначителни корекции в началото, в средата и към края. ↑

ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕАМБЮЛ

*Онези, които не успяват да изучат
историята, са обречени да я повтарят.*

Думи, приписвани
на Джордж Сантаяна^[1].

Другарят Сталин стоеше до прозореца в кабинета си, гледаше как вятърът мете неясно откъде дошли в двора отбрулени листа, подръпваше от лулата си и мислеше за предстоящите задачи.

Вчера с един подпис беше изпратил в небитието дваисет и две хиляди поляци. Най-после беше отмъстил за раната, която му нанесе полската армия преди дваисет години^[2]. Приключи една дълга битка. Бяха си разделили с братска Германия по половинка от братска Полша, а сега принесе и една яка хекатомба в памет на десетките хиляди червеноармейци, загинали в ония бурни години. И за своя памет. Днес — след половинвековни усилия — започна и последният етап от една стара руска затея: връщането на един пак братски народ в лоното на... правата вяра. Сигурно и тук нямаше да се размине без жертви, но то какво бяха за предстоящата страховита война сто хиляди отдолу или сто хиляди отгоре? Едно няма нищо с известно количество нули.

Преди малко беше разговарял с Георги Михайлович^[3]. Героят от Лайпциг беше махмурлия от вчерашното надпиване с Никита Сергеевич, но не чак толкова, че да не може да съобрази кой командва в по-близката, а скоро и в по-далечната част от света. Не беше от елитните майстори на политическия шахмат, но заедно с оня вироглавец Тито бяха най-важните му фигури в продължаващата вече две десетилетия сложна игра на съветската политика на Балканите. Йосиф Висарионович изпусна облаче дим. Не му хареса това сравнение. Не обичаше шаха. Някаква си дъска с 64 квадратчета изглеждаше жалка в сравнение със света. А и какво удоволствие имаше в това да си играеш с дървени безобидни фигурки, вместо с

истински свирепи врагове. За съветския народ беше полезна, нямаше спор. Успехите в нея бяха добра реклама за съветския строй. Развиваше ума, а и изпускаше парата в безброй безобидни войни за наивници. Но в нея нямаше тръпка: не можеше да унищожиш противника — можеше само да му вземаш тия глупави фигури и пешки, а докато накрая той доброволно се предаде. Пък и в тази игра имаше по-добри майстори от него. Докато в другата — жестоката и истинската — нямаше такива. Там нямаше и равен. Затова той почти не играеше шах. Съвсем друго беше в реалността: един ход, едно драсване с червения и най-вече с любимия си син молив^[4], едно духване докато си пафка лулата, и петдесет хиляди украински контри или двайсет и две хиляди пленени вражески солдати от някоя братска армия, или дадено количество от някакви други ги няма. Само че наистина. Ей така — пфу — и изчезват в небитието. И няма да се върнат, за да участват в следващата партия. Другарят Сталин се усмихна леко презрително и направи движение с ботуш по килима — сякаш размазваше малка невидима гадинка. Но докато се стигнеше до лесните и прости решения, трябваше много работа. И с тия твърдоглави обитатели на Балканите щеше да е трудно. Още доста ходове трябваше да направи. Все едно, накрая щеше спечели. Той винаги печелеше. Започна още през двайсетте, когато стана генерален секретар на партията — една длъжност, към която останалите играчи поглеждаха с подигравателна усмивчица. Защо да са секретари? Да драскат по протоколите мислите на великите? Глупаци. Затова всички ги отправи към старогръцкия Хадес през подземията на съветска Лубянка. Пътят към властта, към истинската, несподелена с никого, безусловна и неограничена, всепомитаща, титанична и недостижима за останалите власт, беше открит именно защото винаги забелязваше навреме онова, което враговете му пропускаха или виждаха, когато вече беше късно. След като зае най-възловата позиция под носа на съперниците си, лесно победи еврейските отрепки от ленинското политбюро. Той беше поел ролята на оня Голем, който амбициозният и умен (глупав, глупав) рави Леви искал да направи, за да пази избрания народ. А се получило точно обратното. Същата съдба имаха и щяха да има кулаците, чекистите, анархистите, троцкистите или трактористите — все едно — всички, които щяха да се изпречат на пътя му. Йосиф Висарионович отново пусна кълъбце дим и се подсмихна — всички

съидейници, сподвижници и съмишленици на другаря Ленин, както и техните протежета до девето коляно изчезнаха. Всички велики владетели преди него бяха изчиствали пътя към голямата цел. И тя вече постепенно се откриваше. Имаше една простичка мечта: да победи най-важните си врагове и да направи държавата си велика. Не да строи първобитния ленинов социализъм. Илюзиите му за това какво представляват измислиците му се изпариха още по времето на непа. Той отдавна бе забелязал, че това, което правят хората, прилича на тях самите. Затова наблюдаваше толкова внимателно как се държат на разпитите съратниците и първи дружки на вождата — железните комисари. Всички бяха страхливци. Вместо да защитават героично идеите си, те през цялото време правеха жалки пазарлъци за животеца си. Тогава какъв можеше да бъде „най-прогресивния строй“ на тия чифути? Щеше да е същият боклук като тях самите. На всичко отгоре Владимир Илич реши, че новият строй може да победи само в едно государство. Глупости бяха това, пълни глупости. Не можеш да се пребориш с враговете си, ако всички наоколо са ти врагове. А те бяха такива още от времето, когато Александър Невски попиля европейските рицари и ги издави в Нева и Чудското езеро. Всяка от тъй наречените велики сили беше враг на Русия. Англия, Германия, Франция, САЩ, Япония... Всички. Сред тях се ширеше доктрината за непълноценността на славяните. Подчовеци — така наричаха руснаците. Тези капиталистически мракобеси организираха златната блокада — за да поставят неговата страна на колене, да я разпарчетосат и завладеят. От край време имаха една цел: унищожението на Русия. Ясно беше: това бяха зли и безпощадни врагове. Ако искаха да ги победят, трябваше да преобразят великата Рус, а след това да успеят да превърне тия надменни европейци в ентусиазирани съветски труженици. Многонационална съветска Европа — това беше спасението. Но вместо да се обединят около другаря Сталин за великата цел, другарите от политбюро и цека служеха на други цели и други господари. И крояха заговор след заговор срещу него. Само че той оцеля и ги измете с голямата сталинска метла. Остави послушните — като „старостта“ Калинин, захлупения кариерист Ворошилов или жадния за власт украинец Никита Сергеевич. И любимеца му Микоян. Те му бяха верни, защото бяха наясно с превъзходството му, и щяха да изпълняват

безпрекословно волята му. Дори ако въобще не разбираха какво всъщност правят. Така и стана. С тях беше изминал труден и дълъг път, но вече бяха близко до целта. Да. Знаеше той, че умее като никой друг да вижда постижимите цели, да ги разбие на задачи и да намери хора, които да ги реализират. И, разбира се, да ги накара да работят здравата с двата най-мощни мотиватора: властта и страха. Особено със страха, че утре може да те няма — тук Стопанинът се подсмихна. Всичко се нареждаше. Нямаше начин да не успее. Затова строеше той Дворецът на съветите^[5] — за да приеме там последната европейска съветска република, когато най-накрая завладее стария континент. Беше успял да отложи за още малко титаничния сблъсък, но той нямаше да се размине и скоро милиони бойци от Червената армия щяха да се изправят срещу ордите на фюрера за една последна битка. След победата Русия вече нямаше да е само граница между Азия и Европа. Нямаше да го има разкраченото „между“, а само нормалното за всяка граница „със“. Разбира се, Азия нямаше как да завладее — там бяха половин милиард китайци. И с Англия сигурно щеше да се наложи да воюва още. Те бяха най-лютия враг от векове и нямаше да се дадат лесно. Америка пък беше непристъпна, оградена с много океанска вода. В Африка — той се подсмихна под мустак — имаше основно негри и маймуни. Е, и злато и диаманти имаше на поразия. А също нефт и маса други полезни неща. Но засега можеше да мине и без тях — неговите му бяха достатъчни. Виж Европа, тая позастаряла опърничава мома, трябваше час по-скоро да я хване за френската талия и да я... завладее. Така вражеското обкръжение щеше да престане да съществува и неговата империя щеше да бъде спасена — веднъж и завинаги. Това бяха магнитите: вдъхновяващата мисия на спасител и необходимата за това всеобхватна власт. И тя не беше за никакви си пролетарии и колхозници, ама че глупост. А за него. За Господаря на света. Е, и за неколцина от неговите хранени хора и съратници. То това си беше основната идея и на вождовете на революцията. Той погледна към стената зад гърба си. На нея висеше снимка, на която, ограничен от проста рамка, Владимир Илич четеше „Правда“. Като него и той беше прикривал истинските си намерения зад разни бомбастични и фалшиви от край до край лозунги. Само че не сколаса. Той обаче трябваше да успее. За целта най-напред беше нужно да победи собствения си народ и да направи държавата си по-силна от всички

останали. Както подобава на най-великите царе на Русия. И той го направи. Дотук всичко беше само класическо натрупване на преимущества и завземане на всички открити линии и форпостове преди последната, решаващата атака. След която следваше разгромът на врага. Разбира се, на неговата територия. И другарят Сталин познаваше нещо от теорията — но не само на тихите сражения по черно-белите квадратчета, а и на истинската игра, в която отсичаха главите на царете от победените империи. И други неща знаеше той, за които обикновените хора дори не подозират, но с тях не можеше да въодушеви и поведе във великата война масите така, както с фанатичните измислици на оня чифутин. Сега предстоеше най-важната, последна Битка. Оная, която всички велики владетели водят. В нея нито едно обстоятелство не беше маловажно, нито един противник не биваше да бъде подценен. Но Йосиф Висарионович нямаше причини да се съмнява в крайната победа — той и огромната му империя бяха едно цяло: ако си мръднеш пръстчето на ръката, някъде — във Владивосток, Урал или в далечна Колима — се разклащаше^[6] като небостъргач при земетресение цялата велика система.

Щеше да успее и на Балканите. Те бяха плацдарм и врата към двата континента. Да ги владееш, означаваше пътят към тях да е открит за теб и затворен за враговете. Най-важната пречка пред неговите планове там беше една трудно превземаема крепост — тая изплъзваща се от великите сили държапка България. А както е известно на специалистите, крепостите се превземат най-лесно отвътре. Затова му беше нужен и тоя балкански дръвник — за да направи от него леснопреносим троянски кон.

Беше ясно и стегнато като замисъл. България беше царство, а пролетариатът мрази монархиите. Освен това по всичко личеше, че в решителната битка, тя ще бъде на страната на Райха. Българите — имаше много данни за това — изглежда не бяха и славяни. Затова и Адолф Алоизевич ги обичаше толкова. Така задачата ставаше още по-лесна. И да имаше някакви пречки от сантиментален характер — възпиращи връзки между руснаци и българи от близката и по-далечна история, сходен език, азбука и там още каквото има — всичко щеше да бъде забравено, ако в идващата страховита война те са на страната на най-могъщия им враг — Германия. Да, — поклати глава Йосиф

Висарионович и почука леко с лулата по пепелника — могъщ враг, а трябваше да е най-могъщият им приятел. Но и това щеше да се сбъдне най-накрая.

Събитията из българско скоро щяха да се случат и затова бързо трябваше да се скове преносимото съоръжение. Тоя празноглав и суетен печатар с бял каскет и подчертана любов към чашката разполагаше там с няколко хиляди действащи и потенциални терористи. Бяха неграмотни дриплъовци или заразени с болшевишки идеи интелигентни, властта ги преследваше, разбиваше организацията им и пращаше по затворите и на бесилката водачите им, а те ѝ се зъбеа с епизодични убийства. Организацията им беше на нивото от времето на оня обесник, брата на Владимир Илич, оръжието им също беше оттогава и едва ли имаха ясен план за седмица напред. Георги Михайлович трябваше да ги насочи в правия път — към партизанска война. Ако не ги избиеше царската полиция, когато червената армия стигнеше брега на Дунав, в България щеше да я очаква за своето назначение основното ядро на бъдещите управници на новия съветски сателит. Също като в задунайската губерния от плановете на Романови, само че не великоруски мечти, а сталинска реалност. Тогава щеше да дойде редът на кагебе. „Няма да допусна чифутите да ми попречат и нещата да се развият така нелепо, както след Руско-турската война през седемдесет и осма. Не ми трябва и някой нов Достоевски^[11] и разни... хроникьори да описват онова, което съм пропуснал да направя. Или да разправят, че е било съвсем ненужно“ — поклати глава Бащата на народите с онова чувство за историчност, което несъмнено притежаваше, и продължи да мисли още малко в тая насока. Не му харесваше, никак не му харесваше светът да се управлява с парите на евреите и тъмните сили. Само че те още държаха най-важните позиции в тая част от света, която все още не беше негова. По-голямата. И с това трябваше да се съобразява. Затова беше започнал създаването на вездесъщата си система, чрез която властваше в безпределната си държава, още в ония далечни години. Присмиваха му се тогава неговите съперници от онова омразно политбюро. Планове крояха, заедно със задокоеанските си господари. Само че помогнаха ли им милионите, дето ги имаха в швейцарските банки? Помогнаха им колкото... на застреляните в Лубянка — спестовните им книжки. Заминаха си всички, всеки по реда си. Добре

си действаше тя. Основните ѝ лостове — не парите, тая проклета чифутска измислица, не, а указите, резолюциите, номенклатурните списъци и могъщите червените книжки — бяха персонални. Те не се получаваха и губеха в някакви си банки и борси, а се придобиваха с филигранна grosмайсторска техника в жестоките задкулисни игри, но винаги по благоволение на висшестоящите, както и можеха да се отнемат пак само от тях. Не като парите, които всеки може да вземе, а именно когато господарите решат. Вярно, коварствата и интригите можеха да изиграят водеща роля и при получаването, и при отнемането им. Но то от библейски времена така е устроен животът — пълен с подлости и предателства. А и кой можеше да се мери с него в тези още по-древни азиатски дисциплини? Никой. Затова най-отгоре — на самотния, завладяващо царствен и недостижим за останалите връх — стоеше той. Беше опасно само ако някой враг се промъкнеше в сърцето на системата му. Такива имаше непрекъснато, но повечето от тях имаха специфични, насочващи фамилии и съответните служби знаеха родословието им до девето коляно^[12]. Имаше и предани пазители, заставени да бъдат такива с желязната хватка на държавната сигурност^[13], която той държеше пък със стоманена хватка. Всичко действаше безотказно. Така или иначе се натрупваше доста кадрови боклук. Затова той периодично го премигаше. Точно тая система щеше да въведе във всяка от страните, които предстоеше да завладее. В качеството си на съветници, овластени от непреодолимата сила на неговата червената армия, безпощадните му тайни воители трябваше да устроят и необходимата *българска чистка*: старите кадри на монархията и на всички *мислими контри* трябваше да бъдат... да, изметени с голямата метла. Тъй беше постъпила и болшевишката власт под мъдрото ръководство на другаря Ленин през Гражданската война, така постъпваше периодично и другарят Сталин. Метеше здравата, стахановски. Като Иван Грозни, Петър Велики и всички останали, само че взети заедно^[14]. После, в общия процес на спояване^[15], това племе — славянско или не — трябваше да бъде претопено в неговата империя. Езикът беше близък, и азбуката обща, и религията щеше да е една: безбожието или комунизма — кой както предпочита. Разбира се, те като останалите щяха да имат и общ бог — кой друг, ако не бащата на народите, най-великият от великите, най-славният от славните и прочее и прочее, а именно другарят Сталин. В края на краищата той го

заслужаваше. Поне защото най-накрая всички щяха да живеят в света, който той беше създал. „Е, може и да не се обожествявам съвсем. Достатъчно е и да съм само Негов заместник. Не е зле за един бивш семинарист“ — подсмихна се той.

Не биваше да се разсейва, дори и с шеги. Трябваше да се съсредоточи върху предстоящите многобройни и трудни ходове. На първо време трябваше да се подберат най-подходящите от хилядите емигранти, които да се обучат от руските инструктори как да водят партизанската война. После да ги изпрати тайно във вражеското царство и да чака докато войните му осъществят баталната част от замисъла. После щеше да дойде редът на неговата пета колона в тая вече... братска държавка.

След като изпълнеше всички задачи, другарят Димитров пък щеше да си отиде по реда си. Той дори гопак не можеше да играе като хората, а на всичко отгоре беше и слаб пияч. За какво му е тоя мударк^[24]? Да разхожда белия си каскет по празниците ли?

И тук Йосиф Висарионович отново се усмихна, дръпна от прочутата си лула и направи едно къльбце. Всичко можеше другарят Сталин, дори да направи от най-проклетия враг, а защо не и от най-верния си сътрудник и блюдолизец едно радващо око то облаче дим.

Като погледа още малко през прозореца, Стопанинът се върна до бюрото. Седна, остави лулата в пепелника, сипа си водичка *боржом*, придърпа бавно една папка с надпис „свършено секретно“, отвори я и погледна към бронзовата чаша с добре подострени сини и червени моливи^[25]. Посегна към един дебел, двуцветен, когото най-обичаше, но се заколеба.

Не му се работеше, а не можеше да реши дали да поиграе билиард или да отиде на баня. Сякаш му се играеше билиард. Но май повече искаше да се напари и да изпие после чаша ароматен чай и един още по-ароматен коняк, налят преди да се роди тавариш Ленин. Можеше да се обади и на Вера^[27]. Беше я сънувал в недостойни за една болшевичка пози, но то кое можеше и да не съдържа само елементи от официалната идеология, решаваше той. Затова сега Хазяина щеше да позволи едно такова своеволие. Можеше да се каже, че идеята да... попейт заедно (не задължително в тоя й вид) е полезна за съветската държава.

Другарят Сталин пак се подсмихна с тънка усмивчица и натисна звънеца.

— Слушам, Йосиф Висарионович — показа се на вратата немедленно неговият верен оръженосец.

— Александър Николаевич, отивам на Близката^[28]. Кажи на Власик да приготви банята. Отклонявай всички обаждания, освен на другаря Молотошвили. Да, и след два часа изпратете кола да докара Вера Александровна.

— Разбрах, Йосиф Висарионович. Ще бъде изпълнено.

Вратата се затвори и дребния, вече посъстарен човек със сипаничаво лице се изправи. Чай щяха да му приготвят там, а коняк от някоя бутилка от *ония години* можеше да си сипе и сам.

След час Вождът и учителят на народите се потупваше по стар сибирски обичай с малка метличка в парилката и си тананикаше весела грузинска^[29] песничка. В нея се казваше, че и животът е хубав, и да се живее, е хубаво. Както щеше да запее след много години един друг любимец на народа, за някои хубав, а за други не чак толкова^[30].

А в кабинета на другаря Сталин, в тясното пространство на рамката си, вождът и учителят на световния пролетариат продължаваше да чете „Правда“.

---

[1] Не е популярен из българско. Там познават Тони Стораро и Зейнеб Маджурова. ↑

[2] Тогава половин милионна полска армия нахлува на територията на новообразуваното съветско государство с цел завладяване на Украйна, Беларус и Литва и образуване на федерация — една отколешна мечта на полските панове, пшепрашам бардзо. Този братски жест е от благодарност за признаването на Полша от болшевиките. Те, от своя страна, след тежки сражения отблъскват нападението и нахлуват братски на територията на братското панство, за да донесат свобода на братския полски народ. Там обаче, пак след тежки (братски?) сражения, в които всяка от воюващите страни участва с по стотина хиляди *сабли*, червеноармейците претърпяват съкрушително поражение. Полските другари изненадващо не се предават, а и некадърността на някои съветски военачалници, сред които изпъкват Будьони, Ворошилов, Тухачевски, Егоров, както и неговият помощник (другарят Сталин) осигуряват на братския

Съветски Съюз вместо бойна слава стотина хиляди пленници, повечето от които не оцеляват в братските военнопленнически лагери, както и трийсет милиона златни рублички контрибуции и прочее репарации. Главният стратег на братската касапница от полска страна — пан маршал Пилсудски, е произведен в чин национален герой. Той има и друга несъмнено положителна страна: посочва като най-пряко отговорни за икономическата криза в Полша (тя си е перманентна) брат'чедите на инж. Къбоков и лично чичата му. ↑

[3] Може да откриете, че името Георги се среща многократно в романа. Не може да е иначе — по тия земи така се нарича половината^[7] от населението. Затова следете за кой точно Георги става дума. Иначе ще му изтървете края, както го е направил и авторът. ↑

[4] Синият молив е любим на Мустакатия още от времето, когато се е казвал Йосиф Джугашвили и работел като редактор в „Правда“. Някои го наричат *секретното му оръжие* и имат, определено имат основание. Например с този легендарен молив е драснато^[8] краткото и дори малко невзрачно „За“ на предложението на тавариш Берия за разстрела на пленения полски елит^[9]. Това драсване е в пълния смисъл на думата „убийствено“. Като хиляди други. Легендарен карандаш. ↑

[5] Ако искате да научите какво — поне по замисъл — е щяло да представлява това невероятно грамаданско струпване на бетон, грандомански амбиции за световно господство и непосилна за обикновен човек грандоманска сталинова помпозност, това огромно почти колкото цялата марксистка глупост и абсурдно почти колкото самия *сацуализм* здание, можете да погледнете в сайта на Википедията [Дворец Советов](#). За мое не по-малко съжаление този величествен проект не е изпълнен. И то заради кого? Заради Никита Сергеевич. По неясни причини този безхарактерен кукурузоделец се е отказал от световната слава. Все пак поне използвал бетонните основи като корито за най-големия в света, а може би и в близката част на Галактиката плувен басейн на открито. За да не замръзне през лютата руска зима, водата на така получения средно голям язовир наскред Москва се е отоплявала. Някои учени предполагат, че за целта е построена Братската ВЕЦ. (Това, разбира се, са академични бръщолевения. Нейната мощност е недостатъчна, защото е само 4.5 Гвт.) А Витя Суворов изобщо не е прав, че изпаренията от великия басейн похабявали някакви си картини, предизвиквали корозия (от

къде на къде?) и тормозели московските граждани (бе, те много чувствителни били). За тези явления науката сигурно има и друго обяснение. Той може и да е велик писател, но не е дори средно голям специалист по мокрене на културни ценности, да не говорим за методите за инквизиция на съветски граждани. Например американските империалисти много повече са тровили живота на търпеливите московчани, като са им отклонявали неизвестно накъде стотици хиляди (или милиони?) тонове „докторская колбаса“ и равностойни количества от прочутите „сосыски“ (по нашему кренвирши или saucisse на френски). Че това е така можем да се убедим от един прост факт: тези продукти перманентно липсват из целия велик Съюз. Кой може да е причината? Те и само те. Ето, това наричаме ние тормоз. ↑

[6] Излиза, че и Йосиф Висарионович е наясно с резонансната теория. Това е много странно. Академичен факт е, че те с Алексей Романович не са се познавали. Тогава да не би с Анастасия Михайловна да са били *знакомы*? Хъ. Болшевишки лидер от такъв ранг да разговаря на такива отвлечени теми с неизвестна никому велика княгиня? Абсурд. Исторически невъзможно е да са обменяли идеи и с инж. Къбоков, още повече че той — противно на мнението на някои съветски другари — не е сталинист. Тогава? Ама че история. ↑

[7] По официалната статистика са 5%, което, както и да го гледаш, си е минимум половината на всичките 10%. Неккъф тарикат от Статистиката ми пробутваше разни пинизи, че това не било статистика, че за социологични заключения требвало неква си преставителна извадка и прочее. Айде не на нас тия. Разните му статистико-стъкмистики са ни ясни. Абе да го духат статистико-стъкмистиците и техните помагачи, американските/руските (ненужното да се зачеркне) империалисти. ↑

[8] Според някои изследователи, Великият вожд и учител е драскал резолюции и със *зелен* молив. Посочват една, която е много известна. Може да я видите например [тук](#). ↑

[9] Специалисти, чиито родители другарят Сталин е пропуснал да утрепе навреме твърдят, че документите за разстрела са фалшивка, при това доста нескопосана. Може и така да е. Избиването на половината от полския офицерски състав и на все още неуточнена част от елита на полската нация обаче не е наужким. Вярно, изстребления и с

по-голям размах бяха скрити успешно от работниците и селяните за десетилетия. Но те не може да се скрият от ония, които ще ги извършват. В частност за тази *бойня*, както казват руснаците, трябва да се изпишат сигурно половин тон боеприпаси от арсенала; свързана е с маса изкопни работи, маскировъчни мероприятия и други мащабни технологични задачи. Няма начин за тях да няма *секретен* план и съответните му *секретни* писмени заповеди. Иначе *сътрудниците на органите* могат да подпукат като нищо и ленинския централен комитет, заедно с още по-ленинското му политбюро. Тези задействащи огромния смъртоносен механизъм заповеди, както можем да се досетим, ако не сме хептен тъпи, ще са подписани пак от другаря Сталин. От кого друг да са подписани? Тъй че, истинските документи все някъде трябва да са забутани. В *онова ведомство* нищо не се е губело^[10]. Нека тия печени специалисти да опровергават фалшивите факсимилетата в мрежата, по единствения убедителен начин — като покажат истинските. Те, както и сами можете да се сетите, ще изглеждат по същия начин. Разбира се, усещането ще е съвсем друго, истинско. ↑

[10] Дори моят началник — дребен смърмолечкан бюрократ, като не можеше да намери някой документ, не се разстройваше. „Потъна — вика — някъде. Няма страшно. Ще изплува, когато не ни трябва.“ ↑

[11] Другарят Сталин вероятно има предвид „Дневник на писателя“ на Фьодор Михайлович. Май там се развиват тия зловредни теории. Едва ли е в „Престъпление и наказание“. Не си спомняме в нея да има такива поуки — може би защото, както казват грамотните власи, не сме *ги* чели, тая книга. И още нещо бихме добавили тук, защото не знаем къде другаде: На някои критици им беше направило впечатление лишеният от всякаква романтика (освен революционната) и на места доста циничният език на другаря Сталин. Ми те какво си мислят? Че по най-високите етажи на неговата империя са си служили с високопарната фразеология от болшевишките конгреси и цитати от латински и древногръцки автори? Или че на закритите пиянски сбирки, на които Никита Сергеевич е тропкал *гопак*, членовете на сталинското политбюро са пеели кантати за щастливото бъдеще от прочути съветски композитори? Остава само да си мислят, че безбройните смъртни присъди, които е подписвал вождът и учителят на народите, са били написани в стил дактил или амфибрахий. Да, не е

било така, таваршчи. Машината за убиване е работела бюрократично в пределна степен, а дори това само по себе си вече е цинично далеч отвъд нормалните човешки представи. Инж. Проданов, който си спомня свой предишен живот в Кремъл, ми е разправял с точно такъв сталински език такива страхотии, че понякога нощем се напикавам от страх. Но то може да е и от възрастта. ↑

[12] Разказват, че в НКВД е имало отдел, който само с това се е занимавал. ↑

[13] На руски е *государственная безопасность* — да поясним, за всеки случай. Затова и най-известното име на тая организация, от което нас (по-възрастните) ни побиват тръпки само от произнасянето, е КГБ. За всяко нещо болшевиките, нали са комисари, правят комисии и комитети, и от „Чрезвычайна комиссия“ и „Управление“ (ГПУ^[16] и ОГПУ, който помни), през НКВД (комисариат), най-накрая се спира на познатата на всички трибуквена абrevиатура. Но, разбира се, както и да се преименува, не спира да малтретира, осакатява и избива чрез различни способности, методи и *технологии* милиони невинни жертви^[17]. По това време в страховитите редици навлиза на смяна наборът от синове на избитите от същото това, както казва великият К. К., чудо-юдовище. Точно за тях другарят Сталин измисли лозунга „Синът за бащата не отговаря“. А другия необходим — „Отречи се от баща си в мое име“ — вождът на всички народи и по съвместителство тяхно ново божество е изучавал в семинарията, да ни прости Господ. ↑

[14] Според инж. Къбоков и доста, ама доста отгоре. — Бел.ред. ↑

[15] Стопанинът на Кремъл не познава категорията „интегрирани“. Това, както казва инж. Къбоков, е по-късен евфемизъм в речника на тъй наречените западни демократи и означава процес със същия краен ефект като при Висарионича, но уж с по-мирни средства. Един път като разговаряхме за тия отвлечени материи, Божо изненадващо запита: „Как — вика — могат да бъдат приобщени хората от различни етноси и вероизповедания към една култура, в която те не знаят дори имената на повечето от обичаите и традициите? Не ти ли се струва, че тея директиви на Евросъюза за интегриране са класическо лицемерие на наследствени завоеватели? Как да приобщиш негрите от Мали към Виената? Ще им посадиш банани на площада пред Щефанкирхе? Или ще им докараш маймуни в Пратера? Как да

интегрираш ескимосите към парижкия живот? Иглута наред Плац Пигал ли ще им направиш? Или ще им пуснеш бели мечки в Булонския лес? Ами арабските бежанци? Как ще ги накараш да работят, като им плащат месечни помощи, дето повечето наши пенсионери не виждат за цяла година? Айде, това да го оставим. Ти ми кажи кой ще приобщи циганите към цивилизацията^[20]? Това ще означава да ги накараме да спрат да лентяйстват, да лъжат, да крадат и да ни тероризират. Да не би да вярваш, че ще успеем да го направим? Интеграция — казал Божо като си изкривил презрително устата. — Нашите нови наставници използват това понятие като лицемерен демократичен евфемизъм за *завладяване* и *асимиляция* — натърти той. — Ето например нас турските османлии са се опитвали да ни интегрират към държавността си. Само че ние не сме се дали. Открай време не щем да сме в държава. Отстояваме си прабългарското. Абе, не е лесно нещо тва интеграцията. Обаче някои от моите роднини много умело я използват. Като понятие, искам да кажа.“

После въздъхна. „Я, вика, дай да му ударим по една метакса. Да се интегрираме към елините. Имам тука едно шише от времето, когато Теодоракис беше млад.“ Еми, ударихме му. Дет’ се вика, наинтегрирахме се едно хубавичко и после си тръгнах — да разнасям Божовата правда. ↑

[16] Аббревиатура от Главно Политическо Управление. Не го бъркайте с миролюбивото (според някои не чак толкова) Главно пътно управление. ↑

[17] Една малка част от тях са изобретени в античността и средновековието. Разказват, че когато Феликс Едмундович посетил в рамките на културния еврейски обмен някакъв австрийски замък, в който имало сбирка от подбрани класически методи за мъчения, той възкликнал^[18] пренебрежително: „Ето, това може да измисли гойският бюргерски ум — разчленяване, набиване на кол, варене в разни течности с нисък вискозитет и навиране на нажежени железа из наличните... не дупки, а как беше думата — да, отвърстия. Абе, пълна скука. Ние болшевиките ще тръгнем по друг път (*пойдьом другим путем*) и ще накараме да се стресне, глупости говоря, ще накараме да се втрещи самият дявол.“ Доколко е бил прав се вижда в безброй документални филми и клипове за ония времена в мрежата. Но това не

е занимание за хора с неампутирани нерви и наличие на душевни зачатъци. ↑

[18] Според други автори, той не е бил в никакви австрийски замъци. Случило се нещо съвсем друго: „*Едмундович Фелкс по стройке гулял, ржавые гвозди в мешок собирал. С треском по черепу* ^[19] *тряхнул кирпич. Метко кидает Владимир...*“. Ну, и так далее. ↑

[19] В други по-твърди варианти ёбнул. ↑

[20] Друг път той сам (и пред свидетели) отговорил на тоя свой каверзен въпрос: „Това с приобщаването им е пълна... (цензурирано). Кой е по-добре приспособен? Който живее по-лесно, по-безпроблемно, нали така? Я да видим ти — обърнал се той към събеседника си — колко си интегриран? Ток и вода плащаш ли? Плащаш. За осигуровките снасяш ли? Снасяш. Кое ти е без пари? Нищо. Изкривяш се от бачкане, а те правят на маймуна. Можеш най-много да послъжеш плахо данъчните. А те живеят без да се напъват — от социални помощи, детски надбавки и фалшиви инвалидни пенсии. Това дете успеят да си го откраднат, си е допълнителен бонус. И всичко това ние го плащаме от мизерните си доходи. Дори загубите на банките — заради заемите им, които не връщат, са калкулирани в лихвите по нашите заеми. Агентите по продажба на кредити да не би да не знаят, че циганорът и намерение няма да връща взетите пари? Не са ли ги виждали как продават на половин цена телевизори, хладилници и едно-друго, току-що купени на изплащане със заем през поредния черен петък, направо пред магазина? Е, кой живее тогава по-безпроблемно в тъпия ни социум? Кой е по-добре интегриран, а? И не стига, че мързелуват, крадат и живеят на гърба ни, ами и претенции имат за името си. Роми трябвало да им викаме. Не виждам смисъл повече да даваме от залька си, да хрантутим тая нечистоплътна мързелива пасмина.“ „Защо така ги обиждаш?“ — застъпил се някой от компанията. „Не си ли виждал каква мръсотия е в къщите им и около тях? — озъбил му се Божо. — Не си ли чувал в каква кочина превръщат блоковете, дете им дава общината? Че и всичко наоколо е усмърдяно. Защитник се извъди. Стига сме търпели издевателствата им. Нека да престанат да паразитират, да таковат на законите ни и да рушат държавността ни. Без друго вече не е останало много от нея. Да почнат да работят като нас.“ „Как да го правят, когато са неграмотни или са изкарали само някой клас от началното? Нали знаеш, че има

образователен ценз за повечето длъжности?“ — обадил се пак защитникът им. „Кой им пречи да се ограмотят? — веднага го засякъл Божо. — Образованието и за тях е толкова безплатно, колкото за нас. Само че вместо да ходят на училище, тях ги обучават на просия и на най-новите техники в джебчийството. Пък като не могат да четат и да пишат като хората, да се заселват по селата и да се залавят да орат, да сеят, да жънат. Пустеещи земи има колкото щеш. И с изоставени къщи е пълно. Само че и това май не може да стане. Те само ще окрадат покъщнината и керемидите. А дъските на стоборите и сайвантите ще ги изгорят през зимата. Нашите европейски ментори, като са толкоз печени в интеграцията, защо не ги приобщават, ами все гледат да ни ги върнат. Едни скандинавци и самолетните билетите им плащаха, че и велосипеди без пари им даваха. Само да се махнат. Обаче на нас акъли дават. Като на аборигени. Колко от тях могат да се похвалят с по-стара държава от нашта? Да не говорим, че с чужди букви пишат. И ние към тях сме тръгнали да се присъединяваме. Дето от край време все това са целили — да ни няма на тъпата им европейска карта. Ама както вървят нещата, май скоро ще ги огрее.^[21] Но пък може и да е за добро. Като започне новата европейска власт да ни интегрира... Живот ще си живеем.“ ↑

[21] Ние се разграничаваме от цялата тая изцяло отрицателна и съвсем негативна забележка.^[22] На всичко отгоре намирисва на явен националшовинизъм, че и на неосталинизъм. Да не говорим за антициганизъм. Разказваме тая случка само защото такава е работата на честните^[23] писатели: да разнасят романите си като огледала по кръстопътищата и квото се отрази в тях, това е. Освен това така даваме възможност на всеки да изпълни своя еее... граждански дълг и да докладва, където е необходимо. Ние отдавна сме го изпълнили. ↑

[22] Не само това. Вече (2019) се присъединяваме единодушно и към джендърската конвенция. Аз например бях решил да си сменям пола. И без друго от сегашния нямам особена полза. Само че това дамско долно бельо много скъпо, бе. Затова се отказах. Закъде ще съм, с тая мижава писателска пенсия? ↑

[23] За нечестните не искаме да говорим. Още по-малко — да пишем. ↑

[24] В руския се използват много синоними — като се започне от *мудик* и *мудрак*, мини се през *мудошлеп* и *мудофель* и се стигне до

завъртяното като юнашки мустак грузинско *мудошвили*. Но може да означава и **Московский Университет Далней Авиации и Космонавтики**. ↑

[25] Какво друго е имало още на това прочуто бюро? Масивна мастилница, настолна лампа, два свещника, телефон и... какво още? Да, там — подредени в купчина папки или разхвърлени на малки листчета — са лежали съдбите на сто и деветдесет милиона съветски граждани (намалели с около двацет милиона^[26] след Великата касапница), както и съдбите на поляци, чешко-словаки, гедерейци, румънци, юго-славянци, на пустите (от пустата им) унгарци и на още и на още. Както и съдбицата на нашето окаяно царство — вечния полукасасал, полугуберния и полудържава със здравата изпосъчинено или поне преиначено минало, изтичащо в поредната черна дупка настояще и съвсем, съвсем мъгляво (но все още цяло) бъдеще. Толкова мъгляво, че изцяло не се вижда. ↑

[26] Данните на автора, както винаги, са неточни. Оправданието му е, че ги е получил от инж. Къбоков, който следи темата от малък (колко малък?). Ето какво му е казал той в един от техните многобройни разговори по темата:

„Според различни източници от съветски, руски, английски, интернетски, злословни и клеветнически характер — казал Божо, — тези жертви варират в границите от 13–14–15–18, та до двацет и пет, четиресет и повече милиони. Когато правих проучвания на поредния форум и изразих умерени съмнения за данните от съветските служби (статистически, де), един руснак (ветеранът Виталий, така се представи) ми написа, че били двацет милиона, и веднага се озъби:

... этим цифрам верю больше, чем многим Вашим, хотя бы потому, что живу в этой стране, и мои деды проливали кровь в борьбе с фашистами и японцами. А не готовили консервы оккупантам...

Отговорих му, че ние винаги правим консерви за окупантите си. Например специално на тях сме изпратили стотици милионами то ли милиардами консервами с домати, патладжанам и имамбаяльдыми, за да е по-здравословно менюто за съветските ветерани от традиционните, произведени от техните колхозни селяндури пшено, цвекло и студоустойчива, дребна мичуринска ряпа.“

Ето поради такива братски взаимоотношения информационният поток се затлачва и не може да се установят истинските загуби на Съветския Съюз в жива (не е ли по-точно „умряла“?) сила. У нас аналогични затруднения възникват при уточняване броя на консервите.

↑

[27] Вера — може би става дума за Вера Александровна Давидова, оперната дива на Большой театр по онова време. Освен че е била всенародна любимка и три пъти лауреат на Сталинска награда, се говори, че тя е била... нали ме разбирате. Но все пак не сме сигурни. В СССР името Вера (Верочка) е било много разпространено. А и другарят Сталин е имал много... сещате се, де. ↑

[28] Вилата в Кунцево — бел. на ред. За повече подробности може да се започне например [оттук](#). ↑

[29] Най-пасваща на настроението на др. Сталин в случая е братската немска поговорка Wein, Weiber und Gesang, но незнайно защо той не си я тананика. За чехите тя е разбираемата и за нас Vínó, žený, zpěv; на френски я превеждат Aimer, boire et chanter, а на бенгалски е поетичното Sur, Sura, Sundari (няма нужда от превод, но за всеки случай — музика, вино, жени). Според Божо пък (той нали е полиглот), най-прочувствено звучи тя на урду: Kabab, Sharab aur Shabab — кебап, вино и жени. Сменяш само една дума с *кебап* — и как всичко добива наситен и, бихме казали, органично задоволяващ смисъл. ↑

[30] „И жизнь хороша, и жить хорошо“ — прославящ живота във великия СССР емблематичен лозунг от поемата „Хорошо“^[31] на Маяковски^[32]. Пет години след като авторът се гръмва, другарят Сталин подхваща не по-малко поетично темата на първото всесъюзно съвещание на стахановците с още по-прочутото „Жить стало лучше, товарищи. Жить стало веселее.“ Напоследък вече стана съвсем ясно какви веселби са падали по това време, а и по-късно. Много години след тия паметни слова самият Висоцки, в песента за юначния боксьор Буткеев, пее „И жить хорошо, и жизнь хороша.“, като уточнява, когато Буткеев е вече на пода, доста поучително: „Кому хороша, а кому — не очень.“ (в някои варианти „ни шиша“). Така звучи песента на руски — за сведение на онези, които поради русофобство или друга уважителна причина не са го научили. ↑

[31] Три години след като я написва, авторът изненадващо, но според някои (Гелето, Метаксаки и др.) съвсем правилно се гръмва. ↑

[32] Божо му вика на тоя „Огнения революционен хеви метъл и маяк на хеви ментите за соца“. Той нещо не го обича много. Но руснаците си го славославят. И у нас е на почит. Райнов, Радевски, а и самият Стефан Цанев са го превеждали. Ние се разграничаваме. А и не виждаме как може да се оцелее без малко послъгване. И повечко да е, не е кой знае колко вредно. Виж, ако го удариш вече съвсем през просото, тогава... Тогава може да стане кофти. Пак зависи от коя страна си. Например предишното правителство... еее, ний пак щяхме да се отплеснем. Въобще, умната. ↑

ГЛАВА XI

РАДОСТИНА

„Новото поколение е развратно, безлично и лишено от амбиции.“

Надпис   отпреди
3000 години.

Божидар тръгна от централата към пет. Свърши работата си бързо, но по който и от етажите да минеше, непрекъснато чуваше „О, Божидаре, къде се загуби бе? Влизай да му ударим по един студен чай. И да кажеш как се става милионер.“ или нещо подобно, от което ставаше ясно, че се радват да го видят и че слухът за преуспяването му го е изпреварил. Не можа да се откачи преди края на работното време, а и, честно казано, не му се искаше. Беше доста вълнуващо да срещне приятели, които не беше виждал десетина години. Но можем да отбележим, че ако не беше дошъл с мерцедес и шофьор, може би нямаше да е толкова вълнуващо.

Въобщее, отвсякъде погледнато посещениято мина успешно. Както щяха да го направят едно време, и сега шефовете приеха охотно подаръците и явно им се зарадваха. Това беше хубав знак. Все едно боговете бяха приели даровете, само че от практична гледна точка благосклонността на тукашните техни представители беше много полезна. Древните са разхищавали материала и са си губели времето, като са ухажвали разни влиятелни, но надути и обидчиви елементи от пантеона на безсмъртните, вместо да насочат усилията си към някой отзивчив продажник от антуража на съответния регионален велможа, който ще им свърши работа. За разлика от тях, в козлодуйското царство дори най-захлупеният поданик веднага можеше да светне любопитния кои са възловите фигури в Атомната, на които трябва да се пренесат съответните дарове, за да има кяр и берекет. В новите

условия довчерашните невзрачни негови колеги се бяха трансформирали в авторитетни собственици на фирми за ремонти, доставки, пбблик релейшън, логистично обслужване и разни други приятни занимания, които имаха една очевидна цел: да извършват скучните дейности по поддръжката на Атомната вместо бившите държавни организации, но вече по един въодушевяващ и увлекателен начин, а именно с техните казионни структури, оборудване и материали, но с подчертано личен характер на присвояване на крайните финансови резултати. От централата се лееше пълноводен поток от държавни парички към джобовите на бъдещите крупни атомни капиталисти и Божидар се надяваше една малка вадичка да потече и към него. Под натиска на разни враждебни на предишния строй западни организации в Атомната се извършваше масов внос на оборудване и покрай него най-разнообразни далавери за стотици милиони долари. Нали всичко вече не се внасяше от тъй наречената държава, а от частни компании. От договорените на четири очи проценти за посредниците падаха шашващо много пари. Дет' се вика, стигаше му да си купят от него някаква незначителна част от валутата. Там пет-десет-петнайсет милиончета. При тоя шантав марж на пазара, можеше спокойно да изкара няколко стотачки. Защо не и половин милионче. Че и повече. Колегите му как бяха захлебили. Благотворното западно влияние се виждаше веднага: всички участници в тоя як гювеч бяха добили един доста оперен и здравословен загладен вид. Само колите им бяха все още поопърпани, но Божидар знаеше, че това е камуфлажен номер. Новоизлюпените олигарси на държавната ясла просто не искаха да дразнят завистниците от разни организации с напругащи абривиатури. Новите дейности бяха приятно вълнуващи и с примамлив пиратски привкус. Затова Божо беше направил необходимите жертвоприношения във вид на обичайния процент за изоставените на произволите на съдбата висши служители от тоя иначе богат бранш и нещата отиваха на добре. Както беше казал някой, чувстваше се като пътник на носа на пиратска фрегата, запътена в морето от лесни пари.

Вече беше към два сутринта и той се прибираще в хотела. Последните няколко часа прекара у Дебреньски. Беше хубаво. Бяха в друг апартамент, децата им бяха пораснали и двамата като че ли бяха

малко поостарели, но всичко останало беше както преди. Поне така му се струваше в началото.

— Е, как се чувстваш сега, като разбогатя? Щастлив ли си? — беше го запитала направо Детелина след дежурните въпроси за Радостина, за децата, за общите приятели и дали няма да се върнат в Козлодуй.

Не можеше да се изплъзне от отговора с някой виц или анекдотична притча от рода на „В какво се състои щастието на рибките“^[1]. Или да се оправдае с това, че нещата са неясни, защото няма щастливомери. Малко бяха хората, на които би отговорил честно на такъв въпрос, и Радослав и Детелина бяха двама от тях.

— Зависи как разбираш щастието — направи все пак той опит да се отклони от темата. — Нарочно ли го свързваш със забогатяването?

— Не бе, Божо, тук отдавна се говори, че си станал милионер. Попитах те така, за да ти се израдвам — каза с малко неудобство Детелина. — Друго имах предвид — нали всичко се промени. Вече е така, както ти се искаше: демокрация, частна инициатива, отворени граници... И най-вече — нали го няма омразния ти социализъм.

— Това със социализма, ако беше вярно, щеше да ми разтупти сърцето. Даже някоя от типичните аритмии на щастието можеше да получа — се подхилкна веднага той.

— Как тъй „ако беше вярно“, нали партията вече не ни управлява? — реагира веднага тя.

— Ти сериозно ли го мислиш това? — запита насмешливо Божо. — Не виждаш ли у кого са парите? Нали си спомняш от лекциите ми каква е тяхната най-важна роля? На тоя свят те са единствените неотменни и безотказни пълномощия за управление. Щом са се озовали пак в ръцете на старите муцуни, кой тогава ни управлява бе, Ина? А и останалото да не би да се е променило? Виж зализаните ни ръководни грухтари, вгледай се в ошмулените ни бивши соцтруженици, погледни тъпите ни олющени блокове и мръсните ни улици. Всичко си е същото като едно време. Даже дърветата са си пак онези от соца. Само дето са станали по-дебели пънове. Най-прогресивният строй си продължава с пълна сила, Ина. Само че сега ще изграждаме упорито вече неговия следващ етап, а именно пазарния социализъм.

— Ти си прав — засмя се Радослав. — Същото е като преди, само че магазините вместо с нашенски боклуци, сега са пълни с турски. Тях ги купуваме от техните чаршии. Това на български нали е пазар. Значи вече имаме пазарна икономика.

— Вий, мъжете, ако не се подкрепите... Друго исках да кажа бе, Божо. Нали и ти вече имаш пари? Значи и ти си сред управляващите. Ето, това се е променило. Или не си милионер, както се говори? — бързна го Детелина.

— Е, милионер съм бе, Ина — захили се той. — Имам една бяла финансова къщичка, дето бичи долари. Със скорост на нелегална печатница за партизански позиви. Вече не се крия, като ги продавам, а мошенича с официален лиценз наред град. Сега се случва да спечеля на ден повече, отколкото обикновените хора от един средно голям козлодуйски блок успяват да изкарат за цяла година. И не си мечтая за вносна кола както някога, а имам цял паркинг с разни мерцедеси и беемвета. Само не знам колко са ми милионите, щото вечер, като почна да ги броя, се уморявам и заспивам.

— Това не ти ли стига да си щастлив? — продължи да се заяжда тя.

— Не, не съм си представял така щастieto — каза с горчивина той. — Отвратен съм от това, което става в България. Не харесвам как целокупният български народ се проявява на поправителната сесия по капитализъм и не виждам нищо хубаво да очаква такъв народ в бъдеще.

— Защо?

— Защото е мързелив, крадлив, алчен, завистлив и неуправляем — направи Божида една изчерпателна характеристика на основните черти в народопсихологията. — И защото другарския феодализъм, за който някога ви говорех, е на път да се замени с негов далеч по-лош банкерски вариант. Плюс задължителната идиотизация на природонаселението, ако перифразирам малко оня садист Бланк^[2].

Беше им казал всичко истинско, а накрая я попита тя как би се чувствала, ако има фирма, в която екипът лентяйства и краде на поразия, конкуренцията е нелоялна, партньорите те прецакват, а държавата души всички с двете ръце. Забеляза веднага, че Детелина не прие думите му и личеше, че е доста раздразнена. Сякаш си беше помислила нещо като „Ей, Божо верно е станал капиталист“ и в нея се

плискаше благородно разочарование от пролетарски тип. Не можеше да разбере какво си мисли Радослав, но се виждаше, че и на него не му е приятно.

На Божидар му беше ясно, че двамата няма да се отъждествят скоро с нито една от класическите категории: да се влеят на стари години в потока наемни работници нямаха желание (беше си и някак си обидно), а да бъдат от експлоататорската класа като Божо ги възпираха здраво внушенията от часовете по научен комунизъм. Със сигурност им липсваше още нещо специфично, което изглежда бode капиталистите отзад и не им дава покой, докато не постоят завод, не сложат ръка на половината селска мера и не открият борса или поне заложна къща. Затова се бяха настанили в удобната славянска категория на интелигенцията — не си роб на капитала, идеологията ти дава право да го осъждаш, а пък пада и някой лев в повече. Интелигенцията у нас винаги се е смятала специална категория по отношение на заплащането. От нея така, а от управляващите — пак специална, но по-иначе.

След краткия Божидаров анализ на бита и душевността на българския народ преминаха към клюките от централата, но първоначалното настроение не се върна.

— Ти нали знаеш, че Павел още тогава напусна? — попита Детелина.

— Зная — каза Божидар и се подсмихна. Явно неговата война със системата се беше превърнала в отправна хронологична точка. „Сигурно оная епична битка тук се смята за начало на една нова ера. Преди инж. Къбоков и след него“ — помисли той и се постара да скрие усмивката си.

— А Гелето е в Америка — каза Радослав.

— Да — каза Божидар и си помисли, че той бе един от малкото, които не го бяха предали в онези напрегнати дни, когато се бореше Анализът да види бял свят.

— Били Лъжеца е в Русия при баща си — каза Детелина, — но ти навярно и това знаеш.

— Да, той отиде там още след Чернобил.

— Казват, че е забогатял и се разкарвал като теб в разни тежкарски коли — каза Радослав.

— Знам, знам — каза Божо и пак се подсмихна. Преди няколко месеца случайно срещна Били в Стара Загора. И двамата се зарадваха и половин час се тупаха по рамената. Били му каза, че е тук във връзка с покупката на завод от ДЗУ-то^[4]. Беше петък и той остана да пренощува у тях. Радостина беше в Търново при майка си и двамата си направиха, както едно време, лафче до първи петли. Били му се похвали, че се вози в една от лимузините на Брежнев, каза му, че първия си милион е направил, като са рязали за скрап подводници от флота в Мурманск, и му загатна, че е връзка на руската мафия в България. Говориха си колко е перспективно да се инвестира най-вече в хотелски комплекси, но и че е хубаво от време на време да се купува и по някой завод. Абе, почти му беше повярвал. В един момент даже щеше да изпрати поздрав на Валерката — да заздрави едновременните братски връзки. После си легнаха, а когато стана на сутринта, Иван си беше тръгнал. Каква беше изненадата на Божидар обаче, когато в понеделник касиерът преброи парите, които му върна, преди да ги сложи в сейфа. От двете пачки долари, които Божо държеше за резерва през почивните дни в един шкаф в библиотеката си, липсваха доста банкноти. При това руският милионер беше щипнал умно по малко от тези, които бяха малко на брой, и повече от онези, които бяха в по-голям излишък. Ако ги бяха харчили постепенно, нямаше да забележат. Хората обикновено не броят купчина с пари, когато харчат от нея по малко за дреболии. За беда сега касиерът ги преброи. Общо едновременният му приятел беше забърсал към петстотин долара — колкото да може да се прибере вкъщи. — Той ми беше на гости — добави Божидар. — Говорихме си и за бизнеса му.

— И откъде е забогатял, каза ли ти? — полюбопитства Детелина.

— Нямам представа как е спечелил всичките си пари, но за известна част от тях със сигурност зная откъде са — захили се Божо. — Обаче е сугубо конфиденциално.

— Ее-е, хе, хе, хе — засмя се Радослав. — Няма кой да ни каже как се забогатява и това е.

— Лесно е, бе. Ако си забелязал, основният проблем, когато управляваш с парите е, че трябва да ги харчиш. Така неминуемо постепенно ще ги свършиш, и тогава някой друг ще поеме кормилото, а теб ще те избутат в тъча. Може и през борда. Затова номерът е да затвориш кръга така, че зелените пълномощия да се върнат отново при

теб. Тънкостта на забогатяването е в момента на завръщането си да са се увеличили с печалбичката от някоя успешна далавера. Или със законната лихвичка. Така мощта ти ще нараства — както навремето аварите в централата и дори по-бързо. Аз съм съсредоточил усилията си точно в тая област. Това в общи линии е начинът, по който се става милионер.

— Хъ, знаех си, че и ти няма да ни кажеш — въздъхна Радослав и Божо се подсмихна, поклащайки глава с оня типичен богаташки жест. Знаете го.

— Ти видя ли се с Никифор? — попита Детелина, без да обръща внимание на диалога им.

— Не — отговори Божидар без желание.

— Сигурно още го обвиняваш, нали? — попита Детелина.

— Каквото било — било — отговори Божидар.

— Може би рангът не му позволяваше да постъпи по друг начин — опита се да го оправдае тя.

— Да — каза Божо, — ясно е, че рангът не му позволяваше.

— Той сега е в немилост, нали знаеш? — попита Радослав.

— Не. Какво значи в немилост?

— Ами от маса време е дежурен инженер на пети блок — каза Радослав.

— В немилост щеше да е, ако го бяха направили дежурен на помпената станция — каза Божо.

— Не говори така — каза Детелина. — След като си бил директор, и това е наказание.

„Не след като си бил директор, а след като си предал приятеля си. Ама аз какво искам? Преди поне можеше да го изключат от партията. А сега какво — да го обесят ли?“ — помисли Божидар. Стана му криво, защото виждаше как и Радослав, и Детелина избягват темата за Анализа. Искаше му се поне те да му кажат, че разработката му е била... Е, можеха да не използват точно „епохална“, но той, българският език, е богат на прославящи синоними. А и соцът създаде маса прославени школи в тоя определено печеливш бранш.

— Ти сякаш не си му простил — продължи тя и се засмя. — Нали е християнско да се прощава бе, Божо. Прости му, бе.

— Аз не съм християнин^[9] — каза на инат Божидар. — Навремето баба ми мътеше главата с религиозни предразсъдъци. Но

това беше, докато навърших шест годинки. После партията ме възпита атеистично. Затова сега не мога да прощавам.

— Ами опитай се да забравиш — каза тя.

„Как да стане, като съм навикнал да живея предимно в спомените си — помисли си Божидар. — Ако ги няма, къде ще отида? Трябва да се изнасям на улицата. Пък и много скоро може да ми се наложи наистина да забравям. Все такива неща, на които досега се е крепял животът ми.“ Той въздъхна и попита, сякаш между другото:

— Някой друг от нашите да се е преселвал в по-добрия свят — от левкемийка или левкозичка?

— Ти за кои знаеш?

— За Виктор, Дида и Пенчо.

— Има още — каза Детелина и му ги изброи. Не бяха от близките им приятели. — Полека-лека си отиваме — напомни меланхолично тя обречения характер на процеса.

— За това и тук доста ни помогнаха. Само че на кого му пука? — каза Божо.

— Не си прав. Ние всички го преживяваме тежко — каза Радослав.

— Не става дума за вас, а за системата. Някой знае ли какво е станало с тези, дето напуснаха? Да не си мислиш, че в здравното министерство следят колко от тях са болни и колко вече са... — и той направи отписващ жест с ръка — в света без атомни централи.

— Защо да не знаят? Нали имаме специална здравна служба — каза Ина.

— А тя как ще го направи, когато хората са се пръснали из цялата страна, данните са затрити, а отчетите са пълни с лъжи? Ами онези, дето идваха от тецове да бачкат при презарядките — заради дозовото ни натоварване и проклетите съкратени срокове? Нали помниш как кротичко спяха по нощите край разглобеното оборудване и разни боклуци със забранителни табелки с червени трилистни детелини? И що да не го правят? Нали им дрънкаха, че в Атомната е чисто като в аптека? Пък и на българина забраните действат стимулиращо точно в противоположната посока. С тея юнаци какво е станало, знаеш ли?

— Не зная, но то за това си има сигурно някакъв архив — каза не много убедено Детелина.

— Кой и къде ги пази нашите здравни картони? Да си чувала за такива хранилища? На кого изобщо му е пукало за нас? Не си ли спомняш как ни разрешаваха да получим наведнъж месечната, тримесечната, че и годишната си доза? А това, че и за най-малкия здравословен проблем трябваше да тичаме до Враца и София? А оборудването от времето на Авицена и перманентната липса на лекарства? Поне лекциите ми си спомни. „Всички системи на социализма се израждат и вършат точно обратното на прокламираните ценности и принципи.“ Нали точно проклетата система прати лекарите на опашката по социален престиж. Като им плащаше колкото на бетонджия втори разряд. След тях бяха само даскалите. Така и двете гилдии се изродиха и се напълниха с некадърници^[12]. Напоследък вече са просто агенти по продажбите на фармакологичните компании. И както тогава не дават пет пари за пациентите. Но то за какво да се грижат себеотдайно за тях? Да не би някога да им плащали според броя на излекуваните? Такива като нас само отнемат от времето им за интелектуален отдих. Ето, така се изроди здравеопазването, Ина. А катастрофата започна още през шейсетте.

— Ти скоро бил ли си в болница? — попита Детелина.

— Да, скоро бях — трепна Божидар, но се постара гласът му да не го издаде. Не искаше да им разправя защо е бил.

— Не видя ли, че сега е много по-лошо?

— Ами ти какво очакваше? Как мислиш, че се държи една система, която е катастрофирала? Руши се непредсказуемо и неуправляемо, нали? Да не би да си се надявала болниците да се самовъзстановят? Или си очаквала целокупното ни докторство да започне да се труди за общонародните интереси? Не е ли поестествено вместо това да си гледа частната практика?

— Що така говориш? Частната практика и преди беше разрешена.

— Не се прави, че не разбираш. Става дума за часпрома в държавните болници. Не си ли спомняш, че при лекуващия лекар вратата се отваряше с крак? Забравила ли си кои, освен катаджиите, държаха преходното червено знаме по рушвети? Докторята и техните верни помагачи — сестри и санитарки. Вярно, сега тоя славен байрак го грабнаха магистратите и митничарите. Но преди бяха те —

пазителите на народното здраве. Да не си мислиш, че са се променили, щото са си сложили нови баджове? Те са си пак същите хора. Обаче преди поне се бояха да не ги наклепа старшата или някой по-идеен колега. Сега какво да ги спре? Текстът на Хипократовата клетва ли? Това е, Ина: старата соцпрактика продължава в новите капусловия. Пак ни лекуват с държавно оборудване и държавни лекарства. Пак е формално и под девиза „Не се отчайвай: и да те изпишем напълно умрял, ще е с подобрения“. Всичко си е като преди. Но сега вече пускаш парички в частните им джобчета. Само все още ценоразписите не се окачват по вратите на отделенията. Но те и така са си достатъчно публични. И който не ги знае, бързо ги научава.

— Прав си. Наскоро и аз го научих — каза Радослав.

— Защо си разочарован? Вий нещо друго ли сте очаквали? Или ще ми кажете, че има и свестни лекари. Безспорно е така. Може би даже пред лицето на някаква опасност и останалите да се държат както подобава на професията на активното добро. Но сега повечето от тях се стремят да ни продават услугите си по най-високите цени или поне да ни пробутат поредната фалшива панацея. Разбирам ги — за разлика от МНЗ-то, фармакологичните гиганти дават добри бонуси. Ако не искате да се самозалъгвате, поизследвайте малко тоя социологичен феномен. Като начало поне пребройте кои от познатите ви лекари са от нашата страна на барикадата.

Радослав и Детелина замълчаха, но се виждаше, че не си спомнят лекциите, а с изводите им въобще не са били съгласни. Обичаха си го те социализма^[14] във всичките му форми и проявления. Само опашките може би малко ги бяха дразнили, но сега сигурно и те им липсваха. Толкова естествено общуват на тях хората, а това, според мъдреците, е най-голямата ценност.

„Съвсем безсмислено е било всичко — прозря най-накрая истината Божидар. — Напразно съм се мъчил да им отворя очите. Те винаги са били в друга аксиоматика^[15]. И никога не са ми вярвали. Също като Драго.“

Докато живееха в Козлодуй, Драго, както всички викаха на инж. Драгомир Драгнев, беше един от неговите най-добри приятели. Идваше често у тях, по едно време бяха много близки и Божидар говореше открито пред него точно за всички механизми на израждане на социализма, за мерзката му същност и още от тоя род — все неща,

за които можеше да си изпатят яко и той, и всички край него. Драго го слушаше мълчаливо, гледаше умно през очилата си и целият му вид излъчваше съгласие, което не може да изрази с думи поради затворения си характер, и не ръкопляска, само защото ще смути трудовия отдых на съседите. То през тия панели всичко се чуваше... Така минаха доста години. И ето че след толкова стаж в Атомната му дадоха като награда специализация във Франция. За работата тя му беше нужна колкото на практикуващ файтонджия — курсове по автомобил и трактор. На всеки беше ясно, че техните централи и нашата си приличаха само по характера на процеса. Оборудването им беше сякаш от някое далечно бъдеще, а персоналът им не гледаше на инструкциите им по експлоатация само като на сбито изложение на всичко, което можем да нарушаваме, когато ни скимне. Но в такива командировки пращаха не за да се усвоят нови хватки за управление на реактора и да се добие по-широк поглед върху деленето на урана, а с цел отдых, културен туризъм по легендарните буржоазни супермаркети, както и да си спести специалистът малко ценна западна валута. За да не се прославя Запада, се използваше евфемизма „от второ направление“. Например основният резултат от престоя на един колега в Щатите бе, че успя да си купи трабантче от корекома и често го паркираше с явно усвоени от американските колеги сръчност и нахалство под носа на разни тромави местни жигулита. Друг пък беше успял да обходи всички кръчми в радиус от три мили около хотела, но после плати за краткото си щастие — жена му се разведе с него, защото не ѝ беше донесъл френско костюмче и обувки, а само някаква мижава шемизетка и сандалки, купени — както после стана ясно — от разпродажба на битпазара Сен-Уен в Париж. Както пак после се разбра, към тях имало като добавка и популярна френска болест. За разлика от подобни безпросветни типове, специализацията в родината на Юго, Дюма, Бизе, шансона, импресионизма, шампанското, коняка и една специфична френска техника, изигра за инж. Драгнев ролята на атомен фар, който освети тъмните места в разбирането му на социалните процеси. И когато се върна, той цяла нощ разказва със свои думи и като свое откритие, че животът там е безкраен празник или просто *life*, за разлика от тукашната гадна и тъпа *жизнь*. Сякаш инж. Къбоков не му го беше повтарял непрекъснато откакто бяха в Козлодуй. Излизаше, че въобще не го беше слушал, а още по-малко

приемал. Просто беше мълчал без капка съпричастност — като на профсъюзно събрание или на лекция за международното положение. А той го беше вземал едва ли не за съмишленик.

„Да — помисли си Божидар, — изглежда, просветителските ми напъни са били съвсем безполезни.^[19] Единственият резултат май е бил, че приятелите ми са се чувствали неудобно. Давали са си вид, че ме слушат, колкото да не ме обидят. Или за да си напишат доклада на сутринта. Но то като помисля, това също не е малко.“

Искаше му се да разкаже на приятелите си за новите мисли, които го спохождаха, откакто прозря кой управлява света. Можеше да ги светне, че зад властта на комунистите надничат гениите, които — за зло или за добро — създадоха задкулисно болшеvizма преди едно столетие. И че тоя кошмарен експеримент в действителност е бил само страховита увертюра към истинското господство — тяхното. Защото новите князе вече не само притежават, а и печатат тая всемогъща виртуална управляваща условност — парите^[20]. Те ги бяха превърнали в най-важната социална субстанция. Направили ги бяха толкова необходими за функционирането на живота ни, колкото водата за любимите на атомните енергетици тепавици и воденици. Без тях, без всесилните пари, обществените механизми ставаха безполезни като бялата техника в кухнята, когато инкасаторите приберат бушона от етажното елтабло. Можеше да им разкаже и как лишиха тия фантазмагорични зелени пълномощия за управление от единствената им материална видимост — златния еталон. И сега тая общоприета фикция вече съществува само в общественото въображение и в паметта на банковите компютри. Там тя може да се появява и изчезва с едно магично щракане на пръсти. Може би щяха и сами да се сетят, че това могат да направят само онези, които притежават инструментите за манипулация на общественото пространство. А именно Владетелите на световните масмедии и най-вече на световните банки. Те са тайнствените истински Господари. Те са нашите Князе. След примитивния заспал свят на религиозните клерикали и краткия период на разни жестоки шизоидни диктатури, дойде новата цинична и разпасана като американски тийнейджър епоха на парите. В нея те, истинските Властелини, ще ни отпускат занаяпред мечтаните пълномощия — на когото, когато и колкото решат. Срещу законната лихва естествено. На тях това право е гарантирано от най-високо

място. От Второзаконието. Да не говорим за Талмуда. Следователно това ще е начинът, по който ще можем да управляваме живота си и да сме свободни. Е, има и една малка уловка: свободата ни бързо ще свършва там, където започват опитите да засегнем техните интереси. А за да няма нови подмолни движения и разни обществени инфекции, ще ни внушават непрекъснато и отвсякъде, че това е най-добрия от възможните светове. „Сигурно ще им е скучно да ни контролират като Големия брат — беше поклатил глава Божидар, когато за пръв път му мина през ум какво всъщност се случва. — По-скоро ще създадат среда, в която нашите дребни саботажи и опитите ни да се измъкнем от опеката им ще потъват като... виковете на ония откачалки в стаите с професионална звукоизолация.“ Може би някой ден и неговите колеги щяха да разберат, че тираничната структура, която се опитваха да създадат и еврейските болшевишки комисари, и другарят Сталин, и останалите вождове след него, не се е разпаднала. Всичко е било необходимо, за да се разрушат няколко империи, които пречеха на генералния план — една задача, която собствените им поданици изпълниха сами и в съкратени срокове. Сега Владетелите само трансформираха тая „времянка“^[21] в нейния нов, далеч по-ефективен вариант на империя от нов, свръхлицемерен тип, скрит зад привлекателния евфемизъм „демократично общество“. Пък и гоимът е толкова тъп, че въобще не се замисля колко демокрации и републики досега не са се превърнали най-накрая в тая доста по-устойчива форма. А империята на истинските ни Господари и притежатели, която вече е пред официално оповестяване, май ще се мине и без кавърверсия на [битката при Акциум](#). И по всичко изглежда, че ще е вечна. Ако Господ не реши друго. Защото няма кой друг да ги спре.

Само че, що да се опитва да им го обяснява на тия наивници? Щеше ли да им помогне? Щяха ли да му повярват? Ами да. Колкото преди, когато им казваше, че соцът е построен върху убийства, кражби и насилие. От морални инвалиди. И че ще се срути неминуемо. Да речем, ако има няколко сушави години като в библейската притча за Йосиф и съня на фараона. Или пък когато пророкуваше, че реакторът ще гръмне, ако продължават да го издуват като руска кафеварка. А те го гледаха с колегиално съжаление или с обикновена директорска неприязън. И споделяха помежду си, че май нервите му са доста разклатени. Не се нуждае все още от постоянен лекарски надзор, но

няма да е зле от време на време... То и преместването на друга, спокойна работа в някое отдалечено населено място също ще е решение. Абе, направо да си отива откъдето е дошъл. Новият живот не се нуждае от такива пророци. Буржоазна Касандра такава. Само че на, тези времена дойдоха. Предреченото от Касандрите, както отбелязва един поет^[30], винаги се сбъдва. Да, ама какво от това? Нали той самият казва, че всичко си е постарому.

Ако приятелите му бяха малко по-проницателни, щяха да забележат как тези мисли, премесени с познатата на всички горчилка от предишните години, преминаха по лицето му. Щяха да разберат и за какво въздъхна — някак разочаровано, меланхолично и може би вече малко отчаяно. Тогава те биха могли да споделят и техните проблеми, да потърсят заедно решение и да попаднат на някой изненадващо прост спасителен алгоритъм, а нашата история (и истинската, и измислената) би могла да се развие по съвсем друг начин. И току-виж прогнозите на чичата на инж. Къбоков се оказали празни заплахи на вбесен съпруг. Само че неговите някогашни приятели се интересуваха — като добри ученици на лекторите по соцпропаганда — главно от материалното му благосъстояние, а не от характера на въздиханията му. Така нещата продължиха по предназначения план.

Поговориха още малко. Преди да тръгне, той си помисли, че повечето от предишните му приятелства са били просто отпадъчни житейски продукти от скверния реактор на соца. Естествено бе да се разпаднат. Да, нищо вече нямаше да е както преди, но той нали точно това беше искал.

Радослав и Детелина го изпратиха до входа на блока. Беше хладно и той им махна да се прибират. Когато след двайсетина метра се обърна, вече не се виждаха.

Божидар тръгна бавно покрай познатите притихнали блокове и почти веднага в него се появи познатото чувство, че се прибира у дома. Само че сега беше премесено с хлад и стягаща гърлото пустота, а някой беше изстискал в нея и повечето горчивина от отминалите дни. Сега би дал всичко, което има, само и само да се върне в миналото и да бъде, макар и за един-едничък нищожен ден, с жена си и децата си — както тогава, когато е бил щастлив, без дори да го забелязва. Обаче тях ги нямаше. Наоколо имаше само разхвърляни, като парчетии от срутена къща, безполезни спомени. Спря, когато стигна до руския

блок. Така го наричаха, защото в него преди живееха съветските специалисти. Бяха съборили баничарницата на спирката и влашките къщи от другата страна на улицата, но той си стоеше все така непоклатим. А отсреща беше техният блок. Беше се отклонил от пътя за хотела заради него. Погледна към кухнята на стария им апартамент, сякаш очакваше да зърне Радостина. В дните, когато живееха там, по тези часове обикновено прозорците светеха. Но сега бяха тъмни.

Той се качи по стълбите прескачайки през стъпало както някога, сякаш бързаше да се върне в миналото, и застана пред вратата. Табелката на нея посочваше, че вътре не живее семейство Къбокови, а друго, непознато местно семейство. Бяха я боядисали, а на елтаблото се мъдреше електромер. Божидар се подсмихна — когато тръгнаха от Козлодуй, беше казал на новия наемател и за контакта към световната енергосистема. Беше го открил случайно, като поправяше инсталацията. Отвъртя бушоните, но като зачовърка по схемата, токът хубавичко го тресна. Строителите бяха шунтирали не само електромера, но и главното елтабло на блока — да се топят на аванта през зимата. И после — на кого му пука — бяха забравили да махнат времянката. Може би сега, след двайсетина години, за обитателите на някогашната им къща комунизмът още не си беше отишъл и токът сигурно още си беше без пари. Ако не се бяха похвалили на някой от съседите завистници, разбира се.

Постоя малко пред вратата, погледна към елтаблото и към стените, чиято боя се лющеше както преди, и тръгна надолу по стълбите. Не живееше тук.

Когато излезе пред входа, му докривя почти нетърпимо. Имаше още една причина, поради която дойде в Козлодуй. Беше нещо повече от поредния кошмар наяве. Вече почти не му бяха останали сили да го понася. Опитваше се да избяга от него, но не можеше и не можеше да се скрие никъде. Тръгна бавно към хотела, но до ъгъла се поспря и се облегна на дървото, както го правеше почти всяка нощ преди много години, когато се върна от Съюза.

Когато погледна нагоре, прозорецът светеше в нощта и в рамката му се очертаваше силуетът ѝ.

* * *

През тази седмица, докато чакаше Божидар от командировката в Учебния център в Нововоронеж, Радостина беше странно неспокойна, без сама да може да разбере защо. Минаваха ѝ от време на време разни мисли за изневяра, но май не бяха по-често от обикновено.

А и с тях тя беше свикнала. Вече десет години живееше със страха, че един прекрасен ден ще се върне от работа и ще завари Божидар с някоя любовница. Или ще намери кратичка бележка на масата: „Напускам ви. Сбогом.“ Или ще чуе как ѝ казва: „Никога не съм те обичал. Ожених се за теб, защото... Знаеш защо.“ И всяка дума ще се забива в нея като гвоздей в отдавна скроен кръст.

Подобни мисли измъчват истински само когато се появят за пръв път или поне внезапно. Тогава те са действително като убиец, изскочил иззад ъгъла. Но за Радостина те бяха като малките бодлички от кактусите на дъщеря ѝ на балкона, които се забиваха понякога в ръцете ѝ, докато местеше саксийките. Тя търпеше невидимите убождания — болеше слабо, при това само ако тръкнеш ръката си точно там, където е трънчето.

Така живееше и в това нямаше нищо необикновено. Всеки ден хиляди, стотици хиляди виждат сцени, които никога не се забравят, намират листчета с присъди от две думи или чуват омразния скрежет на прощалните реплики, измислени сякаш от зъл сценарист. Още повече пък тръпнат от предчувствия. Понякога срещат убиеца. Но най-често са само трънчета от семейния кактус.

Затова, докато Радостина притичва до прозореца, за да види дали Божидар вече не се връща, може да се разкаже необикновената история на тяхното запознанство.

* * *

Радостина срещна Божидар през един най-обикновен есенен ден, на едно безлично софийско площадче, което сигурно и до днес е без име. Беше облечена в единственото си всекидневно костюмче и отиваше — ето на, пак — както обикновено, на лекции в „Дървеница“ заедно с приятеля си с традиционното и доста селското име Борян.

Тя отдавна очакваше да се запознае с Божидар. Борян толкова пъти ѝ беше разправял за най-добрия си приятел, че той ѝ изглеждаше

познат като телевизионен говорител, срещнат случайно на улицата.

Направи ѝ впечатление, че я погледна с интерес. Стисна със симпатия ръката ѝ, не се превземаше, като говореше, и често се смееше със заразителен, искрен смях. Имаше излъчване, което сигурно го правеше любимец на жените, но не беше неин тип.

Божидар пък видя срещу себе си едно мило, приятно момиче с права кестенява коса, свенлив поглед и симпатичен говорен дефект.

Така той влезе в живота ѝ — като приятел на човека, когото обичаше. Нищо повече. За три години Радостина научи доста за миналото му и видя всички качества, от които се възхищаваше Борян. Знаеше, че приятелството, на което беше свидетелка, е необикновено. Не това, че бяха българи, които нито веднъж не чу да се карат, колкото и невероятно да беше това. Не беше и това, че Божидар можеше да изхарчи стипендията си за три месеца, за да им купи дрехи и обувки, а Борян заряза изпитите си, когато Божо беше изпаднал в една от онези прекогнитивни кризи, които ни връхлитат, когато се налага да плащаме наем за три месеца. Такива неща са ставали многократно и са документирани — главно като художествени измислици. Имаше нещо друго, неуловимо и трудно за разбиране, което караше дори продавачките в магазините понякога да им се усмихват дружелюбно. Ако някой знае по-висока похвала, нека каже.^[31] И контрольорите в трамвая не ги проверяваха, когато казваха „Карта“, освен един-единствен път, и човекът половин час се извинява да не би да ги е обидил. Ами да, тяхното приятелство събуждаше доверие, а и те тоя път наистина имаха карти за пътуване. Не беше за вярване, но това несъвместимо с нормалния живот явление съществуваше. Радостина знаеше, че може да разчита на Божидар почти колкото на Борян. Но това с нищо не премести границата в техните отношения. Пък и той никога не направи опит да я ухажда или да ѝ покаже, че гледа на нея не като на бъдеща съпруга на приятеля си, а по друг, по-типичен за бита ни начин. И статуквото изглеждаше непоклатимо.

Но както става обикновено, Някой друг беше решил друго и ето вече единайсет години тя беше женена тъкмо за Божидар.

Радостина беше обичала Борян дълбоко и силно. Той беше първата ѝ любов. Беше за нея всичко, което една жена би искала да намери в един мъж. Но беше мъртъв. Тя беше свикнала с тази мисъл и не се връщаше често към миналото. Затова живееше храбро с

всекидневните проблеми — с грижите за децата, с подреждането на дома им, с изслушване на Божидаровите идеи и с осигуряване на текущите заеми. С една дума — с настоящето, колкото сиво, прозаично и непривлекателно да изглеждаше то на обкръжаващите я мислители. Но тази вечер, докато чакаше Божидар, спомените й неусетно я отнесоха назад, към една друга вечер, когато вече беше ясно, че няма какво повече да очаква...

* * *

Онзи ден започна с облачна и хладна сутрин.

Тя се беше събудила рано, ако придрямването между два кошмара можеше да се приеме за сън. Очакваше я един от най-тежките дни в живота й и когато тръгна към болницата, мислено се прекръсти. Борян беше постъпил в ИСУЛ, след като цяла година го бяха лекували безуспешно от един вид туберкулоза. В този ден трябваше да станат ясни изследванията и сърцето й беше свито от лоши мисли и предчувствия.

Божидар я посрещна пред главния вход. Портиерът не ги спря, а след това вече нямаше кой да им обърне внимание — нали бяха в болница. Божо се намъкна в отделението и след малко излязоха с Борян.

Още като ги видя, и вече знаеше. Успя някак си да не се разплаче, докато го питаше какви са изследванията.

— Нека да слезем долу в дворчето — каза Борян.

— Казвай сега какви са — попита Божидар, когато седнаха на скамейката, дето си я бяха избрали още първия ден. Сякаш с глупавата надежда, че може да им помогне.

— Видях си болничния лист. Дадох ми го от лабораторията да го занеса на д-р Димчев и аз в коридора прочетох резултатите от биопсията^[32] — каза Борян. После им каза и диагнозата.

Радостина затвори очи. Сълзите й напиреха, но успя да не се разплаче. Това се случваше на него. И на нея, но най-вече на него. Нямаше да му помогне със сълзи. Можеше да рече с глас, като се прибере в общежитията. Сега трябваше да издържи. Но не издържа и

две капки се запързалиха по страните ѝ. Борян я погали, тя се притисна в него и тихо изхлипа.

Божидар се изправи. Не знаеше точната прогноза на заболяването, но завършваше на „ома“ и въпросът най-вероятно беше не как се лекува, а колко време му остава.

— Какво казаха лекарите? — попита той.

— Може би ще се наложи да изкарам в онкото един-два курса по химио- и рентгенотерапия.

„Значи вече има метастази“ — помисли Божидар и усети горчив вкус в устата си.

— Засега още нямам разсейки — каза Борян.

И тримата си помислиха за докторите, които цяла година бяха лекували Борян по първоначалната диагноза, без да се впечатлят от липсата на каквото и да е подобрение^[34]. И на кого да му пука? Нали преизпълняваха леглоплана: толкова пациенти приети, толкова изписани, еди-колко си отписани, вън от болницата пък остават толкова и толкова все още здрави. Така Партията може да направи петилетния план и трудЯщите се да го изпълняват ритмично. А тоя вече маса време стои нито изписан, нито отписан. Всичко обърква. Ама че безобразие. Само заема леглото... Накрая, сигурно за да се отърват, го пратиха за три месеца в санаториума в Кръстец.

— Еба ти докторите, еба ти идиотите — каза Божидар.

Замълчаха, сякаш в памет на всичко, което си беше отишло. Беше първата от мъчителните паузи на безсилие, които ги чакаха занапред.

— Имам един роднина — лекар е в някакво отделение в Първа градска — каза Божидар след малко. — Ще го потърся днес.

— Той може ли да помогне? — попита Радостина.

— Надявам се.

„Той не се надява. Казва го само за успокоение“ — помисли си Радостина^[36].

И каква надежда можеше да има, след като във всеки учебник пишеше, че ефект от лечението в такива случаи има само ако заболяването е в някакъв начален стадий. А тук бяха сбъркали диагнозата и бяха пропуснали повече от година след появата на първите симптоми. Тя погледна Борян. Стори ѝ се по-красив от

всякога. С тъмната си къдрава коса, сини очи и волева брадичка приличаше на италиански киноартист. Колко още щеше да го вижда?

— Врабец, вземи ми някакъв сандвич — каза той.

Тя веднага тръгна.

— Не я оставяй сама вечер. Ако имаш възможност, нека да спи при теб в квартирата — каза Борян, когато Радостина се скри от погледите им.

— Добре — отговори Божидар и повдигна рамене.

— Не ми се яде никакъв сандвич.

— Разбрах.

— Изкопай го тоя твой роднина. Искам да знам колко още ми остава.

— Заболяването ти може и да се лекува.

— Не ме баламосвай. В книжарницата във фоайето има литература по въпроса. Вече направих справка.

— Каква е прогнозата?

— Летална. От две до четири. Не знам в какъв стадий се намирам, а тия некадърници само ще ме баламосват. Съмнявам се дали въобще ще разберат.

Божидар пак повдигна рамене.

— Божо, грижи се за нея — внезапно каза Борян.

— Ще се грижа.

— Не така, имам друго предвид.

Божидар го погледна.

— Да — каза приятелят му, — това си мисля. После... да се ожениш за нея.

— Това сега защо го казваш?

— Защото знам, че няма да ми се размине. Чувствам го. Трудно ми е да говоря. Оттук нататък ще събирам цялото си мъжество, за да умра на двайсет и пет години... А ти си помисли. Няма да имаш по-добра съпруга от нея.

Божидар погледна нагоре към небето и пое дълбоко въздух.

— Добре — отговори той. Искаше му се да каже нещо друго, но се отказа, като срещна погледа на Борян.

— Обещай ми.

— Обещавам ти — отвърна Божидар, без да разбере как точно тази дума излезе от устата му и какво всъщност обеща.

Когато Радостина затвори вратата към дворчето и тръгна по коридора, плачеше тихичко на глас, но никой не ѝ обръщаше внимание. В края на краищата, това беше болница и в онези години там всеки плачеше от нещо: болните — от болките си, близките — от притеснение, лекарите — от ниските заплати и липса на законна частна практика, а сестрите — от яд, че ги карат да работят за разни глезени лентяи, които по цял ден се излежават и вечно се оплакват от нещо. Дори санитарките плачеха — те пък от хлорната вар на кенефите. При този всеобщ рев кой да обърне внимание на едно плачещо момиче?

Навън беше късна пролет. Облаците се бяха разпръснали, слънчицето напичаше, прелитаха птици, отсреща грееше свежата зеленина на градинката пред ИСУЛ и онзи, който умееше да чете по лицата край себе си, можеше да усети как напрежението на разтревожения човешки мравуняк се разсейва на концентрични окръжности в разстояние на стотина метра от входа му.

По пътя за сладкарничката Радостина избърса сълзите си. Но ръката, която стискаше сърцето ѝ, не го пусна.

Нямаше голяма опашка и тя бързо купи сандвич. Искаше ѝ се да е нещо по-хубаво, но нямаше откъде и тя успя да добави само един шоколад „крава“^[37]. Помисли си, че просто нещата са такива: салам „кучешка радост“, шоколад „крава“ и медицински грижи като за четириноги. И същата съдба. Едва на връщане ѝ мина през ума, че сандвичът може би е само предлог двамата да могат да разговарят сами, и сърцето ѝ съвсем се сви. Това, което Борян и Божидар не биха искали тя да чуе, можеше да бъде само едно: нямаше никаква надежда.

Когато излизаше през вратичката към двора в тъмносивата си ученическа пола, избелял кафеникав пуловер и с ненужния сандвич в ръка, приличаше на отчаяно врабче, което носи трошици към полуразрушеното си гнездо. Но това нямаше да трогне дори софийски поет орнитолог. Пък и кой да ти се заглежда в очите на отчаяните врабчета^[38]?

Радостина се прибра в общежитията към полунощ. Портиерката не каза нищо, но я изгледа с неприязън. Не обичаше разни... да ѝ

развалят рахата.

Съквартирантките ѝ спяха и тя влезна в офиса на етажа. Беше предвиден за домакински нужди, но студентките крадяха еманципирано и вдъхновено и в помещението бяха останали само бетонните умивални и безполезна паянтова масичка. Картината в стаичката беше скръбна — както казваше Божидар, пътят към комунизма беше постлан с тежки лишения и други кражби. Но Радостина не мислеше за скапаното общежитие, нито за скапаната болница, нито за нищо от това, което ѝ се случи през тоя скапан ден. Някой бе изтрил очертанията на бъдещето ѝ, сякаш бяха ненужни тебеширени драсканици по черната дъска от предишен час, и тя си мислеше, че не знае какво да прави и че Борян ще умре. Докато гледаше към угасналите прозорци на отсрещния блок, тя почувства, че дните ѝ занапред ще бъдат също като тях: дълги редици тъмни квадрати и тук-там малко светлинка.

И тогава тя заплака.

* * *

Изписаха Борян от ИСУЛ след седмица и те се преместиха в квартирата при Божидар. Имаше една празна стая за през лятото, а после... после щяха да продължат да живеят ден за ден, без значение къде.

В квартирата беше кошмар. Старият хазаин беше скромен и пестелив човек и беше дал под наем целия апартамент, а също така таванската стая, кухнята и гаража. Той самият беше пенсиониран висш министерски чиновник и като такъв се наслаждаваше на природата в родната си къща някъде из пернишко.

Радостина дълго не можа да запомни кой живее в необятния апартамент. В една от стаите се беше настанило някакво бездетно младо семейство. Мъжът беше рус, със сини очи и обикновено във Франция или някъде другаде. Жената приличаше на сибилка от високопланинско италианско село и се появяваше само между два сеанса, които извършваше с девера си в отсъствие на мъжа си, за да не се разстройва той от необикновените звуци при проникването ѝ в отвъдното. В спалнята до хола живееше младият хазаин с още някакво

типче — може би техен роднина, което имаше вид на селски олигофрен, ходеше из апартамента по пижама и джапанки и час по час питаше колко е часът. В хола, който за интимност беше разделен със завеса, освен Божидар живееха още двама. Божо наричаше единия Шерифа и тя никога не научи истинското му име. Вторият съквартирант се беше мярнал само два пъти — може би да провери дали още е свободно леглото. В мазето на приземния етаж живееше някакъв неосъществен щангист на име Желязко и един студент във ВИФ с неясна специалност. Когато минаваше сутрин през коридорчето покрай стаята, се чуваха тряскания и издумтявания на щанги и гири в съпровод на тежките пышкания и приглушени стонове. Подобни и дори по-протяжни тежкоатлетични звуци се чуваха и нощем по късна доба, но пък дрънчене на железария не се чуваше. Изглежда, се упражняваха с други уреди.

За пълнота на усещанията в квартирата се мъкнеха приятели и приятелки на младия хазаин, любовници на Божидар, участници във вечерните игри на другарски покер, а също някаква полякия, за която никой не беше сигурен при кого идва. От време на време се появяваше и лелята на Шерифа — знойна жена с черни коси и млечнобяла кожа. Тя обикновено оставаше да преспи при племенника си, за да не му е страшно самичък, и изглежда му разказваше вълнуващи приказки, защото се чуваха стряскащи звуци и сардонични реплики, от които изтръпваха и най-смелите съквартиранти.

Божо беше кръстил тая многолика обител „Приют за душевноболни «Пьотър Илич Чайковски»“.

Все пак, каквото и да ставаше в апартамента, той се стараяше Радостина да го възприема поне като временен заслон от всеобщата, далеч по-дразнеща и непредсказуема лудница отвън. Но това беше нужно и на него самия. Той наскоро беше стигнал до първите заключения за това колко безсмислено, подвеждащо и катастрофално вредно е учението на Мордохай. Сега се чудеше какви са причините то да се превърне във фалшива религия за толкова милиони хора и да им донесе безбройните злочестини на социализма. Не можеше да си обясни защо зловредните му идеи толкова са допаднали на природонаселението и как техните лишени от морал, икономическа логика и обикновен здрав разум надстройки са се превърнали в онази непреодолима жестока сила, която е раздухвала и разгаряла взаимната

омраза, причинила е безброй жертви и страдания и е разединила, може би неспасяемо, българите.

Веднъж младият хазаин беше довел някакво червенокосо маце и след като го оправи посред бял ден в съседната стая, тя излезе издайнически разрошена и запали цигара в хола. Погледна с интерес Божидар, който беше забил нос в оръфана книга и запита непринудено:

— Какво четете?

— Книга — отвърна Божо.

— Виждам, че не е афиш — показва и приятно остроумие червенокосата, в съзвучие с избиващия отвсякъде сексапил. — За какво се разказва?

— За славните ни партизани. Опитвам се да си отговоря на разни въпроси, само че все попадам на партийна боза. Досега не съм намерил книга, в която да има и малко истина.

— Вие какво мислите за партизаните?

— Нищо определено. Нали ви казвам, че нямам достоверни източници. В боклуците, които четем от първи клас, те са лустросани герои. Особено в кадрите от посрещането им на Девети^[39] — с цветя и вдигнати юмруци. Само че горе в планината не растат рози. Там ми е интересно какво са правили между два набега — след като унищожат архива с данъците, гръмнат някой селски стражар и окрадат поредната мандра.

— Добре, че ги е имало. Иначе сега може би нямаше да сте студент. Хубаво е, като следването е безплатно, нали?

„Е, точно аз щях да бъда в университета и ако нещата си бяха останали постарому“ — промърмори си го правилно наум Божо.

— Вярно, може тогава и да са пооткрадвали нещичко, но вие били ли сте гладен в планината — каза червенокосата.

Божидар усети неприязън в гласа ѝ, но вместо да декларира високо и ясно лоялността си към народната партизанска власт, се чу да казва нещо съвсем излишно:

— Разбойничествата им, докато са били из пущинаците, не ме вълнуват. Интересен ми е генезисът на злото.

— Какво зло? Какъв генезис? Те са избивали фашистките главорези и другите врагове на народа, а след Девети са ги пращали в затворите. Но то така се пада на престъпници.

— Говоря за гражданската война, която с малки почивки се води у нас от двайсет и трета — извъртя йезуитски темата Божо. — Тя не е преставала и след като изгря свободата на девети септември. „Твоя син да бяха претрепали като враг на народа с тояги, мотики или каквото са имали там под ръка героите партизани. Твоята дъщеря да бяха пратили в Белене — да я изнасилват надзирателите и циганите.“ — помисли си бъдещият инженер Къбоков, но не каза нищо. Дет се вика, страхотиите, които му беше разправяли разни пострадали роднини, можеха да са зловни буржоазни измислици. Пък и точно в тоя момент вратата на гнездото на любовта се отвори и се появи младия хазаин.

— Чух, че вече разговаряте. Нека за всеки случай да ви запозная: Таня, това е бъдещият инженер Божидар Къбоков; Божо, това е Таня Троева — дъщерята на нашия славен партизанин Цочоолу или още Спартак.

— Баща ми не обича да го наричат така. Казва, че така прилича на футболен клуб.

— А как обича? — попита кандидат-инженерът.

— Командира. Така са го наричали в отряда. Сашо, хайде да тръгваме — обърна се партизанската дочка към комсомолския член, когото бе избрала да изпълнява временно най-вълнуващите съпругески задължения. — А вие ако искате истината — завъртя тя предизвикателно глава, — може да дойдете у дома и да си поговорите с баща ми.

Добре, че марксистката наука е доказала отдавна несъстоятелността на разните телепатии. Иначе и двамата щяха да чуят как тя си помисли: „Ако баща ми е трезвен и го хареса, можем после, като се натряска, да направим едно... (цензурирано)^[40]. И защо само едно?“

— Може и да дойда. Отдавна искам да поговоря с истински партизанин каза Божидар. „Дано само не ме гръмне, докато разговаряме приятелски“ — захапи се той наум, сякаш не разбираше, че тези жизнерадостни остроумия може като нищо да се превърнат в действителна част от героичната ни история. Миналото, от което се интересуваше, тогава не беше толкова далече^[41].

— Сашо, какъв е твойт квартирант, знаеш ли? — обърна се доста сериозно Танечка към кандидата за бъдещ партизански зет.

— Умен мъж е.

— Че е умен, виждам и сама. Кой са родителите му?

— Баща му е обуцар. Майка му не работи — май нещо боледуваше, не знам точно.

— Кажи му да не плещи така пред непознати. Някоя друга на мое място, дете баща ѝ не е пиянде, което не може да понася, можеше... Разбираш ме, нали?

— Да — каза Сашо и направи един жест, който обикновено правят, когато на някого му се е разминало, но не за дълго. — Разбирам те.

В това време другарят генерал Трою Цочоолу, известен също като Спартак, Командира, а сега вече и Генерала, заедно с трима верни съратници, както обикновено преди обяд, жулеше белотче на централната маса под голямата смокиня в градината на Ловния хан. В такива часове, по негови изрични указания и под заплахата за масов разстрел, управата на ресторанта бдеше в градината да не се промъкнат никакви нежелани навлеци — обикновени клиенти или елементи от чужди отряди. В тая секретна обстановка бойните другари се отдаваха на любимия за героите битов алкохолизъм — пийваха студена гроздова за експорт, замезваха с луканчица от специалните запаси, надцакваха се и сегиз-тогиз обсъждаха някои способности за прецапване и вече хептен прегазване на закона, както и безплатно снабдяване с разни стоки (сред които основно ракия и луканка, тъй като им трябваха големи количества) или си спомняха славните партизански времена, когато пак бяха вършили същото, разбира се, при определено по-тежки битови условия.^[43]

* * *

В друга част на разказа, само че в далечно отминало време, през разположена на неназовано място тревожно притаена гора вървеше млад мъж^[44]. Изглеждаше на около трийсет и пет, беше брадясал и доста изпостелял и носеше вехтичък каскет, наклонен леко наляво, сякаш да подчертае убежденията му. Веднага се набиваше на очи и издутата раница, която изглежда беше и тежка, защото от време на време се поспираше да си поеме дъх, но после упорито продължаваше да се изкачва по едва видимата пътека. От каскета на главата му всеки

редови агент от „Обществена безопасност“ безпогрешно щеше да се познае, че става дума за началото на четиридесетте, а като добавим и че вече наближаваше шест след пладне и беше доста далеч от хижи и ловни заслони, ставаше ясно, че това не е горският. Загадъчният пътник само веднъж се отби на няколко крачки встрани, огледа се сякаш се боеше от мечки (но тогава защо беше в гората?), изпика се припряно, после се послуша и пак продължи.

След около час вече беше високо в планината, в местност с отново неизвестно за нас име, за която най-характерното бяха два смърча, израснали във V-образна форма, сякаш от един корен. Човекът с каскета спря, направи с ръце фуния до устата си и изкука телеграфно четири пъти и след малка пауза още два, досущ като мъжка кукувица^[45].

Веднага от гората се запъчи друг мъжкар, само че кукаше в обратен ред и малко по-серт. После от полусенките на дървесата се появи субект — отново с каскет, но със звездичка, и праметнал през рамо възстари́чка збройовка.

— Много се забави, бе, Страхиле — каза авджията.

— Свързката закъсня, пък и изчаках из храсталаците да провера дали не ме следи някой.

— И кво?

— Ами, никой нямаше. По това време нормалните хора си пият ракията.

— Като стане нормално обществото, и ние ще си пием спокойно ракията. Успя ли да ми вземеш патрони?

— Имаш вече цяла кутия.

— Браво, най-после. Хайде да вървим, че командирът чака — каза събеседникът му и въздъхна.

След стотина метра излязоха от шубраците на малка поляна. На нея, като в поза за героична снимка, стоеше юнак с шмайзер в ръка, бомба бухалка на кръста и пищов в почти новичък кожен кобур. Беше накривил на сербез каскета си и оглеждаше наоколо с поглед на старши лесничей, който преценя местата за санитарна сеч и новите площи за залесяване. По всичко личеше, че той командва парада. Фамилията му — Цочоолу, не беше много героична, за разлика от партизанското име — Спартак, но помежду си всички го наричаха обикновено точно така — Командира.

— Много се забави — каза той, по-скоро като констатация, отколкото като упрек.

— Бай Радой не дойде навреме.

— Взе ли?

— Взех. Три валтера с два резервни пълнителя, дваисет патрона за збройовката и още двеста патрона за карабина K98.

— А другото?

— Две пити кашкавал.

— Защо толкова малко?

— Не можах да събера повече в раницата. Не исках да ги слагам в торба. Вижда се какво нося. То и така е подозрително, а с торбата вече е съвсем ачик. Пък и доста тежичко става.

— Добре. Хайде да вървим, че другите чакат.

Командира си помисли, че с половината патрони можеха да се поупражняват в стрелба. Ако имаше винтовки. Но то нямаше, и учението засега се отлагаше. Един от най-печените ятаци беше обещал три истински K98. С тях и с новите валтери четата му от петнайсет човека може би щеше да е най-добре въоръжената в тяхната зона. Обаче досега доставката все се отлагаше.

Е, те и партизаните си знаеха, че нещата горе в Балкана не се случват както им беше обещала партията. Затова изчакваха проблемът с оръжието да се реши чрез магията на сталиновото слово. Но Йосиф Висарионович не се произнасяше по въпроса, а заклинанията на другарите от околийски и окръжни комитети не носеха желанния ефект. Тъй че, засега стрелбите се отлагаха. Тежко беше, не ще и дума. Пистолетното въоръжение на четата се състоеше от пищов, за който се говореше, че е бил на Вълчан войвода, и от два истински маузера M1910, произведени през далечната Балканска война, в чиито пълнители имаше общо седем патрона. Пехотинските оръжия бяха представени от три манлихера с общо петдесет патрона. Единия донесе той, втория им даде доброволно горският, а третия бяха взели от стражаря в първата махала на Долно Орехово. Той, горкият, беше толкова къорав, че разбра кои са чак като го наобиколиха. И веднага захвърли пушката си на земята. По-нататък арсеналът се допълваше от истински агарянски ятаган, два касапски ножа, една копраля и здрава овчарска дряновица, както и споменатата збройовка, за която досега нямаше патрони. Но това не пречеше на собственика ѝ да се разхожда

с нея из гората, напъчен като председател на английска ловна дружинка.

Единствен Командира беше въоръжен *как надо*. С шпагина, парабела на кръста и останалия арсенал можеше да е охрана и на съветски армейски щаб. Беше много въодушевяващо, но като всяко положително нещо имаше и своите недостатъци: без него, ако случаен пътник забележеше четата, можеше да си помисли, че са се събрали на съвещание овчарите и козарите от околията. И участват горският и пъдарите. Само че страховития вид на Командира веднага издаваше противозаконния *шумкарски* характер на сбирката и нещата ставаха сериозни. Поне един от трима щеше да донесе на властта и ловната рота щеше да сложи край на борбата за новия строй в тая част от гората.

А тя, по указания *отгоре*, тъкмо беше започнала. Беше *спуснато* „окръжно“ за завземане на територии, което на нормален език означаваше, че някой от ония бюрократи (така ги наричаше Командира), без даже да е помирисвал шумата, е решил партизаните да останат на лагери и през зимата, въоръжени по-лошо и от селския пъдар, да тракат зъби, затънали до пояс в снега, да гладуват и да тръпнат някой да не ги издаде на властта. И всичко това, без да се знае кога съветската армия щеше да дойде по тия места. Можеше и да не дойде. Той и дядо Иван ги беше поподминал навремето. Вместо да изпълняват тая доста изнервяща инициатива да се жертват в името на победата, можеха по стар хайдушки обичай да чакат да запролети на топло при булките и греяната ракия, да събират сили, и като долетят щърковете при Янин геран, да поемат отново борбата. Да, ама не^[46].

Яд го беше Командира на тия бюрократични... *чурбани*^[47]. Искаше му се да викне, да кресне, та да потроши дървото. И хубавичко да напопържа другарите. Само че не биваше. Някой щеше да донесе на същите тия бюрократи за вражеския уклон и тогава — край на командирстването, край на мечтите за всенародна слава и най-вече за висок пост след победата. Затова продължи да върви умислен. А имаше, имаше за какво да се тревожи. Очакваха още неясно колко от партийния и ремсовия актив да излязат в гората, а нямаше и идея как да се снабдяват редовно с храна. През лятото и през есента падаше по нещо от по-близките кошари, надолу след Кравешко бърдо и Джендема имаше картофени ниви, а на два-три километра по-нататък започваха и

овощните градини. На десетина километра имаше и мандра. Можеха да пооткрадват едно-друго или да си го вземат направо — кой смееше да се противи, като видеше шмайзера, нагана и бомбата на кръста му. Дет се вика и в гората можеха да намерят нещичко. Но след това идваше студът, а с него и гладът. Помнеше как през предишната зима лежаха върху борови клони, нахвърляни по снега край малки огньове, които едва топлеха гърбовете им. Една ловна рота ги беше подгонила и се отърваха на косъм. Тия идиоти от центъра, опитвали ли са да правят пъртина в двуметров сняг, когато двеста настървени преследвачи са по петите ти? И си личи веднага накъде си тръгнал. А те вървят бодро по същия път, без да газят преспи, дълбоки два човешки боя. Спаси ги виелицата, която замете следите им. Беше страшен студ. Тогава измръзнаха пръстите на краката на Прометей. Нямаше нищо за ядене, освен две-три лъжици брашно, размесено с топла вода. За цял ден. Мечтата му беше не за баници, печени агнета и руйни вина, а за голяма порязница, намазана дебело с мас и поръсена с червен пипереч. Когато беше малък и не искаше да яде от инат, дядо му казваше „Ми не яж, щом не щеш. Не вярвам да умреш от глад.“. Но Командира знаеше, че се умира. Двама души от предишния отряд угаснаха пред очите му точно от глад. А когато се спасяваха от последната засада, трима от изпосталелите му другари бяха толкова изтощени, че изостанаха и изпоналягаха в снега. Щяха да замръзнат или по-лошо — ловната рота щеше да ги докопа, но ариергардът им спести мъките и ги застреля. Такъв беше партизанският закон за онези, които и без друго няма да оживеят. Суров. По-добре своевременно да... замълчат завинаги. Така поне беше сигурно, че няма да издадат останалите. Малцина издържаха при разпитите в полицията... Не искаше отново да преживява всичко това. Не искаше да попаднат в смъртоносните капани на зимата и ловните роти. Затова не спираше да мисли как да спаси четата. На всичко отгоре от окръжния изпращаха още хора. Последния път не беше издържал и беше повишил тон. Откъде да вземе храна? Каква полза от землянката, дето щяха да правят, ако някое козарче ги забележи и дотърчи до някой черен капитан. Предатели се намираха. Колкото щеш... Поне свястно оръжие да можеха да намерят, тия бюрократи. Само лозунги и празни приказки им дай. Другарят Казака само повтаряше „Партията е решила така, партията е решила онака. Ти да не си по-умен от партията?“.

Познаваше го той тоя другар Казака. Бай Иван Шарлана от село Азмаците, ето кой беше. Един най-обикновен полуграмотен селяндур, дето децата си не можеше да изхрани и все не можеше да уцели с какво и кога да засее двайсетината декара ниви, зестра на жена му. Той ще го учи на стратегия и тактика. „Бай Иван Шарлана — повтори наум Командира и продължи мислите си със засукана партизанска попържня, като мърдаше беззвучно устни. — Ама то може да се отдаде случай и да го гръмна, тоя азмашки ботур. Той само да дойде тук из пущинаците. Шъ му покажа аз една стратегия с шпагина. Цял един тактически ред ще му отпусна.“

Изминаха мълчаливо в редица още километър и половина по едва видима пътека. После изведнъж някъде отгоре един глас каза „Стой, парола“. Командира каза „Червена звезда“, гласът отговори „Минавайте, другарю командир“ и след десетина крачки пред тях се откри партизанският бивак.

На малка поляна, сред която растяха три кекави бука, петима мъже бяха насядали по тревата. Бяха облечени в сиво-черни шаячни дрехи — повечето износени, а по някои личаха скорошни крѝпки. Най-близкият почистваше стар пищов, който изглеждаше като взет от селски музей, двама се бяха поизлегнали, но като видяха Командира, се попоизправиха, а другите двама дялкаха всеки по един доста дебел кол и само хвърлиха по едно опитно партизанско око на новодошлите. Малко по-нагоре, под опушен казан за курбан, сложен върху няколко големи камѝка, пламтеше огън. До примитивното огнище стоеше млада чернокоса жена, облечена в кафява войнишка униформа и уморено бъркаше с голяма дървена лѝжица, правена от новак в занаята. Наблизо беше седнал млад мъж с войнишка куртка без пагони и кепе със звездичка, каквато имат будѝоновките. Това беше политкомисарят на четата — Краснодар, който в нормалния си предишен живот на селянин от Н-ска^[48] околия носеше също толкова нормалното име Георги Маринов, известен сред съселяните си с прякора Анасона. Като видя шефа си той се изправи и отдаде чест с определен командирски отгѝнѝк.

— Има ли някакви произшествия? — попита малко троснато Командира.

— Съвсем не — отвърна по военному политкомисарят.

— Останалите къде са?

— Крум и Баджанака събират дърва ей там — и посочи неопределено зад гърба си, — а Альошата и жена му пак фанаа гората. Ще се върнат — Краснодар погледна часовника си — до половин час. В отряда той, Альошата, Страхил и Командира имаха часовници, но на Страхил беше най-хубав — скъп „Тисо“. В отряда се знаеше, че е бил на брат му, който беше загинал в Швейцария, но политкомисарят усещаше, че в тая работа има нещо гнило. Е, и малко му завиждаше, но бдителността беше важната.

— Приберете провизиите и патроните — каза Командира. Единият от трите валтера ще е за Чайка. Тя не може да е без оръжие като остава в лагера. Другите два са за... Ще кажа за кого са по-късно.

— Нали един щеше да има за мен? — попита внимателно Страхил.

— За кого са, ще разбереш довечера на събранието — натърти Командира. — Ти не знам за кой път коментираш и направо оспорваш решението ми. Ако още веднъж го направиш, ще те накажа.

— Той само напомни, човекът — обади се един от насядалите. Носеше сякаш нарочно подбрани сиромашки дрехи, влизаше в партийната ядка и обичаше да си вре носа навсякъде и да се пазари за щяло и нещяло като евреин. Но той между другото си беше от избрания народ. Казваше се Моше, но му викаха Шмиргела, защото любимата му закана беше „Абе, ще ги остържа аз тях“.

— По заповедите на командира не се умува — каза политкомисарят.

— Нали сме комунисти и обсъждаме всичко, както подобава на другари — отвърна веднага Шмиргела.

— Ами ако в съветската армия е така? — попита рязко Командира.

— Е, тогава... — повдигна рамене опонентът му и въпросът се замъгли.

Бунтовното настроение утихна и след малко, вместо излишните и нездравословни спорове, започнаха хвалбите с участия в акции и битки. Как изгорили данъчните документи в село Брестовица, в предишния отряд пък утрепали стражаря в Чернопеч, другарите от Окръжния похвалили някого като пръв герой, нещастна случайност провалила операцията в някаква мандра и ги зачесали полицаите, но друга, вече щастлива, ги отървала от дранголника и нещо по-лошо.

— Така е, каза Краснодар — в борбата голяма роля играе случайността. И продължи: Но общата велика цел ни обединява и ни води. Тя ни вдъхновява за люта борба с ненавистния враг.

Страхил или Богомил Хаджиспасов, както се казваше в един друг живот, се подсмихна на тия празни приказки и високопарни клишета. Той обикновено разсеяно слушаше масалите и препирните на другарите си, но сега си мислеше, че... да, мислеше си, че цялата тая работа с партизанлъка няма да свърши добре. Хората край него не бяха... не бяха такива, каквито му се струваше, че ще среща в Балкана. На повечето от тях им нямаше доверие. Още по-малко бяха онези, с които би се сприятелил. Бяха неуки и примитивни селяни, а през петте месеца в четата се беше убедил, че почти нямаха морални принципи или поне задръжки. Повечето бяха общо взето измекари и животът ги беше научил да използват похвати, които не се съгласуваха с неговите представи за почтеност, а още по-малко с Божиите заповеди. Да не говорим за законите на царството. Той беше отрасъл в господарска триетажна къща наред София. Баща му беше професор в агрономическия факултет към университета и единствен наследник на богати земеделци. Имаха пари, къщи, имоти... Беше завършил агрономство, а като добавка преди това беше учил четири години в Богословския. Какво търсеше тогава в тия пущинаци с хора, които можеха да са му ратаи? Когато завърши Френския колеж, искаше да следва богословие. Вярваше от малък дълбоко и искрено. Решението да поеме пътя на християнски мъченик се роди още като ученик, когато гледаше беднотията по селата, когато навестяваха баба му и дядо му. Само че във факултета бързо прозря една истина, която не беше Божията: българското духовенство не беше носител толкова на християнство, колкото на службогонство и увлечения по основните грехове. В четвърти курс и преподавателя му по пастирско богословие беше започнал да го кани по кръчми и хладни механи. Отначало Страхил отклоняваше поканите, но един ден се съгласи. Така се започна. Още в първата кръчма се изненада, когато посрещнаха ефимерия^[49] като стар познат. После, когато тръгнаха по ресторантчета в километровата зона покрай Александър Невски, се оказа, че където и да влезеха, познаваха преподавателя му, знаеха какво пие и с какво замезва. Нещо повече, кръчмарите познаваха табиетите на повечето от изтъкнатите представители на висшия клир и

свещениците от храма. Така от чаша на чаша се стигна до първото му напиване, а в задушевния разговор с духовния му пастир, той му предложи да прекарат нощта заедно. Но не в молитви. Малко бе да се каже, че това го потресе. След тая случка, Страхил напусна факултета по богословие и записа агрономство. Завърши с отличие, но не отиде да стопанисва стотиците декари, които имаха край Пловдив. А не тръгна, защото в малката му компания незнайно откъде попадна една тънка книжчица, която се казваше „Манифест на комунистическата партия“. Беше написана от двама евреи, и въпреки че православието го бе учило да няма вяра на онези, които бяха разпънали Иисус, идеите ѝ разклатиха представите му за света. В някои случаи дори ги сринаха. Докато пътуваше през селата беше видял пропастта между бедняците, излезли сякаш от разказите на Йовков, и софийските богаташи, излезли пък сякаш от романите на Зола и картините на Домие. Баща му беше разправял за безброй случаи, в които министри и генерали бяха продавали държавни и военни доставки и поръчки за поредната тлъста комисионна. Министрите, а и разните му висши военни и чиновници от голямото добрутро не даваха пет пари за хората от бездънното социално дъно. Църквата, която единствена можеше да им бъде опора и подкрепа, затъваше в пороци, описани от Стендал и Мопасан. Защо? Защото се прекланяха пред златния телец ли? Или може би защото бяха под властта на чужд монарх. Левски беше завещал чиста и свята република, а живееше с цар, който имаше връзка с всички царски родове в Европа, освен с българските. Не беше ли виновна и църквата? Не беше ли нейната утеха най-обикновено самозаблуждение. И защо Бог не наказваше виновните за причинените страдания, както пишеше в Стария завет? Въпроси, въпроси, въпроси. Трябваше да намери отговорите. Затова когато един приятел от техния кръжец му каза, че може да го свърже с хора, които се интересуват от идеите в малката книжка на двамата брадати евреи, Страхил се съгласи без колебание. После се увлече. Четеше непрекъснато все нелегална литература. Спечели уважението на новите си приятели със знанията си по материята. Приеха го в РМС. И се започна: сбирки, позиви, акции... Постепенно стана напрегнато, бягаха от хайки, преследваха ги, а веднъж изйде и няколко палки от един възрастен полицаи, който щеше да го арестува, но кой знае защо се смили и го пусна. Накрая за малко щеше да влезе в кауша. Приятелят му, който го свърза с марксисткия

кръжок, се оказа агент на полицията. Спаси го един от асистентите на баща му, който го предупреди за предстоящия арест на поредното им събиране. Нататък е ясно — трябваше да хваща Балкана. Даже не можа да се сбогува както подобава с баща си.

Беше си мислил наивно, че в живота му в четата ще има романтика. Не колкото в романите на Дюма или Салгари от детството му, но ще има. Отначало беше интересно. В планината беше трудно, но бяха на свобода. Имаше опасности — явки, преследване, акции... Наказваха и враговете — кои, защо и кога решаваше Командира, но уж беше в името на народа. Все пак още от началото конспирацията го дразнеше. Личеше си, че много от новите му другари не криеха само имената си. В семинарията се беше научил доста добре как да разпознава истината. Криенето ѝ го смущаваше, защото отваряше път на лъжата, но нали всичко беше уж за добро, за бъдещето. Пък я имаше и тръпката на отмъщението. Не беше християнско, но му харесваше. Като изгаряха данъчните документи в кметството на Брестовчани даже злорадстваше. Но като подпалиха мандрата на Голям Тошко, два дни не можеше да си намери място от разочарование, че унищожават варварски нещо, направено с много пот. Някак си преживя и това. Когато обаче застреляха стражаря в Чернопеч, вече знаеше, че в оная книжка се е притаило някакво плашещо зло. Какъв враг беше той? Човечецът беше с протрита униформа и избеляла фуражка и изглеждаше като пъдар на бостан, а не като човек на властта. Сигурно навремето се беше цанил на тая служба за добро — да пази селото и да служи на царството. Приличаше толкова на онзи стражар, който го пусна, че в първия момент си помисли да не са братя. Не бяха, но това да не би да намаляваше греха от убийството? И за какво го убиха? Защото се заинати и отказа да им предаде пушката си. Толкова голямо престъпление ли беше? Вярно, че накрая я свали от рамото си и ги заплаши с нея — да си вървят по пътя. После видяха, че затворът ѝ беше повреден и с нея въобще не можеше да се стреля... Срамуваше се, че беше участвал в такова... Нямаше смисъл да си криви душата, чисто убийство си беше. А сега беше донесъл на четата патрони — да гръмнат още някой, дето си върши съвестно работата и хабер си няма от техните страховити идеали. Баба му щеше да каже, че това е тежък грях. Не беше ли така наистина?

Затова и историите, които разказваше Командира и останалите, вече не му звучаха героично, а като подобрани примери от наръчник за лоши и направо жестоки решения, които се вземат от зли, надъхрани с омраза хора. Имаше и пълни тъпотии. Като оня случай, когато стария му отряд го бяха обградили на някаква бърчина. Отдолу войниците от ловната рота стреляли от всички страни, но ей така, напосоки, куршумите не ги достигали и само клонките, които картечниците прерязвали от бориките над тях, се ръсели върху залегналите партизани. Те също стреляли, стреляли и като свършили патроните, се сетили за взрива, който носели със себе си, идиотите му с идиоти. Напълнили една кутия от мед с каменарски взрив, натъпкали *стотина* капси, хакнали три фитила, драснали кибрита и дали на най-якия — Начката (само какво махленско нелегално име си е избрал) — да я бишне от някаква скала върху потерята. Тенекията треснала яко и се получила, както се изрази Командира, добра психологическа атака. Двете страни се разбягали, в суматохата партизаните уцелели правилната посока и успели да се измъкнат. Преди такива истории му бяха интересни и дори ги съпреживяваше. Но ги беше слушал толкова, че сега бяха като *testimonium paupertatis animi*^[50] на партизанския им щаб. Тоя взрив, дето са го носили, да не са смятали, че ще го използват за вадене на вода? Защо нямат план за такива случаи? Ама че простотия. Стреляли, стреляли, и после — дааан. Като на селска сватба.

— И като ги зачесах — прекъсна му мислите Начката. — Гръмнах веднъж, втория патрон засече, гръмнах трети път и ония избягаха. Аз после... — продължи с хвалбите нашия юнак.

Страхил престана да го слуша. „Айде пак се зафука... Гръмнал два пъти сигурно от страх и от инат, ама ги бил зачесал, пръдльото му с пръдльо. Какво търся аз тук, по дяволите?“ — зададе си неочаквано правилния въпрос той, прекръсти се наум и най-после си отговори.

Това, за което дойде, тук го нямаше. Всички от тая пъстра... ами да, сбирщина се бяха събрали от зор, от изкривени и направо пагубни представи за истинското добро и от също толкова наивни безсъдържателни мечти за неясното бъдеще, което щеше обезателно да ги отърве от... от какво? „От беднотията ли? Ами ако нея Господ ни я е отредил? Будистите хубаво са ни отворили очите за кармата. Там, ако човек не е случил на добра съдба, може поне да спазва Божиите закони

и с достойнство да понася ежедневните си житейски неволи. Но така беше по-лесно. Излизаш в балкана и размахваш сабята. Някои имат за какво — убили близък, изгорили къщата му... Но останалите? Крадат и трепят наред. Това ли са хората, които ще управляват България? Майко мила... И аз ставам като тия разбойници. Само че, който нож вади... Да. Туй, дето го търся, със сигурност го няма тук. Дано вместо него не намеря нещо друго“ — помисли Страхил и въздъхна.

Не му се искаше онова другото.

— Какво си се умърлушил? — сепна го Командира.

— Мисля си за оня, дето ме предаде — излъга Страхил и се прекръсти мислено.

— Няма файда да го мислиш. Като вземем властта, ще му видим сметката — каза Командира и махна с ръка, все едно че отмяташе страница от голямата книга с отмъщенията след неотменно предстоящата победа. — По-добре сега помогни на Караджата да насече дърва.

* * *

В последните седмици Радостина живееше като в лош сън. Борян не искаше все още да влиза в онкото. Тя виждаше как се измъчва и не смееше да настоява. Денем обикновено се разхождаха из парка или търсеха за преглед разни специалисти^[51], на които обикновено плащаше Божидар. „Има ли разсейки“ — питаха те след дежурните общи лафове. „Засега не“ — отговаряше Борян. „В такъв случай има надежда — ободряваха ги специалистите и хвърляха скрити погледи към часовниците си. — А имате ли роднини зад граница?“ „Не“ — отговаряха им. „Значи няма да можете да се лекувате там“ — казваха специалистите и клатеха глави с разбиране — в смисъл че човек е орисан със съдбата си, а и в коридора чакат още нуждаещи се. „Колко ще струва прегледът“ — питаше Божидар. „Няма определена такса, но дайте там пет-шест лева“ — отговаряха уклончиво стожерите на народното здраве. В интерес на истината един отказа. Ще платите другия път — вика. Останалите обаче прибираха парите и ги отправяха с бодър глас, окуражаващи погледи и леко подтикване. В един момент това им писна и те престанаха да ходят по

лекари. Тогава Божо предложи да отидат при Ванга, но Борян все отлагаше, лятото почна да отминава, а с него и надеждата, че ще намерят спасение. Междувременно мина и Студентският фестивал в София. От него Радостина си спомняше само големите разноцветни балони, които чешките студенти подхвърляха на публиката, строена в редици от двете страни на булевард „Витоша“. Те се опитваха да направят празника непринуден, да предизвикат истинска симпатия, а не нейно режисирано фалшиво подобие. Но властта беше взела превантивни мерки и на пътя на всеки балон незнаяно откъде изскачаха униформени или цивилни сътрудници. Строги и непреклонни, те го връщаха, преди да попадне в публиката и да осъществи чужд на социализма контакт. Чешките студенти пак подхвърляха балоните и викаха „Дубчек^[52], Свобода^[53]“ с явен символичен подтекст. Но милиционерите и цивилните сътрудници отново връщаха балоните, а на лозунга не откликваха. Пък и зрителите като че ли си мислеха, че целият номер с балони, каквито не се продават по сергиите и изглеждат специално поръчани, е също режисура, но на враждебни на нашия строй сили. И не подхванаха техния лозунг, нито издигнаха контралозунг. Така се наложи да изминат доста години, преди разноцветните балони да се появят отново.

Вечерите прекарваха заедно. Разхождаха се дълго по нагретите софийски улици и гледаха понапълнените за случая витрини по „Витошка“, „Стамболийски“ и „Жданов“. Борян и Божидар разсъждаваха за събитията и не намираха в тях нищо утешително. „Слава богу, че в България няма някой, който дори да напомня на Дубчек“ — казваше Борян. Така си беше: другарят Живков се беше погрижил чешките събития да не се случат у нас и беше очистил Политбюро от единствения вреден елемент — Митко Григоров. Предвидливо му беше отпуснал юздите, да се изяви човекът. И той не закъсня с изявата: на един Осми декември даде свобода на студентите и символично им връчи ключа на града. Те оправдаха достойно доверието и му се отблагодариха, като за една нощ успяха да обърнат всички боклукчийски кофи по столичните улици, изпочупиха скамейките в Борисовата градина за лагерни огньове, строшиха на две една бая дебела тополя в началото на сакралния булевард 9-ти септември и се опитаха да пуснат на воля слона от зоологическата —

поне той да не живее под тоталитарно зооигло. Милицията спазваше стриктно инструкциите да не се намесва и гледаше поразително на студентите както Господ Бог от Вазовото стихотворение е гледал от свода си вилнеенето на башибозука — тихо и невъзмутимо. Другарите от Политбюро оцениха тези прояви и на свой ред от благодарност издигнаха спешно кандидатурата на др. Григоров за посланик в Чехословакия. Така с няколко хитри и далновидни хода беше ликвидирана самата идея за промяна^[56]. В разгара на чешките събития нямаше и помен от някакво размърдване в България, но Божидар все повтаряше: „Нещо обезателно ще се случи и у нас, ще видиш.“ „Да, да — отвърщаше Борян, — нали видя как се отърва бай Тошо от врага? С едно изчистване на булевардите и нова врата за зоопарка.“ „Ще се случи нещо, ти само гледай, като хукнем по улиците и като завикаме «Хайде, почнахме ги»“ — възразяваше уверено Божо и клатеше заканително глава. „И кой ще направи това?“ — питаше го Борян. Божо отвърщаше, че все ще се намери някой и споменаваеше Радой Ралин, европейските демократи, черешовото топче и други традиционни възрожденски варианти. После измисляше хитроумни хипотези, в които България продължава да дава като сърбите лъв мигач и започва като тях широк завои надясно. Той комбинираше всички свои теории с вицове, Борян и Радостина се смееха на измишльотините му и отстрани изглеждаше, че всичко е съвсем наред. Сякаш компания от млади и очевидно свободомислещи хора прекарва безметежен и безкраен уикенд.

После лятото и чешките събития отминаха, дойде есента и Борян постъпи в онкото.

През целия ден Радостина беше с него. Настаниха го бързо и той й каза да си тръгва, но тя виждаше колко е отчаян и остана. За разлика от повечето болници, тук редът за посещения беше съвсем либерален. „Ами идвайте, ако искате, всеки ден“ — беше казала с безразличие сестрата, когато Радостина я попита кои са дните за свиждане в отделението. После се оказа, че в пета стая, в която бяха настанили Борян, няма свободно легло. „Как така да няма свободно легло?“ — каза с неприязън старшата сестра и влезе в стаята на дежурния лекар. „Абе, Конакчиева, бай Денчо беше в четвърта стая. В пета от два месеца никой не е опъвал петалата. Опитай се поне това да помниш“

— чу се през притворената врата ироничен и приятен баритон. Старшата излезе, погледна към Радостина и загра.

— Вие защо подслушвате? — попита тя троснато.

Радостина се сви и отстъпи назад, готова да отиде в дъното на коридора и въобще, където каже тая проклетия, стига да не я дразни и да навреди на Боян. Но старшата не ѝ обърна повече внимание и тръгна към въпросните стаи с такова изражение, сякаш беше решила да поправи досадната грешка и да освободи набързо едно легло в пета — да речем като удуши някой пациент с маркуч от система за кръвопреливане или го *летализира* по друг подходящ начин^[57].

Него ден Радостина преглътна всичко — дори когато чистачката ѝ изскърца „да не върви като овца и да не стъпва на току-що измитото“. И как няма да ѝ се озъби. Тя беше пълномощен представител на управляващата класа при пролетарската диктатура. А тук не стига, че не ѝ даваха да диктува, ами я караха насила да бърше с тоя гаден парцал и да носи подлоги на разни безполезни нахалници, дето персоналът вече ги е отписал. „Ама че...“ — помисли подобаващо стилно за класата тя.

Когато вечерта Радостина започна да разказва на Божо за кошмарите в онкото, той веднага се изхили злобно и безтактно, че всички лекари там му приличат на патоанатоми. И най-много се радват, когато пациентите си тръгват през леталния изход. И че не му е ясно защо просто не си се разхождат с трионите и длетата по коридорите — да са им подръка, когато поставят диагнозите. Сърцето на Радостина съвсем се сви. Тя през целия ден си мислеше, че Борян заема леглото на умрял и това е лоша поличба. Не ѝ дойде на ума, горката, че в онкото едва ли има начин да не е така.

— Не ми се сърди, не исках... — каза Божо, като загра какво беше изтърсил.

— Знам, че не искаше — каза Радостина и заплака.

Божидар я прегърна и тя постоя малко така.

— Хайде да слезем долу — каза той. — Може да са дошли клиенти за покер. Ако няма, ще излезем да се поразсееш. Иначе няма да издържиш дълго на такова напрежение.

Бяха се преместили временно на таванчето. Беше се освободило и Божидар го беше наел за Радостина. Не искаше тя да е сред онези пръчове долу. Не искаше да я заглеждат и да слуша простотиите им.

В хола играеха на канадска борба. Железния Желязко, както го поднасяше Божидар, се потеше с някакъв тип, когото виждаха за пръв път. Бяха се събрали поне петнайсет кибици, които пушеха и се дърлеха като... не знам защо ми дойде на ум, като новопристигнали ирландски заселници в бар от третокласен уестърн.

— Хайде да излезем. Не искам да стоим тук — каза Радостина.

— Само ще си взема сакото, и се омитаме — каза Божидар.

— О, Божо, няма ли да се включиш в състезанието? — подкачи го един от кибиците.

— Не го притеснявай. Божо има сили колкото да вдигне царицата — заяде се веднага Шерифа.

Той имаше постоянна нужда да се самодоказва и час по час търсеше поводи за сблъсък, колкото само да загуби поредния бас. Нямаше умора, а на Божидар имаше и много да си връща.

— Бих опитал — каза Божо, — обаче не виждам с кого. Е, ако Бърнинг Дейлайт^[58] беше тук, можеше и да помисля.

— Ее-е, много се изхвърли, копеле — засмя се Сашо.

— Кой пък е тоя Дейлайт? — попита Шерифа.

— Учи шаха. Не се раздвоявай с въпроси, за които не си дорасъл — бързна го Божо.

Преди време Шерифа го беше дразнил, че се страхува да играе с него на шах. Божо беше играл в отбора на МЕИ-то и дори го бяха наградил с шахматен часовник на някакво републиканско, но отдавна се беше отказал: беше открил, че когато губи, се ядосва — това както всеки сравнително нормален човек, а когато побеждава, се чувства крайно неудобно от отрицателните емоции, които предизвиква у противника. Затова посрещаше закачките му с усмивка, докато най-накрая му писна и му предложи да играят двайсет игри на блиц — Шерифа на пет минути, а той на три. Беше му обещал да го бие и двайсетте с условие, че ако го направи, в продължение на една седмица ще му вика „учителю“ и повече няма да го дразни и да му мрънка да играят. Играха цял следобед. Секунди преди края на седемнайстата игра Шерифа беше останал с дама в повече, но беше останал и без време. Трябваша му два-три хода да матира противника си, и когато Божо му посочи падналото байраче и започна да се хили, той грабна шаха и го запокити през прозореца.

— Виж кво... На шах може да си голяма работа, но на канадска половината тук ще те свалят, преди да преброя до десет — каза Шерифа.

— Тук виждам само един, който ще издържи повече от минута — каза Божо, — а на теб ще ти позволя да играеш с две ръце.

— Е, ти май много се изхвърли — пробоботи Желязко. Точно беше свалил ръката на противника си. — Сядай отсреща и слагай петарката.

— Тоя път не бива да се отърве с по-малко от двайсетачка. Крайно време е някой да го научи на уважение — намеси се Шерифа като гангстерски бос, който вече е набрал слава в полицейските бюлетини, и добави щедро: — Ако нямаш, аз ще дам вместо теб.

— Нека бъде двайсетачка — отзова се Божо.

Преди да седнат един срещу друг, Желязко съблече демонстративно ризата си. И без нея си личаха мощните му мускули. На Радостина ѝ стана жално — Божидар неминуемо щеше да загуби. Колкото стегнат, гъвкав и пъргав да изглеждаше.

Вместо да се притесни, Божидар направи няколко странни движения, като се смееше и издаваше някакви хиеноподобни звуци. Останалите се захилиха в очакване на сеира и само Желязко го изгледа подозрително.

Седнаха, Божидар удари лакът в масата и погледна противника си в очите с неочаквана злоба и надменност.

След по-малко от две минути, през които Железния потъна в пот, а на челото му запулсира голяма вена, Божидар внезапно издаде някакъв режещ звук като „Кя-я-я“ и ръката на противника му удари масата.

— Копеле — каза Желязко задъхано, — тук има някаква нечиста сила.

По лицата и останалите личеше, че мислеха същото.

— Ако искаш, да опитаме пак — каза Божо.

Железният махна с ръка и тръгна да осмисля преживяното.

— Давай двайсетачката — захили се Божо на Шерифа и протегна ръка с разперени пръсти. — Ти ако искаш, може да се пробваш с две ръце.

Шерифът му подаде банкнотата и излезе, без да обели дума.

— Аз искам да опитам — каза един от кибиците, — само че нямам двайсет лева.

— Сядай — каза Божо. — Таксата е само за разни самоуверени копелдаци.

Още със сядането той направо повдигна неизвестния ентузиаст от стола.

— О, не, не, предавам се — засмя се от неудобство противникът му. — Не съм от класата ти. Какво си тренирал?

— Гребане — излъга Божидар и стана.

Бяха вече в коридора, когато компанията зашумя. Щяха дълго да разказват и да украсяват това, което бяха видели.

— Ама как му тресна ръката, а? — каза някой.

— Гребците имат много качествени мускули — каза друг.

— Такива мускули не могат да станат само от гребане — добави прозорливо трети, но тезата му не се прие.

Излязоха от къщата и тръгнаха към парка. Докато стигнат, Радостина сякаш беше забравила за униженията през деня и даже за злощастната си съдба. Беше му благодарна, защото чувстваше, че той го направи заради нея.

— Наистина ли си тренирал гребане? — попита тя.

— Е, точно гребане не съм — подсмихна се Божо.

— Тогава как го победи?

— С твърдост на характера — засмя се той.

Бяха навлезли в гората и тя си помисли, че паркът беше едно от любимите им места и че може би скоро вече няма да има с кого да дойде тук. Божидар я погледна и я погали. Беше забелязала, че той понякога сякаш четеше мислите ѝ. Хвана го под ръка и продължиха по полутъмната алея.

Когато се прибираха, прозорците на къщите в малката уличка бяха тъмни. Само на една от тях светеха и ги бяха отворили. До тях достигна потракване на чинии — може би слагаха за вечеря или вече прибираха. Чуваха се гласове и някаква песен на френски. Поиска ѝ се да знае името ѝ и погледна към Божидар.

— „Ти си по-нежна от всички“ на Морт Шуман^[59] — каза той. — Нали искаше да ме попиташ за песента?

— Да — отговори тя.

Беше хубаво. Един дом светеше в нощта — като онази къщичка от евтината репродукция, която висеше у тях на стената. Беше в края на някаква гора, на фона на дървета, отрупани със сняг от несвършваща зима. Пред нея наблизко минаваше замръзнала река с дървен неугледен мост. По него мъж в тъмни работни дрехи, седнал на капрата на каруцата си, спокойно дочакваше старият кон труженик да измине във вечността последните метри до дома. Обичаше да я гледа — особено през зимните вечери. Когато угасяха лампите, светлината от печката започваше да играе по тавана, прозорците на къщичката от картината сякаш светваха и можеше да се усети уютът ѝ в приближаващата студена дълга нощ. Често си беше мечтала да има такъв дом. Само че... Не. Не биваше да мисли за това.

— Нека да се поразходим още малко — каза тя.

— Добре — погледна я той и ѝ се усмихна.

Когато след половин час отново минаха по уличката, всички прозорци бяха тъмни.

В квартирата спортните мероприятия бяха завършили и вече пердашеха покера. Играеха на чип пет стотинки, но те бяха достатъчни, за да се загуби набързо месечна студентска стипендия. Беше гледала няколко пъти и беше виждала колко жалки изглеждат мъжете, когато загубят десетина лева. Как произнасят с изражение и интонация на милионери от казино в Монте Карло „пода на сан воар“, „тройно“ и „еклере“. И цялото напъване е за едно левче.^[60] Не ѝ беше интересно, но още по-малко ѝ се стоеше сама в таванската стаичка и затова остана да погледа.

— Уверт — каза Шерифа и хвърли на масата дваайсет стотинки, като че ли бяха дваайсет златни франка.

— Тройно — каза Сашо.

— Девет пъти — каза някакво мургаво типче със зализан перчем и измамно сънен поглед на професионален комарджия.

Започваше поредната велика игра за няколко мизерни левчета. Радостина приседна на Божидаровото легло и видя как си намигат Сашо и Шерифа и как типчето сръчно търси някаква карта от купчината на изхвърлените. Видя също как Божидар мина зад него и се почеса многозначително с три пръста. Стана ѝ малко неприятно, че Божо участва в такова явно мошеничество, и то в комбина с хазайчето.

Залогът достигна 15 лева и типчето гордо свали три риги, но Сашо му показва „три шиша“ и прибра със сладка усмивка парите. Бяха оставили балъка нарочно да намери третата рига от купчината изхвърлени карти.

След този удар измаменият четвърти от карето каза с достойнство „аз съм дотук“, което означаваше „Нямам вече къорав лев, мамицата ви. Знам как ме обрахте, гадни копелета, но ще ви го върна тъпкано друг път“, и се разбърза да хване последния трамвай.

— Трябваше да му дадем два лева за такси — каза Шерифа и останалите се захилиха.

— Стана направо като в „Портретът на моя двойник“ — каза Сашо.

— Ако не броим разни дреболии като размера на залозите, разликата беше само в това, че нямаше фъстъци — каза Божо.

— Колко общо прибрахме? — запита Шерифа.

— Някъде около трийсет лева — излъга ги Сашо и спести поне още два^[61] за старини.

— Аз ще се качвам горе — каза Радостина.

— Ще дойда да те изпратя — каза Божидар.

Качиха се по стълбите мълчаливо и тя отключи паянтовата врата. Стаичката беше мизерна. Имаше две легла, шкафче и място колкото да минаваш между тях. Божидар седна на леглото до прозорчето, а Радостина извади нощницата си и „Жените на Варшава“. Беше ѝ я дал преди седмица, но още не я беше прочела.

— В хола май не ти беше приятно — каза Божидар и я погледна със своя разбиращ поглед.

— Да.

— Сигурно не ти харесаха комбините долу.

— Чудех се защо участваш.

— Искях да видя доколко правдиво е онова, което описва Георги Марков.

Радостина замълча.

— Мисля си, че ние сме по-безчестни от неговите герои. Те вършат подлости, но това си е в реда на нещата — нали са комарджии. Но дори на тия покварени от хазарта хора им трябва залог от парите за цяла една къща, за да извършат подлост. Представяш ли си? Тези презрени маргинали, тези чужди на социализма елементи имат все пак

някакви задръжки. А одева долу — нали видя? — всеки беше готов да прекара другарчето си за едно пакетче семки. Но ние не сме професионални обирджии, а обикновени студенти, както казват другарите, от недрата на народа. Кой тогава ни е научил така безогледно да мамим? Идва ми наум за едни брадясали хайдуци. Те нали ни учат на каква основа да строим новия живот. На безцеремонно насилие^[62]. На дълбаещата душите омраза на една група хора към друга. И на радостния гъдел от всекидневните нагли кражби. Да се граби награбеното. Кой почтен човек ще повярва на такъв откровен разбойнически призив? Освен ако не го изпързаяш вдъхновено, че това е за всеобщото ни добро. Ей от тая лъжа сме заразени всички. Лъжата, че щом омразата е изява на пролетарска, щом пладнешкия обир наречем експроприация, а убийствата са в името на народа, те вече не са смъртни грехове, а се превръщат в свещени прояви на доброто. И дори са неговият истински смисъл. Тази съсипваща душата лъжа е заровена в корените на безчовечното им учение и от нея тръгва цялата мерзост на тъпия им строй. А омразата, която са посели тия сатанисти — като всяко зло — се самоподдържа и от нея няма спасение. Мисля си, че тя ще ни затрие като човешка общност. Дано да не съм прав. Дано Бог реши друго.

Радостина продължаваше да мълчи. Беше й приятно, че той разговаря така сериозно с нея. Борян често я поднасяше, че мълчи, защото не споделя идеите им. Не беше така. Вярно, имаше случаи, когато не ги споделяше. Понякога я смущаваха даже темите, които обсъждаха. Но това беше съвсем рядко. Тя беше на тяхна страна в спора им със системата. Това, че мълчеше, беше отчасти защото се чувстваше неравностойна на знанията им. Но най-често беше, защото я вълнуваха други, по-земни неща. Например мислеше кога ще се оженят и къде ще бъдат разпределени с Борян. Ще имат ли жилище. Ще им стигат ли парите и кой ще й помага да отглежда децата, ако живеят далеч от родителите й. За такива неща си мислеше. Можеше да се позалъгва още малко, че всичко ще се върне. Но някъде дълбоко в себе си чувстваше, че няма надежда да й се размине горчивата чаша и се мъчеше поне храбро да я преглътне. След като всичко приключеше, може би щеше да успее да завърши и да се прибере в Търново. Знаеше си, че не е красавица и че може да се случи така, че да няма свое семейство. Затова толкова се радваше на вниманието на Божидар.

Освен рамото му, тя нямаше никаква друга опора. Сега не ѝ се искаше да мисли, че скоро може да загуби и нея.

— Обаче в книгата Георги Марков мълчи по въпроса. Не ти ли се струва, че той май няма смелост да каже истината? — достигна до нея гласът на Божидар.

Тя го погледна. През последните дни искреността изчезваше и от техните разговори... Но кой можеше да понесе цялата истина? В много случаи лъжата беше просто необходима. Веднъж Божидар беше казал — може би на шега, — че дори в Библията тя не била съвсем забранена. Това било направено само частично и то чрез най-мъглявата от Божиите заповеди. Затова лъжата се срещала навсякъде, докато истината можела да се намери само в някое от последните ѝ убежища. „Например във филмите за социалистическо правосъдие“ — се беше изсмял той. Винаги беше казвал, че в соца няма справедливост. „И докъде може да се стигне с нея? — беше продължил той с ненужните си философии. — До Плешивия хълм, до топлите вани за прерязване на вени, до килиите на местните Бастилии и, разбира се, до кладите. Идват ми на ум и Лубянка, Соловки и Беломор канал. Подобни центрове е имало изградени и сред нашата красива родина. Въобще, много лесно е да упрекваш някого, че не върви по пътя на истината. Но все забравяме да споменем, че най-често тоя път стига до някое близко разположено гробище.“

Така беше казал. Но сега ѝ се искаше да знае друго.

— Мислиш ли, че има надежда? — попита тя с няма молба да ѝ каже, че има.

— Разбира се, че има — отговори Божидар каквото се очакваше от него.

— И ти вече не ми казваш винаги истината.

— Понякога се мъча да ти спестя напрежението и...

— Не ми го спестявай. После ми става още по-криво.

— Добре. Няма вече да правя така.

Радостина се усмихна. Беше забелязала, че той държи на думата си дори когато се шегува. Обещаеше ли нещо, връщане назад нямаше. Не се измъкваше като повечето мъже с оправдания. Чувстваше опората му непрекъснато и ѝ стана приятно. Помълчаха малко и после тя внезапно каза:

— Днес говорихме с Борян за нас.

— За какво?

— Каза ми, че мога да спя с теб.

Стана му много кофти. Това не беше от нещата, които би искал да обсъжда, сякаш са част от плановите за седмицата. Всичко изведнъж се изкриви, като че ли в пространството край тях се появи невидима, ужасно тежка черна дупка. С разкъсани краища и мрачното сияние на приближаващото зло, в която вече бе започнало да изчезва приятелството им, разпарчетосано и смачкано от непосилната тежест на страха от неотвратимото.

„Все едно, обещал съм. Господи... Всичко ще умре...“ — довърши Божидар мислите си и въздъхна.

— Ти не вярваш, че ще оздравее, нали? — прошепна тя.

Той не отговори, но мълчанието му беше по-ясно от отговор. И двамата знаеха, че една утешителна лъжа няма да спре онова, което неумолимо идваше. Нямахше надежда. Тя въздъхна безпомощно и тихичко заплака.

Божидар седна до нея и я прегърна. Може би в началото искаше само да я утеши, но след малко тя почувства топлината му и го целуна през сълзи. Той ѝ отвърна, тя на свой ред го прегърна и след това престана да мисли. Сякаш някъде далече, на светлинни години някой им казваше, че не бива да правят това. Но онова тъмното ги дърпаше. Тя не усети кога я съблече. После ѝ беше хубаво и за половин час забрави какво я чака.

На сутринта ѝ беше криво. Упрекваше се за станалото през нощта, но не сподели с Божидар нищо и отиде в болницата сама.

* * *

Борян я чакаше отпред. Тя усети веднага, че нещо не беше наред, но се насили да отхвърли подозренията си за най-лошото.

— Хайде да се разходим — предложи той и Радостина почувства още по-ясно напрежение — сякаш само за малко отложиха срещата с онова... с раздърпаните черни краища.

Тръгнаха напосоки. Наоколо беше пълно с болнични халати. Приличаше на оная сцена от „Бялата стая“, в която болните бяха

плъзнали по площад „Славейков“. Само че тук не беше киносалон и всичко нямаше да свърши, когато светнат лампите.

Подминаха някакви бараки и седнаха на самотна пейка.

— Не искам да стоя повече тук — каза той.

— Зная, мило. Но нали...

— Да, да, тук ще ме лекуват. Това са глупости. Тук само ще продължат мъките ми с още някой месец.

— Не говори така.

— Опитвам се да ти кажа, че трябва да свикваш с мисълта за...

Радостина въздъхна. Борян видя, че тя едвам се сдържа да не заплаче и я прегърна.

— И на мен не ми е лесно — каза той. — От доста време си мисля за какво съм живял. С какво ще ме запомнят хората. Ти с какво ще ме запомниш... Какво изобщо съм направил през живота си... на двайсет и пет години.

— Не говори така, моля те. Как какво? Толкова неща знаеш. Помисли си само колко книги можеш да напишеш.

— Дори да допуснем, че успея да напиша една-единствена — кой ще я издаде? И какво ще разкажа в нея? Че социализмът е утопия за несретници, това ли? Тези, които трябва да го знаят, си го знаят и без аз да им го казвам. А на останалите такова знание въобще не им трябва. И с какво ще се прославя, ако им го дам? С това, че съм отнел вярата на не знам колко милиона наивници. Нали ги крепи надеждата, че строят справедливия строй? Може да мрънкат и да мърморят, обаче строят. И полза сякаш има. Както казва Божо, няма вече бедни и гладни като в романите на прогресивните буржоазни писатели. Сега пролетариатът е нахранен, а може да си позволи от време на време и кебапчета, и бира в кръчмата. Повечето вече са си закупили перални, хладилници, а може би и телевизори. Току-виж са се сдобили и с лека кола, а могат да си мечтаят и за двустаен в някоя панелка. И аз какво ще им кажа? Че са се трудили напразно, защото това, което произвеждат са боклуци. И че живеят безчестно, защото непрекъснато гледат да прецакат и съседи, и колеги, и който падне. Всички заедно пък крадат от тъй наречената ни държава. Само че какво от това — нали са доволни и даже са си посвоему щастливи. А аз ще им отнема вярата, илюзиите, надеждите... Всичко. Голям подвиг ще е, няма що. По-добре да обирам паничките на слепците — той замълча и се

загледа пред себе си с неவிждащ, пуст поглед. — Кажи ми, сега и аз не съм ли един такъв несретник? Да знаеш само как ми е нужно да вярвам в нещо... Само че не вярвам в нищо, разбираш ли? Не вярвам в измислиците им, не вярвам в Бога. Не вярвам и че ще оздравея.

Тя го слушаше безмълвно. Само сълзите бяха почнали да се стичат по лицето ѝ.

— Изпълняваш ли заръките ми? — внезапно попита Борян.

— Кой?

— Знаеш кой.

— Да. Снощи... бях с него.

— Хубаво ли ти беше?

Във въпроса му имаше горчивина, раздяла, наранена гордост, тъга и сбогуване. Тя замълча. Не знаеше какво да му отговори.

— Вече е сигурно, че имам разсейки — каза той след кратко мълчание и Радостина затвори очи. Когато ги отвори, Борян сякаш беше отишъл зад някаква прозрачна, но непреодолима преграда. — От утре започвам химиотерапията.

— О, милото ми — изхлипа тя.

— Не плачи, няма страшно — той погледна нагоре. — Ще се излекувам, ще видиш.

— А лекарства? — тя се хвана за думата.

— Всички са вносни. Има ги само в правителствената болница. Нищо, в замяна пък има съветски заместители — той не добави „за такива като мен“, но тя почувства отчаянието му.

— Ще ги намерим, мило — тя вече плачеше.

— Да, ще ги намерим. Все някой ще ми помогне. Не плачи, ще ги намерим... А сега трябва да се прибирам.

Изправиха се, той я прегърна и тръгнаха обратно.

* * *

Борян умря след два месеца, в един от последните дни на ноември.

Сивите облаци бяха надвиснали над сиво-кафявата безлична сграда на онко в това последно сиво и студено утро. От входа и после в полумрака на дългите коридори сякаш ги чакаха сенките на

хилядите, които бяха се сбогували с живота в това преддверие на безнадеждността. Когато влязоха в стаята, Борян лежеше на леглото и се мъчеше да диша. От две седмици му даваха кислород, защото метастазите бяха разкапали белите му дробове. Точно го бяха подключили към нова бутилка, но живителната струйка не постъпваше — виждаше се по манометъра. Борян погледна към тях, отстрани с усилие маската и прохриптя:

— Сестро, не мога да дишам.

— Да не е празна бутилката — попита отчаяно Радостина.

— Вентилът е заял. Кво да направя, като няма друг — каза сестрата и я погледна с омраза. Правеше всичко, което е по силите ѝ, а тия тука...

— Как така няма друг? — попита Божидар.

— Божо, остави я, моля ти се — проплака Радостина.

— Ами ей така, няма — поясни сестрата.

След това излезе и ги остави сами. Винаги можеше да каже, че е търсила вентил. Само че къде го да търси, като няма? Тя влезе в стаята си и погледът ѝ се спря на филджанчето с кафе. Беше си го донесла от вкъщи за уют. Тук си правеше в него разтворим нес. Тъкмо беше сръбнала първите глътки, когато я извикаха, и ето че вече беше изстинало. А го обичаше горещо. Ама че... Тя така се ядоса, че за малко да го излее в мивката. Не, това вече беше прекалено. Някакъв кандидат-покойник да ѝ трови нервите. „Как пък не“ — помисли старшата, защото това беше тя.

В това време Радостина се опитваше да прави на Борян дишане „уста в уста“, а Божо намери друга бутилка и я домъкна заедно с един преbledнял техник. Тя стоя пет часа до Борян, слушаше как свирят гърдите му и гледаше как върти глава от болки. Дежурният лекар се отбива на три пъти. Поглеждаше от вратата, сякаш да провери дали леглото не е вече свободно, и после изчезваше.

Към четири след обяд Борян внезапно хвана ръката ѝ, стисна я съвсем леко, погледна я и издъхна.

* * *

С Божидар се ожениха през един друг есенен ден, малко повече от година след като погребяха Борян.

Беше ясна, слънчева неделна утрин. Вървяха полека към районния съвет, сякаш бяха новодомци, излезли да се поразходят и да разгледат квартала. Казаха им колко важно нещо е женитбата, разписаха се в книгата и дежурната по ритуалите ги обяви за съпруг и съпруга със същия тържествено безизразен глас, с който би подканила присъстващите да си вземат и последно сбогом. От цялото събитие бяха останали няколко снимки, на една от които бяха само двамата. Тя се беше засмяла мило, а той приличаше на ухилен селски ерген на две ракии, който се е щракнал за спомен с булката.

Трябваше да е един от най-щастливите ѝ дни. А нямаше дори бяла рокля...

После... После дойдоха децата. Преместиха се в Козлодуй. Дадоха им тристаен, при това в центъра на селото, тъй де, града. Имаха интересна работа и предостатъчно пари. Родителите ѝ бяха още живи и ги чуваше по телефона на местната поща в съботните вечери. Божидар и приятелите им не я оставяха да скучае. Какво повече можеше да иска? Вярно, понякога усещаше сянката на отминалите дни, но винаги успяваше да я отпрати в миналото. Понякога Божидар беше много нервен. Избухваше за дреболии, пердашеше децата, а на два пъти плесна и нея. Но... тя не беше американка. Майка ѝ беше от Родопите, а там мъжете извъртат по някой шамар на жените — от ревност, задето не са сложили навреме софрата и най-вече за да докажат обичта си. Баба ѝ беше казала, че ако мъжът ѝ не я зашлеви поне веднъж, значи не я обича. Защо да се сърди, когато той ѝ дава от време на време нишан? И тя му прощаваше винаги и рядко обръщаше внимание на грубостите му. Само едно се молеше: да не оживее оня дълбоко стаен страх. Страхът, че те не са... Че той не я... Че всичко е... Не. Тя и сега веднага отпъди тези мисли.

Така живееха. И неусетно, ден след ден, така се бяха изнизали единайсет години.

* * *

Радостина въздъхна и погледна към часовника. Наближаваше дванайсет, а тогава пристигаше врачанският автобус от „френската връзка“. Можеше да го хванеш, когато се връщаш от София, ако претичаш сто-двеста метра от гарата до автогарата във Враца и ако разписанието не се размине с реалността повече от пет минути. Отстрани беше интересна гледка — припкат разни кукута с куфари и деца под мишница, а на финала ги чака строгият чичко шофьор и ги пита: „А билетчета имате ли?“ Защото в автобуса билети не продават. Трябва да успееш да придумаш гражданите от опашката, за да ги прередиш, и най-важното — да успееш да умилостивиш женския урунгел на билетната каса. Иначе ще нощуваш на плаца, защото и хотел може да не намериш.

Весело беше, не ще и дума. Всичките ѝ приятелки бяха забелязвали в различно време, че с Божидар е трудно да се сучае. Тя се засмя и тъкмо пак щеше да притича до прозореца на кухнята, когато чу как асансьорът тръгна. Винаги го чакаше с нетърпение от такива командировки, но сега, когато отвори вратата, сърцето ѝ незнайно защо се сви. И когато той се появи в светлия четириъгълник на асансьорната врата, и когато го прегърна, и когато влязоха в хола, а също докато изваждаше подаръците за нея и децата и ги нареждаха по масата и по земята, чувството, че се е случило нещо, от което най-много се страхува, не я напусна.

Осмели се да го попита едва когато легнаха. Зададе му въпроса направо: „Изневери ли ми?“.

Той ѝ отвърна веднага — едносрично и като изстрел: „Да.“

Тя така и остана — като гръмната. Очакваше го този ден. Чувстваше някъде дълбоко в себе си, че няма да ѝ се размине — както тогава, преди дванайсет години. Беше се опитвала да се подготви, да притъпи болката, когато удари часът. Не че ще промени нещо. Не. Но поне да не боли толкова.

Но не би.

— Как се казва? — намери сили да попита тя.

— Наташа.

Имаше име, значи беше истина.

— Откъде е?

— Няма значение.

— Защо?

— Защото... не е вече жива.

Каза го, без гласът му дори да трепне. Но прозвуча сякаш той самият беше умрял и Радостина го усети.

— Какво е станало?

— Блъсна я кола. Преди три дни. Някаква съветска волга.

Не ѝ каза, че е загинала, за да го спаси. Поне това ѝ спести.

Радостина усети отчуждението му и се дръпна на другия край на леглото. Сега между тях щеше да бъде една мъртва жена. Тя и не помисли, че досега между тях беше един мъртъв мъж.

Божидар протегна ръка и се опита да я погали.

— Недей — каза тя.

— Извинявай.

Лежаха дълго и мълчаливо в мрака. Врълхлитаха я мисли като подплашени птици и тя напразно се мъчеше да ги отпъди. Какво ще стане сега? Той ще остане ли? Как ще живеят? Ами децата? Какво ще им каже?

Искаше ѝ се той да заговори. Да ѝ каже, че е сбъркал, че я обича и че това няма да се повтори с някоя друга. И да ги напусне. Трябваше ѝ някаква опора, някаква утеха, дори мимолетна. Но Божидар мълчеше. По някое време чу как дишането му стана равномерно. Малко по-късно заспа и тя.

Събуди я вик. Тя светна лампата и замря.

Божидар плачеше насън. Никога не го беше виждала такъв. Внезапно произнесе тихо едно име и изстена „О, не“, сякаш се молеше на някого, после каза глухо „Не я пипай“, а след това отчетливо и ясно „Вече няма значение“. После извика „Не“ и отвори очи.

Сега тя направи опит да го погали, но той се дръпна.

— Аз ли те събудих?

— Да, плачеше. Стори ми се, че каза „Нат“.

Явно го беше казал. Нямаше откъде да знае.

— Извинявай.

— Нея ли сънува?

— Да.

— Какво се случи?

Той замълча.

— Извинявай, че те питам — каза тя плахо.

— Не ми обръщай внимание.

Божидар стана и излезе.

Тя постоя малко сама и го последва в кухнята. Видя как стои, опрял чело в стъклото. Сякаш я очакваше.

— Толкова ли по-добра беше тя от мен? — попита отчаяно Радостина.

— Не — излъга Божидар.

— Сега разбирам — каза тя и поклати глава.

— Какво?

— Ти и преди си сънувал кошмари. Когато те заварвах тук да стоиш до прозореца в тъмното. Сънувал си, нали?

— Да.

— А Борян присънвал ли ти се е?

Отдавна не бяха произнасяли името му. Отдавна. Защо? Не беше от боязън да не събудят мъртвите. Тогава защо? Може би защото нещо ѝ подсказваше, че Борян вече нямаше място между тях, затова ли? Той беше — защо да се самозалъгва — единственият мъж, когото беше обичала истински. На него пък му беше най-добрият приятел. Означаваша толкова много един за друг. Той дори в последния момент сякаш се беше опитал да ги спаси: него — от един грях, извършен преди години, а нея — от тъжната участ на неомъжена вдовица. А може би ги наказва? Те се бяха опитали да затворят миналото като оная стая от приказките, в която не бива да се влиза. Но някой отваряше час по час вратата. И всеки се срещаше с призраците, които излизаха оттам, сам.

— Да — призна ѝ той, и почувства как му олекна малко.

И на нея ѝ се беше присънвал. Последния път вървяха заедно през някаква гора. Край тях мина каруца с непознати, които изглеждаха като руски крепостни селяни, облечени в бели дрехи. Сякаш някой просветен помешчик им ги беше подарил за сватбата на дъщеря си и ги беше поканил на тържеството. Те почти бяха отминали, когато видя сред тях една приятелка от детинство. Беше починала отдавна, но не се учуди, че я среща. Тя я попита къде отиват. В първия момент Радостина сякаш не знаеше къде, но отнякъде се сети, че са на острова и са тръгнали към лагера. Приятелката ѝ каза: „О, там е хубаво“, сякаш беше ходила по тези места през отпуската си, каруцата отмина и те продължиха по пътя. После излязоха на брега до голямата топола, а там, край дънера, който използваша за маса, ги чакаха

Божидар, Иван и Гелето. Били Лъжеца беше с любимата си шапка идиотка и нещо разправяше и ръкомахаше, а останалите се смееха. Борян също се смееше. Странно, той не ги познаваше, а разговаряше с тях като с отдавнашни приятели. После Гелето и Иван останаха край реката, а Божидар тръгна да ги изпраща и на това място тя се събуди.

— Често ли си го сънувал? — попита Радостина, въпреки че знаеше отговора.

— В началото — да.

— Защо не си ми казвал?

Божидар не отговори. В последния сън беше в някакво подземие. Беше влязъл в него, уж за да го спаси, но дали беше така? Търсеше го и беше спрял пред свода на пещера, издълбана сякаш от собствената му вина. После минаваше и през някакви полутъмни коридори — какви, на съвестта му ли? Нямахше кой да му каже. По онова време там никой не беше чувал за спящия пророк^[66]. Египетският съновник също още не беше издаден, да не говорим за „Съногаданията“ на Артемидор Далдиански. Не беше известно такова просто нещо като леглото за сънища — камудоко, разработено още от някой си император Сужин^[67]. Никой не решаваше наболелите въпроси, като си подремне сладко поне на някое чамово миндерче, измайсторено от някой местен дърводелец, и после се обърне за тълкуване на съня си към тукашния представител на Хипнос, Морфий или Амонон Уши^[68]. Нямахше дори една обикновена селска врачка, която да гадае изненадващо неясните и разбираемо защо стеснително прикривани съновидения на атомните енергетици. Ето колко тъп и забутан беше Козлодуй. Налагаше се сам да се справя.

— Нещо те е мъчило, нали?

— Не зная. Може би съм се чувствал виновен.

— За какво да си виновен?

Божидар отново замълча. Какво трябваше да й каже? Че тогава е обещал в болничния двор нещо, което не може да изпълни? Или че се оженил, без да я обича истински и че в началото си е мислил дали обича истински и децата. Това ли?

— Ти си се оженил за мен, защото бях бременна, нали? — изрече тя на глас нещо, което дотогава не смееше.

— И други жени са били бременни от мен, но не съм се женил за тях.

Тя го погледна. Познаваше доста от Божидаровите любовници. Докато още не бяха... докато Борян още не се беше разболял, една от тях даже беше споделила с нея при кой гинеколог е ходила.

— А когато се оженихме, обичаше ли ме?

— Да, само че... не бях влюбен в теб. Но и ти не беше.

Тя въздъхна. Божидар ѝ харесваше, но не се беше влюбвала в него. Когато забременя, той ѝ предложи веднага да се оженят. Жените рядко отказваха на такива като него. Беше висок, симпатичен и умен. Откакто се ожениха, не беше забелязала да се заглежда по жени, а стана дума, че макар и рядко, но ѝ е показвал, че я обича. Просто нямаше причина да е недоволна от брака си. Едва сега си призна, че всичко някак си... не е било истинско.

— През цялото време чувствах, че нещо не е както трябва.

Най-после каза на глас началото на болезнените подозрения, които се опитваше да скрие от самата себе си и които изплуваха от време на време като онези тъмни сенки от дълбините на океана, където не би трябвало да живее нищо. Нищо, освен тайните ни кошмари. Това бяха простички въпроси: „Защо сме заедно?“, „Обичам ли го?“, а също и окончателната диагноза „Не си ли провалих живота?“. И онзи, истинският, не остана ли само в мечтите ѝ? Като бялата булчинска рокля... Не, това не бяха трънчетата от семейния кактус.

— Кое не е било наред? — попита я глупаво Божидар, сякаш напоследък въобще нещо се беше подредило.

— Не бях сигурна защо се ожени за мен.

— Защото реших, че ще е хубаво да прекарам с теб живота си — излъга той.

— А сега?

— Ами може би трябва да се разведем.

— Защо? — попита тя и в очите ѝ се появиха сълзи.

Сега беше моментът да ѝ каже: „Защото се влюбих и разбрах какво означава да искаш да прекараш живота си заедно с някого. Ожених се за теб, без да те обичам, защото дадох обещание. Залъгвах се, че съм го направил от добро сърце. В действителност го направих в поредния пристъп на наследствена мекушавост или — още по-лошо — заради фалшивия морал, които ми внушаваха безбожниците, дето ни управляват. При тях бракът е като трудова кооперация за производство на деца. Трябва само да го регистрираш в местния общински съвет. И

може да се мине и без Божията благословия. Тя и без друго не се дава за прелюбодеяния. А аз дадох обещание да понеса последствията точно от това. Единайсет години се насилвах да го спазвам, за разлика от хиляди други поети задължения, които нарушавах без особени угризения всеки ден. Така заживях с измислицата, че имам дом и семейство. Спомняш ли си? В един есенен ден, ти ме упрекна, че съм допуснал лъжата да започне да се настанява и между нас. Аз малодушно позволих това да се случи наистина и нямах смелост дори да си го призная. Сега искам всичко да свърши. Искан да започна наново, докато може би имам още време. Дори остатъкът от живота ми да мине в тъжни спомени през паузите, когато не се самобичувам с плетен камшик, не искам повече да живея с лъжи.“

Да. Може би така трябваше да постъпи. Но той не го направи. Не е ясно дали от липса на смелост, от добросърдечие или поради лоши социални навици. Но не бива да го съдим прекалено строго. В края на краищата, той беше роден в зората на новия строй, отрасна в борбата срещу култа към периодично появяващите се сякаш от такъв склад личности и възмъжа в периода на най-реалния социализъм. Какво беше виновен инж. Къбоков, че именно в този смешно кратък исторически период понятията „да оцелееш“ и „да лъжеш“ или „да се самозалъгваш“ се покриваха едва ли не изцяло^[72]?

В оная соцменажерия инж. Къбоков и всички покрай него редовно послъгваха, като прекарваха дните си в постоянна мимикрия и в надеждата да не ги докопат най-големите и по-малките от тях хищници. А те бяха толкова много. Веднъж, в сугубо приятелска компания и след неизяснен брой ракии, инж. Маринов беше започнал да разсъждава: „Ний сме като в джунгла, бе — стресна той присъстващите^[73]. — Директорът ни — хищник. Направо крокодил с яка болшевишка захапка. Само се загледай, и ти е излапал кариерата. Но по-често жената. Партийният секретар... ам' че той си е чиста хиена от нов социалистически тип. Заръфа ли те — край. Може да изяде всичко. Дори бъдещето на децата ти. А профсъюзният? Хам — и няма отпуска през лятото на бунгалата край морето, хам — и сбогом на веселите зимни дни на ски базата в Чамкория. А прекият ти началник, а? Кой от нас не знае какво значи да те яде пряк началник? Погледнете и по-нагоре: председатели, секретари и шефове, кой от кого по-генерален. Само с едно мързеливо отваряне на устата могат да ти

хамнат я жилището, я жителството^[74], я всичко останало. Чувал съм, че в отделни 10–20 милиона случая са изпращали на експедиции — да опознаеш далечния Магадан, тайнствената Колима или чудния остров Белене. По описания на случайно завърнали се пътешественици, там след много приключения е можело да спасиш кожата. Ако ти провърви. А милицията, а? Тя ако те захапне, олеле, майчице“ — беше се захилил Метаксаки. Но останалите присъстващи в стаята не се засмяха. Само Божо се оживи от картината. „Аз ще ви кажа как можете да се спасите от хищниците — каза ухилен той. — Оцеляването е лесно с няколко навременни опашати лъжи или серия от оперативни преструвки. Ето, важно е да се усмихваш мазно на началника и на партийния секретар, точно когато ти идва да ги удушиш. Елементарно е да изкръшкаш — да речем от бригада, да не говорим за събрание или манифестация. Винаги можеш да намериш и менте болнични, за да оправдаеш някой внезапен запой. Наложително е да се преструваш, че мразиш най-вече всичко западно. Освен това аз пред свидетели обичам Съветския съюз, интернационализма и братската дружба, за които иначе не давам и пукнат грош. Но десертът е на работната площадка: нали всички членуваме в най-най-завладяващото движение? Онова с девиза «Те ни лъжат, че ги плащат, ние пък ги лъжем, че работим». Няма други нации по света, които да са достигнали до тая кристална сентенция за същността на живота, освен две: българската и шопската. Обаче шопите казват «лажат». Въобще, да се лъже е лесно и приятно. А каква тръпка е само, каква тръпка“ — беше завършил Божо.

Така че той можеше да каже няколко подходящи силни, искрени и смели думи, но не го направи. И слава богу. Защото, може би, напук на безбройните лъжи, между тях се беше появило нещо, което още не можеха да назоват, но което вече стопляше истински дома им. Нещо, заради което тя беше понасяла лишения и обиди, сякаш без да забелязва. Нещо, заради което той пренебрегваше приятели и работа и искаше да бъдат навсякъде заедно. Да, може би съвсем скоро щяха да открият името му. Затова и в Божидаровите очи се появиха сълзи и той прегърна жена си.

— Не ме слушай какво говоря — каза той. — Аз ви обичам. Съжалявам, че ти причиних такава болка. Сега ще поправа всичко.

И той се втурна към тоалетната, извади метлата и лопатката и когато Радостина го попита през сълзи защо са му, отговори, че му

трябват, за да почисти лошите думи и емоционалните боклуци.

Общо взето, Радостина можеше да бъде доволна от развоя на събитията. Семейството ѝ не се разпадна, Божидар намери подходящите лъжи и изглеждаше, че е преболедувал нещо, което не отминава мъжете, както дребната шарка и магарешката кашлица. Освен това ѝ се извини с такт, а историята имаше приемлив вид за разказване на приятелките ѝ.

Ако така беше погледнала нещата, може би щеше да ѝ стане по-леко. Само че на нея не ѝ мина през ум да се надсмее или поне да се пошегува с бедата си. Но то дали някой би ни посъветвал да се надсмеем над малкото радост и може би парченца щастие в живот като нейния? Какво имаше в него? Семейството ѝ — дни, изпълнени с грижи, децата, Божидар, приятелите им, които всъщност бяха негови, безкрайните опашки, местната дивотия, работата, от която често ѝ писваше, и после нощите, през които понякога сънуваше... отминали дни. Това имаше. Добро или лошо, то беше единственото и тя беше готова да се бори за него докрай. Имаше сили, а и всичко сякаш започваше да отминава.

За беда заболяването на Божидар се проточи по-дълго и...

На другия ден Радостина получи първия от предвещаващите беда знаци. Беше събота и тя беше приготвила любимите им палачинки. Децата бяха закусили и се бяха заиграли, а Божидар се мотаеше из стаите, сякаш търсейки причина да остане въкъщи. Тя миеше чиниите в кухнята и се чудеше какво вкусно да направи за обяд, когато чу как той се скара на Добрин, че не са прибрали играчките си. После вратата се хлопна и тя видя през прозореца на кухнята как той се отдалечава като надеждата ѝ за малко щастие или поне милост. Беше излязъл, без дори да ѝ се обади. Към обяд се върна и сигурно за да почувства тя пренебрежението му, влезе веднага в хола. След малко изкрещя на децата, чу се изплющяване на шамар и те се появиха разплакани на вратата на кухнята.

— Татко изхвърля играчките ни — каза Добрин и избърса сълзите си и следата от плесницата.

Тя изтича до хола точно когато Божидар затваряше балконската врата.

— Колко пъти ги предупреждавах да ги прибират — каза той сякаш за свое оправдание и добави отмъстително: — Сега, като нямат

играчки, няма да имат и проблеми с прибирането им.

Тя не му каза нищо, само го погледна нажалено и отиде да приласкае обидените и унижените.

Втория знак получи още на следващия ден. В неделя дойдоха Дебренски. Мина уж весело както винаги, тя тъкмо се беше поуспокоила, че може би така ще е и занапред, и миеше в кухнята чашите с форма на лилии от любимия им кристален сервиз. Унесена в мечти, тя посегна да оправи един кичур, които ѝ пречеше, но забрави да остави на плота чашата в ръката си, тя полетя обречено към пода и се разби с издайнически трясък. Божидар се появи веднага, погледна към пръснатите парчета, сякаш бяха останките от семейното им щастие, и без да каже нито дума, взе останалите чаши. Докато Радостина отвори устата да попита „Защо...“, той се завъртя, изфуча към хола, чу се трясък на врата и кристалните лилии полетяха от балкона след играчките. Сякаш се опитваше да изхвърли последователно от живота си всичко, което го свързваше с миналото им.

До късно през нощта тя се мъчеше да се успокои, да му прости и да повярва, че предишното спокойствие, което сега ѝ се струваше непостижимо щастие, ще се върне някой ден.

В понеделник след работа Радостина отиде у Дебренски. Цялата централа вече знаеше за приключенията на инж. Къбоков. Ако в Козлодуй имаше букмейкъри, навсякъде щеше да се залага дали ще оцелее семейството ѝ. През целия ден се беше сдържала с последни усилия да не се разплаче от обида и срам от погледите на колегите — съжалителни или иронични. Затова сега ревна още щом Детелина я прегърна на прага.

— Чакай да останем само двете и тогава си поплачи — каза тя.

— Кой е тук? — попита Радостина и я погледна.

— Нали знаеш — каза Детелина и посочи с глава комшиите отсреща.

Влязоха в апартамента и затвориха бързо вратата. Радостина спря да плаче и даже се засмя, когато приятелката ѝ размърда петте си пръста с палец на носа към невидимата клюкарка от съседния апартамент.

— Ела в кухнята да ти покажа новата ни придобивка — задърпа я Ина.

— Какво пак сте си взели?

— Познай.

— Не мога — предаде се веднага Радостина.

— Виж — и Детелина ѝ посочи чисто нова печка АЕГ — неосъществима мечта за обикновената соцдомакиня. — Деверът ми ни я купи от кореком.

Беше като онази, с която беше свързано едно от най-големите ѝ излагания. Тъкмо беше влязла за пръв път в недостъпния за простосмъртните магазин до хотел „Рила“ в София и докато разглеждаше ошашавена, беше посочила на приятелката си: „Виж какъв интересен телевизор.“ „Това е готварска печка“ — беше я поправила веднага любезно продавачката и ѝ се беше усмихнала, както го правят господарките, когато някоя прислужница е показала ниската си, но все пак симпатична селска култура.

„Голяма излагация беше. Също като сега... Нищо, чудо голямо. Ще ми мине“ — помисли си тя оптимистично и заразглежда печката. Красива беше.

Когато след половин час влязоха в хола, Радостина беше позабравила за нещастията си. В стаята както винаги беше подредено като в аптека. Не че имаше нещо особено. Всичко беше стандартно: тапети, кафеникав мокет, холова гарнитура, масичка, библиотечни шкафове от крадена арматура и завеси на райета. По рафтовете бяха подредени стандартните томовете от достъпните за простолюдието популярни поредици, а витринката беше пълна със сервиси от пресован кристал. На едната от стените висеше гоблен — някаква безлична гора с две дундести мечета, а на другата — картина от онези, които подаряват на рождени дни, когато магазините за по-свестни подаръци са били вече затворени. Нямаше нищо необикновено. И въпреки това в стаята се чувстваше незримо присъствие, сякаш живееше произвеждащ благополучие домашен дух.

— Нямам ром за чая, но все пак има нещичко — засмя се Детелина, измъкна от шкафа пълна бутилка „Джони Уокър“ с черен етикет и кристални чаши и наля по два пръста като собственичка на дестилерия, разчувствана от злата съдба на позната посетителка. — Наздраве, маце.

— Наздраве — каза Радостина и се закашля от първата си сериозна глътка.

— Казвай сега какво стана.

— Нищо, Ина, нищо. Просто... — започна Радостина и отново се разплака.

— Стига де, какво толкова е станало? Това си е някакво обикновено залитане. Нали знаеш — на нашите мъже в Съюза им дай някоя разведена рускиня.

— Семейството ми се разпада, Ина, нали виждаш?

— Да не би да иска да се развеждате?

— Не зная дали иска развод, но го каза. Сега трябвало да се разведем — така ми каза. После се извиняваше, беше мил, но го каза. И наистина го мислеше. Почувствах го съвсем ясно.

Детелина замълча. Какво можеше да й каже? Че и тя се е чудила защо Божидар се е оженил тъкмо за нея, след като знае, че може да има почти всяка, която си поиска. Или че подобна изневяра все един ден ще се случи. Защото, като са в това скапано градче, такива възможности има едва ли не всеки ден. И кой да спре мъжа в такъв случай — доброто възпитание или отговорникът по морала от кварталното ОФ? Това ли да й кажеше?

— Не бързай с такива мрачни заключения. Толкова ли е сериозно? — попита тя.

— Да. Никога не съм го виждала такъв.

— Но нали тя... Нали няма причина?

— Той вече не е същият. Или може би сега е самият той... Не знам, Ина, много се измъчвам.

— Ами спри се тогава.

Радостина замълча.

— Ти изневерявала ли си? — попита внезапно тя.

— Не.

— И аз не съм. Но сега съм толкова отчаяна, че бих го направила. Детелина я погледна.

От два месеца тя имаше нов любовник. Но засега нямаше и намерение да признава на някого тази сладка тайна.

Когато се върна вкъщи, Божидар играеше бридж с Гелето, Иван и Павел. Погледна към нея равнодушно и... толкова. Сякаш се беше прибрала икономката. Искаше й се да поговорят, да усети вниманието му, да почувства предишната сигурност. И той пообщува с нея — поиска й чай.

Тя му занесе цял термос със запарка и се върна в кухнята. Чувстваше се предадена и самотна. Опита се да се утеши с мисълта, че Козлодуй предразполага към изневери и залитания заради някаква местна особеност — заради климата, от речните течения, или защото е забутано и загубено село, в което мъжете, а и жените, нямат какво да правят, освен да разговарят до втръсване за работата, да пиянстват и да се отдават на най-сладкия от пороците. Преди време една от колежките ѝ беше тръгнала да се развежда след поредната любовна авантюра на мъжа си. Радостина се беше разстроила и сякаш предчувствайки, беше се опитала да сподели с Божидар мислите си за подобна едва ли не обреченост, но той веднага ѝ се беше подиграл: „Що не пишеш до «Жената днес»? Бас държа, че редколегията веднага ще се довлече поне за седмица на обмяна на опит. Или потърси връзки с Иван Славков. Той може да изнесе беседа пред домсъвета: «Интерпретации на герои на Мопасан в условията на победилия социалистически кариеризъм: как да отровим живота на жена си с подръчни средства». Нали знаеш вица? Лежат си в леглото двамата с Людмила, Иван пъшка след яко препиване и ѝ вика: «Людмилке, обърни се да те погледна, че да повърна и да ми олекне.»“

Тогава беше ѝ докривяло, но сега беше много по-лошо. Стоя дълго в кухнята, сякаш тя беше последното ѝ убежище от надвисналата беда. Мислите, че в Козлодуй нещо подобно се случва едва ли не на всички, не я утешаваха. Допи малкото останал коняк, но от него само ѝ се доплака повече.

Приятелите им не се сетиха да си тръгнат до полунощ, а когато най-накрая го направиха, съпругът ѝ се появи в спалнята, размениха няколко реплики като в бразилски сериал и легнаха. Радостина не мигна цяла нощ. Чакаше той отново да забълнува. Заспа призори и не усети как малко след това Божидар се събуди, погледна я, стана и безшумно излезе от спалнята.

Радостина се пробуди с усещането, че нещо я души. Развиделяваше се и тя веднага видя, че леглото на Божидар е празно. Когато отвори вратата на кухнята, той стоеше до прозореца и гледаше навън в полуздрача на утрото.

И тя наистина се уплаши, че това, което се бе случило, ще ги раздели завинаги.

Няколко дни изминаха в напразни опити да го върне към разпадащото им се семейство. Отидоха на гости у Дебренски — получи се като във френски куртоазен роман. Опитва да играят на някоя от безбройните забавни игри, с които преди прекарваха часове, но той сега сякаш гледаше отстрани, а после внезапно каза, че не му се играе, стана и излезе. Не му се ходеше на тъпи партита, а когато все пак се отбиваха при някои от старите им приятели, тя чувстваше, че я гледат със съжаление — сякаш ѝ беше изневерил мъжът ѝ. Не можеха да направят нищо заедно като преди. Нямаше откъде да прочете рецепта как да заздравя брака си. Случаят ѝ не беше описан от Балзак, Мопасан или граф Толстой. Не намери лек нито в „Ожени се за мен“^[80], нито в „Крамър срещу Крамър“^[81], нито в която и да е друга книга за разпадащи се буржоазни семейства. А за разпадащи се социалистически семейства книги нямаше. И докато търсеше нечия подкрепа или съвет, или поне съчувствие и утеха, Радостина постепенно започна да се появява в компаниите на неомъжени и разведени жени, а също на жени, които си бяха намерили любовници. На тези сбирки тя може би щеше постепенно да се запознае с всички жени в Козлодуй, ако на една от тях...

Беше събота вечер, Божидар играеше бридж у Гелето, у тях децата очакваха студио „Х“, а тя танцуваше с Железния войник в гарсоньерата му. Бяха дошли със Звезделина, но към единайсет тя се разбърза да си ходи и сега бяха сами с Иван и с тихата музика на едно нейно любимо парче — Lay back in the arms of someone^[82]. Беше стигнала до решението да остане с него тази нощ спонтанно. Харесваше го още отпреди и чувстваше, че и той я харесва. Бяха почнали да се целуват веднага щом си тръгна Звезделина. Мислите за семейството ѝ бяха някъде много далеч. Знаеше какво предстои, искаше го и го очакваше. Танцуваха плътно притиснати в светлината на нощната лампа. Тя усещаше възбудата му, а и той не я криеше.

— Недей — каза тя, когато ръката му се плъзна под роклята ѝ.

В отговор той я взе на ръце и тя обви шията му. Остави я на леглото и загаси лампата. Ръката му събу бързо белите ѝ пликчета и те отлетяха в мрака. Не успя да разбере кога си е свалил панталоните. Той се настани между краката ѝ.

— Недей — прошепна тя отново и миг след това вече нямаше смисъл да се съпротивлява.

Докато я люлееше, не си говореха нищо. Нямахме за какво. И двамата не търсеха любов и вечни чувства. Тя вече беше почнала да стене тихо, когато той ѝ прошепна да се обърне заднешком. В тъмнината се бяла хубавият ѝ задник и тя почувства как той още повече се възбуди. Беше я хванал за гърдите и тя го усещаше с цялото си тяло. След минути и двамата вече пъшкаха страстно. Тя забрави за всичко. Обидата, унижението, болката — всичко изчезна.

— Може ли вътре? — внезапно прохриптя той.

— Опасно е — каза тя и почувства как тръпката ѝ мина. После усети как се изпразни на гърба ѝ.

Направиха го още веднъж и тоя път тя достигна до края.

Прибра се вкъщи към четири. Децата спяха непробудно. Божидар се събуди, изгледа я в просъница и ѝ обърна гръб. Дори не я попита къде е била през цялата нощ.

На другия ден тя откри, че ѝ се иска да разкаже на някого за това, което стана предишната нощ. Не можеше да го нарече приключение или отмъщение, но си беше по малко и от двете. Беше напрегната и през целия ден очакваше Божидар да я попита къде е била. Но той се държеше сякаш нищо не е станало. Сякаш беше прескочила до съседката да побъбрят на чашка кафе и се беше застояла малко повече от нормалните пет часа. Стана ѝ криво, че толкова малко означава за него. Помисли си също, че, както през последните две-три седмици, отново никой не дойде у тях. Чувстваше, че нещо витае в дома ѝ, знаеше как се казва и виждаше, че и децата се досещаха какво е то. Поиска ѝ се всичко да е минало и да е най-обикновена неделна вечер. Да играят с децата на някоя от любимите им игри, да са си приготвили някакъв деликатес — сладолед с плодове например, и да разговарят за нещо съвсем обикновено.

Но не беше така.

Бяха в хола и гледаха някакъв глупав филм, когато той я попита дали иска да излязат.

— Не ми се ходи никъде — отговори тя.

— Тогава да си лягаме. И бездруго снощи не си спала.

Тя замълча.

— Ако искаш, иди на гости при някоя от твоите приятелки.

— Тази вечер не ми се ходи. Пък и ако ми се искаше, досега щях да съм отишла.

— Не искам да ти се меся.

— Зная.

Божидар въздъхна и излезе. Радостина го чуваше като хлопа вратичките на шкафчетата в кухнята, сякаш търсеше къде са забутали онова, което липсваше сега в дома им.

— Мамо, вие ще се развеждате ли? — попита Деница.

— Не се плаши, Дени. Каквото ѝ да стане, ние винаги ще ви обичаме — каза Радостина уж за да я успокои, но очите ѝ се насълзиха и тя излезе от стаята.

— Май наистина ще се развеждат — каза Милен, когато останаха сами.

— Трябва да направим нещо, за да не се случи така — каза Добрин.

— Какво можем да направим, ако са решили? — попита Деница, готова да се разплаче.

— Да не ядосваме татко и да помагаме повече вкъщи — изложи простия план Добрин.

Радостина се позабави в стаята на децата — не искаше Божидар да я вижда разплакана. Когато влезе в спалнята, той вече беше легнал. Докато се събличаше, даже не я погледна.

— Лека нощ — чу се хорово от вратата.

Децата се бяха наредили комично и Божидар се засмя.

Те това ѝ чакаха и се намърдаха в стаята, а Деница се покатери и на леглото.

— Хайде другата седмица да направим бридж турнир по двойки — каза Добрин.

— Добре — каза баща им. — С награда за победителите, нали?

— Точно това имахме предвид — каза важно Милен, а Деница се засмя силно и запляска с ръце.

— Дайте ни по една целувка и бързо в леглата — каза Божидар и желанието му беше изпълнено тутакси.

Когато децата затвориха вратата, той се обърна и погали Радостина, но тя се отдръпна.

— Трябва да ти кажа нещо.

— Какво?

— Снощи ти изневерих.

— Какво искаш да кажеш?

— Спах с друг мъж.
Божидар дръпна ръката си.
— С кого?
— С Иван.
— Наистина ли?
— Да.
Той помълча малко, после попита:
— Защо го направи?
— Чувствах се изоставена, пренебрегната... Ти не ме обичаш.
— Мисля, че ти казах точно обратното.
— Нали те чувам как бълнуваш.
— И реши да ми отмъстиш, така ли?
— Не. Просто бях отчаяна. Мислех си, че ще ни изоставиш.
— Това ли е лекарството ти срещу изоставяне? Нали ти казах, че не мога да ви напусна? Не мога да ви причиня такава болка.
— Да.
— Тогава защо? Защо... спа с него? Обичаш ли го?
— Не.
— А-а, сетих се. Искала си по този начин да ме задържиш.
— Не — каза тя и заплака.
— Добре де, защо го направи?
— Не зная. Търсех някаква утеха, някаква опора.
— Както преди дванайсет години, нали?
Тя замълча.
— Поне да беше домашен приятел.

Едва след доста време той откри какво го беше жегнало тогава. Не изневярата ѝ го порази така тежко тогава. А това, че беше успяла да го направи едва ли не с първия срещнат — и то с такава лекота. Нищо, че далеч не беше особена красавица. Набързо му бе показала колко лесно може да го замени. Това просто срина мъжкото му самочувствие. Можеше поне да си помисли за мимолетно отмъщение „Я какъв лебед се измъти от грозното патенце“ или нещо подобно, но не му стигнаха силите. Тя направо му събра очите.

Божидар стана и излезе от стаята. Радостина го чу как тръшка вратичките на шкафовете в кухнята. Подаде си крадешком носа като детектив от детски филм и го видя като допиваше водна чаша — сигурно с ракия. Пъхна се под завивките и се замоли той да се върне в

стаята. Божидар наистина се върна, легна си, но се отдръпна отчуждено и ѝ обърна гръб.

— Какво ти е? — попита глупаво тя.

— Нищо.

Помъчи се да измисли какво да направи или да каже, но нищо не ѝ дойде наум. Заспаха така — всеки в своята половина на леглото.

На другия ден в централата той не я потърси на обяд, а след работа се прибра сам. Завари го вкъщи да събира демонстративно нещата си в два куфара.

— Какво правиш? — попита тя, въпреки че беше ясно какво.

— Нали виждаш — събирам си багажа.

— Къде ще ходиш?

— В една гарсонiera в блока на Гелето. Някакви власи я дават под наем.

— При нас не ти ли е добре?

— Сега искам да бъда сам. Не ви напускам. Просто искам да съм сам.

— А на децата какво да кажа?

— Истината. Поне онази част от нея, за която намериш сили.

— Ще идваш ли да ги виждаш?

— Да. Но ако искаш, мога да ти дам ключа.

— Защо ми говориш така?

— А ти защо постъпи така?

— Нали ти казах. Бях отчаяна. Мислех, че ще ни изоставиш.

— Ми, и аз гледам да оправдая поне частично очакванията ти.

— Не говори така, моля те. Ти не го мислиш.

— Напротив, мисля го.

— Тогава наистина искаш да ни напуснеш.

— Не. Не искам. Но не мога да постъпя по друг начин.

— Поне за Коледа и Нова година няма ли да сме заедно?

— Ще дойда... да ви видя.

Когато излезе на улицата, Добрин, Милен и Деница се бяха наредили до прозореца и тъжно гледаха как баща им отива в някаква друга къща.

Но Божидар не се обърна и не погледна както друг път нагоре. Така и не ги видя.

Радостина плака до среднощ. Ставаше често и гледаше през прозореца. Все ѝ се струваше, че при следващото поглеждане ще види как Божидар се завръща. Заспа към два часа.

На другия ден сутринта тя вече беше взела решение да прекара новогодишните празници с децата при родителите си.

Заминаха два дни преди Коледа. Когато тръгнаха от Козлодуй за Търново, беше студено декемврийско утро. А когато през прозорците на автобуса се замяркаха първите къщи на града, сякаш беше топла есенна привечер.

Родителите ѝ ги посрещнаха на автогарата. Дори старата баба беше докуцукала с бастунчето. Още като слизаха, майка ѝ и баща ѝ запрегръщаха децата и тя почувства, че се е прибрала у дома.

* * *

След като Радостина замина, Божидар се помота в новия си влашки дом, докато към обяд осъзна, че му е противна даже мисълта да стои повече в него. Излезе, пообиколи улиците и към два отиде да хапне в „Дунав“. Там келнерът, който мразеше обядващите в ресторантите още от безрадостното си детство, веднага му пробута порция кебапчета, останала от по-предната вечер. Но Божо беше толкова скапан, че нямаше сили даже за един нормален кръчмарски скандал. Наряза с вилица влашкия специалитет и го обърка с изветрялата гарнитура — поне да не могат да прекарат друга балама. Излезе и без да се замисля къде отива, тръгна към Драго. Той живееше в боксониера, обзаведена по ергенски — русенски креват, старо бюро, съветски портативен телевизор, поставен на ожулена обратна масичка, библиотека от крадено арматурно желязо и рахитичен фикус в сива пластмасова саксия. На едната от стените беше окачен портрет на Хемингуей от младите му години, а на съседната в евтина рамка висеше черно-бяла репродукция на Ренато Гутузо^[83], откъсната от библиотечен албум.

— Май остана сам, а? — посрещна го от вратата Драго. Новините в тоя скапан град без съмнение се разпространяваха бързо.

— Ами, така стана.

— И сега? Какво ще правиш?

— Не зная. Чувствам се като човек, който е загубил всичко, но в замяна на това е намерил себе си. И за своя голяма изненада се е открил наред градското сметище.

Драго се подсмихна и погледна към прозореца.

Как странно се променяха нещата. Само допреди месец той ходеше често у Божидарови. Понякога оставаше за обяд или за вечеря — те винаги го канеха, сякаш осиновяваха такива като него. Играеха бридж, разговаряха за работата, за книги, за вечните философски теми, които вълнуват безполезно всички, или просто споделяха последните клюки. У тях времето течеше някак неусетно. Понякога дори му се струваше, че завижда на Божидар за домашния уют. Но истината беше, че му завиждаше за Радостина. Не беше срещал жена, която така всеотдайно да се грижи за семейството си и да прислужва с приветлива усмивка на безкрайната тълпа от нехранимайковци, които се мъкнеха у тях. Тя сякаш излъчваше някаква особена топлина. В една компания стана дума за нея и Вушката, който се беше наквасил яко, падна на колене и започна да се кълне, че тя е светица. Така си беше, дори и човек да не я сравняваше с неговата проклетия — рускинята. Само че сега вече нищо нямаше да е като преди. Стана му неприятно, че Божо така безотговорно беше захвърлил богатството, което имаше. „Все беди му се привиждаха — помисли Драгомир. — Централата ще гръмне, социализмът ще се събори. А не можа да види какво ще стане у тях след такава показна изневяра.“

— Радостина май ти събра очите — каза той.

Божидар замълча.

— Тъкмо щях да излизам. Ако искаш, изчакай, докато си направя кросчето по дигата.

— Ще те изчакам.

— Само отвори да се проветри малко — Драго беше маниак на тема „чист въздух“.

— Не, ти определено няма да умреш от белодробен емфизем, защото ще загинеш геройски, докато изпробваш най-новото оръжие в борбата срещу империализма: студения козлодуйски душ — захили се Божо.

Драго се засмя и му махна от вратата.

Докато слизаше, си мислеше, че нещата при Божидар ще се оправят, но бавно. Мислеше му доброто, но май трябваше да получи

един хубав урок. Странно, беше умно, начетено момче, а пък не се усещаше за такива елементарни работи. Беше виждал как и приятелите им се чувстват неудобно, когато започваше да плюе обществения строй. Не можеше всичко да се срути ей така, от само себе си, защото било на нездрава морална основа. „Икономическите ни принципи били безсъдържателни, щото сме нямали трудомери. А сега, де. Не може нещата да са толкова прости. Виж, за централата има някакво право — поклати глава като истински честен партиен член Драго. — Така е, имаме доста проблеми. Ама чак пък да гръмнем... Това никога няма да стане“ — убеди сам себе си той и пое тичешком надолу по дигата.

Да, не му вярваха на Божо. Но той, народът ни, е недоверчив. Пък и можеш ли да повярваш ей така на някого, да речем, на жена си? „Що чак сега се връщаш? Къде беше?“ „Ми ходихме с една приятелка по магазините.“ Хе-хей... Ходили били. Или да повярваш на прекия си началник. „Ти, друже, сега поработи извънредно два-три месеца, а после повишението ти е в кърпа вързано.“ Ай сик... Бе, те на разпнатия Иисус не са вярвали... Защо да вярват на някой си Божидар Къбоков? Ето на, инж. Каракашев му повярва и какво? Сега жена му го презира. Кой беше той, че да му вярват, бе? Той дори не беше по разпределение в централата. Дошъл с препоръки *отгоре*. Какво да говорим повече?

Когато вратата хлопна, Божидар отвори прозореца, погледна към реката и въздъхна. Уж дойде, за да не е сам, а пак така се получи. Беше студено и той потрепери. Ако имаше нещо като „душевен студ“, всичко наоколо щеше да е покрито със скреж. Глупости — подсмихна се Божо. — И комшиите в съседните блокове щяха да са замръзнали. От височината на етажата нещата долу изглеждаха дребни, само че къде трябваше да се качи, за да издребнеят и да изчезнат спомените му? И дали щяха да избледнеят, докато се катереше по върховете на годините, или щеше да ги влачи като неизлечим недъг? Защо всичко в живота му се случваше така нелепо? Това какво беше — случайности на зловеща съдба или той предизвикваше по някакъв начин бедите? Погледна пак надолу и се дръпна от прозореца. Сви зиморничаво рамене и се спря пред библиотеката. Взе томчето на Бърнс на руски, наметна се с кожуха и се сви на леглото. Драгомир се прибра късно. Направиха си чай, поприказваха, но не за това, за което му се искаше и той си тръгна — не че имаше къде да отиде, но и повече не му се

оставаше. Когато се прибра в празната си квартира, вече беше почнало да притъмнява. От прозореца се виждаха кухнята и спалнята на апартамента им. Бяха тъмни, сякаш там не живееше никой.

„Когато дойдох тук, имах семейство, каквото имат малцина, работа, която ми се струваше, че харесвам, и цял куп приятели, които се мъкнеха от сутрин до вечер вкъщи. Сега загубих семейството си, предстои да ме изгонят и от работа, а приятелите ми май скоро като ме срещат, ще започнат да минават на другия тротоар. Изглежда, животът ми занапред ще се състои от това, което ще остане след тея... реорганизации. От друга страна, ако ме изгонят — то ще е заради правдата, и значи мое ще е царството небесно“ — подсмихна се вяло Божо. От малък знаеше какво вещаят надвисналите тъмни облаци на хоризонта. За да се спаси, трябваше незабавно да предприеме... Какво? В подобни случаи неговият класен в гимназията ги поднасяше, че правилният избор е между две идеи: „Да бягаме ли — подсмиваше се той, — или ще се предаваме?“. Все пак какво трябваше да направи? Да очаква наивно някаква добронамереност на Системата ли? И да го постигне съдбата на баща му? Или да се подготви за лютите битки на една война, която почти няма шанс да спечели? Може би ако имаше съюзник... Кой? На кого можеше да се опре? Имаше ли въобще нечие приятелско рамо? Не. Беше сам както винаги през последните проклетни години. Е, не беше чак така. Преди имаше някой... Само че вече нямаше.

Божидар потръпна сякаш от нахлул внезапно студ, погледа неவிждащо пред себе си, после внезапно се обърна, намери няколко празни бели листа, седна пред паянтовата олющена масичка и започна да пише.

„Сега съм сам в квартирата. Следобед бях у един приятел — своеобразен и малко самотен тип, каквито са доста от преселниците тук. Прибрах се и допреди малко гледах навън през прозореца — вече се свечерява. Покривите на къщите и дърветата са покрити със сняг, а небето е бледо и сиво след залеза. Вече са запалили уличните лампи и е тихо, като че ли градът е нареден под някоя голяма новогодишна елха в празна и прохладна стая. Не, не е така. И покривите, и дърветата, и дворчетата, които постепенно тънат в мрачината, са сякаш от някакъв друг свят. Уж само стъклото на прозореца ме дели от него, а е тъй далечен, толкова непристъпен и недостижим. И не ми остава друго,

освен да стоя сам в тъпата си квартира, да пиша това писмо, което никога няма да ти изпратя, да пуша смачкания като живота ми фас и да си мисля, че ти може би си някъде там отвън, зад студеното прозрачно стъкло.

Всъщност докато бях при моя приятел, повечето време стоях сам в оная ергенска стая, защото той отиде на крос покрай Дунав. Стоях на леглото, покрит с кожуха — отворих прозореца, защото тоя куку искаше да е проветрено — и четях стиховете на Робърт Бърнс. Като се върна, направихме чай и го пихме смесен с малко коняк. Тогава си спомних как преди години за пръв път пих такъв чай. Бях ученик. Имаше пълно слънчево затъмнение и от обсерваторията изпратиха група на връх Шипка. Бяхме трима. Единият беше току-що завършил физик. Беше малко разноглед и през очилата погледът му изглеждаше добродушен, умен, ироничен и леко разсеян. Изказваше мненията си безцеремонно, обличаше се небрежно и понякога пускаше такива цинични простотии, че се изчервявах от неудобство пред околните. Струваше ми се, че е едва ли не пришълец от далечния космос. После той ме предаде на едно комсомолско събрание, на което ме съдиха, защото съм бил разлагал дисциплината. След това го направи още веднъж, при много по-сериозни обстоятелства, но това е друга история, а тогава си умирах от кеф, че ще бъда с него на тази експедиция. Другият член на групата беше една кръглолика, висока и слаба жена, която беше плоска като дъска за гладене и имаше същото излъчване. От научната част на експедицията помня само, че в деня на затъмнението беше кучешки студ, върхът беше потънал в мъгла и през малкото минути, когато се виждаше слънцето и трябваше да снимаме, не направихме нищо, защото телескопът и двете камери, които носехме, бяха замръзнали.

В замяна на това страшно добре помня вечерите в малкото ресторантче на върха, празния топъл салон, в който влизах премръзнал след цял ден на ските, масите с бели покривки, камината с горящи букови цепеници, тихите разговори, чийто ромон не е заглъхнал от дългия път през годините, и топлия тъмен чай с аромат на коняк.

За него си спомних, докато бях при тая откачалка — моя приятел с май вече примирен поглед на стар ерген. Как ми се искаше ти да си била с мен през оная отдавнашна зима, в призрачното ресторантче с празните маси с бели покривки. Да стоим край камината, да пием от

онзи чай с аромат на коняк, да държа ръката ти — сякаш през годините, които така и не настъпиха, и да гледаме навън в студената ясна нощ.“

Когато свърши, беше вече тъмно, но той не запали лампата. И докато стоеше в мрака, внезапно осъзна, че когато завършваше писмото, си мислеше за Радостина.

* * *

Божидар посрещна Нова година самичък в големия си тристаен или четиристаен апартамент. На трийсет и първи се върна в пет от последна дневна. Беше странно усещане да влезеш в празната къща няколко часа преди кухнята приветствена реч на държавния глава, празничните салюти и летящите тапи от фалшиво шампанско. За пръв път посрещаше този празник сам. Не му се приготвяше нищо. Отвори бутилка бяло вино. От двете каси, които донесе от манастира в Поморие, беше останала само тя. Беше му я подарил самият дядо игумен, да ни прости светинята му. Включи грамофона и след кратко колебание извади плочата с Шеста и Седма симфония на Хайдн. Напълни си чашата, пусна музиката и седна на дивана. Когато започна последното *adagio* от втората част на „*Le midi*“^[84], изпи виното на един дъх и взе обложката на плочата. На нея беше отпечатан фрагмент от картината на Кийяр^[85] „Пасторал“. Беше я виждал в Пушкинския музей в Москва. Художникът беше нарисувал следобед в някаква измислена местност с дървета, поток, някакви глупави овце и техния облечен като за снимка пастир. Едва ли овчарите му по онова време бяха изглеждали като обеднели благородници. Този от картината обаче изглеждаше точно така и дори свиреше на някаква западноевропейска овчарска свирка. Но всичко това не беше важно. Имаше значение само светлината, която обливаше отляво пастира и неговите две придружителки. Бяха сякаш пак от оня друг свят, и му се прииска да бъде там. И тогава, докато гледаше картината и слушаше края на адажиото, си спомни едно изречение от „451° по Фаренхайт“: „Времето заспа в слънчевия следобед.“ Беше го прочел отдавна и се беше забило в паметта му както хиляди други, без да знае защо. Сякаш беше за тази картина. И за тази музика. После си помисли, че и Нат

беше загинала като Кларис^[86] и че двете по някакъв странен начин си приличаха. Напълни отново чашата си, отсипа няколко капки на пода и отпи — тоя път само една глътка.

Не му се пиеше вече. Помисли си, че също толкова и му се живее, облече се и излезе в нощта.

Към средата на януари стана ясно, че новогодишните празници вече са отминали. Желанието на Божидар да е сам се беше изпарило, след като нямаше вече кой да го моли да се върне у тях. Още щом се прибра първия път, откри колко е уютна спалнята им и колко хубаво мирише изпраната му възглавница. Пренесе оскъдния си багаж, прокрадвайки се в нощта, за да не го видят клюкарките от съседните блокове и да си помислят, че е победен и жалък. На другия ден плати месечния наем на хазайката и без желание върна ключа, сякаш с него беше заключил някаква зла сянка като онази, дето преследваше Гед^[87], и се страхуваше, че някой може отново да я пусне. Отначало се почувства по-спокоен, но после невидимата ръка, която изстискваше силите му, пак го достигна и на третия ден той разбра, че е загубил нещо. И че то май не може да се върне отново. Ходеше от стая в стая, сякаш в напразни опити да го намери, спираше пред прозорците или пред някоя вещ, която преди не беше и забелязвал, и откриваше, че преди нещо в живота му е имало смисъл, а сега няма. И голямата къща беше пуста и студена. Мислите му за Радостина отначало разпръскваха за малко студа, но после той отново и отново се връщаше със сцените, които го бяха наранили. Сякаш бяха някакви тъмни кристали с остри режещи ръбове и единствен изход от болката беше да ги покрие със слоеве от неизживените хубави дни. Вместо това ги покриваше с тъмни пластове от ревност, лоши предчувствия и неприлични обръщения към мирния влашки етнос. Като че ли не той самият беше виновен за случилото се преди два месеца... Спомените за Нат странно избледняха. Вместо тях ритмично започнаха да го навествят нощните кошмари. А черната перла растеше.

Преследван от миналото, което все не можеше да изживее, инж. Къбоков започна да прекарва времето в умерено пиянство, самосъжаление и игра на бридж, докато внезапно не осъзна, че ако продължава така, ще се отдаде изцяло на някой от класическите пороци, описани доста сполучливо от колегата Фьодор Михайлович Достоевски. Отчасти за да се спаси от надвисналата опасност, отчасти

за да отговори на непрекъснатата потребност да критикува системата, той започна занимания, които можеха да му донесат единствено още по-големи неприятности. Именно в средата на януари Божидар написа докладната за проблемите при подготовката на оперативния персонал и започна анализа на аварията в централата. Може би си мислеше, че ще спаси централата, но всъщност се опитваше да спаси самия себе си. Не искаше да се признае за победен и трябваше да си намери нова битка и да я спечели. След като беше сбъркал генерално в нещо толкова важно за него самия, това можеше да стане, ако докаже, че е прав в нещо не по-малко значимо. Един двубой със системата? Защо не. В семейството му го бяха възпитавали в дух на себеотдайна борба за правдата, а в училище го учеха, че трябва да се бие до смърт с враговете на справедливия строй, след което вече може да се радва на победата. Неувереността отпреди десетина дни се беше разсеяла и желанието за схватка със системата започна да напират. То се подклаждаше и от скрития китайски синдром за отмъщение, получен с безкомпромисния дух на бойните изкуства. Бой без правила, с разни научни и всякакви други оръжия и мечове. Какво по-хубаво?

Но освен с тези високоабстрактни, дразнещи ръководството на централата и следователно определено зловредни теми, Божо се залови и с някои чисто прагматични задачи, като изпреварващо почистване, текущи ремонти и примъкване къщи на отдавна набеязани обекти от обществената собственост.

Когато Радостина се върна, завари у тях един напълно променен Божидар. По-точно, когато се върнаха с децата, Божо не беше къщи. От зори беше отишъл до някакъв влах, набеден несправедливо за дърводелец, за да прави помощна масичка с плот от крадена епоксидна смола. Радостина го видя от прозореца, като мъknеше съоръжението, и каза на децата да се скрият. Когато Божидар влезе, от всички стаи наизскачаха с бойни викове индиански воители и го обградиха в коридора.

— Предавам се — каза той.

— Победа, татко се предава — завикаха Добрин и Милен.

— А, чак сега видях, че това сте вие — каза Божидар. — Значи се върнахте най-после.

— Май всички се върнахме — каза Деница и семейство Къбокови се разсмя щастливо.

Божидар пхна ръце в джобовите и пораздвижи малко схванатите си рамене. Беше прекарал близо десетина минути край блока. Времето беше студено, но още по-студено беше в душата му. Радостина скоро се беше лекувала от рядко срещан карцином. Бяха я оперирали и уж прогнозата беше благоприятна, но заради ония сенки от миналото често чувстваше стягащата ръка на гърлото си и си мислеше за шанса това да е поредната докторска издънка. Това беше скритата причина да дойде в Козлодуй. Искаше да се сбогува с онези, на които държеше, защото, ако се сбъднеше дълбаещото душата му предчувствие, той никога повече нямаше да стъпи в тоя опротивял му град. Не каза нищо на Детелина и Радослав, защото не искаше да я съжаляват. Не искаше тя да... Не, не биваше да предизвиква съдбата. Беше дошъл тук, за да се помоли. Искаше да отиде на острова и да се помоли на реката, на гората, на блатата, на старата тополя, а може би и на още някого, само че не знаеше на кого. Да им каже, че е готов да понесе всичко, само тя да е жива. И да стои там, докато не разпознае някакъв невидим за другите знак, че тя наистина ще оздравее. Само че вместо това изслуша самовлюбено всички поздравии и пропиля следобеда да самосъзерцава образа си в спуканото огледало на хорската завист. Затова сега стоеше подпрян на единственото дърво пред блока, гледаше прозорците на кухнята и две сълзи бавно се стекоха по безизразното му лице. Както тогава, на оная безименна улица.

„Щастлив ли съм бил. Ако знаеха как искам да се върне животът ми преди десет години. Ако само знаеха... И аз какво направих? Отново забравих какво съм обещал. Отново я предадох.“ — помисли Божидар, избърса очите си и погледна нагоре.

Прозорците бяха тъмни. Съвсем, съвсем тъмни.

---

[1] На брега на едно езеро стояли двама философи и наблюдавали ято рибки. От време на време някоя от тях подскачала и весело цамбуркала във водата.

— Виждаш ли как подскачат рибките? — казал след дълго мълчание единият философ. — В това се състои тяхното щастие.

Минало-не минало има-няма един философски час и другият запитал:

— Как ти, който не си рибка, знаеш в какво се състои щастието на рибките?

Първият очаквал такова развитие на разговора и веднага го срещнал челно:

— А как ти, който не си аз, знаеш, че аз не зная в какво се състои щастието на рибките?

Ето непонятната за нас зашеметяваща дълбочина на празните философски дрънканици. Но то не е необходимо да я разбираш, за да я прилагаш. Важното е, че е полезна в живота. ↑

[2] За по-неинформираните: тук Божо заменя „електрификация“ от прочутия лозунг приписван на тавариш Бланк: „Комунизъм = съветска власт + електрификация на цялата страна“^[3] с по-действен и актуален обществен процес. ↑

[3] Нарочно не даваме линк към съответната статия „Заветы Илича“ във Википедията, защото по мое време тя бе предложена за премахване. Оттогава не съм я посещавал, за да не се разочаровам. ↑

[4] ДЗУ — в миналото завод в Стара Загора за дискови запаметяващи устройства. Изграден с гигантомански амбиции^[5], кражби на хай технологии от далечния Запад и инженерни кадри от околните села. В момента^[6] произвежда ютии. По наше скромно мнение, интелектуалният ни потенциал и за тая дейност е определено недостатъчен. ↑

[5] Преди много време ми предадоха един разговор на Божо с някакъв бивш директор на това емблематично за соца предприятие. Оня бил казал, че като сме изпозатворили и ликвидирали (разбирай разграбили и преработили на скрап) повечето такива граждански заводи и комбинати, сме си затрили икономиката. „Какви са тия носталгични простотии? — прекъснал го Божо. — Ти празноглавата, енергоемка, прахосваща суровините и въобще абсолютно неефективна гигантомания на комунистите за икономика ли я смяташ? На Запад всяка голяма фирма най-напред е малка фирма. Разраства се, ако изобрети технологии, ако завладее пазари и най-вече ако привлече качествен екип и свестни мениджъри. А как се изгради ДЗУ-то? Като струпано насред полето. Нищо не беше като в западните му събратя. Даже крадените технологии вече си бяха от индустриалната морга.

Ами кадрите какви бяха, не си ли спомняш? От кол и въже — кой откъдето дойде. Да не би да не знаеш, че за шефове другарите спускаха разни парашутисти, дето най-често нямаха и понятие нито от технологии, нито от пазари. На теб ясно ли ти е колко свръхспециалисти трябва за развитието на такъв гигант? Замислял ли си се дали въобще има толкова в България? Или не си чувал, че Щатите отмъкват мозъци от цял свят точно за тези технологии? За какво го правят — нали си имат американци? При това техният кадрови резерв е поне петдесет пъти по-голям от нашия. И не са строили социализма. Ти какво ще очакваш от такова предприятие — без пазари и без кадри, които да могат да развиват поне забърсаните от капитализма технологии. Ако не беше благословията на вождовете да се купуват продуктите му из целия СИВ, щеше да е фалирало през първия месец. Помисли си сега, като дигнаха завесата, как можеше да издържи на конкуренцията на Интел, на Хюлет Пакард или на Апъл? Но то и ти изглежда си бил от някоя парашутно-десантна част, щом не можеш да разбереш такива елементарни принципи.“ Оня си замълчал — изглежда бил чувал за уменията на събеседника си да убеждава и без думи, а и наистина му се бил *отворил парашутът*, защото партията го била *спуснала* на високата позиция. Преди това бил зам.-директор в местен завод за чугунени отливки. За интересуващите се от проблема има и една любопитна статистика: От бившите шефове на разните ни електронни гиганти не зная нито един да е започнал при новия строй начисто с някой гараж като Стив, с последващото аналогично развитие на нещата. Обадете се, ако научите нещо по въпроса. ↑

[6] Не си спомням кога настъпи въпросният момент, в който тоя велик кадров, пазарен, логистичен и още н'амкъв нонсенси беше убит чрез безмозъчни постановления (както и бе създаден) — на, убийте ме, но не помня. Можеше поне да се направи най-обширният музей на соцпразноглавието с международно участие, можеше да се отглеждат в многобройните му зали гъби, пощенски гълъби или щастливи кокошки носачки. Ако не с хай-технологии, щяхме да залеем пазара поне с яйца с размери LLL и да подбием пазарите на по-неразвитите народи. Но и тук пролича патологичната липса на здрав разум, с която е известно местното население. Въобще, все пропуснати шансове да сбъднем мечтите на другаря Димитров и да свършим за пет-десет години онова,

което другите по-тъпички народи са свършили за някое и друго столетие. Поне там, където винаги ни е била силата ни, а именно в областта на големите яйца.^[7] Но изцъклените прозорци на рушащите се кошмарни гиганти на социндустрията не са най-лошата част от завещанието на най-прогресивния строй. Според Матей първенството е на наследените аморални императиви на мракобесната идеология. Заедно с тях са и трудовите навици от соца — краденето от държавното, скатаването, льготенето, както и прецакването на клиента или работодателя по повече от 1700 начина. Божидар веднъж направи предсказание, че така за десетилетия ще бъдем неефективни, неконкурентно способни, нежелани и неприемливи за партньорите си, все едно дали сме държавка от еврозоната, американски щат или руска губерния. Можехме да добавим и турски вилает, но падишахът не ни ще — той отдавна е разбрал, че ние проваляме империите, които са имали глупостта да ни завладеят. ↑

[7] Едно време всичко се вършеше по петилетки, а идиотите, дето ги планираха, непрекъснато пришпорваха природонаселението да ги изпълнява предсрочно. Та имаше такъв виц от колекцията за златната решетка: Кокошките и те решили да се включат в соцсъревнованието и да дадат своя принос във всенародното движение за съкращаване на текущия петилетен план на партията. Затова окачили на стената в курника лозунг: „Петилетката в съкратени срокове^[8] — големи яйца“. ↑

[8] Както Божо неведнъж е казвал, „Тъпият призив «Петилетката в съкратени срокове» беше едно от най-явните доказателства за пълната несъстоятелност на тъй наречената планова икономика. След като огромен брой «плановици» след упорен безсмислен «труд» изработеха производствените планове на предприятията, от околните и градски комитети веднага спускаха указания задачите да се изпълнят предсрочно. За това се даваха и поощрителни премии и награди. В един момент управляващите решиха да изпълнят за три години и поредния петилетен план. Какво е това, ако не признание, че всъщност «плановостта» за социализма е пълна боза? Тогава какви следва, че са тръбящите подобна тъпотия управляващи другари? По онова време стана особено популярен и напереният емблематичен диалог, с който се пъчеха управляващите от високите нива пред подчинените си, за да подчертаят уж колко важна и неотложна е поредната задача: «За кога

ти трябва?» — «За вчера.». Не познавам по-сбито, лаконично изложение на безсилието на някого да разчете действията си и да организира някакъв разумен ритъм — на производство в частност и в обществото като цяло. Наред с изключването на обратната връзка и премахването на нормалните икономически стимули, претупването по всички нива на технологичните етапи доведе до едно: всичко, което произвеждахме, както и обществото ни като, цяло беше пълен боклук.“

Сега, разбира се, има колкото искаш материали по темата, които никого не вълнуват. Но истината е, че още когато се изпълняваха плановите „пет за четири“, инж. Къбоков беше видял последствията. Той е в редицата на първооткривателите. Само че никой, освен великия К. К., не му го призна. ↑

[9] Тук е необходимо пояснение. Божо, разбира се, на други места е заявявал пред свидетели, че е християнин. Съгласно докладите, той често е пояснявал, че не разглежда вярата си като старозаветна, а е по-скоро евангелист. Ето почти дословно едно негово изявление (също пред свидетели, но засега няма да ги назоваваме по име):

„Как достига до нас словото Божие? — пита инж. Къбоков и сам си отговаря — Чрез проповеди. Можем да четем и Библията, но главното са поученията от амвона. А там за какво ни разказват? За разни Соломоновци, Ребеки и Мошета. Защо не се говори поне за Ивановци, Петровци, Иванки и Пенки? Какво ме вълнуват Авраам и Сара. Какви са ми те на мен? Какво ми пука за мъглявите поучения на притчите? Те се разясняват със случки отпреди нам колко си хилядолетия. Всички носят образност, метафори и идиомы, от които или се прозявам, или не мога да схвана. Както сега учениците не могат да разберат какво е сайвант, хомот или харман от разказите на Вазов, Йовков или Елин Пелин. А те са били част от бита ни само преди половин век. И всичко това е в преводи, за които час по час се оказва, че са грешни. Как в такъв случай до нас ще достигне словото Божие, а камо ли да стане част от житейската ни философия? На всичко отгоре проповедите у нас са на «църковно славянски». Къв е тоя език, бе? Затова ли Борис поръчва на дядо Климент и неговите авери да създават азбука^[10] и църковната служба да се води на български?

Сега да си отговорим каква ще е файдата от неразбираемите и скучни проповеди за еврейски царе и техните държанки, когато в мрежата ни зарибяват с яки игри, в които ти сам си цар. Каква ще е ползата от неясни притчи, когато сайтовете ти предлагат професионални и, както казва Матей, даже професионални клипове за милион къде-къде по-вълнуващи неща от дрънканиците на Стария Завет?

Проповеди ли? Глупости. Я да си влезна във фейса. Казаха ми, че са пуснали италиански филм, пълен с неприлични сцени^[11] (това да го четат само +18 годишните).“

Но то това, както казват руснаците, са само цветенцата. Ягодките са по-нататък. Веднъж той пред свидетели отиде точно по тия места:

„През последните години — започна той — непрекъснато заявяваме, че споделяме ценностите на европейска цивилизация. Според мнозина тя е водещата в света през последните два века. Като главната причина за това с особена гордост се сочи, че тя е християнска. Истината според мен е, че нашата цивилизация е еврейска. Християнството е послужило само като ракета-носител. Разправят, че това било направено, за да се разпространява сред гоите Тората. Аз пък си мисля, че основната причина е друга: на християните се забранява да дават заем с лихва. Талмудът обаче не забранява на евреите да дават на гоите пари по тоя коварен начин. Ден след ден, година след година, век след век, династии от елитни представители на избрания народ са заели финансовото пространство, изобретили са и са наложили най-важната функция на парите и сега контролират и управляват с тях цивилизацията ни — от най-големите проекти във всички области до личните планове на милиардната безлична маса кредитни длъжници. Към настоящия момент тези династии са на всички възлови позиции за контрол и управление на обществото. Авторите на основните достижения на земната наука и почти всички хай технологиите са с еврейски фамилии. И в изкуството са ако не първи, то сред водещите в света. Основните природни ресурси, най-големите компании, масмедии и организации са собственост или поне се контролират от евреи. И най-важното: те притежават всички големи банки. Като знаем фракталния характер на обществените структури и механизми, лесно можем да съобразим как те управляват на най-ниско ниво

съвременната цивилизация. Тая завладяваща дейност се извършва с тяхното най-велико изобретение, а именно със зелените пълномощия на дедо Амшел. После чичо Соломон и братчедите така са наредили нещата, че, държавите и техните поданици да изпитват непрекъснат недостиг от такива пълномощия. Само след стотина години ние сме се превърнали в перманентни длъжници на техните банки. Така всички работим през половината от времето, за да обслужваме лихви и главици по заемите. Значи изцяло за господарите. Като робите в древен Египет. Само че много по-ефективно. И съвсем доброволно. Може — вика — да ви се стори странното, но на мен това устройство на света ми харесва.“

Ей такива ни ги пробутваше. Не мога да реша дали да се разгранича веднага, или да изчакам правителственото постановление.

↑

[10] Напоследък в специализираната съветска литература, четена и от космонавти, се появиха данни, че не дядо Климент от Охрид, не дори Кирил и Методи и брат му са изобретили нашето писмо и четмо, а някакъв загадъчен тип е донесъл наготово изобретена от руските учени *протоазбука*, предназначена за разните му там българи, сърби и прочее. Аз отдавна го подозирах, но не съм... нали ме разбирате. Ето защо сърбите, дето са винаги по в час и по-оправни от нас, си подмениха отдавна кирливата кирилица с правилните латински протобукви. Когато го споделих това с Божо, той поклати глава „Русия е необятна страна. Отвсякъде може да изскочи някой протозаек — вика — от азбучен или от друг тип. Трябва само да дигнеш чифтето, и... Бааам.“ ↑

[11] Той нали владее италианския заедно с нелитературните думи, всичко във филма ще му е ясно. БлазЯ му. ↑

[12] Незнайно защо Божо често е изразявал подобно отношение към представителите на най-хуманните професии. За учителите (даскалите, както им вика той) нямаме определено мнение, освен че по селата те вече не са най-важните, заедно с кмета и попа. Това, според някои (бай Гошо, комшията над нас и някои други), се дължало на рязка промяна в техния обществен престиж. Но то и повечето църкви не са, както казваха при соца, в експлоатация, а службите се водят от кръщение през венчавка на погребение от гастролъори. Кой знае на колко места вместо кметове има кметски заместници, а и половината

села отдавна са със затихващи функции. Всеки един от тези факти може да е причина за опровергаването на прочутата поговорка. Тъй че, според един от водещите специалисти по тия въпроси от махалата, причините са комбинирани, кооперирани, комуонанизирани, конституцианализирани и следователно много компликурвенцирани. За лекарите обаче имаме опровергаващи примери. Например при пандемията от... година те се изяха (по техни, по правителствени и лично на Бат' Бойко оценки) като самоотвержени, доблестни, сърцати, героични, мъжествени, храбри и направо юначни (градацията на прилагателните е по Матей). И ето, аз се опитах да го кажа на Божидар, но той веднага ме изряза: „Те — вика — и партизаните, според описанията на техни хранени хора, са носители на подобни качества. Кое не пречи в спомените на многобройните им жертви да са имали отблъскващи, жестоки, а в доста моменти и разнообразни садистични прояви. Такова поведение при определени условия е описано още през по-миналия век от Густав льо Бон (вж. заб. 42) в книгите му по психология на тълпата. То има обяснение с морфогенното поле на онкъл Рупърт^[13], но това изглежда, а и направо си е очевидна проява на Бог. И следователно не се приема от тъй наречените научни среди. Предполагам, че иначе дисертациите по темата ще трябва да се прехвърлят към катедрите по теология, което ще предизвика голяма неразбория и реструктуриране на основните научни... — той направи характерно ерудирано движение с ръка — парадигми. Все пак изпадането на една цяла гилдия в такова състояние говори за това, че за моя изненада и в нашите лекари Божията частица не е угаснала напълно и може да се разгори — дори без Бат Бойко да разпореди.“ Тъй ми рече. Аз кво да му отговоря? Нищо. Но ще се разгранича, за всеки случай. ↑

[13] Според някои изследователи, това е известният Шелдрейк. Според други — не е известен, но пак трябва да е той. Ние сме съгласни с тях, както и във всеки един от останалите случаи. ↑

[14] Божидар неведнъж е казвал, че „Може да ни се струва странно и необяснимо защо соцът съществува като обществен процес за някакъв продължителен срок. Той се случи, защото емисарите на моите братчеди успяха да поставят тая неосъществима безсмислица като крайна цел в режисираните фантасмагории на милиони хора. Има лапнишарани, които вярват и до днес в нея, обичат си я и са готови да

я строят с тъпо упорство. Тя и партията им се казва социалистическа. Ще ми се да ги попитам: Какво въобще представлява за тях социализмът? За утопичните му варианти предполагам дори и те знаят поне това, че са неосъществими. Досега обаче е имало само един реален негов представител. Той почиваше върху властта на една партия, което е отречено от Парламента и останалото прогресивно човечество. Следващият негов основен принцип беше аморалният му кодекс, пълен с класова омраза, призови за откровени кражби и закани за изкопаване на просторен гроб, където да закопае капиталистите, кулаците и по възможност всички идеологически противници. В светлината на повелите на Бриджитката за запазване на съществуващите видове животни, в това число и ядящите родопски бабички кафяви мечки, разни ликвидационни намерения не изглеждат приемливи. В икономиката на соца бяха отречени частната собственост и пазара, а в един момент имаше умници, които искаха да премахнат и парите. Последните два пирона в конструкцията бяха липсата на свобода на словото и изхвърлянето въобще на обратната връзка, освен под формата на разнообразни доноси. Това е социализмът, който единствено познаваме. Надяваме се, че нашите приятели от БСП не искат да строят отново такава отречена от строително-монтажните учебници конструкция. Тогава как ще изглежда техният вариант? Какво остава, като изхвърлим всичко изброено? Нищо. Предполагам, че на тях всъщност им е харесвала възможността да пооткрадват от държавното, да мързелуват на работната площадка и да получават заплати и други екстри според големите си по традиция нужди. И в новия вариант няма какво друго да си мечтаят, освен това: че ще мързелуват и ще забърсват де каквото завърнат, а когато се наложи, ще се скатават от манифестации и бригади в помощ на селското стопанство. Разбира се, всичко това със самочувствието, че градят нещо велико и непреходно. Всъщност тия строители отново ще гонят текущия Михал^[16] и ще работят (веднъж казал «опъват каиша») почти без пари за една клика^[17].“ Понякога е използвал други определения: баламурници, празноглавци, абдали, будали, задръстеняци, а е използвал и „тъпанари“. Може да е бил ядосан. Но за Радослав и Детелина сам е споделял, че са негови приятели. Тогава защо си мисли за тях като че ли са в някоя — макар в

заслужаващата най-вече съжаление — подобна категория? Не зная, но и да го питам, той едва ли ще ми отговори. Познавам си човека. ↑

[15] Вж.заб. 173 от книга II. ↑

[16] В един разговор по темата Божо даде за пример оня случай от Дата Туташхия — нали си спомняте. Главният герой отиде в някакво планинско село да търси свой приятел. Мъжете ги нямаше — някаква старица му каза, че копаят в галериите на бокситната мина, която била собственост на приятеля му. Само селският луд бил останал. От много време той стоял в кладенеца с ухо на стената и чакал миньорите да наближат офиса му и да чуе ударите на кирките. Приятелят на Дата казал на всички, че когато това се случи, ще настъпи всеобщо благоденствие. „Обаче те копаели в противната посока — захили се Божо. — Да не пропусна да ви кажа, че идиотът в кладенеца бил съвсем глух.“

Той не им каза продължението: Когато всички се върнали от работа, славният абраг решил да ги просветли. Казал им, че щом копаят в противната посока, ще стигнат до кладенеца, след като обиколят като Магелан земята. И какво се случило? Щели да го пребият с камъни. Такава е обикновено наградата, когато се опитваш да отваряш очите на празноглавците, баламурниците и т.н. (виж списъка по-горе) и им отнемеш надеждата, че могат да построят рай от нов по-социален тип. ↑

[17] Божо често е подчертавал, че държавата е точно това: господство на една клика^[18]. Властта винаги получавала такъв характер. Само че в белите държави управляват старинни владетелски родове или поне организации от професионални политици. Докато при нас са елитни партизански шайки, техните хранени хора и разни конюнктурни въжеиграчи. ↑

[18] Единствената спирачка пред злосторничеството на управляващите бил Божият морал. Затова ония властници, които вместо него използват коварните му заместители, винаги накрая се превръщат в местни злодеи и класически тирани. Ние не сме съгласни. Според нас има и други спирачки. ↑

[19] Интересно защо прозрението на Божо е толкова закъсняло. Той би следвало да знае, че според предсказанията на най-различни гадатели и ясновидци, никой няма да стане пророк в собственото си село. ↑

[20] За това докъде се простира *тяхната* власт, привеждаме част от интервюто на некакъв си водещ от една от стотиците *техни* телевизионни канали с Алън Грийнспан^[22], председател на Федералния резерв до 2006 г., по случай издаването на неговата книга *The age of turbulence*^[23].

Водещ

— Какви са истинските отношения и какви трябва да бъдат правилните отношения между председателя на Федералния резерв и президента на САЩ?

Алън Грийнспан

— На първо място Федералният резерв е независима частна институция. По същество това означава, че няма друга правителствена институция, която да може да влияе върху действията, които предприемаме. Доколкото това е така, а няма никакви доказателства, че правителството или Конгресът, или някой друг изисква да вършим друго, освен онова, което смятаме за правилно, тези отношения практически нямат значение.

Разбрахте ли? Нямат значение. Както Божо с ехидна усмивка изкоментира, (той ми преведе интервюто от оригинала) „Алън Грийнспан не увърта като обран евреин и не се мъчи да прикрие сакралните си чувства като изиграния си събрат от «Венецианския търговец». Не. Той заявява открито и с откровеност, от която човек изтръпва, че президентът на САЩ няма значение за дейността на ФЕД. Така зад тая уж непретенциозна структура с роля на малко по такава печатница изплува гигантска частна еврейската супербанка с някакъв извънземен статут, която чрез най-ефективния известен управленски механизъм^[24] определя посоката на развитие, макрорамките и стратегията на всички системи на свръхдържавата САЩ, а с малки изключения и на останалия свят. Ако на някого до този момент не е било ясно какво в действителност се случва, сега поне трябва да му просветне. Президентът, Конгресът и останалите напъчени и натруфени американски институции нямат значение^[25]. Не означават нищо. Absolutely nothing. Поне там, където се извършва истинското, всеобхватно, спиращо дъха с размаха си управление. Там, където свършва тая блестяща, фантастично ефективна измислица — демокрацията, и започва Империята на нашите Властелини от ФЕД и от мъглата зад него. И за да е тя още по-гъста, на природонаселението

се пробутват такива безсъдържателни, но пък вдъхновяващи измислици като социализма.^[26] И се изкарват под прожекторите и се демонизират богатите така, че да мразим местните притежатели на пълномощията за управление в по-големи количества. Докато световните Господари остават в плътната сянка. Всичко е като в един гигантски илюзионен спектакъл. Някой не само ти отвлича вниманието от най-важното, от най-същественото, от истината — натърти той, — а и ти внушава, че ти с твоите абсолютни заблуди си разбрал света, разбрал си най-тънките му механизми и заедно със себеподобните ти загубеняци скоро ще влезете в текущия вариант на християнския Рай. Все едно дали това се нарича Съветски социализъм, Съединени щати или Европейски съюз. Разбира се, ако си плащаш редовно данъците и ипотеките и не си пъхаш носа в неща, които не са за твоята уста лъжица. Като дейността на Голямата банка например. Иначе за президент можеш винаги да се кандидатираш. Това е, баджанак. Искам обаче да ти кажа, че независимо дали нашите Князе ни харесват или не, механизмът на тяхното управление е най-съвършения от всички, които познавам.“

Невярващите, които знаят английски, могат да видят това шашващо и даже потресаващо интервю със собствените си очи ето [тук](#). И както още ми каза Божо, „Нека на всички най-после стане ясно: долларите не са никаква резервна, а още по-малко американска валута. Те са взети назаем от тъпата американска държава *еврейски пари*. И заемите не само са с яка лихва. Те са в такъв размер, че горките американци никога няма да могат да ги върнат. Финансовата халка, която са си сложили на носленцата американците през далечната 1913 г. е завинаги. Освен ако Господ не реши друго. Дотогава аз ще приемам, че сегашният статут на ФЕД е в съгласие с Неговата воля.“ Като даващо много поводи за размисъл, [ето](#) и едно интервю по темата на Буш старши (то е вече за рускоговорящи). Важното е към края, но е интересно да се прочете и цялото^[27]. Веднага искаме да подчертаем, че ние се разграничаваме (категорично?) от всичко, което е казано, казва се и ще бъде казано по тая, както и по която и да е друга тема. ↑

[\[21\]](#) [времянка](#) — временно съоръжение (рус.). Като повечето русизми, прониква в българския през националните обекти от онова време, които се строят със съветска техника и под надзора на съветски специалисти. ↑

[22] Със същия успех са могли да интервюират Бен Бернанке, Пол Волкър, Джанет Йелън или който и да е от все още живите (2010) председатели на ФЕД. Според нас и умрелите същото ще кажат. ↑

[23] Има я на български — Епоха на турбулентност, Обсидиан, 2008. ↑

[24] Надявам се в някакво обозримо бъдеще да убедя Матей да издаде записките ми от лекциите на инж. Къбоков. ↑

[25] Неслучайно Божидар ми е обръщал внимание, че дори тяхното основно разделение на *демократи* и *републиканци* издавало веднага липсата на нормално мислене. „Хайде — вика, — едните са за република. А другите кво? Те да не са за кралство? Въобще, също като една от основните тъпотии на соца за демократичната република. Интересно кой е избрал тия синоними на два езика за имена на бъдещите управляващи партии. При англичаните *либерали* и *консерватори* поне имат точното противоположно значение — като ляво и дясно. Както изискват науките за управление.“ Когато Божо за пръв път ми го каза, импулсивно се подсмихнах самоподигравателно. И през ум не ми беше минавало. Той веднага ме утеши: „Не го вземай навътре — вика. — 97.4% от нашите също въобще не са се замисляли. Останалите 2.6% са с патологични умствени отклонения. То и за останалите важни теми е същата история.“ Не зная откъде ги е взел тия данни. Срещал съм и други стойности за количеството на идиотите. Пък и имената на тия управляващи партии може да имат смисъл, който му убягва. И кво им е на имената? Много даже са си хубави. ↑

[26] Божо ми каза да добавя: „И европейската интеграция“. Но то така трябва да споменем евроатлантическите ценности и неотменните им атрибути от илюминатския лозунг — равенството, братството и свободата. Затова ние се разграничаваме. ↑

[27] Прочетохте ли за полското еврейче Джими, което със своя *кагал* за малко не довежда до стълкновение със СССР? А за чакалите от Федералния резерв и за опита им да унищожат Русия? Като загърбят традиционната си задкулистност и оглавят лично ръководството на бившата империя след еврейския преврат (през 1917), подготвяйки за народите ѝ познатата ни вече съдба? А за това колко прав е Хенри Форд през 1925 г. в книгата си „Интернационалните евреи“^[28]? И че тия чакали от ФЕД, които били предизвикали Първата и Втората

световни войни, подготвяли все нови и нови кланици по света? И, най-накрая, за шашващия дълг на САЩ и БВП, който на 61% е от афери с „рязаната хартия“ под названието долар? Какво ще кажете?^[29] Но каквото и да кажете, все тая. ↑

[28] В сравнение с нея — каза веднъж Матей, — Mein Kampf, която е публикувана по същото време, е като преразказ за чавдарчета, в който са изтрити всички страшни страници. Божо обаче веднъж каза, че не вижда защо трябва да се страхуваме от истината. В края на краищата, всичко ни се давало за наше добро. Ние имаме някои съмнения в тая насока. ↑

[29] Ако интервюто на Буш старши вече е изчезнало от мрежата, аз още пазя копие. Обадете се. А ако и аз също съм изчезнал, тогава побързайте да проверите дали на Марс все още има незаети места. Интересно дали иврит вече е станал основен език за слънчевата система. ↑

[30] Божо не го обича. ↑

[31] Това се отнася за ония минали времена. Трудно е да се обясни. Тогава като влезеш в магазина обикновено се правеха, че не те забелязват. Ако пък нахално обезпокоиш продавачката, тя веднага се озоваваше с едно „Какво ще обичате, другарю?“, от което ставаше съвсем ясно, че тук не си обичан особено. Разбираемо беше — и да купиш, и да не купиш, заплатата ѝ е все толкова. С твоите капризи само ѝ разваляш рахата. Имаше, така да се каже, конфликт на интересите. Ако пък е някакъв *дефицит* (вж.зб. 31 и специално подзабележка 1 от книга I), тогава за притежанието му вече влизаш в епична битка, в която почти всички предимства са на страната на противника. Тая борба беше жестока, но пък закаляваше и изпълваше живота ни със смисъл. Сега продавачките вече се усмихват изкуствено и щом прекрачиш прага, веднага почват да досаждат „дали могат да ни помогнат с нещо“. Еми, искаме си старите продавачки. Искामе отново да чуваме изречените с оная непостижима топлина, разтърсващи душата, а понякога и преобръщащи живота ни две думички: „Нямаме, другарю!“. Сега си представете и оня концентрат на гадостта, оня Еверест на гаврата, когато знаеш, че има, има, само че е „под рафта“, има, но за *свои хора*, за *нашите момчета*. А ти не си от тях. И за теб никога няма да има. Все едно дали това, което търсиш, е най-обикновена бакалска стока, мечтана от жена ти пералня, играчка за

детето или лекарство, с което да спасиш живота на приятел. Не, няма по-добро доказателство за това, какво представлява обикновеният (не *наше момче*) човек за най-човеколюбивия строй. Един другар, който уж го има, но всъщност го няма. И още по-ясно, и още по-право, едно голямо разнищено нищо. Дупка във вакуума. Изтрита част от забравената идея за човек. ↑

[32] В ония времена лекарите не бяха длъжни да ти кажат диагнозата, когато заболяването е с летален изход. Казвах я на близките ти — да подготвят навреме парцела, да се спрат на подходящ ресторант за прощалния обяд^[33] и да набележат мимоходом приемливо за бюджета меню. ↑

[33] В този класически някога ритуал прощалното настроение постепенно преминаваше, хората можеха да си пийнат и доста повече от традиционната чашка за „Бог да прости“, отпускаха се, спомняха си доброто за покойните, разменяха си информация за разни житейски неща, а понякога се раждаха и планове за бъдещето. Сега целият обред някак се претупва и вместо едновременните сочни яхнии и достъпни от всеки стол прилично големи шишета с домашна ракия, раздават свидливо безвкусни сандвичи, курабийки с изтекъл срок на годност и възможно най-евтините питиета от кварталния магазин, при това на дъното на обидно малки пластмасови чашки. Няма помен, няма хармонизираща разпивка, няма отпускане на душата, няма единение с Отеца ни. ↑

[34] Наскоро ми попадна книгата на Т. Колин Кембъл и фамилия, „Китайското проучване“. Оказа се, че и американското здравеопазване било доста смъртоносно. Божидар ненапразно ми е казвал: „Фармакологичният комплекс — вика, — заедно с генните манипулации на вирусите, в близко бъдеще ще направят ненужни войните. Държавите и техните поданици могат да си сложат финансовите халкички на нослето и да теглят огромни кредити и за справянето с разни подходящо създадени пандемии. Няма нужда да се напъват за превъоръжаване. На нашите хора (кои са те?) вече им е писнало от разрушаващи всичко войни. Те са вече неприемливи от управленска гледна точка. Военният комплекс ще пренасочи усилията си за медицинско оборудване за болниците и специализираните лаборатории за създаване на ваксини. Много по-здравословно е. Има поле и за отглеждане и продажби на бели мишки за хуманитарни

експерименти, както и за производство на модни маски, противогрипни фереджета и други разнообразни жизнено необходими продукти и съоръжения. За оръжейни доставки ще останат до пълното си унищожаване само отделни (най-вече ислямски) государства.“ Мисля си, че и нашето — както се изразява Божо — государство пак ще бъде прецакано. Но то нали, според един чичо на инж. Къбоков, скоро въобще ще бъде закрито. Каквото и да стане, няма нужда да се притеснявам. Просто след протекторат, вилает, губерния и еврощат, ще минем към друг статут. И догони^[35] или ескимоси да е предвидено да ни управляват, велики писатели все ще са нужни. ↑

[35] Споменавам ги неслучайно. Тук е мястото да кажа, че с Божидар много сме говорили на тая тема. Той неведнъж ми е казвал, че е последовател на акад. Казанцев и на фон Деникен от ученик. Тогава прочел някаква добавка в романа на академика „Пылающий остров“ и започнал да проучва темата. Според него присъствието на извънземните ще бъде разкрито от Владетелите в обозримо (?) бъдеще. Тогава на гоите ще стане достояние поне отчасти истината за огромното количество факти, които сега са замаскирани в графата „конспиративни теории“ — да речем, кои са героите от битката при Курукшетра, кой е построил Баалбекската веранда, какво е изобразено на камъните от Ика и фигурките от Акамбаро, фалшификат ли са Протоколите на сионските мъдреци, знаел ли е Рузвелт за нападението в Пърл Харбър, кои извънземни точно са катастрофирали в Розуел, кой уби Кенеди, има ли договор с расата на „сивите“, блъсна ли се самолет на 11 септември в Пентагона и, разбира се, кога за пръв път са дошли догоните и ще ни използват ли те отново за мащабно добиване на злато. Затова разглеждам възможността и за тяхно управление. Ще бъде трудно, но аз се подготвям и вече съм намерил в мрежата уроци по съвременен догонски. Виж, с ескимосите може да имаме проблеми. Казват, че те били студен народ със странни форми на общуване. Но, от друга страна, може да развием животновъдството си и да създадем поминък с ферми за отглеждане на бели мечки и друг едър полярен добитък, които да изнасяме точно за ескимоския пазар. ↑

[36] Изпреварвайки събитията можем да кажем, че този негов роднина наистина дойде. Каза, че с лекарите няма смисъл да говори и направи една характерна професионална физиономия — в смисъл че те така или иначе ще го излъжат (познава си хората), а и може да ги

ядоса. Намери някаква сестра от отделението, размени с нея няколко думи, успокои ги, че всичко е наред и си тръгна. Много помогна. ↑

[37] Имаше едно време такива големи (единствените) шоколади с картинка върху обложката. Не беше някой наперен ударник край поточната линия във фабриката в Своге, а на обикновена текезарска крава, поиздокарана за снимката — да ни подсеща откъде идват шоколадите, а и като първоизточник и символ на народното добруване. Затова им викаха така. ↑

[38] Спомням си, с Божидар бяхме изпили цяла бутилка Hennessy Paradise и той ме попита, сякаш питаше себе си, кой е орисал така съдбата ѝ. Защо е трябвало също да обикне човек, на когото е писано да умре млад. Не е ли стигало това, че ѝ се е паднало да живее в проклетото инфекциозно отделение на социализма, а е трябвало да прекара и безкрайни месеци в студените, скръбни болнични коридори, сред неизличимия мирис на формалин, непочистени тоалетни — точно така се изрази — и човешко нещастие? Защо въобще се е родила в тая държава, в която хората откликват на чуждата мъка колкото данъчните — на финансовите проблеми на закъснял с вноската длъжник? И защо това става точно през този забит като копие в земята тринайсети век, откакто племето по тези земи търси разпиляната си история, загубената си вяра и изтлели надежди? Тогава му казах, че не знам. Напоследък подозирам, че той е намерил отговора. ↑

[39] Става дума за 09.09.1944 г. Съгласно правописа, навсякъде, където се използва това числително вместо въпросната дата, то трябвало да се пише с главна буква, за което се извиняваме. ↑

[40] Предполагаме, че става дума за... (цензурирано). ↑

[41] То и сега (2002 г.) не е.^[42] ↑

[42] И в 2015 продължава да е все така. ↑

[43] На пръв поглед, нищо особено. Кой да ти знае, че това наглед безобидно хомеостатично поведение на групичка сравнително кротки пияндета, може да предизвика доста яки флуктуации в атрактора на сложната, идиотска и вдъхновяващо хаотична система, известна като „развито социалистическо общество“. ↑

[44] Тази част трябваше да започне така: „През гората вървеше напет партизанин. Едно, две, едно, две. На кръста си носеше граната бухалка (в друг вариант браунинг), а на гърба — натъпкана раница, защото беше ходил за мамбо в близката мандра и сега се връщаше в

бивака.“ За късмет навреме се сетих, че разни... (цензурирано) веднага ще ме упрекнат в плагиатство и в непознаване на нелегалната действителност, защото съм изкопирал началото от... все едно откъде, а и за провизии се ходи маскиран като незабележим труженик, а не въоръжен с пушка като за показно слизване от Балкана. Аз обаче считам, че една героична приказка трябва да започне героично, а не с описание на някакъв си дрипльо. Пищовът и бомбите на кръста, може да се каже, *индуцират* положителен имидж и неоспорим авторитет. Такова начало за нас (а то това е най-важното) безспорно е попартизанско. Все пак, за да избегнем конфликтите, ще започнем разказа по друг, по такъв начин. ↑

[45] С това излишно пояснение на пола, авторът създава убеждението, че и женската кукувица кука. Всеизвестно е, че кука само мъжката, когато е необходимо, при това доста конспиративно. Затова тя е любима партизанска птица. Не е ясно обаче откъде произлиза близката до нашата душевност словоформа „изкукал“, както и защо авторът е избрал тъкмо този сигнал с компрометиращ подтекст при обмена на секретна информация между партизаните. ↑

[46] Може и да не ви се вярва, но точно Командира пръв измисли тая противоречива мисъл. ↑

[47] Дръвници. В гнева си той използва изпитаните руски изразни средства. ↑

[48] Не споменаваме името заради конспирацията. ↑

[49] Свещеник, на когото е ред да служи в църквата през седмицата; чредник. ↑

[50] свидетелство за бедност на духа; доказателство за невежество, за простотия (лат.). ↑

[51] Тези, които са чели първата книга, може би са усетили особеното презрение, което работещите в АЕЦ често влагат в това отвлечено понятие. Заради непрекъснатите издънки на „специалистите“, за козлодуйските специалисти (как да го разбираме?) това съществително беше водещ оксиморон. Както споменахме, с явен подигравателен оттенък. Верни на атомните традиции и особената насоченост на българския дух, ние използваме много често този термин. Надяваме се читателите^[54] да са на ниво и да се досещат кога в какъв смисъл го употребява този специалист, авторът. ↑

[52] Дубчек, Александър (1921–1992) — първи секретар на ЧКП по време на чешките събития през 1968 г. Прави половинчати промени на системата, според инж. Къбоков, „с наивната идея за осъществяване на безсъдържателната утопия, известна като «социализъм с човешко лице»“. Вбесява съветските диктатори с опита за излизането на ЧССР от Варшавския договор. Отстранен от власт след влизането на братските окупационни войски в Чехословакия през 1968 г. Загиба при зле организирана автомобилна катастрофа от тайните служби на „социализма с обикновено лице“. ↑

[53] Свобода, Лудвиг (1895–1979) — президент на ЧССР по време на чешките събития. После се оказва, че играта на думи с фамилията му, за която става дума в книгата, не е особено сполучлива. Опитва се да си вре носа, където не му е работа още през петдесетте. Преследванията срещу него започва вярното сталинистко копеле К. Готвалд^[55]. След въодушевяващо буреносната и преминала направо в обилно разкаляна руска есен Пражката пролет, го свалиха майсторски с нарочно приет развързващ ръцете им закон (вж. Википедията). Както пише там, удачен заради фамилията си се оказва Г. Гусак (на чешки си е Хусак). Сега в мрежата се намират трудно материали за др. Свобода. Позабравили са го и чехите. А е три пъти (!) герой на ЧССР и веднъж на СССР. Както казва Матей (той нали е журналист), сик транзит и после сик тир. Не било задължително да се ангажира и такъв голям камион. ↑

[54] поне *специалистите* от тях. ↑

[55] Навремето Божо ми показва една [снимчица](#): „Виж, вика, как нашето вярно на Москва леке (става дума за другаря Димитров), се е щракнало заедно със съветския агент Климент Готвалд, германския му колега по служба Вилхелм Пик, финско-руското мекере Отто Куусинен и италианското просъветско лайно Палмиро Толиати, еба ти.“ Ние няма да обясняваме кои са тия другари, които инж. Къбоков така се опита да опозори. Рот фронт, таваришчи. ↑

[56] Двайсет години по-късно, когато вече не беше толкова млад, находчив и повратлив, другарят Живков щеше да се изпусне и едни други юнаци пак щяха да връчат символичния ключ, но вече на България, и не на столичното студентство, а уж на далеч по-многобройния и в средно значително по-малограмотен целокупен български народ. И разгромният резултат нямаше да закъснее. Но

вместо да набоклучат улиците и да изпотрошат някои елементи от градския пейзаж, демократично освободените българи щяха да порутят царството и да извършат под задкулиското ръководство на известните ни тайни сили такива зулуми, каквито и на башибозука не са се присънвали. ↑

[57] Въобще, можеше да се създаде погрешно впечатление, че — както и твърди инж. Къбоков — на персонала не му пука за зачислените болни. Но така ли беше в действителност? Не, разбира се. Как да си безразличен към разни досадници, които вечно се оплакват от съмнителни болки, непрекъснато са недоволни от храната, мрънкат, киснат се и час по час търсят връзки при завеждащ отделението. И дори се стремят да принудят персонала насила и съвършено против волята му да се грижи за тях, едва ли не. И с какво са заслужили такива грижи? С някаква мизерна кутия шоколадови бонбони, и то от евтините. Че и цветя носят, а са им казали: ний „благодаря“, цветя и бонбони НЕ ПИ-ЕМ. Да не говорим, че сред тези досадници имаше и такива, които ритяха камбаната толкова бързо, че човек не успяваше да запомни и имената им. Какво друго отношение да проявиш към някого, когото виждаш само за времето, докато роднините му изберат модел за ковчега? Защо са станали пациенти, щом не могат да изтърпят едно най-обикновено умиране? Какво значи „пациент“? Понасящ. Това му е работата: да понася, да търпи — самоотвержено и смирено. А тези — капризни, не щат. Виж ги ти. „Как с такива хора ще построим новия живот, а?“ — попита укорително един партиен секретар на събрание по друг повод. И гласът му закънтя през пространството и времето с известните на науката незатихващи реверберации. ↑

[58] Герой от романа „Сияйна зора“ на Джек Лондон. ↑

[59] Тази песен е по-популярна като „Шами ша“ (Shami sha). Някога и аз я харесвах. Доскоро можех да ви покажа и грамофонната плоча, в която тя излезе в България навремето. Съхранявах я на тавана, заедно с още стотина други. Имаше и разни дреболии, които ми се е струвало, че ценя. Скоро разбиха вратата и изпокрадаха всичко. Така е, като живея по тия опасни места. Въобще, *C'est la vie et c'est comme ça*. Не знаей дали някъде другаде из къщи са останали случайно следи от ония години. Напоследък понякога се чудя: наистина ли всичко това се е случило? ↑

[60] Е, не е прав авторът. Това беше колкото купоните за ден и половина в студентския стол. Или три шкембе чорби и бутилка лимонада в закусьчната. Пари си бяха. ↑

[61] Бяха доста пари за ония времена, когато месечната студентска стипендия беше трийсет лева. ↑

[62] Досега за насилието — тоя основополагащ елемент в обществото — благоволиха да поразсъждават инж. Къбоков, баща му, брат Игнаций, господарят император, великата княгиня, графът, Игнат Семьонич, другарят Сталин, а — тайно или явно — и самите Владетели на тоя свят. Непряко е споменат и Иисус — надяваме се без това да е светотатство. На краен брой места се осмелява да го прави незаконно и самият автор. Някои от цитираните го приемат, оправдават и прилагат без угризения — понякога в доста крайни и направо плашещи варианти. Други са склонни да го отхвърлят с омерзение, но и те от време на време го използват чрез негови битови приложения. Такъв е например Божо: ето на това място, от което напуснахте основния разказ, той го заклеявява яростно като античовешко, а друг път пък налита на бой, уж за да утвърди правдата. Това създава известно объркване. Крайно време е да хвърлим повече светлина по въпроса. Напоследък (2018) във връзка с Истанбулската конвенция, в концепциите за възпитание на подрастващите навлизат свежарски идеи. Предложението е насилието, заедно с биологичния пол да отпаднат съвсем. Далеч преди Евросъюзът да започне настоятелно да пробутва тези идеи, Божо веднъж се озъби на някакъв запален и нервен техен сторонник и радетел. „Ти — вика — виждал ли си часовник?“ „Виждал съм, разбира се“ — отвърна наперено събеседникът му. „Тогава знаеш, че всички чаркове в него стоят на определени места. Не са свободни да се разкарват по света.“ „Е, и“ — направи опит за диалог новаторът. „Ами, ако не си съвсем глупав, ще разбереш, че това е насилие. Часовникът е функционална система. Също като обществото. Ако искаме такива системи да изпълняват предназначението си, няма начин да минем без тоя основен градивен елемент. За да не се притесняваме, че на даден етап парчетиите могат да се разбягат и да провалят идеята, сме се погрижили да са в кутия и да ги стяга рамката и един куп твърди сглобки. И сам можеш да се досетиш, че подобни примери има безброй. Принципът за насилие важи естествено и в животинските общности — все едно дали става дума за глутница,

прайд, маймунска социална група или елитно овче стадо. Понеже и хората са специфичен вид животни, насилието и в техните общества има водеща градивна, стабилизираща и най-вече управляваща функция и се поддържа от специални институции със специфични механизми и средства. То присъства във всяка човешка дейност и е в основата на самия ни живот. Поради изключителната му важност, какви могат да бъдат неговите форми се определя от Божиите заповеди.^[63] Важното е, че без него всяка човешка общност би се разпаднала, а тогава нейните членове няма да оцелеят. Ето защо всеки, който проповядва срещу тоя животворен механизъм, е наш зложелател. Изключително опасно е да следваме подриващите устоите на социума ни коварни модели от американските филми, в които насилието се обявява за зла сила. То е такова само когато се отхвърлят моралните норми на Създателя — както е например в злокобния социален модел на сатаниста Мордехай. Затова, вместо да се поддаваме на разни злосторни манипулации, трябва да се постареем децата да се запознават с формите на това основно конструктивното начало от най-ранна възраст. Още оттогава е необходимо да се излъчват и постоянни внушения в тая посока. В тоя процес, когато в повечето случаи думите все още не помагат, се налага да се използват известните от дълбока древност методи и средства. Въпросът е в каква степен — по-мека или по-твърда. Това трябва да е грижа на родителите. Не на обществото. На родителите. Обществото не трябва да си пъха грубо (ми то това не е ли градивно насилие?) носата там, където действа семейството и може да се намеси само когато става дума за деяния от Наказателния кодекс. Обратното също е вярно.“ „Защо?“ — попита сравнително любознателно подранилият сторонник на Истанбулски конвенции. „Защото в Тората пише така. Ти нали не си антисемит?“ „Не съм“ — отговори уверено събеседникът му. „Тогава спазвай указанията й.“ „Все пак хората не са ли доброволно в обществото?“ — опита се да поупорства още малко сторонникът на Истанбул. „Доброволно е, разбира се. Но това е така само защото нещо ги принуждава. Разбра ли, или да опитам някои други методи за убеждаване?“ — предложи Божо варианти за избор съгласно Конвенцията. „Разбрах“ — съгласи се нашият човек — напълно доброволно, разбира се.^[64] ↑

^[63] Дълго не можех да приема идеите му. Нали — викам си — Иисус проповядва ненасилие. Как тогава да му намерим място в

обществото? Затова и Божо много често ми е давал разни поясняващи примери. „Например — вика — някой е нарушил Божията заповед да не се краде. Значи трябва да върне откраднатото. Разбира се, най-добре доброволно. Затова в началото трябва да се опитат различни форми на убеждаване. И ако и тогава не иска, както се случва най-често, няма как вече, сам разбираш. Или, да речем, тоя някой прелюбодейства и го изловиш като спи с жена ти. Какво ще направиш? Ще се престориш, че не си забелязал ли? Не, ясно е, че ще има някаква общоприета форма на насилие. Сега ако помислиш, ще се согласиш, че и в двата примера противостоящите страни са направили своя добровolen избор. Това — вика — означава, че няма противоречие с указанията на Иисус.“ Отначало си мислех, че е доста йезуитско, но постепенно идеите му ми станаха съвсем ясни и близки. Вече отдавна съм ги приел — напълно доброволно, държа да подчертая. ↑

[64] За голямо съжаление в този диспут инж. Къбоков не дава ясен отговор — както се изразява Матей — по въпроса „за смяната на пола и другите по-обикновени педерастки номера“. Но той не дава отговори и за това дали съществуват феите, има ли мезозойски змей в Лох Нес, нито пък дали съществуват сиви извънземни и кой и как е нарисувал камъните Ика. Ние се разграничаваме и се придържаме доброволно към липсващото^[65] в момента официално становище по тия важни въпроси. ↑

[65] Добавяме подзабележка за един по-късен исторически момент, когато вече ще има становище. В този случай, ако то е „за“, смятайте, че ние сме се съгласили; ако е „против“, обезателно сме се противопоставили. Някой може да каже, че това е тавтология. Други обаче ще видят оня дълбок смисъл, който убягва дори на нас. ↑

[66] Спящия пророк — Едгар Кейси (1877–1945), световноизвестен американски медиум и пророк, оставил около 14000 документиранни стенографски записа на ясновидски сеанси, извършени на 6000 души в продължение на 43 години. Наричан е така заради състоянията на автохипнотичен транс, в които изпадал по време на своите пророчества. Според изследователите, лечителските съвети, които Кейси е давал на своите пациенти, винаги са им помагали, като се изключат, разбира се, случаите, когато те не са ги спазвали. На български за него има издадени десетина книги. Въпреки това у нас не е популярен^[69], за разлика от хороскопите за астрални близнаци из

масмедиите и пророчествата на местните специалисти по разгадаване на поличбите, идващи от окултните и езотерични сили, които отговарят за региона. ↑

[67] десетият император на Япония, управлявал от 97 г. пр.Хр. до 30 г. пр.Хр. ↑

[68] Амонон означава „скрит бог“ (санскр.). ↑

[69] Правил съм проучвания: от стотиците анкетирани, дваматрима бяха чували за него. Повечето от книгите му обаче са изчерпани^[70]. Интересно кои са ги купили, след като ефектът от тях е пренебрежимо малък. Още повече, ако са били и в добър тираж. ↑

[70] Онези, които се интересуват от темата, могат да погледнат из сайтовете за продажба на книги. Дано все още съществуват. По-добре, преди да търсите, да погледнете из онлайн хороскопите дали днес ви е на късмет. В краен случай си наредете пасианс или си хвърлете боб. Но може и да продължите да четете книгата. Според познавачи (?) и тя има известни пророчески^[71] и лечителски сили. Някои отиват подалече и твърдят, че може да се използва дори вместо хапчетата на д-р Йодко. Но това, според нас, е пресилено. ↑

[71] Също специални прекогнитивни, както и обикновени продромни. ↑

[72] Само ние, дето не сме лъгали изобщо, знаем какво ни е коствало и как все още сме живи. ↑

[73] Изброени са поименно на друго място. ↑

[74] В онези времена на другарски феодализъм^[75], както казваше Божидар (вж. книга I), жителството играеше роля на крепостен акт. На обикновените граждани (поданици) се полагаше да живеят само в населеното място, където им е дадено жителство. То се вписваше в паспорта и можеше да се промени с благоволенieto на някой от местните боляри^[76] или на по-висши и от тях сановници. Опиташ ли се да живееш без позволение, някой донасяше в меверето и народната милиция немедлено те връщаше по етапен ред на твоя болярин. Друга такава проява на феодалите беше скритата работа на ангария. Това се реализираше като на работещите се заплащаше примерно 1/5, че понякога и 1/10 от пазарната стойност на изработения от тях продукт. С останалата част от заплатата разполагаха по свое усмотрение болярите от различните етажи в царството. Това го знаеха най-добре гурбетчиите ни из Ирак, Иран и другите братски арабски страни. Но

все пак при соца не беше чак като крепостничеството след указа на [Алексей Михайлович](#), и семейството можеше да последва изселвания. Пък и най-често местният феодал (тъй де, секретар, председател или там както му е титлата) нямаше официално право на първа брачна нощ. Но пък нищо не му пречеше да го предяви неофициално. ↑

[75] Както би възкликнал с характерния си откривателски плам другарят Бланк, ако можеше да прочете в книгите на великия К. К. какво е казвал по въпроса мислителския и побойнически колос инж. Къбоков, а именно че *социализмът е другарски феодализъм плюс електрификация*^[77], както и електро- и обикновена фекализация на цялата страна. Бе то хубаво щеше да е, ако можеше да го срещне и лично. ↑

[76] Баш болярина (може и боил) беше, разбира се, секретарят на окръжния комитет. ↑

[77] В други варианти е *електрофикация*^[78]. ↑

[78] Неологизъм с неясно съдържание. Предвид липсата на коректни данни за реалните размери на електрификацията в родината на въпросното явление (?), другарят Лев Давидович предложи друга дефиниция с корекция в елчастта, а именно „бюрократична власт плюс една трета от капиталистическата електрификация“. Без да оспорваме авторитета му, ще отбележим, че включването в тая дефиниция на бюрокрацията е тривиално, а при измерване на *фикацията* винаги се получават елементи на *фикация* и *фекализация*. Затова ние ще се придържаме към по-горната всеобхватна дефиниция, родена в главата на още по-всеобхватния инж. Къбоков — той пък, от своя страна, роден рекурсивно^[79] в главата на вече хептен такъв К. К. ↑

[79] Виж подзабел. (2) на забел. 3 от Книга II. Може и произволна друга забел. или подзабел. — те всички са повече или по-малко рекурсивни. ↑

[80] роман на Джон Ъпдайк. ↑

[81] Крамър срещу Крамър — роман на Ейвъри Корман, по който е заснет едноименен филм. За Божидар — той самият ми е казвал — е бил прозорец към свят, който тогава му се е струвал привлекателен. Виждал е в него и отношения към семейството и между близки хора, от които може да извлече полезни знания, вместо да ги трупаме от лична опитност. Струва ми се, че всичко не е било толкова прагматично.

Може би се е вълнувал от съдбите на героите — просто ей така. Може би ги е съпреживявал. Нищо, че винаги изглеждаше толкова корав. Едва ли може да е иначе. Той нали самият ми е казвал, че дълго е бил петимен някой да му каже какво всъщност се е случило през оня далечен ден. Там, на пейката пред онова отделение в ИСУЛ. Да. Скоро се опитах се да си спомня нещо от тоя филм. Не успях. Сякаш не съм го гледал. Не знам. Беше толкова отдавна. ↑

[82] Остави се в ръцете на някой (англ.), песен на Смоуки. ↑

[83] Ренато Гутузо (1912–1987) — италиански художник с, бихме казали, доста крайни леви убеждения. Не е ясно защо е вмъкнат в разказа. Но великият К. К. ми е казвал, че и във вариантите, в които го няма, всичко се случва по същия начин. ↑

[84] обед, пладне (фр.). ↑

[85] Кийяр, Пиер-Антоан (1701–1733) — френски живописец и гравьор, отличаващ се с живост на рисунъка и любов към светлинните ефекти. Според авторитетни критици, отново не е ясно защо е споменат. Предполагат, че е за демонстрация на авторска ерудиция. Други обаче са на мнение, че всичко наистина се е случило. Не можело да съчиниш такава хващаща за сърцето (но вече словесна) картина само с писателско майсторство. Ние какво да кажем? Нищо. ↑

[86] Главната героиня от 451° по Фаренхайт. След кратки (продължили едва 20 години) колебания, реших за всеки случай да поясня коя е. ↑

[87] Гед — главният герой в „Магьосникът от Землемория“ от Урсула Крюбер Ле Гуин (р. 1929)^[88]. Не можете да разберете изречението, а следователно и цялата книга, без да прочетете великия роман^[89] на Ле Гуин. Ако го направите, ще можете по-лесно да оцелеете в произволна среда. Някога го четях в захлас, унесено, с възторг и в екстаз. Вече от дълго време не съм го отгръщал. Сега съм се отдал на занимания с всевъзможни глупости — едно мое отдавнашно любимо хоби. Значи все пак съм оцелял. ↑

[88] Един ден се сетих да погледна в мрежата дали е жива. Оказа се, че отдавна вече не е. Кога покрай мен е минало толкова време, мили Боже, кога? ↑

[89] Някои смятат, че „Лявата ръка на мрака“ е по-велик. Аз съм на друго мнение — може би защото, както казват власите, не съм ги чел и тая книга. В интерес на истината, аз сега и „Магьосникът“ не

смятам за толкова велик. Може и да съм повлиян от Божо и Матей, но повечето от идеите на Урсула Крьобер вече не ми допадат особено. Ако се налага да разсъждавам по нейните любими теми, предпочитам да чета Истанбулската конвенция. Там всичко е описано по-стегнато и въздействащо. И съвсем не е толкова утопично. Но като се замисля, онова някогашно очарование май си стои непокътнато. Само че е някъде далеч. Много, много далеч. [↑](#)

ГЛАВА XII

НЕИЗЖИВЯНОТО МИНАЛО ИЛИ, АКО ПОВЕЧЕ ВИ ХАРЕСВА, НЕСЪСТОЯЛОТО СЕ БЪДЕЩЕ НА ИНЖ. БОЖИДАР КЪБОВ

*Внимавайте и се пазете от всякаква
алчност; защото животът на човека не се
състои в изобилието на имота му.*

Лука 12:15

Инж. Къбов се прибра в Стара Загора малко преди единайсет. Забави се около два часа в Ловеч, но информацията, която получи, си струваше. Беше се отбил, за да се види с Георги Йосифов, който беше изпълнителен директор на „Рекс“ — едно от нашумелите акционерни дружества. Само след година тази фирма щеше да придобие славата на една от най-големите финансови пирамиди. В момента обаче акциите на дружеството се продаваха на старозагорската борса като гръцките портокали по нова година при комунизма, и Йосифов неведнъж беше идвал в града — уж на среща с акционерите, а всъщност да се напъчи с ролс-ройса си и да дразни конкуренцията. Божидар беше в съвета на директорите на борсата и добре познаваше цялата игра. Те продаваха акции на „Рекс“ от самото начало, но той не си купи нито една. Но ето че сега Жорж беше замислил внос на нефт от Тюмен и идеята му съвсем не беше лоша. Божидар беше планирал текуща разходка до Русия и можеше да провери доста неща на място, за да не отидат парите му за нови гуми на ройса.

Както обикновено, пътуването му не беше напразно и той се прибра в града с чувството на пътник от Клондайк, който чака с да отпочинат кучетата, устремен с добре прикрита алчност към наскоро

открита златна жила. Затова мина през офиса ей така, проформа. Вътре беше само валутният му касиер Боян.

— Здравей, шефе — поздрави го той.

— Здравей, богаташ — засмя се Божидар. — Как е днес — помага ли ни Господ?^[1]

— Помага той, ама нали знаеш, че в кошара не вкарва. Да не съм аз, щяха да те крадат като ден.

— Нали затова съм те сложил — да пазиш трезора като Аргус. Къде е Антон?

— До складовете — да занесе двайсет хилядарки на Наско.

— Има ли някакъв проблем?

— Не, шефе.

Тук може би трябваше да поразпита по-подробно за сделката, но той не го направи. Беше обичайно дилърите му да разнасят големи суми по клиенти.

— Като се върне Анто, да ми се обади в офиса — каза Божидар и излезе.

— Добре, шефе — каза по-скоро на себе си валутният касиер.

Точно в единайсет Божидар влезе в кабинета си. Обстановката вътре беше спартанска: бюро за не повече от три-четири хиляди и стол за две хиляди долара, няколко картини от Казака, Павлето и Слона^[2], които нямаха и четвърт стена, сервизи от майсенски порцелан и бохемско стъкло, но не като на Феликс Феликсович^[3], а съвсем мизерни, само за дванайсет *персони*. На стената отдясно на бюрото висеше оригинален самурайски^[4] меч, но и той едва ли струваше повече от една сравнително скромно обзаведена гарсонiera в покрайнините. На Париж през осемдесетте, имаме предвид.

— Здравейте, г-н Къбоков — каза секретарката му и пролича, че е развълнувана и срещата с шефа ѝ е приятна.

— Здравей, Ирина — отвърна той и ѝ се усмихна.

На бюрото му го очакваха „24 часа“ и чаша димящо кафе. Секретарката му сякаш беше изчислила точно кога ще пристигне. Може би беше сменяла през десетина минути кафетата. В тоя офис поне кафе имаше. А „24 часа“ беше задължителен, защото в него публикуваха бюлетина на „Централна балканска борса“, в която нейният могъщ и много симпатичен шеф държеше контролния пакет от акции.

„Това момиче от ден на ден става все по-хубаво и по-хубаво“ — помисли разсеяно Божо, седна и разлисти вестника. Прочете подзаглавието „Хардлайнери превземат руската телевизия, тръгват към Кремъл“ и материала, който почваше от първа страница, и без да обръща внимание на разни бюлетини и светски клюки, остави вестника настрана, за да се съвземе. Жорж му беше казал още в Ловеч, но много лаконично, и Божидар помисли, че става дума за поредните кремълски игри. Но, изглежда, не беше така и той вдигна интеркома.

— Ирина, обади се в София и отмени пътуването ми за Москва.

— Да, г-н Къбоков, и аз си помислих, че ще поискате да го отложите. Какво ще стане сега?

— Нищо, Ирина. Най-много да честваме втора Октомврийска революция. Дано само да не е толкова велика. И по възможност въобще да не е социалистическа.

— Шегувате се, нали?

— Всичко зависи от това доколко хардлайнерите се вземат насериозно.

— А според вас ще се отрази ли на фирмата?

— Добре, че търгуваме с американски долари. Ако беше с рубли, никога нямаше да знаем дали да останем на дълга позиция.

— Вие винаги се шегувате. А аз мисля, че Елцин ще победи — каза Ирина и Божидар се усмихна.

— Да, Ирина. Наше дело правое, победа будет за нами — поднесе я той, остави слушалката и взе чашката с кафенце.

„И да спечели Елцин, и да спечели Руцкой, в следващите един-два месеца ще загубя сделки за... кой знае за колко — помисли Божидар. — Да, крайно време беше време да се размърдат. Аз откога се чудя как изкараха толкова дълго без поне една малка революция и след това гражданска войничка. — Но какво идва след всяка революция? — запита се разсъдливо инж. Къбоков. — Как какво, глад идва“ — спомни си той читанките по история.

Божидар постоя така, потънал в размисли какво ще се случи, след като изстине революционният устрем на масите.

След половин час планът беше узрял.

Без да обядва, той се запъти към консервната фабрика „Витамины“ и близо половин час разговаря с нейния директор Илия Стойновски. Върна се видимо доволен. Още с влизането си откачи

меча от стената и зае бойна стойка, сякаш се канеше да съсече първия, който влезе. Но се отказа, направи само няколко елегантни движения и върна оръжието на мястото му. Всичко уж се нареждаше, трябваше само да поработи над плана. Колко? Месец-два, може би. И повече да беше, струваше си. Обаче нещо продължи да го човърка под лъжичката. И сякаш за да оправдае подозренията му, след малко звънна Боян.

— Шефе, имам неприятни новини. Антон не е бил при Наско. От един час те търся, но не мога да те открия.

— Знаеш ли къде е?

— Не, шефе.

— Какво каза Наско?

— Ми, не го е виждал. Каза, че се обаждал сутринта, но телефонът нали нямаше сигнал допреди час и той си помислил, че може да са дошли данъчни.

— Търси ли го у тях?

— Никой не вдига телефона.

— Обажда ли се на ченгетата?

— Без твое разрешение...

Имаше някаква вероятност да е обир и Божидар веднага се обади на свой приятел в полицията. Там имаше данни за две нападения и четири кражби в автобуса и един грабеж — бяха разбили мазето на някакъв пенсионер. Но за Антон — ни вест, ни кост. Никой от общите им познати не го беше виждал тоя ден. Не бяха виждали също жена му и двете му деца. На другия ден се изясни, че тя е теглила наскоро кредит от трийсет хиляди долара, за да прави шивашки цех. За двайсет от тях заложила като гаранция просторния им апартамент, а за останалите — шевните машини, които беше закупила. Когато след два дни разбиха вратата на цеха и видяха празните маси, на всички стана ясно: Антончо беше духнал. С апартамента изгоря някакъв завалия, който го беше купил за петнайсет хилядарки. Сделката беше много изгодна и той, подмамен от авантата, беше броил парите, без да провери дали срещу имота няма ипотека. А и кой да му каже? Адвокатът му — някакъв зализан специалист по бракоразводни дела и известен сред професионалните среди мошеник с недвижими имоти, не беше проверявал за тежести. Сигурно Антон му беше платил — колкото е общоприетата такса за такъв закопаващ клиента му пропуск.

На държавния нотариус пък съвсем не му дремеше дали продавачът няма да изпързала яко купувача с премълчана ипотека.

Изпреварвайки събитията, можем да кажем, че всички потърпевши заведоха дела срещу Антон Карабашев. Той беше обявен за национално издирване и си живя тихо и спокойно на Охридското езеро три години. Една година и половина продължи следствието срещу него за злоупотреби със служебни пари, както се е изразил законодателят, в особено големи размери. Българският съд го погна съгласно закона, по силата на който петдесетте хилядарки се превърнаха по фиксинга в момента на кражбата в милион и половина лева — бая големичка сума, с която можеха да се купят три хубави старозагорски апартамента. Цяла година и половина държавата му се зъби заканително с изкуственото чене на местната сенилна Темида. За това време хиперинфлацията стопи тези пари до илядо и петстотин нови лева, колкото за моторетка от средния клас без екстри. Акционерите от борсата, както и завалията, купил жилището на крадците, пиха по една студена вода, както повеляват българските съдебни^[10] традиции. Не щеш ли, при едно от поредните му влизания в царството взеха, че го хванаха при рутинна паспортна проверка из Пловдивско. След кратко мъдруване, съдията счете, че случаят е маловажен и пусна престъпника Карабашев под гаранция от трийсет хиляди стари или трийсет нови лева, което по онова време не беше и колкото глобата за неправилно паркиране в Македония. Антончо начаса офейка, като прежали някак си тая сума и остави свършено разстроени старозагорските магистрати, които дотогава така бяха вярвали в доброто и в човека.

А за да бъде иронията на съдбата пълна, Божидар отнесе и глоба от петдесет нови левчета за неявяването си в съда по делото „държавата срещу Антон Карабашев“. То трая колкото съдията да прочете името на подсъдимия и да накара пристава да го извика юнашки, за да може да чуе човекът, ако случайно е някъде из сградата. За отложеното дело докараха Божо в съда под стража и той видя закона в цялата му строгост — нещо, от което престъпниците в България са обикновено грижливо предпазени от нашия човеколюбив правен ред.

Антон Карабашев си е все така там, на мечтаното от нас Охридско езеро. Лови си рибка, защитен от македонския си имунитет,

и се хили на простотията, с която е устроена българската държавност.
[11]

* * *

Божидар загуби целия следобед да проверява различни възможности и се прибра вкъщи към осем.

— Какво се е случило? — попита Радостина с непогрешим усет още от вратата.

— Нищо. Загубихме малко пари.

— Колко?

— Малко, не се притеснявай.

— Как е станало?

— Антончо май ги е забърсал.

— Някой видял ли го е?

— Нали няма да разследваш случая?

— Не, само питам. Може да сте ги забутали някъде.

— Поне пачките помним къде слагаме. Защо винаги задаваш тъпи въпроси? — попита Божидар по-грубо и веднага съжали. — Не ми се сърди. Малко съм изнервен от кражбата.

Така се получава най-често. Почваше да ѝ се кара за това, че тя чисто по женски се мъчеше да му помогне. „Поне сега мога да не го правя“ — помисли той.

— Не ти се сърдя. И ти не се ядосвай, това са само някакви пари.

— Само двайсет хиляди — каза Божидар и влезе в хола.

— Толкова много?

— Нали каза, че са само някакви пари?

— Така е, не си струва да се самоизмъчваш.

— Права си, не си струва. Това си е съвсем нормално.

— Какво искаш да кажеш?

— Нормално е един от крадците да окраде другите.

— Ти не си крадец.

— А какъв съм? — Божо се отпусна в един от удобните фотьойли. — Какво правя по цял ден? Продавам валута на гражданите, без да им издавам бордера. Това какво е? Спестявам данъците, което си е чиста проба кражба от бюджета. А оттам се хранят бедняците, дето

сега им викат социално слаби. Ами това, че продавам валута и на фирми, което е изрично забранено от закона, това какво е? Отново кражба от хазната. Нелоялната конкуренция въобще не я броя.

— Всички чейндж бюра го правят. Сигурна съм, че го знаят в министерството на финансите и в БНБ. Защо тогава им дават лицензи? И прокурорите и съдиите го знаят — нали и те купуват валута. Няма как да не са виждали на опашката някой познат собственик на фирма.

— Популярността няма значение. Едно престъпление не може да се оправдае с това, че е много разпространено сред населението — цитира Божо една от любимите си мъдрости. — Оня ден Теодоси хубаво ми каза, че сме мошеници.

— Той си е точно такъв. Това ново беемве да не би да го е спечелил честно? Всички знаят, че взема подкупи, за да отпусне кредит. Ти сам си ми казвал ние колко му даваме. Но да не е само той или колегите му? Оня ден една моя приятелка ми разказва за техните проблеми. Фирмите от сенчестия бизнес, които са им клиенти, носят повече от половината им оборот. Ако престанат да работят с тях, няма да могат да плащат заплатите на работниците си. И колко са такива като тях? Какво излиза? Ако са почтени, ако спазват закона, ще фалират. А няма как да накарат своите партньори да играят по правилата.

— Тъй е. Мойта печалба сигурно е къде-къде по-голяма от тяхната, но аз, незнайно защо, също не спазвам законите. Само че има една теория на Шелдрейк за морфогенните полета^[12]. Изглежда, когато един човек не почита закона, той създава около себе си особена аморална среда, в която виреят мошениците. Затова ми се лепят такива като Антон — забеляза философски Божо.

— Престани да се самообвиняваш — каза Радостина и Божидар престана.

До края на вечерта семейство Къбокови прекара самотно пред телевизора. Добрин и Милен следваха в София, Деница учеше в Англия, а гости тази вечер не дойдоха. Нямаше какво да правят. Проследиха трибоя Елцин-Хасбулатов-Руцкой, позяпаха още малко, поговориха си за приятелите в Козлодуй и след това Радостина си легна.

Не ѝ се спеше, но искаше да избяга в съня от мислите си. Откъде се взе тая гадна болест? И защо се случваше все това, от което най-

много се страхуваше? Най-напред умря Борян, след това семейството ѝ се разби от изневяратата на Божидар, а сега и бяха поставили диагноза, чието име се боеше даже да произнесе, за да не предизвика съдбата... Не искаше да мисли за смъртта. Чувстваше се млада, животът ѝ тъкмо беше станал истински. Понякога даже плахо си мислеше, че започва да прилича на мечтите ѝ. Чувстваше вниманието и грижите на Божидар, децата ги радваха, живееха в луксозен дом и бяха — по думите на една нейна приятелка — неприлично богати. Беше започнала вече дори да се притеснява, че щастието идва при тях плашещо често. И изведнъж... отново злото почука на вратата. Вярно, лекарите — разни професори и доценти — я успокояваха, че вече е здрава и я обкръжаваха с внимание като принцеса. Сякаш не бяха онези безразлични към съдбата на пациентите си фалшиви доктори от скръбните болнични стаи и коридори от миналото ѝ. Но тя често си мислеше, че вниманието им е само лицемерие. Божидар им плащаше за преглед толкова, колкото сигурно не можеха да изкарат и за месец, как няма да ѝ дават надежда. Усещаше тя оня дъх на формалин, отчаяние и злощастна съдба от ИСУЛ и онкото. Беше полъхнал вледеняващо през годините... Но дали Някой искаше само да ѝ напомни, че животът и на принцесите все някога свършва или... Не, не биваше да мисли така. Трябваше да победи болестта. Децата още не бяха завършили. Не бяха още се задомили. Не беше видяла внуците. Имаше сили да се бори. Беше го правила цял живот. Нямаше да се предаде точно сега.

През прозореца мъжделиво светеше самотна лампа от уличното осветление, но това бяха сякаш лъчи на надеждата. Тя зашепна тихо молитвичката си в тъмнината и неусетно заспа.

В голямата празна къща остана буден само Божидар. Той походи малко из стаите, като поспираше и се оглеждаше, сякаш да се ориентира къде се намира, после излезе на просторната веранда и седна на виенския стол. Беше ясно и топло и той се загледа в поизбледнелите есенни звезди. Двайсет хиляди долара не бяха малко пари, особено когато ти ги откраднат, и той отново се запита как е допуснал да го минат така баламски. Но въпросът не беше в това, че някой от служителите му го щипваше с някоя и друга хилядарка. Това и друг път се беше случвало. Беше си неизбежно — духът на плякосването по тия места живееше от незапомнени времена. Сега

той за пръв път сякаш си даде сметка, че в това царство на нагли лъжи и пладнешки кражби, в каквото може би окончателно се беше превърнало местното държавоподобно образувание, няма особен избор, освен един: да мошеничи със замах, и да се преструва на честен пред ония, които не го познават. И най-вече пред данъчните.

„За какво търпя толкова време тея стресове — мислеше си Божо. — Заради някакви глупави пари. Това ли исках да правя, като напуснах Козлодуй? Да броя пачки и да ги връзвам с ластичета... И за какво са ми сега чуждите езици? Да чета надписите по банкнотите. Господи, докъде стигнах... Затова ли висяхме по митингите и пеехме бойни демократични песни — да се разправам сега по цял ден с апаши и хайдуци. Книгите на това ли ме научиха — да се надлъгвам с тая обирническа държава в компанията на... продажни управници и изтъкнати мошеници. Май не е виновен само октомврийският ми късмет.“

Божидар стана от стола, изплю се „моряшката“ през балкона и влезе в хола. Не му се стоеше сам и като се повъртя малко пред библиотеката, се отправи към спалнята. Радостина вече спеше. Той се спря и се облегна на рамката на вратата. Отново беше заспала без него. А уж се беше зарекъл тя да усеща присъствието му и да не остава сама в нощта. Сама и с онези мисли.

„Пак се издъних. Все така се получава“ — констатира той с горчивина и се излегна на дивана. Не му се спеше. Из главата му се завъртяха като в повредено видео разпокъсани спомени от предишния им живот в Козлодуй, разговори и лица от сегашните му срещи, а покрай тях се запрокрадва отново страхът, че ще я загуби. Опита се да го пропъди с мисли за работата си и отново запреживява днешната пролетарска кражба. Мина му през ум, че по непонятни причини досега не бяха правили опити да го крадат само секретарката му и валутният касиер. Добре, ако кражбите, мързелът и завистта бяха неотменна част от нравите и обичаите на местните племена, основните „три кита“ в техния духовен свят през последните н’ам колко десетилетия, какво търсеше той тук? Какво правеше в тая, както сам казваше, шибана държава? Защо още не беше избягал? Какво можеше да му попречи да живее на някой екзотичен остров — например в залива Канеохе, в бяла хахиенда на брега на океана? Щеше да отглежда палми бусу, бугенвиллии и олеандрови дръвчета, следобед да дремуца

на верандата си колкото волейболно игрище, да гледа отсреща „Китайската шапка“ и да пуши Cohiba Talisman по 50 долара парчето, а вечер да пие студен, дремуцал половин век в бъчвите Père Magloire^[17], докато заспи от шума на прибоя и свирукането на чуждоземни щурци.

Усмихна се на тая мисъл, стана, запали цигара и отново излезе на балкона. Облегна се на перилата и се загледа в някаква невидима точка. Ми да, какво му пречеше? Или и в неговия живот имаше някаква обреченост и предопределеност като при герой на Камю? А може това да си беше просто карма на някой юнак, бъркал бая в предишните си животи?

Той постоя малко замислен, после сви уморено рамене, хвърли генералския си фас през балкона и се върна на дивана. Облегна се назад и се загледа в тавана, сякаш там пишеше нещо, но в мрака не можеше добре да го разчете.

И докато търсеше отговорите, които все не намираше, инж. Къбоков отново неусетно избяга в сенките на отминалите дни.

* * *

Така се случи, че преди десетина години през един октомврийски ден сем. Къбокови напусна Козлодуй. През нощта беше валил дъжд, утрото беше мрачно, улиците — мокри и кални, духаше студен вятър и малкото минувачи бяха навдигали яки и нахлупили шапки като нелегални, търсени от полицията. От сутринта инж. Къбоков товареше в камион различни по големина кашони, натъпкани с книги, дрехи, посуда и свършено непотребни вещи. Беше продал повечето от мебелите и въпреки това багажът от полупразния апартамент беше неочаквано много. Добре, че Радостина го беше пакетирила — иначе щеше да изглежда, че се мести не водещ атомен инженер, а цигански катун. Между нас казано, инж. Къбоков отскоро вече не беше водещ, а някак си по-обикновен. И най-важното, вече не беше изобщо атомен, защото беше напуснал АЕЦ и работеше като компютърен специалист в старозагорското предприятие „Биоинвест“.

Всичко се случи много бързо и като че ли неочаквано за инж. Къбоков. Отначало, в продължение на два месеца, той работеше в несвят и ден, и нощ. В централата, ако не друго, се бяха постарали

поне да не чувства липсата на материал. В няколко дебели тома бяха събрани данните от почти всички аварии, които може би са предполагали за възможни главните конструктори, като имаше поне един с такива, за които сигурно и през ум не им е минавало, че могат да се случат. Разбира се, имаше и купища опашати лъжи, но те се откриваха лесно — като кравешки... такава, де, по широкия бял път на истината. Налагаше се да бачка яко и Божо би всичките си рекорди по безсъние. Работата напредваше бързо и той почти беше завършил първия етап от Анализа, когато отношението към него рязко се промени. Отначало загуби достъпа до всички данни, свързани с аварията в централата. Отказваха му под най-различни предлози. Ту някой друг ги разглеждаше с изследователска цел, ту комисията пишеше поредния протокол и папките бяха при нея, ту течаха някакви инвентаризации или главният специалист по аварията се лекуваше от сенна хрема. Никифор го гледаше странно, когато му се оплакваше, и се измъкваше с отговори от типа „А, нали ги знаеш. Сигурно някъде ги мотат“ и „Шефът така е наредил“. Пръв го светна Гелето. „Не виждаш ли, че си в немилост? — каза му. — Изглежда, си започнал да объркваш нечий сметки. Знаеш на кого.“ Били пък направо го посъветва да си търси превоз за багажа. После, в средата на юли, внезапно го върнаха в смените. Не беше трудно да се досети какво означава това и той започна да работи почти денонощно, само и само да завърши Анализа. Приятелите им вече не се отбиваха у тях и той осъмваше пред купчината листове, таблици и диаграми. От данните можеха да се изведат трийсетина показателя вместо единствения, който се използваше в отчетите като „аварийност“. Постепенно пред погледа му се оформи една картина, съвсем различна от розовите официални доклади. Примитивните методи на анализ в тях бяха скрили една отчайваща тенденция: всички нови показатели на надеждността на централата заплашително се плъзгаха към нулата. В какво друго можеха да са причините, освен в авантюристичната система на експлоатация и нивото на недоученост на постоянно сменящия се персонал? Може би само в това, че продължаваха да използват атомния реактор^[18] за учебно пособие. От картинките се виждаше и какво най-вероятно можеше да стане причина за голямото гърмене. Ако някой му помогнеше да се добере до време в изчислителния център във Враца, можеше да прогнозира

трендовете^[19]. Нямаше какво повече да чака. Всичко това трябваше да стане известно час по-скоро. Най-напред се обади на Никифор, Павел, Гелето и Били. Каза им, че е получил тревожни резултати, и те дойдоха вечерта.

— „Тих бял Дунав се вълнува, весело шуми. Бум!“ — изпя от вратата Били, но никой не се засмя.

След час и половина и четиримата знаеха резултатите.

— Ти давал ли си тези изследвания на някого от шефовете? — попита Никифор.

— Не. Вие сте първите.

— Знаех си аз, че не трябва да идвам — каза Били.

— Какво мислиш да правиш оттук нататък? — попита Никифор.

— То е ясно. Трябва да се запознаят всички специалисти, които имат отношение към надеждността на централата. Резултатите са направо стресиращи — каза Божидар.

— И какво ще постигнеш по този начин? — попита Никифор.

— Как какво? Трябва да се промени системата бе, Ники. Не виждаш ли накъде отиваме? Не си ли сънувал кошмари?

— Тази система не е направена от нас. А и знаеш, че се контролира от руснаците.

— Минавало ли ти е през ум как ще реагират те? — попита Павел.

— Изследването може и да не стигне до руснаците — каза Били.

— Ще стигне, ще стигне, ти не се притеснявай — каза Гелето.

— Ако тези резултати са верни, опасността е не само за нашата централа — каза Павел. — Мислите ли, че начинът, по който се експлоатират атомните централи в Съюза, е по-различен?

— Вярно бе, те май руснаци са ги правили всичките — подхилкна се Били.

— Ти сигурен ли си, че методите и формулите, които си използвал, са приложими за случая? — попита Никифор.

— Айде сега, нали знаеш, че Божо е отличник по бойната и политическата част^[22]? — каза Били.

— И отличниците бъркат — каза Никифор.

— Нека резултатите ги гледат и учените, бе — подхилкна се Божидар. — Пък и аз не съм използвал някаква страхотна математика.

Формулите ги има в читанките по теория на вероятностите и линейна алгебра.

— Сам разбираш, че тези резултати не могат да се разнасят насам-натам — каза Ники.

— Що ми се струва, че Анализът ти няма да види бял свят — изхили се Били.

— Ти би ли се подписал под тези резултати? — попита го Никифор.

— Що да не се подпиша? Ако шефът подпише...

— Нали ви казвам, нека да ги гледат специалисти от министерството, от „Енергопроект“, от МАГАТЕ... Ако искат да се обърнат и към духа на Курчатов^[23]. Аз мога да им услужа със самоделна дъска Уиджа^[24] — подигра се с атомния ни научен свят Божо. — Не разбирате ли? Важно е да не се случи най-лошото. Системата като цяло е разбалансирана, не го ли виждате? Резултатите са ясни и само като гледаш картинките.

— Виждаш ли, значи можеш да си спестиш писането — каза Били.

— А представяш ли си скандала? — каза Павел.

— Какъв скандал? — ядоса се Божидар. — Централата е опасна, бе. Като нищо можем да гръмнем. Затова тези резултати трябва да станат известни на часа. Не ми пука за мнението на разни въжеиграчи.

— Ти чуваш ли се какво говориш? — каза Павел. — Нали руснаците са доставчици на оборудването. То може ли да бъде опасно, а? Съветски атомен реактор може ли да бъде опасен?

— Нас ще изкарат виновни, че експлоатираме некадърно централата — каза Били.

— Ами то не е ли така? Кой използва първи блок като тренажор? Кой лашка реактора като кафеварка? Вече десет години — каза Божо.

— Остава да пишеш, че нямаме оболочка и бак аварийен залив, но в замяна на това електрониката ни е десет пъти по-скапана от тази на „Тримайл айлънд“^[25] — каза Павел.

— Такива работи не съм писал. Но идеята ти не е лоша. И без друго все някой трябва да каже истината, вместо ментърджийските басни за безопасността на Атомната. Иначе кой знае какво ни чака. Баба ми ме учеше, че за лъжите все някой ден се плаща.

— Никой от нас не е лъжец — ядоса се Никифор.

— Тъй ли? Ами тогава кажи на площада истината, да речем, за мръсотиите, които изливахме в Дунава?

— Тогава моментът беше такъв. А и това вече е забравено. Много вода изтече оттогава — подсмихна се Никифор.

— Добре, тогава разкажи за какво построихме тая могила до шпайца. Разкажи на трудовите хора какви радиоактивни лайна сме разпръснали наоколо. Разправи им и как изринахме радиоактивна пръст за едно средно голямо езеро и я пръснахме из землищата на околните текезета.

— Че к'во им пречи, бе? Виж само к'ви високи добиви получават. Пък и от радиоактивна царевица ставала най-хубавата мамалига — изхили се Били.

— Тогава трябваше да работим в онези условия. Помниш какви бяха, нали? Целият шпайц беше залят. Помията преливаше отвсякъде. Все някъде е изтекла. Но това беше цената. Още ли не си наясно, че централата трябва да бичи ток? — каза Никифор.

— Ясни са ми директивите на партията. Само че какво ще правим, ако вземат да се раждат уроди от стронция и цезия.

— Само че не се раждат, нали? — погледна го Никифор.

— Засега не се раждат. Засега. Ти можеш ли да кажеш какво ще стане в бъдеще? Но то няма защо да чакаме далечни последствия. Ако продължаваме така да караме централата, със сигурност ще гръмнем. Ама нищо, то ще е за добри. Най-накрая вече ще станем пълни инвалиди. Сега е кофти, като сме осакатени само духовно.

— В много дълбоки води нагазихте — каза Гелето.

— Божидаре, ти май не разбираш в какво се замесваш — каза Никифор. — Моят съвет е още утре да дадеш този анализ на главния. И да чакаш решението му.

Божо погледна Павел, Били и Гелето, но те мълчаха.

„Ясно как ще ме подкрепят — помисли си с горчивина Божидар. — С мълчание. Ама то нали е чисто злато. Значи пак ще изкарам някой лев над заплатата. Това е, трябва да го послушам. Какво друго да правя?“

На сутринта той внесе като докладна първите резултати от Анализа. И зачака.

В края на този напрегнат месец на гости пристигна неговият приятел от ученическите години и директор на „Биоинвест“ Венцислав Масалджиев. Изтърси се в ново пежо 404 със син номер с „хиксове“ в компанията на млад японец. Джапанката се казваше Рейджи Фуджимото, беше милионерски син и вицепрезидент на Fujimoto chemical company.

Божидар посрещна гостите с печено агне по влашки, отбрани вина и мезета. Обядваха в хола, на тиха музика и разговори на добър английски за Хокусай^[26], прекрасното изкуство бонсай, оригамите и твърдостта на японския дух. Само казанчето в тоалетната разваляше картината, защото пак се беше повредило, а на сто мили околоръст нямаше запчасти. Водата за кенефа трябваше да се носи с кофа и това помрачаваше общата радост, но инж. Къбоков намери начин да се утеши. „Джеймс Клавел нали пише, че японците от средните векове са имали позитивно отношение към наторяването с човешки екскременти — подхилкна се той. — Те са страна на традициите, няма как още да не уважават делата на дедите. А така с кофата в ръка контактът с тая древна субстанция е по-близък. И спомените за миналото добиват един по-особен аромат“.

Обедът приключваше и Венцислав премина на конкретни теми.

— Защо още си губиш времето тук? — попита той.

— И аз се чудя — въздъхна Божо. — Внушил съм си, че има някаква полза. Ще се помъча да завърша анализа, пък после... ще видим.

— Какъв анализ? — попита на български Масалджиев.

— Опитвам се да намеря макропоказатели за аварията в централата и да ги прогнозирам.

— И какви са резултатите?

— Картинката е печална — системата може да се срути всеки момент. Липсва ми изчислителна мощност и не съм прогнозирал всички трендове, но те тенденциите се виждат като комина. Ако така я караме, до година-две ще успеем да проверим една теория, дето отдавна ме тормози.

— Каква теория?

— За тъй наречения парен взрив.

— Това какво е? Атомен взрив?

— Тъй се води — парен. Но той си е резултат от неконтролируема ядрена реакция. Това пък е принципът на атомната бомба. В този случай мощността се превишава стотици пъти, водата кипва и парата с огромно налягане разпарчетосва реактора. После тя взаимодейства с циркония на касетите с гориво, моментално се образува огромно количество водород, той на своя страна гърми и капакът и разни чаркове изхвърчат в небето. Все пак зоната се разлетява, няма критична маса и верижната реакция спира. Обаче за беда десетки тонове радиоактивни боклуци от реактора излитат в атмосферата на километри, вятърът ги разнася и после се сипят тихо по главите на европейските граждани и селяни. Парен взрив е утешителното име, което са измислили руснаците на този атомен Апокалипсис.

— Запозна ли шефовете?

— Да. Изпратих им докладна.

— И какво?

— Нищо. Няма отговор. Все едно че писах до падналите в предишната война — гробно мълчание. А и обстановката много се напегна. Почнаха да гледат на мен, сякаш съм маскиран муджахидин и се опитвам нахално да отмъкна руските атомни технологии.

— Тогава бързо трябва да се махнеш оттук — премина Масалджиев на английски.

— Къде да отида с три деца? Къде ще ми дадат такова жилище?

— В Стара Загора.

— Да, така ще мога спокойно да продавам на японците атомните ни секрети — изтърси Божо и Рейджи се засмя.

— Не се шегувай със съдбата — каза сериозно Масалджиев. — Ще имаш друга работа. Предлагаме ти да се занимаваш с компютрите на „Биоинвест“. Затова и дойдохме.

— В Япония правим такива предложения само на големи специалисти — каза важно Рейджи.

— И колко компютри имате?

— Засега е само един Apple, но много скоро ще станат доста повече. Ти сам казваше като студент, че мечтаеш да работиш точно това. Сега ще можеш да го правиш колкото искаш. Но има и нещо

друго: основната ни дейност ще бъде създаване и развиване на биотехнологии. Знаеш какво бъдеще има там.

Божидар въздъхна мечтателно.

— Ако правилно съм разбрал, ти ми предлагаш работа в изчислителен център на българо-японско предприятие и един скромнен тристаен апартамент — повтори той като бавноразвиващ се.

— Правилно си разбрал.

— Позволи ми да си помисля.

— Помисли си.

— Ей сега си събираме партакешите и тръгваме — каза Божо на български. — Ний откога търсим дупка в оградата да избягаме от тоя проклет Козлодуй. Нали, Радост?

— Къде ще тръгваме? — попита Радостина, която нищо не бе разбрала от разговора.

— Защо поне веднъж не ме подкрепиш като в приказката „Каквото стори дядо, все е хубаво“ — без да се интересува от подробности. „Къде, какво, защо...“ Никакво доверие.

— Предлагам ви да се преместите в Стара Загора — каза Масалджиев.

— Трудно ще е за децата — каза Радостина и Божидар направи изразителен жест от типа „ми това е, аз търся решението, тя гледа проблемите“.

— И какво ще произвеждаме в „Биоинвест“? — попита той на английски, за да смени темата.

— Първият продукт се казва октанойл. Вече сме произвели няколко тона. Сещаш се, че се добавя към горивата. Ще ти кажа само, че намалява разхода с близо десет процента. И това е само началото.

Божидар си помисли, че това си е началото на поредната опашата лъжа. Но вместо да се изгаври и да попита дали не може да се открие щам, който произвежда бензин от някой продукт, дето го има в изобилие в държавата — да речем от онова, което овцете изработват в най-голямо количество, каза въодушевено:

— Значи ще сме на върха на вълната?

— Точно там.

— Сбогом, АЕЦ — каза Божо.

Хубаво е сбогуването да бъде кратко, съдържано и най-важното — своевременно.

На другия ден сутринта Божидар отиде при Никифор веднага след оперативката. И още от вратата му се озъби.

— Виж, Ники, вече маса време чакам някой да прочете Анализа. Или поне да разгледа картинките, ако текстът му се стори тежък. Каза ми да предам разработката на директорското тяло — направих го. Обаче почва да ми писва. Докога мислиш, че трябва да чакам?

— Докогато трябва, дотогава.

— Ако е тъй, може да им кажеш, че търпението ми е на изчерпване.

— Божидаре, в централата има ред. Ако не ти харесва, проблемът е изцяло твой. И аз не съм парламентъор. Мнението си можеш да отнесеш директно към шефа. Ти адресира докладната си само до него, нали? Тогава какво искаш от мен?

Божидар почти зяпна. Той си мислеше, че разговаря с приятел. Или поне със съмишленик. В най-краен случай с един безпристрастен професионалист.

— Така, както ми отговаряш, излиза, че и ти си от противниковия отбор — каза Божо с нескривана горчивина.

Никифор замълча.

— В такъв случай май най-добре ще е да се омитам оттук.

Никифор отново нищо не каза. Само сви рамене и въздъхна с безразличие, но все още донякъде учтиво.

Докато стигне до вратата, Божидар вече беше взел решение. Нямаше какво повече да търси тук. По пътя към дома се опита да се ориентира в новата обстановка. Досега си мислеше, че работи за доброто на всички, че безсънните нощи не са били само усилия, хвърлени в посоката, посочена още от Екlesiаст, и че е направил нещо полезно, от което централата има абсолютно належаща нужда — една сериозна разработка, чийто първи извод бе, че Атомната не бива да се експлоатира повече като воденица. Беше си внушил, че това може да ги спаси от бедата, която той отдавна предчувстваше, че е надвиснала над тях. И само над тях ли?

А как го посрещнаха? С някаква необяснима, но явна и малко неочаквана неприязън. Сякаш неговите резултати подронваха устоите

на народната власт. „Вярно, аз смятам, че атомната енергия трябва да се добива по стария изпитан буржоазен начин, а не по пътя, очертан от марксизма-ленинизма — помисли си той, докато се тътреше към работната си площадка. — И това, че час по час хвърлям камъни в самата им строителна площадка, също е вярно. Обаче разработката ми не е разтягане на соцлокуми. В нея говоря с езика на математиката. Но то какво се чудя. Те утре могат да обявят и Питагоровата теорема за неприемлива от идеологическа гледна точка. Или пък диференциалните уравнения — за буржоазна измислица. Ми те и там могат да нахълтат като френски пейзажи в Лувъра, бе. Не това е много интелигентно — въодушеви се инж. Къбоков. — Направо като селджушки турци в Константинопол ще нахлуят. А аз си мислех, че математиката е единственото място, в което тея посерковци няма да посмеят да се намесят. Заради лошите спомени от училище — сигурно ги е било страх да не станат пак посмешнице както тогава. Като не са можели да разберат как се събират числа над десет. Иначе в генетиката нали се гавреха с «граховите закони» на поп Мендел^[27]. Че и в кибернетиката^[28] Винер беше обявил «студена война» на учението на Павлов за висшата нервна дейност. Според тея празноглавци, и икономическите закони имат пролетарско-колхозен характер. Абе кво се чудя, бе. Те на Айнщайн окачиха оная заклеяваща табелка за махизъм^[29], а на мен могат и други неща да ми лепнат. Не, трезво погледнато, няма какво повече да правя в Козлодуй. Ще продължа борбата от други географски ширини“ — подхилкна се Божо.

Радостина дори не се опита да го разколебае. Отдавна бе разбрала, че това си е чиста загуба на време.

Седмица по-късно Божидар подаде молбата си. Направи го, след като беше пуснал слуха за предложението на Венцислав, но украсено и със загадъчна японска следа и намеци за секретни планове на тайните служби. Не искаше напускането му да изглежда като бягство след поражение, каквото *междувпрочем*^[35] си беше. В мислите си той си беше представял, че тук е необходим, че и на неговия, с извинение труд, се е крепяла противната му иначе централа. И може би тайно се беше надявал, че отпътуването му ще събере процесия поне колкото на погребението на профсъюзен лидер на зидаро-мазаческа бригада. В противен случай щеше да излезе, че всичко е било някаква самоизмама едва ли не. Е, шефовете му няма чак да си късат ризите и да го молят с

жални гласове да остане, но все някак ще намерят начин да му засвидетелстват признание и да му кажат колко е талантлив и каква опора на колектива е бил, и колко ще им липсва, и най-важното, и най-важното — че тук има приятели и че техните врати са винаги отворени за него.

Днес, след толкова години, още недоумяваме как той, който прозря истината и създаде гениалната си въображаема машина за оценка на човешките качества, той, който можеше да каже на социализма като първия рентгенолог Иван Грозни^[37] „Я теб в рот такова^[38], я теб насквозь вижу“, се върза с идиотската илюзия, че представлява нещо за приятелите си, да не говорим за колегите и — вижте само колко е смешно — за шефовете си.

В действителност единственият служител от централата, който се заинтересува от напускането му, беше една другарка от „Личен състав“. Тя прие молбата му, погледна го като афиш за китайски филм, попита проформа „Напускате ли?“ и Божидар отвърна „Да, напускам“. Служителката заведе молбата му, постави я в папката „чакащи“ и му каза „Това е всичко, ще чакате директорът да я подпише, като ѝ дойде редът“. Когато ѝ дойде, на листа се появи едно „Да!“, придружено от енергичния подпис на генералния, и тя премести молбата в папката „резолирани“. После сложиха никому непотребния лист в личното му досие, а него самото преместиха в архива. С това от най-важната за всеки соцгражданин бюрокраична гледна точка инж. Къбоков престана да съществува — за атомната енергетика, за социалистическото строителство, и въобще.

Така, ако се смята и следването, Божидар успешно задраска петнайсетина години от живота си. Оттук нататък уменията му да кара атомен реактор щяха да му са от полза, колкото и ако се беше специализирал в използването на триглави лами за стопански нужди.

* * *

Из донесението на агент Курчатов:

„Източникът съобщава, че негов приятел е бил у Божидар Къбоков вечерта преди заминаването му. Изпращането е било доста скромно — присъствали са само трима от приятелите му. В разговора е

станало дума за анализа на аварията в централата, който е направил инж. Къбоков. Източникът има сведения, че инж. Къбоков е изнесъл и взема със себе си информация, която е секретна или е предназначена само за служебно ползване. Той най-вероятно ще продължи обработката на данните в Стара Загора, където се мести в предприятие с японско участие.“^[39]

* * *

Градът ги посрещна с хилаво слънце, едва пробило облаците, и с безразличието на стар мравуняк към няколко новоизлюпени мравки, които щъкат из долните му етажи. Апартаментът беше в един от най-забутаните квартали — „Самара 3“, известен на местното население още и като „Щеш не щеш“ и беше подготвен от няколко служители на „Биоинвест“ с неясни функции. Блокът беше петнайсететажен, от любимия на инж. Къбоков тип „термитник“, и в него живееха, без да се познават, двеста-триста раздразнителни, очукани, вечно недоволни от живота граждани от близките околни села. Сутрин те се пръскаха из града да изпълняват предначертаните си от партията пролетарски функции, както и да висят по опашки за хляб, салам камчия и разни домакински соцбодукти, необходими за гражданския им бит. Вечер те се прибираха изнервени и зловни, изхвърляха за отмъщение хранителни отпадъци в непреработен и преработен вид през прозорците, тупаха чергите си в събота от балконите, като изчакваха търпеливо комшиите под тях да прострат прането си, плюеха, а понякога и таковаха по различни нужди (с извинение) в асансьора, а дечицата им драскаха неприлични думи по стените на стълбището и късаха некролозите и съобщенията на домсъвета пред входа. Но то това си бяха типичности на соцобществения, а според изследвания на „Галъп“, подобни народни обичаи се запазват между осем до петдесет и едно десетилетия, в зависимост от индекса на идиотизация. Все пак в тая подхранваща духа среда имаше и едно определено материално предимство: предприятието беше изхарчило доста пари за мокет, тапети и плочки в тоалетната и жилището изглеждаше съвсем прилично — поне толкова, колкото и козлодуйското. Не може да се отрече — Божидар беше приятно изненадан от щедрия жест на

Масалджиев, който с лекота пръсна сума ти държавна пара за интериора на неговия апартамент. „Това е то приятелството“ — мислеше си вдъхновено Божо, след като най-накрая не само че прехвъркна от категория „по общия ред, параграф нежелани“ в категория „привилегировани и специални“, ами кацна направо в раздела „приблизени на шефа“. Само един недостатък можеше да помрачи картината — нямаше парно, но, както знаем, на инж. Къбоков то и не беше нужно. Той вече беше шунтирал електромера. За него това беше по-лесно, отколкото за американски апаш — да отвори с кредитната си карта вратата на набелязаната за отарашване богаташка къща.

Междувременно животът си течеше. В службата дните се редяха безоблачни и безметежни. Нямаше го напрежението в Атомната, което го превръщаше в парцал към края на смяната, нямаше го любимеца му Жоко, и ако и да се появяваха интриги, те не стигаха до височините, които обитаваше инж. Къбоков. Той лягаше и ставаше с компютъра. Много скоро му светна, че предприятието няма особена нужда от изчислителна техника. Божидар компютризира бързо администрацията, а за скромния кръг дейности, които се извършваха в „Биоинвест“, въобще не беше необходим компютър. Той запълваше времето си с Анализа, за който изчислителната мощ на подръчния му „Apple“ беше повече от достатъчна. Скоро изследването се превърна в два подвързани в червено тома с внушителен брой формули, таблици и красиви цветни графики. И за разработката се чу на много места, включително и там, където не трябва. Божидар не преставаше да звъни в централата и да досажда лично на другаря Мичев, който всеки път му казваше, че има много работа, и го питаше имат ли режим на тока. Инж. Къбоков му отговаряше, че да, имат, тогава другарят Мичев промърморваше нещо и се разбираше, че ако Божидар го занимава с разни анализи и не го остави да се съсредоточи върху електроенергийните въпроси, страната ще тъне в мрак, студ и ядрена/ атомна^[40] безпросветност. Сърцето на инж. Къбоков се свиваше от огромната отговорност, но след два-три дни отново безпокоеше другаря Мичев, докато накрая неговата секретарка, изглежда, му забрани да води такива не подпомагащи атомно-ядрените процеси разговори и връзка вече нямаше. И тъкмо тогава се случиха събития, които го изстреляха на друга орбита, а последствията от Анализа се

върнаха като бумеранг по красива, известна на математиката крива право върху недалновидната глава на инж. Къбоков.

* * *

Всичко започна през един студен декемврийски ден. Оперативката при Мичев беше свършила и в кабинета му, освен него, бяха останали само зам.-директорът по експлоатация Никифор Армянов и директорът по специалния режим Сергей Стратиев — млад мъж с кестенява коса, подозрителни кафяви очи и изражение, сякаш взето за служебно ползване от секретното хранилище.

— Досещате ли се по какъв проблем ще разговаряме? — каза генералният.

— Не — каза Никифор.

— Минава ми нещо през ум, но... кажете — каза Стратиев.

— Вчера ми се обади министърът. Божидар е показвал разработката си на Драган Петканов^[41]. Той пък е докладвал на зам.-министъра и така се е размирило по всички етажи.

— Въпросът е от компетенцията на директора по специалния режим — подсмихна се Никифор.

— Не ми е до футбол на малки вратички — каза Мичев. — Ти не виждаш ли своето участие в проблема?

— Аз ви информирах още на другия ден, след като разбрах какво представлява разработката на Божидар. А мерките срещу изнасянето на информация от централата не са в моя ресор.

— Недей така бе, Ники — каза Стратиев. — Какво искаш от мен? Да сложа по един милиционер на всеки от твоите хора ли?

— Спокойно — каза генералният. — Вече ви казах: Не сте тук да си прехвърляте топката. Трябва да пресечем изтичането на информация, не ви ли е ясно. Сергей, — посочи той разстроения директор по режима с ръководния си пръст — мисля, че ти познаваш отблизо Божидар. Нали той те обучаваше навремето за СИО?

— Да — каза без желание Стратиев.

— Ти също го познаваш — погледна той към Никифор. — Какво мислите, че ще предприеме?

— Той е упорит. Освен това е и амбициран. Предполагам, че ще разнася разработката си по етажите, докато не му обърнат внимание — каза Стратиев.

— Или докато не му се попречи — добави Никифор.

— Доколкото го познавам, съмнявам се дали обикновено препятствие може да го спре — каза специалният.

— Какво предлагаш? — попита веднага Мичев.

— Един от вариантите е да го засечем при разнасянето на разработката и да я изземем, тъй като съдържа секретни данни.

— Имаме ли информация за намеренията му?

— Колегите от Стара Загора се държат много резервирано — каза Стратиев.

— Защо? — попита генералният.

— Той там е от близкото обкръжение на директора на „Биоинвест“, а предприятието е под покровителството на Огнян Дойнов. Авангардни технологии, японско участие, излаз на западните пазари... Високо е подскочил.

— Ти не можеш ли да поддържаш с него някаква връзка? — обърна към Никифор показалеца си Мичев.

— Той ми няма доверие. Разбра отдавна, че не съм на негова страна — каза Никифор.

„Интересно на чия страна си“ — помисли си генералният, но не каза нищо.

— Добре. В такъв случа ти — обърна се Мичев към Стратиев — ще потърсиш начин да получаваме предварително информация за ходовете на Божидар по твоите канали. Само че без много шум. Не можем да разтръбваме, че от АЕЦ-а е изтекла строго поверителна информация. Нали се сещаш какво ще означава това?

Сещаше се инж. Стратиев, в това нямаше никакво съмнение. Набързо щеше да се сбогува с директорството. И щеше да е късмет, ако само с това му се разминеше. Въпреки тия лоши подозрения, той почувства облекчение, че генералният го пази като играч от отбора си. Не можеше да прецени размера на бедствието, защото нямаше откъде да знае за разговора на генералния с „вуйчата“ (както казваха на братовчед му). Но тъкмо интуицията на играч му подсказваше, че навлизат в много опасни води и че „горе“ никак, ама никак няма да са доволни, ако се разшуми по тая компрометираща съветски атомен

проект разработка. И на последния дозиметрист беше ясно, че нищо хубаво не го чака, ако даде повод да се хвърли съмнение върху безопасността на централата и излезе, че тя е плашещо, че и направо гърмящо атомна. Ама че работа.

— Никифоре, приятелите на Божидар са в твоя ресор — подсмихна се отмъстително генералният. — Те може да знаят нещо за намеренията му. Трябва да предвидим ходовете му и да предотвратим по-нататъшни проблеми. Не искам ние да се изприщваме от работа, за да може някой да се изтакова на метеното — използва другарят Мичев думите на братовчед си. — Давам ви десет дни да решите тези проблеми. Има ли въпроси? Добре. Действайте.

„Сам се забърка в тая каша — помисли с неприязън Никифор докато ставаше. — Можеше да прибереш тоя анализ, докато Божидар беше тук, и после да го отпращаш. Сега ще гоним дивото. На гюме ще го чакаме... Що не покани и вуйчата — да се присъедини с тулската си надцевка към ловната ни дружинка.“

„Ами ако Божидар се окаже прав? Ако системата се е разбалансирила? Бе ква система, бе, мамата си трака — проанализира възможностите Сергей Стратиев по пътя към вратата. — А ако се случи някой сакатлък, а? Кой ще ни спасява? Хъ. Мамата си... (самоцензурирано).“

* * *

Мичев се върна вкъщи ядосан. Малко след сутрешното съвещание се обади секретарката на братовчед му. Тя троснато каза „Другарят Анастасов ще ви очаква довечера след осем часа на вилата си в Симеоново. Разбрахте ли?“, изчака той да потвърди жертвоготовността си, и безцеремонно затвори. Да-а. Не можеше да се отрече, че умее да изрази отношението на шефа си. Обидно беше това обаждане, обидно, но и очаквано. Изпускаше нещата от контрол и знаеше, че неприятностите няма да закъснеят. „Ей, това диване доста ми отрови живота. Вуйчата — генералният кисело се засмя — май пак ще ми отупа праха.“ Мичев се спря в антрето, сякаш се чудеше какво изобщо търси и защо тъкмо в тоя апартамент. После влезе в кухнята, отвори вратата на хладилника и посегна към бутилката водка, но в

последния момент се отказа. Трябваше да пътува до София и щеше да кара бързо. Не че се притесняваше от катаджиите — във Врачанско познаваха волгата му и никой нямаше да посмее да го спре за някакво си превишение на скоростта. Причината да се откаже от една чаша на гладно беше някакво предчувствие за опасност.

Мичев не беше фаталист. Не вярваше в провидението и когато се опитваше да научи нещо за съдбата си, не търсеше кармични знаци, нито гадаеше по оръфани карти таро, а звънеше на секретарката на братовчед си или организираше лов с пълномощника на ЦК за централата. Беше атеист в духа на най-добрите традиции на българското безбожие и не спазваше дори оскъдните езически обичаи, достигнали до нас от времето, преди тоя сади..., тъй де, светец княз Борис I да избере византийската оферта на православието.

Но въпреки неприязънта си към пророците сега, като първа стъпка към прозрението, генералният усещаше някакво смътно безпокойство. Сякаш долавяше някакви далечни, тревожни вибрации и не можеше да разбере дали това е напрежение в стомаха му от яхнията в стола или усещаше като японска рибка инфразвуците от предстоящо административно земетресение.

На вратата се позвъни.

— Иване, ти ли си? — попита Мичев.

— Аз съм.

— Влизай — генералният отвори, отдръпна се две крачки и застана наскрел коридора, преграждайки безцеремонно пътя на госта си. — Намери ли?

— Е-е, съмнявате ли се? — каза шофьорът му и подаде найлонова торбичка, в която прозираха две бурканчета от кисело мляко, пълни с черен хайвер.

— Колко струва? — попита шефът му ей така, за протокола.

— Шефе, неудобно е. Клисока няма да иска пари.

— Нищо. Дай му — Мичев извади от джоба си пет лева.

„Ей, скръндзата му със скръндза“ — помисли си дружелюбно шофьорът му. Бурканчето вървеше отдавна по петнайсет лева, но генералният не признаваше инфлационните явления при социализма. Обаче на Ванката и през ум не му минаваше да дава петте лева на Клисока. Щеше да си ги прибере в джоба, както си му беше редът.

Помисли така критично за шефа си, защото какво е една петарка за джоба на шофьора? Пет ракии при Ицо Циганина. При това без салата.

— Ще ви карам ли?

— Не.

— Аз да тръгвам тогава.

— Тръгвай.

Вратата хлопна.

Мичев погледна бурканчетата с хайвера и го обзе неприятното чувство, че се подмазва.

Братовчед му разказваше за черния хайвер още от 58-а, когато се върна от Съюза. Беше отишъл там за пръв път в състава на партийна делегация. Тогава Мичев беше дванайсетгодишен и живееше при чичо си. Баща му, майор от ДС, беше загинал някъде в Сливенския Балкан, ловейки горяните. Чичо му беше ятак^[42] на чавдарци, а малко преди Девети беше преминал в отряда, за да не го заловят от вездесъщата Дирекция на полицията. Малкият Гриша често виждаше разни чичковци със сиви костюми, бели ризи с отворени работническата яки и сиви партизански каскети, които слизаха от черни лимузини с подчертано непролетарски вид. Някои от тях му даваха шоколади, загънати в разноцветни станиоли, други, преди да си тръгнат, му разрошваха свойски перчема, после се качваха в зисовете и изчезваха в облаците улична прах, които вдигаха колите. Братовчед му беше двайсет и седем-осем годишен, но макар толкова млад, вече беше секретар на градския комитет на партията. Григор Мичев и тогава почти нямаше приятели, прекарваше времето си вкъщи и когато чичо му си пийнеше по-здраво, често слушаше разказите му за партизански сражения и битки с класовите врагове. Но повечето от тях Григор знаеше наизуст, а и по някое време чичо му стигаше до един и същи финал, от който се разбираше, че те са сгасили гадовете в някакъв овраг, мамицата им да еба, и са ги изтрепали като мишки, тяхната мама да еба^[43]. Затова му беше по-приятно, когато братовчед му разправяше за великата съветска страна. Слушаше как тогава за пръв път се ръкувал с Хрущов и как той му казал „здравствуйте“. Слушаше също за Кремъл, за Червения площад, за мавзолея, за подземната железница метро и за чудното ядене черен хайвер.

После, когато вече беше студент в Москва, Мичев при първата възможност опита деликатеса на аристократите и партийните вождове.

Поръча си порция в един от ресторантите на „Россия“, намаза хубавичко една филия, отхапа и изплю залъка в чинията си. Така и не можа да разбере какво намират в тези неприятно миришещи на рибено масло лигави зрънца.

Но братовчед му не седнаше на празнична маса без него. Наричаше го „маната за замезване при комунизма“. Така си представяше той светлото бъдеще — с водка на корем и бели комати, намазани дебело с българско масло и руски черен хайвер.

Мичев се подсмихна, сложи бурканчетата в кожената си директорска чанта, наметна се с кожуха и тръгна към колата. След минути черната волга превали хърлешкия баир и изчезна в полумрака на ранната декемврийска вечер.

Когато генералният подмина Враца, вече беше тъмно. Мичев познаваше изровения от тежките камиони път и колата летеше в нощта. Когато наближи Ботевград, започнаха да прехвърчат снежинки, но той сякаш не ги забелязваше. Не се беше чувствал така безпомощен, откакто го беше напуснала жена му. От малък се беше изявявал като лидер, бяха му внушавали, а и си мислеше, че съдбата му е изцяло в неговите ръце. Когато Красимира го остави, преживява дълго, преди потресен да открие, че почти през цялото време с живота му се бяха разпореждали други. Най-напред баща му беше предпочел да лови някакви гадни горяни (като малък той си мислеше, че горяните са нещо като горилите — е, не толкова космати, но пък по-свирепи) — да ги лови, вместо да се грижи за него и за майка му. Нея я помнеше да плаче пред снимката на някакъв мъж с ясни очи, мустаци и пригладена коса, облечен в тъмен костюм и бяла риза с буржоазна папийонка. Тя беше от стар сливенски род, в който, както му беше повтарял често чичо му, беше пълно с чорбаджии, алчни капиталисти и народни врагове. След като убиха баща му, тя изведнъж започна всеки ден да се моли пред някаква стара икона. Когато я питаше какво прави, тя само го погалваше по главата, докато един ден не му каза през сълзи: „Моля се Господ да не започне да наказва теб за нашите грехове — моя и на баща ти.“ На другия ден майка му внезапно изчезна. Вечерта си легнаха заедно и тя му чете приказка, а на сутринта вече я нямаше. Дори не се сбогува с него. Попита чичо си къде е, но той му каза, че не знае. Дълго време Григор си мислеше, че и тя го е изоставила. Но и когато по-късно започнаха да му минават през ума и други обяснения,

пак не можеше да се примири: майка му изчезна от неговия живот и той не успя с нищо да попречи.

На другия ден „малкият Григорий“, както го наричаше чичо му, се премести да живее в къщата в Бояна. От този момент нататък, докато влезе в казармата, той следваше железните правила в тая къща. В школата за запасни офицери щафетата със съдбата му пое ротният, в Москва беше под опеката на посланика, а когато завърши, го стисна здраво ръката на братовчед му.

В главата на генералния прехвърчаха такива спомени — също като снежинките отвън, и също като тях се разтапяха и изчезваха без следа веднага щом се сещаше за разговора, който го очакваше у братовчед му.

„Не трябваше да позволявам оня хубостник да изнесе толкова информация — отчете грешката си генералният. Ей, навсякъде трябва да огрее. И за какво ми е тоя директор по режима? Да ми каже, че Божидар не е от нашия отбор? Голямо откритие. А Никифор? Сякаш не е завършил в Москва, ами... в Горна Волта — отпрати той тежък мислен упрек към инж. Армянов, с който подчерта колко ценно е московското образование и как то напълно изключва подобни издънки. За разлика от завършилите в Горна Волта, които са си абсолютни тъпанари. — Само че какво можех да направя? Да го уволня ли?“

В началото на кариерата си той мислеше, че да уволни някого от подчинените си за големия шеф е по-лесно от това да..., абе, да изпие една ракия на гладно. Малко трудно преглъщаш, но пък след това ти е леко и приятно. После разбра колко се е заблуждавал. Имаше цял куп некадърници, които бяха с нечии високи протекции. Като партийния му секретар например. Или като Хитров. Винаги някой се обаждаше — самият бос или просто секретарката. Ах, тия секретарки, как ги мразеше Григор Мичев: „Другарят еди-кой си пита как е... (нашето момче) и дали добре се справя — разбирай кога ще се изкачи на следващото стъпало“. И на генералния му ставаше ясно, че тоя, когото той се кани да изгони заради некадърност, интригантство или злоупотреби, е ценен за държавата точно с тези свои качества и трябва без протакане да се зачисли към някоя постоянна хранилка за наши хора. Или до ушите му уж случайно достигаше какво се е случило на някой, който не се погрижил човекът на другаря еди-кой да получи нещо полагащо му се — клатикуровска длъжност, апартамент с

повечко врати, командировка на Лазурния бряг или там еди-какво си. Въобще, системата за крепене на протежетата беше непобедима, защото беше един от опорните китове на огромната, могъща и вечна Система, известна и като социалистическа държава. Мичев се боеше от нея, а напоследък сякаш бе почнал и да я намразява. И странно: той вярваше в идеалите, а от Системата, самоопределила се за техен носител и осъществител се боеше и към нея изпитваше... да, някаква, сякаш инстинктивна и все по-осезаема неприязън. Защо? Беше доста стряскащо и противоречиво чувство: велики идеали и... нещо огромно и плашещо, с непрекъснати изблици на стъписваща злоба или неочаквани, отново стряскащи погалвания по главата, една непрекъсната игра на добро-лошо, един непрестанен боксов мач, в който ту те бият по носа, ту ти вдигат победно ръката, а в следващия миг отново покрай ушите ти изсвистява нечий юмрук. Даа, Системата... По-добре да не ти се случва с нещо да я подразниш, камо ли да я предизвикаш. Но тези, които тя лансираше, какви бяха? Разни бездарници и некадърници, които могат да предизвикват най-вече антипатия, враждебност или презрение? „Не. Те са просто хора, които й пасват — ако не на едно място, то на друго. Здравите винтчета, крепящи сложната кадрова сглобка на социализма, ето кои са — беше открил преди време много прагматично генералният. — Я колко добре е укрепен заместникът ми на мястото си. Няма качества за директор, а значи няма и амбиции за стола ми. Дали? — си беше помислил генералният и веднага му беше станало ясно — не-е-е, има и още как има.“

Разсъждавайки от тази позиция във всеки един конкретен случай, Мичев имаше винаги успех в тъкането на пъстроцветното кадрово килимче. Но в случая „Къбоков“ нещо сякаш го възпираше. „Колко му е да му намеря цаката? Като сбърка, и ще го уволня по некадърност... Само че аз точно по некадърност никого не съм уволнявал. А и той досега нито веднъж не е сбъркал. И какво? Да уволня ей така, за нищо умник като него ли? В това май няма много слава.“

Поради такива разсъждения мястото на Божидар в мозайката не се овакантяваше. Но всичко само на пръв поглед изглеждаше така просто. Истината беше, че генералният изпитваше нещо — може би симпатия — към виновника за тия дразнещи проблеми. В отношението на Божо към системата — онази, с голямо „С“ — имаше отглас от

бунтарството, което на младини и той беше изпитвал. А и семейството му беше симпатично. Обаче симпатиите са едно, а задълженията на генералния директор на атомна централа са друго и някой прекрасен ден на тоя специалист можеше да му се случи случка. Още повече че и сведенията за него не бяха никак благоприятни. Добре, че сам напусна и свали от плещите на генералния бремето на отговорността. „Умно момче е и сигурно е разбрал какво ще трябва да направя, въпреки че ми е неприятно“ — беше помислил с облекчение шефът на Атомната, когато подписа молбата на инж. Къбоков, с което — мислеше си тогава той — случаят се приключваше. Но... се оказа, че не е прав.

„Ех, ако се бях усетил навреме, можеше да намеря какво да му предлага. Пък и той с тия три деца нямаше да рискува с такъв конфликт. А ако му бях намерил и слабото място. Но сега... е, щом трябва, ще се бием. «À la guerre comme à la guerre^[45]»“ — спомни си той един от малкото изрази на френски език, които можеше да употребява без грешка в правописа.

Мичев размишляваше отново и отново за пропуснатите възможности и се опитваше да анализира получения неприятен топовен ендшпил, в който единствената му тежка фигура май щеше да гръмне срещу него. От време на време поглеждаше разсеяно през прозореца и пак се размисляше, докато... Е, докато на един от завоите някакъв тир не го заслепи с дългите си светлини. Той в последния момент забеляза една голяма дупка, зави инстинктивно, за да я избегне, и колата излетя от шосето. Зърна през себе си някакво дръвче и в следващия миг почувства удар.

Дръвчето изчезна и генералният видя, че пътува в някакъв тунел. Нямаше го на пътя преди тоя тунел, той беше сигурен. Но някак си не се тревожеше. Знаеше, че винаги го е имало и дълбоко в себе си беше очаквал кога най-после ще тръгне по него. В края на тунела се виждаше ярка светлина. А от светлината се появи майка му. Беше облечена с бялата си блуза с бродериите и дългата си бяла пола като в най-хубавите му спомени и странно, но му се стори, че е пак малък. Тя го хвана за ръка, както през онази зима, когато за последен път се разхождаха по пустите алеи в Борисовата градина. Но тогава беше студено, а сега наоколо беше пролет. „Най-после се връщам, мамо“ — каза той. „Не, сине, още не. Още не си си свършил работата. Спомни си за какво си там, долу. Не забравяй. Направи каквото трябва. Аз те

чакам“ — каза тя и в душата на Григор стана топло и много хубаво. Вече знаеше, че майка му не беше го изоставила. Но трябваше да се връща.

Когато се свести, беше на крайпътна полянка, сред храсти и малки дръвчета. Беше объркан. „Какво става?“ — помисли генералният и се обърна. Нямаше никакъв тунел. Зад себе си беше оставил пътека, по която може би щеше да се измъкне. Ако колата беше в изправност... Опипа главата си — имаше малко кръв и две подутини, които го боляха. Не си спомняше къде точно се е ударил. Погледна в жабката, където държеше аптекката. Алуминиевото шише с лавандулов спирт си беше там. Намокри кърпата си и я сложи на удареното. Засмъдя го, но пък се почувства освежен. Пробва вратата и тя се отвори без проблем. Излезе и огледа колата. Бронята беше поизкривена... Е, и капакът. Отдясно вратата беше ожулена и леко хлътнала. Абе, нищо й нямаше. Какво да й има на една волга от няколко пречупени млади дръвчета и помлени храсти. Беше го направил, както каратистите трошат тухли и дъски на демонстрации. Ей това беше предимството да се движиш бързо в яка руска машина. Успя да излезе, като отсече до корен двете дръвчета, които беше счупил. Добре, че шофьорът му винаги държеше в багажника едно брадве — никоя от преминаващите по пътя коли не спря. Помисли си дали да не похвали Ванката, но после реши, че няма нужда. Студеният въздух го освежи съвсем и когато изкара колата на шосето, сякаш не му се тръгваше.

„Колко малко неща имат смисъл — мислеше си през останалия път генералният. — И колко планове могат да останат неосъществени. Един миг... и край. Хъ.“ Внезапно му докривя, че е сам, и му се прииска да се обади на жена си. Сети се колко лошо се беше държал понякога с подчинените си и колко дребен на фона на всичко останало е номерът, който му погоди Божидар. И също как трябва да бърза да живеем, а не да се разправяме с разни... Да, бе. И що да не му прости на Божо — поне частично може би? Още малко, и щеше да го избие на дзенбудизъм или да почне да си тананика „Харе Кришна, харе, харе“. Добре, че не я знаеше тая песновка.

През следващите дни му минаваше доста настойчиво и мисълта, че не знае какво се е случило с майка му. Появиха се отнякъде и разни странни и тревожни разсъждения за това, което става около него.

Една-две седмици генералният си спомняше за тунела, за това, колко леко се е отървал и други такива. После се улиса в работата и забрави тези мисли. Но понякога, макар и много рядко, споменът за онова пътешествие към светлината пробиваше пласта от грижи и нервно напрежение. Тогава Григор Мичев за ден-два отново се опитваше да бъде по-мек с подчинените си, а изпитваше за кратко и някакви смътни угризения. Веднъж, след време, дори се опита да разкаже за тая мистична среща с отвъдното на дъщеря си, при едно от инцидентните ѝ гостувания. Но тя само се засмя и му каза, че сигурно уискито му е било менте. И ако пак се случи, да смени марката или магазина, от който го купува. Той не направи повече опити да споделя с друг, а то нямаше и с кого. Събуденият за малко и някак нетипичен за един генерален директор инстинктивен стремеж към... някакво абстрактно добро, постепенно се загуби и от кабинета му обикновено се чуваше безцеремонния му, господарски глас, с който всички бяха свикнали.

Защо тогава да им лъже очакванията?

* * *

Никифор се върна вкъщи ядосан. Мичев се опитваше да прехвърли върху него вината си за издънката с Божидаровия анализ. Като нищо можеше да го натопаи пред разните важни клечки от министерството: „За съжаление инж. Армянов не ни информира за намеренията на Божидар Къбоков. Така се стигна до изтичане на особено важна секретна информация. Но това, че ни подведе, е разбираемо — нали са приятели с Къбоков.“ И да му залепи за гърба толкова черни точки, че до края на живота му да го мислят за пряк потомък по майчина линия на оная подла есерка терористка^[48], името на която не се споменава и в „Большая советская“. А от самото начало на работата си в Атомната Никифор си беше нацелил едно място и то беше директор по експлоатацията. Беше реалист и знаеше, че едва ли ще му позволят повече. Нямаше в рода си вуйчо от ЦК, партизанин от прочута бригада или поне активен борец от четвърта категория. Баща му беше само един редови герой от Отечествената. Беше загинал някъде из безименната унгарска пуста и Никифор не знаеше дори къде

му е гробът и дали въобще има някаква могила с възпоменателен знак. В официалните комуникети кап. Делян Армянов се водеше геройски загинал в неравен бой. Беше свалил седем германски самолета и това го правеше един от първите български въздушни асове. Като малък Никифор страшно се гордееше с баща си. Така беше, докато един негов приятел каза на майка му, че го е свалил погрешка някакъв наш пийнал зенитчик. Тогава го заболя много, но ранената му гордост остана и той винаги носеше със себе си в поохвехтяла рамка снимката на баща си в капитанска униформа на въздушния на Негово величество някакъв си полк. Още в четвърти клас обаче разбра, че баща ти да е герой от Отечествената, не стига като актив даже и за дружинен председател. Тъй че, до генерален директор нямаше как да издрапа. Но директор по експлоатацията трябваше да бъде. И вече беше на крачка от целта. Само че сега... „Това копеле Божида, тоя... тоя шут да ми погоди такъв кален номер — мислеше си Никифор, докато се качваше с асансьора. — И аз съм се държал приятелски с него.“

Прав беше инж. Армянов. Ако работите продължаваха да се развиват така, щеше да види директорското място, колкото сподвижник на Трайчо Костов — кандидат-членство в ЦК.

„Не. Тая няма да стане. Не съм градил име тук толкова години, за да ме провали накрая някакъв...“ — помисли той, докато отваряше вратата, но не намери подходяща обидна дума.

— Ники, ти ли си? — чу се гласът на Нина от кухнята.

— Не, комшията е.

— Хладилникът бръмчеше и не можах да чуя... Децата още не са се прибрали.

— И какво — да ходя да ги търся по улиците ли?

— Не се сърди. Просто им направи забележка. Те само теб слушат.

— Добре.

— Знаеш ли, нямаме домати. Купи, моля ти се, един килограм, докато приготвя яденето на децата.

Тъкмо се чудеше как да се измъкне от къщи.

— Ще купя — каза Никифор и тръгна към зеленчуковия. Не обичаше да ходи на пазара. Там всичко беше по-скъпо и той се дразнеше. Имаха предостатъчно пари, но не понасяше да го минават

разни влахундери. „Ами те изкарват месечните ми премии за два дни, бе — мина му изведнъж през ум. — Тъй е, като има бунаци, дето купуват домати от конфутата^[52] им по два лева кило. Че и по два и петдесет. Ама че работа — от толкова години съм тук, а въобще не ми е минавала през ум тая проста сметка“ — ядоса се той.

И в магазина бяха докарали домати. Както винаги, повечето бяха меки или наранени от лашкането по разбитите пътища и тръшкането на щайгите от товарачите, които така си отмъщаваха за това, че ги карат да работят за някаква си мизерна заплата. Никифор приклепна и започна да си избира по-здравички.

— Какво правиш? — попита с неприязън продавачката и се наведе заплашително над тезгяха. Приличаше на злобно египетско божество, затлъстяло и мутирало от местната скука и тъпота, но запазило типичната за вида проклетия. Беше сложена на това място да пази зеленчука, а не да дава да го барат никакви си нахалници, дошли на нейна територия от алчност и за пари.

— Избирам по-здрави домати — отговори с най-господарския си тембър инж. Армянов.

„Я го виж ти“ — помисли си продавачката. През целия следобед се беше разправяла с тия пришълци. Довлекли се тука вчера и вече искат най-хубавите домати за тях. Ей го, тоя Никифор — идва, ровичка из щайгите, прави й фасони и още малко — ще й вдигне и скандал. Че кой е той, бе? Мисли си, че тя не го познава. Някакъв заместник-директор. Такива като него с лопата да ги ринеш. А се прави на голяма работа. Цупи се, че му се паднали два-три по-натъртени домата. А като наказва нейния Дочо, попита ли го какво му е? Хем и той е шеф в турбинен цех. Какво каза сестра й? „Ла ностре Дочо началник маре ла Краси“, нали? Обаче Краси, тоя хайлазин, не го наказва, а нейното момче, дето е такова тихо и скромно, него в земята ще го навре. И за какво? Бил закъснявал за смяна. А не го е питал защо. Пък той тича и се блъска да им отгледа тъкмо пресни домати и краставици. Но тоя Никифор веднъж не е отишъл на пазара да си купи. Защото е стиснат ей така. И продавачката от зеленчуковия си показва мислено с ръка на кое място и колко е стиснат инж. Армянов. „Свиди му се да даде два лева за домати, а в магазина ровичка из щайгата“ — върна се тя към нечуваната обида.

— Вий вчера дойдохте тука и вече си мислите, че всичко е ваше. Доматите ще ми избира. За него хубавите, а за останалите... — каза продавачката с класова омраза и хвърли поглед към склада, където си беше скрила две щайги по-едрички.

— Добре, де. Сложи ти един килограм — каза Никифор, бесен, че тая селяндурка му държи такъв тон. Като станеше директор, щеше да види тя, тая тъпа зурла.

— Друго има ли?

— Не.

— Педесе стотинки — каза продавачката и го изгледа като нищожество.

Никифор плати и излезе. Съвсем му се счупи настроението. „Ама че свиня“ — помисли си инж. Армянов и си представи как продавачката грухти край доматите, а той вдига двуцевката и...

Ей така си живееха в Козлодуй пришълци и туземци — в обич и разбирателство, като в първите християнски комуни.

Щом избледня ловната сцена, Никифор се сети и за съня си. Дълго се беше борил да го приемат в ловната дружинка и ето че снощи сънува ловджийски сън.

Бяха на острова и преследваха с генералния и тайфата голям глиган. Той тичаше през храсталаците, а те гърмяха след него един през друг и си подвикваха окуражаващо „Дай, дай, дай, дай, дай“, „Бех, мамка му“ и „Ей сега шъ му видим сметката“. Излязоха чак на горното блато и видяха как глиганът се шмугна в едни акациеви храсти. Наобиколиха го, насочиха пушката и тъкмо да загърмят, от гъсталака изскочи не разяреният шопар, а кой мислите? — Божо. И той с пушка. „Паднахте ли ми сега — вика, — мамка ви.“ Всички се разбягаха, само Никифор остана. „Няма да гръмне по мен. Приятели сме“ — помисли той, но в тоя миг Божо дигна чифтето. И гръмна без да се колебае. А той разчиташе, че...

„Хе-ей, голям приятел ми е, няма що. Даже насън започнах да се разправям с него“ — помисли си ядосано Никифор, докато се изкачваше пеша по стълбите, защото асансьорът пак беше спрял.

— Купи ли бе, Ники? — стресна го гласът на жена му от вратата.

— Купих.

— Аз съм готова. Кога ще тръгваме към Долапчиеви?

Толкова се беше ядосал, че беше забравил за поканата у шефа си. Не му се беше случвало.

— Преобличам се и тръгваме — каза Никифор и влезе в спалнята.

— Не сме им купили подарък — каза след малко жена му.

— Ами защо не се сети, преди да изляза за тези скапани домати — каза раздразнено той. — Вече няма време... Ще им занесем една бутилка от евксиноградското.

— Не е хубаво да се подарява подарък.

Преди близо година, за рождения му ден, Божидар му беше донесъл една каса от прочутата марка. От това вино беше трудно да се намери дори една бутилка. Не беше виждал никога да се продава евксиноградско в магазин и даже в корекома. Виното от тази изба беше за партийния каймак и не се продаваше, а се доставяше на избраниците. Това, че Божо беше намерил цяла каса, намирисваше на някаква далавера. Е, тогава го прие. Друго си беше, като ти дойдат високи гости, да тупнеш една такава бутилка на масата... Но сега мисълта за това, кой му го беше подарил, само го дразнеше и разваляше настроението му.

— Щом като е от Божидар, не искам да го знам.

— Защо говориш така? Нали сме приятели.

— Бяхме приятели — каза Никифор и влезе в кухнята.

Жена му си къдреше косата с любимата си руска електрическа машина. Той се намръщи гнусливо — пак се беше издокарала като някоя от контингента пред второкласните руски хотели.

— Какво става? Нали уж беше готова — каза той.

— Готова съм — каза жена му противно на логиката и го погледна. — Защо промени така отношението си към него?

— Не е твоя работа — каза той грубо. Едвам беше успял да си смени изражението.

— Не искам да ти се бъркам. Но защо да не сме приятели? Той винаги е бил коректен към нас. И е един от малкото, които истински обичат Русия.

— А, ето защо си толкова загрижена. Великоруската ти шовинистична жилка. Само че той харесва не Русия, а рускините.

— А ти не ги ли харесваш? — засмя се тя.

Никифор сякаш за момент се замисли.

— Не.

— Тогава защо се ожени за мен?

— Напоследък и аз се чудя.

— Наистина ли?

— Да. И ако продължаваш с такива тъпи въпроси, ще останеш тук.

— Какво ти става, Ники? Никога не си се държал така.

Той замълча. Беше отишъл твърде далеч. Бяха женени от десет години и от почти толкова не изпитваше никакви особени чувства към нея. Беше ѝ изневерявал от самото начало. Дори с такива като онова маце с кестенява коса, безизразни сини очи и малки цици, което в Козлодуй беше известно като „червения кръст“ или „бързата помощ“. Но нямаше намерение да се развежда. Разсъждаваше трезво, че „която и да е, е все тая“. Не беше привърженик на битовизми от типа „жената не е като човека“, но беше наясно, че представителите на слабия пол обикновено изстискват пастата за зъби по средата на тубичката, спъват се в несъществуващи препятствия и час по час изтърват на земята лесно чупливи предмети. Беше се привързал към децата и смяташе, че в брачния живот има определена изгода: налагаше се да търпи вкъщи жена, която (както беше забелязал някакъв прочут български мислител) в много отношения е по-неудобна от кучето, но пък нямаше нужда от прислужница, келнер, иконом и гувернантка. Инж. Армянов беше открил, че в някои отношения семейството му действа и здравословно — както Димитраки се беше изхилил, също като армеена чорба при сутрешен главобол от хоремажка ракия. Накрая, освен всичко друго, беше полезно и за кариерата му — не колкото ако дедата е бил член на соцдружинка, но все пак помагаше. Никифор беше свикнал със статуквото и се държеше вкъщи като постоянен клиент в квартална кръчма — приветливо и свойски с персонала, с капитански глас, когато дава поръчките, и с хладна бдителност, когато получава рестото.

Сега беше нарушил правилата и затова се сепна, макар и със закъснение.

— Не се впрягай. Много се изнервих напоследък — каза той, като се постара гласът му да прозвучи извинително, но не чак толкова.

— Мисля, че не ние сме виновни — обедини тя всички обидени от държането му.

Никифор замълча.

— Знаеш, че винаги съм те подкрепяла.

Повечето рускини непрекъснато се опитваха да впрегнат свободолюбивия дух на българския мъж в ходене на пазар, миене на чинии и отглеждане на потомство. Сякаш си бяха в Русия, а съпрузите им бяха някои от безбройните безобидни руски пияндета, които са готови да пожертват и последните остатъци от мъжеството си за възможността да изпият скришом бутилка портвайн. В резултат на агресивните атаки на нежните половинки в преобладаващия брой смесени бракове или семейството се разпадаше, или мъжът се превръщаше в поредния квартален мухльо. Но то какво друго може да се очаква от съюз, регистриран в някой московски райсъвет благодарение на неудържимото влечение на рускините към далечни светове и отколешните мераци на българите да дремят по бедрата на русокози славянки.

В семейство Армянови не беше така. Нина се подчиняваше на мъжа си, безропотно вършеше цялата къщна работа и спазваше брачния обет, сякаш беше потомка по руска линия на героиня от поема на Славейков. Някой (май пак той Божо) се беше изсмял, че според Публий Сир, добродетелната жена командва мъжа си, като му се подчинява. Пак искала да му отрови живота. Тогава Ники му беше отговорил: „Нека да ме командва, важното е да ми се подчинява.“ И инж. Армянов продължи да живее вкъщи като образован болярин сред крепостните си селяни или като патриархален владетел сред семейната си челяд. Но не и като английски суверен във фамилията си замък или, айде сега, като ескимоски вожд в главатарското си иглу. Дори и така да беше, защо пък не.

Само че сега можеше да срути всичко заради едно избухване. Тоя път беше прекалил.

— Съжалявам, Ниночка.

Не беше употребявал това обръщение от... не помнеше откога.

— Отдавна не си ме наричал така.

— Всичко е заради тая моя проклета работа. Толкова години се мъча да изградя кариерата си. А знаеш, че няма кой да ми помогне... Освен теб — добави той лицемерно.

Ниночка одобрително замълча.

— Готова ли си да тръгваме? — каза той след малко.

— Да. Да не би да има нещо в разработката на Божидар, което да те злепоставя? — попита тя внезапно. Жените, за разлика от мъжете, почти винаги забелязват очевидното.

— Ти откъде знаеш за нея?

— Цялата централа знае.

— И какво знае?

— Направил е някакъв анализ на аварията. Сигурно изводите му не са хубави. Нали все казва, че експлоатираме централата като воденица.

— И ти съгласна ли си с такива изводи?

Нина го погледна. Виждаше, че е напрегнат и разстроен, но той толкова рядко я питаше за мнението ѝ. А и я засегна.

— Колко пъти ти сам си казвал, че нарушавате правилниците и инструкциите.

— Това се отнася за отделни хора.

— Ами ако те са много, какво ще стане? — зададе неочаквано разумен въпрос жена му.

— Нина, аз ли съм направил централата на това загубено място? Как да работя с разни „специалисти“ — натърти той това обезсмислено в централата понятие с обичайното презрение, — дето си мислят, че атомната е продължение на конфуто им. Никифор се сети, че и това е лаф на Божидар, и още повече се ядоса. — Знаеш колко власи има в турбинен цех. Ами в РМЦ и химцеа? А с останалата пасмина, дето се е събрала тук, с нея какво да правя? Хайде, с тези, дето са дошли заради жилище или да правят кариера — с тях ще се оправя. Ами онези, дето са тук само за да отърват казармата или чакат да им мине разпределението — тях как да ги накарам да работят? И Козлодуй да не е някакво изключение? Навсякъде е така. Това нито ние сме го измислили, нито ние ще го променим. Обаче нещо друго може и да се промени. Това, че сега аз отговарям за оперативната експлоатация, а утре може да не отговарям. Това ще бъде промяната. И да не си мислиш, че на Божо му пука?

— Ники, ако Божидар е написал истината, това може и да ти помогне.

— Кой се интересува от истината бе, Нина? — ядоса се отново Никифор. — Като слушаш чужди съвети, не си ли чула поне какво казва Дидо? В нашата държава друг има монопол върху тая неясна

същност. А и тая истина какво ще ми помогне? Централата трябва да бачка. Спрем ли — и системата се разпада. Всичко рухва. Заводи, болници, летища, трамваи... всичко спира. Вкъщи минаваме на свещи. Нали знаеш какво е да имаш режим на тока? През лятото ще се вмиришем. Ако е зима — ще изпукаме от студ. Това става, като се разпадне пръстенът — връщаме се в каменната ера. Ей затова трябва да работим на пълна мощност, пък макар и от време на време да понарушаваме инструкциите. На такива като Божо това може да изглежда опасно, рисковано и не знам още какво. Но такъв е животът — не е за лигльовци. И аз бачкам. Без да мрънкам колко ми е трудно. И ти знаеш, че съм най-добрият.

— Зная бе, Ники. Аз съм на твоя страна.

— Тогава защо не виждаш какво прави Божидар? Утре, ако тръгне мълвата, че не спазваме технологичния режим и ядрената безопасност, аз ще отговарям, че „караме централата като воденица“. А той дрънка това наляво и надясно. Ако започне някакъв скандал, да не мислиш, че някой ще се развълнува от проблемите тук — че специалистите не искат да стоят в тая пустош и бягат или че работим със скапано оборудване. На кого му пука, че ЕИМ-а на БЩУ-то е с магнитчета? На никого. Разбираш ли? На никого... Обаче това, че някой хвърля сянка върху надеждността на централата, това не се прощава. И ще искат виновен. А Мичев веднага ще ме посочи.

— Да — каза Ниночка, — той е такъв. Стана й малко неприятно, че Никифор й спомена за изостаналите със... сигурно с два-трийсет години съветски технологии, и затова охотно прехвърли лошите си чувства към техния... да, общ враг. Мъжът й не знаеше, че Мичев вече два пъти й беше предлагал открито да спи с него.

Поговориха си още малко, после отидоха у Долапчиеви, Никифор и Йордан изпиха бутилка водка, а за десерт и бутилка евксинограски „Димят“ и двете семейства за някое време заживяха с притаени и отчасти съвместни надежди. Малко неясни, но определено за по-добро.

Както Божо веднъж беше казал, такива са хората: обикновено до края вярват не в лошото, което най-вероятно ще се случи, а в онова добро, което им се иска то да бъде. Даже и онази с косата на млади години им е едва ли не приятел. А можело да се окаже, че е единствен^[56].

Според мен всеки тайно се надява той по-дълго дружески да го подминава.

* * *

Сергей Стратиев се прибра вкъщи ядосан.

„Такава ми е работата — мислеше си той по пътя. — Да не бях я избирал, ако сега ще се оплаквам от натоварването.“

Тежеше му на Серьогата това, че трябваше да приложи... някои непопулярни тактически прийоми точно Божо. И имаше причина. Така се случи, че преди време той на практика му спаси живота. Ловяха риба под изгорелия траф. Бяха хванали няколко таранки и едно сомле около кило, но беше спряло да кълве и той се опитваше да дреме с едното око, а Божо дялкаше някаква тояга, която отсече от ракиката. Изглеждаше доста здравичка, и Сергей тъкмо се канеше да се пошегува дали не се кани да бие с нея някой от шефовете, когато под тях спря лодката на Чапай. Сергей знаеше кой е и не му обърна особено внимание, докато не дойде при тях и не им поиска с влашко нахалство десет лева. И не беше просия — заплаши ги, че е приятел с ловния и ще го накара да ги глоби. Рече им, като се усмихваше просташки „Тъй глобата ще е минимална и няма да ви я впиши в билетите. Ама то май вий и билети нямате.“ Серьогата направи първата си грешка: вместо да му дадат някой лев, той му се озъби — да си гледа работата и още разни по-силни добавки. Чапай тръгна към тях — честта не му позволяваше да отмине такава обида. Тогава Сергей сбърка за втори път, защото изпреварващо го удари със саблен удар, както го бяха учили в школата. Чапай падна, но ударът беше слаб за такъв бивол като него, той успя почти веднага да стане и измъкна един доста големичък нож. Тогава точно се намеси Божо. С изненадваща техника той изби с тоягата ножа от ръката на Чапай и почна да го налага умело с нея, при това с доста въздействащ стил. Чапай се предаде още след като Божо го събори на земята и замахна в очакване, без да го удря. Каза му „Стига, признавам, че си добър“, изправи се внимателно и се омете към лодката. „Хъ, не знаех, че толкова сръчно боравиш с тоягата. Да не си ходил скоро до манастира Шаолин“ — беше запитал уж на шега Сергей, но не успя да скрие, че е доста

впечатлен от уменията на приятеля си. „Аз не съм ходил — ухили се Божо, — но дядо ми е бил хаджия.“ Беше му станало ясно, че той няма да му каже повече и не го разпитва повече, но не беше забравил какво му дължи. И сега на — трябваше да го... разузнава. Дългът преди всичко. Само че кой? Някак си не можеше да реши, а това не му се случваше често.

Инж. Стратиев беше потомствен служител от ДС, ако се признаваше потомственост в тези служби за второто поколение. Баща му, Златан Стратиев, беше полковник в седми отдел на Шесто управление. Там разузнаваше строго онези, които имат намерение да бягат позорно от родината или вече са изконсумирали това отвратително деяние. Друг път издирваше и разузнаваше държавни престъпници, които се подготвяха да станат такива. Въобще — тайно следене, гонки и засади по граничните бърчини, стрелби, пукотевици, не ти е работа. После загадъчната чужбина, емигрантски порочни кръгове, изпънати коли, фатални жени, марково уиски, явки и тайници, чадъри и прочее — все желани от всички нас атрибути на динамичната му, пълна с приключения професия. През свободното си време пък полк. Стратиев четеше произведенията на анонимно-писмената дейност в България. Напоследък нямаше наплив на тоя фронт, но полковникът се беше изхитрил и в този случай да служи на отечеството — помагаше на другите полковници да разузнават, и сега Сергей можеше да чуе при него например всички вицове, излезли през последната седмица^[62].

Чудно ли е тогава, че и Сергей Стратиев от малък се стремеше към изпълнения със загадъчна романтика и сурова правда живот на служител от ДС?

Е, беше постигнал мечтата си и беше станал, може да се каже, главен разузнавач в атомна централа. Днес например беше разузнал, че в смяна „А“ в реакторен цех пак бяха изпили бидона със спирт за промивки на реактора. Освен това от акумулаторната батерия липсваха три големи стъклени вани, но той знаеше, че те се използват за мирни цели и главно за домашни аквариуми, в които козлодуйските дечица отглеждаха малките и срамежливи рибки гупи, а също пъргави данио и нахални дебели скаларии. Стъклените вани бяха прекрасни и за втасване на домашна туршия. Хубави краставички и камби ставаха в тях, а какво зеле приготвяха съпругите на атомните енергетици, ех,

какво зеле... Майор Стратиев имаше три такива вани в мазето и беше много доволен. Лично началник-елцеха му ги беше докарал посред бял ден с аварийния джип. Началниците в Атомната си услужваха един на друг, когато имаше нужда.

Днес най-тежкото разузнаване беше на една кражба на два варела епоксидна смола, които беше забърсал един влах, защото беше промишлено количество и най-вече защото тоя бунак се беше оставил да го хванат. Уликите водеха и към дежурния милиционер на портала, за когото всички знаеха, че участва в подобни срамни простъпки в работно време, когато азбучна истина бе, че това трябва да се върши единствено в извънработно. Длъжен беше да го накаже, но понеже имаше криза за обучени да работят на портала на АЕЦ милиционери, щеше за назидание да го премести на портала на „Заводски строежи“, където да съучаства само в присвоителни операции на стари дъски и ръждясало желязо, влахундерът му загубен.

Денят щеше да бъде успешен за разузнаване, ако не беше проблемът, натресен от Божидар.

„Майка му стара“ — помисли майор Стратиев, но тези важни мисли бяха прекъснати.

— Тати се прибра — прозвуча бойкият глас на първия пост в коридора.

Беше по-малката му дъщеря Живка.

— Взе ли мляко? — чу той от кухнята.

— Не.

Беше забравил. Не беше хубаво разузнавач да забравя. Още повече заръките на командващия.

— Сега ще се накажеш ли, татко? — попита Живка.

— Да.

— И как ще се накажеш? — подаде любопитно глава от хола Катя, по-голямата му дъщеря.

— Тази вечер няма да пия три ракии, а само две.

— Стига с тези армейски шеги — каза жена му.

— Егати наказанието — каза Живка.

— Кой ти каза тая дума? — попита Сергей.

— Кака — докладва малката.

— Хм — каза Сергей.

— По-добре да не пиеш, татко — премина в контраатака Катя.

„Май вече прекалявам — помисли си Сергей. — Щом и децата започнаха да ми го казват...”

Беше започнал да пие много. Също като баща си, когато се самоуби Горуня. Бяха приятели. Идваше често у тях. Беше седял на коленете му. После престана да идва. И изведнъж — заговор. Чичо^[63] Горуня, както му казваше тогава Сергей, се беше застрелял. Защо беше участвал? Какво искаше да постигне? Той не го беше чул да каже лоша дума срещу Тодор Живков. Вярно, викаха му понякога „Тошката“, но то кой не му казваше така. Понякога чичо му Иван и баща му се затваряха в кабинета — уж да играят на табла, и пускаха силно радиото.

За какво си бяха говорили? Какво беше участието на баща му в онези тъжни събития? Спомняше си, че скоро след това го бяха наградили, но той не се беше зарадвал. Дори не го отпразнуваха вкъщи. А тогава му дадоха някакъв висок орден. Май беше „Народна република България“ — II степен. За какво му го бяха дали? И защо беше не златен, а сребърен?

Рано сутринта на оня врязал се в паметта му ден Сергей тичаше по маршрута на кросчето си — от военните блокове на Хиподрума до Красно село и обратно. Беше подминал кръстовището, когато по булеварда край него профуча тъмносив мерцедес 190D. Идваше откъм Княжево и му се стори, че караше поне със сто и петдесет. Мерцедесът спря на стотина метра след това — на спирка „Петър Берон“. Един мъж изскочи от колата и Сергей видя, че влезе в телефонната будка до спирката. Бави се минута, после тичешком излезе и колата отново полетя към центъра. След два дни майка му каза, че оная сутрин са убили чичо му Иван и той си спомни странната случка. Нямаше как да не си я спомни, защото колата му се стори страшно позната. Баща му беше купил точно такъв мерцедес, докато беше сътрудник с нерегламентиран в дипломатията статут към посолството в Щатите. И отдалеч му се стори, че сякаш той изскочи от колата на трамвайната спирка. Но разстоянието беше голямо. А и толкова години бяха минали оттогава. Пък и така му се искаше всичко онова да не беше истина.

Да. Колата беше тяхната.

И онзи човек беше баща му.

„И аз сега май така постъпвам — помисли си Сергей. — Разследвам един... приятел. Това си е... — и през ума му минаха още

няколко синонима. Баща му често повтаряше, че честта е едно от най-важните неща в кариерата на всеки военен. Така си беше. В тая работа нямаше особено много чест. Дори само заради едното приятелство. А Божо... да, беше му спасил живота. — Ама и той има толкова трески за дялане, че... — измъкна се от съда на честта Сергей. — И тези критики на марксизма... Изграден бил върху погрешна основа. Глупости. Маркс не го видял, Ленин не го видял, цял куп академици го пропуснали, само Божидар Къбоков го забелязал. Пълни глупости. А уж умно момче... И аз какво го обсъждам? Горуня заради чистия марксизъм загина.“

Чичо му Иван беше вярвал и се беше борил точно за истинския, неизопачен марксизъм. Преди двайсетина години хлапакът Сергей не знаеше това, но майор Стратиев го знаеше. Беше събирал данни за живота му капка по капка с търпение и упоритост. Както само чекистите го могат.

„Той загина за идеалите си, а някой си Божидар... Не стига, че злослови като черна станция, ами... И той приятел ми се пише — ядоса се съвсем майор Стратиев. — Само че мен са ме учили да не смесвам приятелството със служебния дълг. Пък това с изнасянето на данните за авариите си е вече направо... — баща му щеше да каже «чиста проба диверсия». Така си беше. Нямаше какво да разсъждава повече. Дългът към родината преди всичко. Трябваше да вземе поне задължителните превантивни мерки. — Хъ, той вече точно това заслужава...”

И майор Стратиев си помисли за едно от онези хубави, яки и здравословни разузнавания, от които се запазват ярки спомени, а синините минават достатъчно бързо. Само трябваше да предупреди колегите да внимават. Можеше да ги изненада с някоя шаолинска техника. А и не биваше да има сакатлъци. В името на едновременното приятелство. И на бъдещата кариера една умерена предпазливост нямаше да навреди, разбира се. За момент му мина през ум, че може би в разсъжденията си пропуска нещо. Горуня беше загинал за убежденията си. Може би и Божидар имаше нещо, в което вярва. Тогава всичко можеше да се изплъзне от контрол.

Хъ. Убеждения. Да, бе, как пък не. Чисто вироглавство беше неговото. А и беше нагазил закона с двата крака. В такива случаи, за да се съпикяса виновникът, инструкторът му в Симеоново препоръчваше

превантивно сплашване, както и това да се започне с един умерен пердах. Такава бе практиката. Нямаше мърдане.

* * *

Командира се прибра в лагера ядосан. Не искаше да го виждат така и затова каза на поста, че отива да огледа наоколо. Като се поотдалечи на стотина метра, направи голям завой в обратната посока, спря, послуша се и после уверено тръгна по едва видима пътека. На около половин километър кривна в един дол и след малко излезе с малко месалче, от което извади парче пастърма и половин хляб. Всеки знае, че хапването на хляб с пастърмичка успокоява. Бяха му ги дали снощи негови хора на явка, за която знаеше само той. Нямаше намерение да дели поравно с останалите, както повеляваха партизанските правила. И защо да дели с тия малограмотни тутманици? Като се изключи Страхил, нямаше образовани хора. В предишната чета повечето бяха завършили поне средно. Имаше един учител и двама студенти. Сега повечето бяха селяни — я изкара ли, я не някое отделение. Завистливи, вечно недоволни и вечно кроящи някакви завери. Защо да дели с тях храната си? Той беше командир. В армията командният състав беше на специален порцион. Пък и нали класиците учеха: щом е за благополучието на пролетариата — правилно е. „Аз съм и бивш член на синдикат. Значи да си хапна като хората е правилно отвсякъде“ — подсмихна се Командира, седна на паднало дърво сред храсталака и занарязва пастърмата на тънки филии. Отрязва и една дебела порязница хляб, отчупи залък и задъвка замислено. Отново от щаба му бяха пратили хабер за това проклето „завземане на територии“. Не му харесваха тия разпоредбите. Никак не му харесваха. Врагът ще разбиват. Територии ще завземат. Глупости на търкалета. „Стойт си там на топло — раздразнено помисли Командира — и съчиняват победите над сто пъти по-многочислени и по-добре въоръжен враг. Това означава «да завземеш територии» — да го победиш. С какво? С вили и сопи ли? А и как да задържат победата? Нали на такова място ще се изсипе цяла дивизия? С какво ще ги отблъснем? Аз не зная как ще изкараме зимата, те си мечтаят за завземане на територии. Ама то тия фантасмагории идват отгоре^[66] —

повтори той за кой ли път основните си възражения, но само наум, както му подсказваха партизанският опит и полезната отвсякъде командирска далновидност. — Тук всяка зелка като бай Иван Шарлана ти се бърка и ти дава акъли.“

„Ами тоя Краснодар — Командира замислено задъвка първото парченце пастърма — тоя неграмотник и въздухар, за какво ми го пратиха? Да ми се пречка и да оспорва непрекъснато решенията ми, затова. То и в червената армия има политруци, но там има и Ставка^[67]. Затова всичко е подчинено на една воля — на командира. Немислимо е да се оспори негова заповед. Ще те разстрелят на място. А тук? Нашите «ставки» са цял куп: ЦК, окръжният комитет, щабът на зоната, че и от районния си пъхат носа. Не зная и един от тях да има военен опит колкото моя. И какво командване са, като нямат план за операциите, няма направление на ударите, няма снабдяване с муниции, няма нищо? Какво получаваме от тях? Писма с препоръки, лозунги и искания за незабавни действия. И в тая пълна неразбория правим събрания. Редниците ще дават акъл на командващия фронта. Идиотщини. Писма ще ми пращат. На туй доредже само мискинлиците на политрука ми липсват — и Командира въздъхна тежко. — То с моя засега сме в примирие, ама тоя злобар час по час си показва рогите. Ако започне по-явно да се меси, ще разцепи четата. Както стана в предишния отряд. Накрая ще ни избият.“

Така се беше случило. Командирът и партийният тогава се ядоха, ядоха, топиха се един от друг в окръжния, правиха събрания, заплашваха се, докато накрая се разцепиха и втората чета се отдели. Избиха ги до Стойчов геран. Изглежда някой от бегълците, за да спаси кожата, изпорти и мястото на останалите от отряда. Беше ад. Спасиха се той и още петима. От четиридесет и осем. Сега пак се започваше. Нямаше и как да е другояче. Бяха на война — без оръжие и муниции, без военна подготовка, без ясни и смислени заповеди от щаба и най-вече — заради партийните секретари — без единоначалие, с безкрайни абсолютно недопустими за войнска част спорове, философстване и задкулисни маневри. Чакаше ги само едно. Значи трябваше да успее да предотврати по някакъв начин опасния развой и четата да издържи до края. Той вече се виждаше. Беше му ясно, че фюрерът няма да победи в Русия. В СССР имаше много народи, но главната сила бяха руснаците. Знаеше, че те се бият здравата. Дядо му беше разказвал за

руско-турската. Беше участвал и го бяха ранили в боевете край Стара Загора. Спасил се по чудо от клането, което онова дюнме^[68] Сюлейман паша беше устроил за старозагорци, като беше успял да избяга до родното си село през баирите на Средна гора. През това време турската армия, с помощта на чирпански даалии, цигани и местни евреи беше избила и отвякла в робство поне двайсетина хиляди... Мина му през ум, че Шмиргела можеше да е потомък на някои от ония чифути, които — забогатели от имуществото на избитите — бяха избягали из пловдивско и пазарджишко. За да не са пред очите на българите, когато започва да се възражда градът. Да, и в тая руско-германска война щяха да загинат много. Не му се искаше, ама никак да е сред тях. Затова беше важно да спаси четата, за да не стане зян и той самият. Пък после, след победата, героите от Балкана щяха да са на първия ред. Само да оцелее. Ама как да успее в тая отчайваща бъркотия?

Улисан в такива мисли, не беше успял да изяде и две парченца от тайния си запас, когато долови стъпки. Не бяха на повече от стотина метра. Мигом прибра храната в месалчето, тикна го в коренището на близкия храст, извади пистолета, освободи предпазителя, и зачака, притаен в храстите.

След минута-две от гъсталака изникна Страхил. Едва ли можеше да го забележи, освен ако не се вгледаше в неговата посока. Командира помисли полуядосано, полулюбопитно „Какво търси тук тоя калпазанин“ и инстинктивно се сви. Но калпазанинът продължи по пътеката без да се оглежда. След него, партизанската, се запромъква и Командира. Две-триста метра по-нагоре Страхил спря, огледа се отново, наведе се и измъкна от хвойната до него метална кутия, а от нея — някакво тефтерче. Седна на една паднала борика, разгърна го и почна да пише нещо в него.

Командира се притаи в гъсталака. Така мина доста време. Беше започнал да се посхваща и тъкмо вече мислеше да се опита да се измъкне, когато Страхил затвори тефтерчето, понечи да го сложи в кутията, но се отказа и го прибра в джоба си. После нарушителят на военната дисциплина се озърна, сякаш нещо му подсказа за близостта на опасност, скри кутията в храсталака и забърза по обратния път.

Командира постоя малко след него, върна се до скривалището, прибра месалчето на старото му място между камъните, затрупа го с

шума и тръгна към лагера. След малко мястото на тая странна среща опустя.

---

[1] Игра на думи: „Боян“ произхожда от тюркското *bajan* — богат. Според Уикиречника пък „богат“, както и „багаин“ идва от Бог. Пак там пише, че в средните векове тая връзка все още се е осъзнавала от населението. Според непроверени сведения, Божо уж бил казал: „Само че комунистите направиха простите хорица атеисти и затова сега нас, богатите, не само че никой не ни боготвори, ами ни завиждат, мразят ни и ни демонизират. Във фолклора ние отдавна играем ролята на кръвожадните рептилии — там разни змейове, многоглави лами и прочее генетични изроди. Обаче от това засега парите ми не стават по-малко.“ Но защо да слушаме него, а не например Дългия Инкасатор. „От него — казва пък Матей — можем да научим някои полезни мошеничества, докато такива като Божо само експлоатират трудещите се и се опитват да влияят на независимите водещи масмедии.“ ↑

[2] Казака или Димитър Георгиев Казаков-Нерон (1933–1992), е български художник. Единствен той има откупка от Лувъра приживе; Павлето — Георги Димитров Павлов (1913–1995) — също е от най-известните български художници.^[5] Георги Йорданов Божилов — Слона (1935–1999) е художник от пловдивската хъшовска и антисофиянска група, за която стана дума в книга I.^[6] Както стана дума и в книга II, инж. Къбоков от малък се увлича от изкуството. Това, което и ние знаем е, че любим художник от малък му е Модилиани. Божо имаше приятели и сред въпросната пловдивска група. Но той имаше приятели навсякъде. Така е с хората, които умеят да заплащат щедро.^[7] ↑

[3] Става дума за сервиза с герба на княз Юсупов. Както е известно от легендите и свидетелства на шашнати западни дипломати, семейството му си позволявало да приеме две хиляди гости. Интересно какви насрещни запаси срещу трошене от развеселени гости е пазел тоя руски Божков^[8]. ↑

[4] Едни разправят, че това било катана на Сабуро Кунимуне, други — че била на Аватагучи Кунитсуна. Що да не е и на Хонджо Масамуне, а? Но то сигурно ще се намери някой завистник, който да ви каже, че там е висял резервният меч на Миямото Мусаши. Даже и

работният му може да е висял. Що пък не — пространството на възможностите е безкрайно. ↑

[5] Авторът отдавна мечтае за една малка негова картина (40X50) за кухничката си. Помогнете. ↑

[6] И за негова картина мечтае. Може да е и по-големичка. Самият художник е по-голям и е рисувал на по-големи платна. ↑

[7] За справка — вж. напр. приказката „Огнивото“ на Андерсен, както и на други подобни места из живота. Разбира се, всички знаем, че приятелството в такива случаи често се прекъсва, когато свършат парите на щедрия меценат. Но то такъв е животът — с точки на прекъсване из цялата си дефиниционна област. ↑

[8] Използваме тая фамилия като нарицателно за богаташ^[9], защото е по-така. Крез или Соломон например са съвсем изтъркани, а за дедото на инж. Къбоков не е прието да се говори. ↑

[9] Сега (2020) вече съжалявам, че съм му направил пиар, но е късно да го поправя. Така ще си отида с обременена съвест. ↑

[10] Матей им вика „съдоебни“. ↑

[11] Божо — нали обича числата и най-вече техните суми, след тоя случай в продължение на няколко години и с помощта на Матей събирал данни за подобни случаи в съдебната ни система. Според него за оня период има хиляди явни престъпления, за които българските магистрати са си затворили очите като титулярната богиня на бранша им. Все едно дали заради класическа мудност, политически задкулисни игри или просто за някой лев повече в трудовото възнаграждение. Така голямата част от юнаците, прегазили най-яко законите, са получили възможност да се заселят в различни екзотични места по света, където нашето късоръко и къораво щатно правно божество и да поиска някой ден, не може да ги барне. За по-голямата част обаче и бягството не е било наложително. Те просто са се адаптирали към местните условия и си живеят — къде тихо и мирно, къде не чак толкова — като политици, бизнесмени и магистрати от познатия на всички ранг, за който Наказателният кодекс е просто скучно криминално четиво с отегчителен справочен характер. Ние се разграничаваме. ↑

[12] Само колкото да покажа, че съм в час с тая теория, веднъж Божо ми каза, че и парите са израз на някакво морфогенно поле^[13] — онова, което се състои от фината нематериална субстанция на увереността на хората в способността им да вземат правилни решения.

То нараства при успех и намалява от пилеенето на хартийките, които изглежда са — няма какво да са друго — временно негови (на полето) виртуални носители. Няма как да е иначе — нали с тях се управлява. В частност, хиперинфлацията настъпва, когато се изгуби вярата на някаква общност в своите способности да ръководи — икономиката си, държавата си, живота си. При нас — каза веднъж Божо — през последните сто години това поле в най-добрият случай е било яко разпарчетосано. Накрая съвсем се срина. Затова и неговия виртуален хартиен носител — българският лев, след валутния борд вече не означава нищо, а е просто само синоним на еврото. Ако все още използваме нашите левчета, то е просто по навик. И винаги сме готови да ги сменим за долари. Защо го правим? Помисли си: и едните, и другите са просто хартия — едната зелена, а другата по-разноцветна. Очевидно смятаме, че в зелените пари има нещо, което го няма в нашите левчета. Кое е то? Вярата и управленската енергията на американското морфогенно поле. То изглежда всесилно. Затова и всички харесват неговите зелени носители и обичат да ги събират. При нас такова няма, защото ние не вярваме в нашите сили. Спомни си: това започна още при соца. Тогава при нелегалните сарафи пред Магурата сменяхме миризливите си левове 4:1, при официален курс 80 стотинки за долар. Защо? Защото виждахме, че чрез нашите пари не можем да управляваме бита си дори в нещо толкова просто, като да се снабдим с така необходимите за бита ни каубойски гащи Super Rifle. А като показвахме американките пълномощия, и продавачките се подчиняваха и ни даваха. От година на година, от ден на ден вярвахме все по-малко и по-малко в родната валута. Това е вярата и в собствените ни сили, и в собствената ни държава. На моменти липсата на доверие в лева и реципрочният курс на долара растяха дори с часове. Нали си спомняш? Още Вапцаров е обърнал внимание на тоя феномен: липсата на вяра не може да се замени с нищо^[14]. Най-малко със спорадични призови и изблици на фалшив примитивен патриотизъм. Не зная колко остава, докато нейното морфогенно поле изчезне окончателно в царството ни.^[15] Да ти призная, аз вече също не вярвам, че по някакъв начин ще успеем да възродим оная енергия, която разпиляхме и прахосахме по безбройните бездарни и губещи проекти на проклетия несвършващ соц. Какво да се прави тогава? Какво трябва в частност да правиш ти? Ако искаш да оцелееш, просто

ела в чейндж бюрото и си смени скапаните левчетата. На теб специално ще ти дам изгодно новички американски носители на управленска енергия. ↑

[13] **Морфогенното** (морфогенетичното, морфологичното) поле се използва от биолозите още от началото на миналия век. Рупърт Шелдрейк разшири и прецизира това понятие. Разглеждането му ще ни отведе към далечния японски остров **Кошима**, както и по-далече. Любознателните могат да надникнат например **тук**, **там**, както и на много други места. ↑

[14] Веднъж преди време си помислих, че ако всички в един момент се откажем от левовите и хукнем да ги сменяме за долари, евра или любимите на Божо зимбабвийски квачи, от нашите пари ще останат само чували с хартия. Причина за това може да е жесток военен разгром или съсипващо природно бедствие, вероятно и епидемия от типа на средновековните, а може би ще се получи и след някакво тотално мощно внушение на масмедиите. Какво е изчезнало тогава от проклетите пари? Те нали са си това — купюри с разноцветни картинки и разни капани срещу фалшификатори. Какво невидимо имат, че като го няма, се превръщат в непотребна хартия? Единственият отговор, който ми идва наум е — престанали сме да вярваме, че са носители на българското морфогенно поле или поне на управленския дух в него. Само че дали той се прехвърля другаде или изчезва напълно — не ми е ясно. Ще питам някой ден Божо. ↑

[15] Това са измислици. Има вяра, няма вяра. Bullshit^[16]. То тогава и ако американците престанат да вярват в неограничените си възможности, и тяхното — как беше — морфогенно поле ще изчезне. Е как ще стане? Аз нали гледам филмите им. Каквито и бедствия да ги връхлетят, астероид са ги трясне, километър цунами да ги залее, извънземни да ги нападнат, не се паникьосват (освен отделни слабаки в някои кадри) и изобщо не хленчат. Стават, отърсват прахта, намацат удареното с американски мехлеми или само с йод, и продължават. И никъде във филмите не показват ФЕД да печата допълнително долари, щото вярата им в американската мечта се е поизпарила. Тия евреи здраво им държат... квото там трябва. Няма мърдане. Пък и инж. Къбоков един друг път сам ми каза, че нарочно е измислил всичко, за да ми вземе левчетата и да ми пробута доларите си. Той е отявлен

американофил. А уж ту русофил, ту германофил се пише. И за франкофон се е представял, когато му отърва. Франкофон. Ай сифон. ↑

[16] Букв. биволски лайна, глупости. За първи път думата се появява на бял свят в непубликувана поема на Томас Стърнз Елиът от 1910 г. Според него, тя е любима на американците, а напоследък сякаш и на техните врагове. ↑

[17] Татко Магльоар, вид калвадос (фр.). И аз съм го пробвал. Бива го. ↑

[18] В книгата се използва терминологията от онова време. Сега дори в парламента се борят реакторите да се наричат ядрени, защото новото по-научно име променя из основи фактите, че са остарели или че вече са спрени. Пък и има особена тръпка да покажеш на някой колега по банка колко е тъп. И казва за Атомната, че е Ядрена или обратното. Божо веднъж се изгаври: В парламента — вика — я има двама-трима, които могат сносно да обяснят как работи реактора, я не. Обаче всички са много печени по ядрените и атомните работи. Така е в България — всички са пенкелер специалисти и кажи-речи никой не може да върши нещо свястно. Такива са депутатите, такива са министрите, такива са и кметовете. И за разсилни не стават.^[20] Затова и царството ни е на сегашното дередже. Така сме лесна плячка за и врагове, и приятели. Но то през последните десетина века все е било така. Не ми се вярва да изтраем дълго.^[21] ↑

[19] разпределение на стойностите на някаква величина във времето (стат.). ↑

[20] Туй, според нас, е пресилено. Някои стават. ↑

[21] Той вероятно има предвид прогнозите на чичо му Едмон. На наша Веска мъжът. ↑

[22] На времето за срочнослужещите в армията имаше такъв *нагръден знак* или по-разбираемо — значка. Точното му име беше „отличник по бойната и политическата подготовка“. ↑

[23] Курчатов, Игор Васильевич (1903–1960) — руски учен, ръководител на най-важните съветски атомни проекти — атомни реактори, бомби, ускорители на елементарни частици и т.н. ↑

[24] Дъската *Уиджа* е основно пособие за спиритически сеанси. ↑

[25] Тримайл айлънд — Three Mile Island (букв. три мили остров, англ.) — атомна централа в САЩ, известна с аварията, станала там през 1979 г. По времето на разказа тя беше пре и преекспонирана. За да

се докаже колко са ненадеждни американските атомни и колко кофти — безотговорно и най-вече против интересите на трудещите се — ги експлоатират капиталистите. В сравнение с нашите железни (и дори железобетонни) социалистически ядрени централи. Сега, след Чернобил и Фукушима, тая *айлънд* е позабравена и се споменава само в статистически план. ↑

[26] Хокусай, Кацусика — японски художник (1760–1849). Според специалистите, неговите „Тридесет и шест изгледа към Фуджи“, както и трилогията „Сто изгледа от планината Фуджи“ са оказали съществено влияние върху световното изкуство. Може и тъй да е, само че кво от това? ↑

[27] Трябваше доста бобови растения да изядем, докато научим, че тоя безименен поп бил Грегор Йохан Мендел (1822–1884), който освен реакционен пастор, бил ботаник (толкова по-зле), при това сочен за баща на генетиката.^[30] В ония времена университетските преподаватели и учителите по биология с унищожителна ирония говореха за „граховите“ му закони. Интересно е какво щяха да кажат по въпроса сега. Дали са имитирали съпричастност към соцпростотиите само заради конюнктурата или са си били тъпи генетично. Както бабата на инж. Къбоков казвала, колкото цял бостан тикви. ↑

[28] Ето какво четем в Краткий философский словарь (1954)^[31] за кибернетиката:

„... По същество К. (кибернетиката, де) е насочена срещу материалистическата диалектика, съвременната научна физиология, обоснована от И. П. Павлов... и т.н. Тази механистична метафизична лъженаука... ярко изразява една от основните черти на буржоазното мирозрение — неговата безчовечност, стремежът да се превърнат трудещите се в придатък към машината... Подпалвачите на нова световна война използват К. за своите мръсни практически цели... К. се явява по такъв начин не само идеологическо оръжие на империалистическата реакция, но и средство за осъществяване на нейните агресивни военни планове.“

След това последното, иди, че ставай кибернетик. Ако читателите познават историческия период, ще са наясно, че това класическо изречение е от арсенала на тогавашните съветски прокурори в заключителните им речи срещу „враговете на народа“,

малко преди да им поискат „висшата мярка“. Въобще, командир на наказателния взвод, изправете буржоазния изверг Норберт Винер или както там му беше името до стената... После ще чуете и пълното с болшевишка страст „Огонь“! И край, няма ги гадния продажник, слугата на международната реакция и подпалвач на нова война Винер и неговата отвратителна рожба — буржоазната държанка *Кибернетика*. Тяхната мама *империалистка*. ↑

[29] Махизъм — течение във философията, основано от намахания австрийския физик Ернст Мах (1838–1916). И течението, и автора му са особено омразни на марксистите. В мрежата все още (2010) е пълно с войнствени статии по темата. Цитират се Л. и други по-малко водещи представители на най-празноглавата теория и практика, и се напомня, че „в гносеологичната схоластика“ на това вредно течение „не може да не се види борбата, която в последна сметка изразява тенденциите и идеологията на враждебните класи на съвременното общество“. Тези обесници не пропускат и сладките си спомени за това как болшевишките им деди са разгромили махизма и най-вече са преМАХнали неговите привърженици. Както отбелязал веднъж Метаксаки след третата ракия в една съмнителна компания, „Нищо не може да се направи: разпалени добре, глупостта и злобата се самоподдържат, а по руските земи има много пънове и чворове за целта^[34]“. И шокирал присъстващите с махистката заповедна форма: „А сега ми се МАХайте от главата.“ ↑

[30] Съгласно указанията на др. Сталин (у нас — на др. Червенков и най-вече на тъй наречения акад. Т. Павлов), *социалистическата* биологична наука и свързаните с нея институти са задължени в кратък срок да се очистят от морганистките и други буржоазни, идеалистически, реакционни, вредни (избройте още подобни характеристики) течения и да застанат безрезервно на мичуринско-лисенковски позиции. Както казва Матей, „Заради болшевишките тъпавлотии сега сме на опашката на генетиката, а и на световната наука. На всичко сме на опашката, освен на завистта, злобата и омразата. Там се борим за златен медал.“ Ние се разграничаваме ботанически. ↑

[31] Ако надникнете в *Энциклопедический словарь* от същата година, К. даже въобще не съществува. За нея и за създателя ѝ Норберт Винер не е обелена думичка. Няма такива животни. Любителите на

руския език могат да намерят автентичния текст напр. в този [сайт](#). Интересно е да погледнат и коментарите. Невероятно усещане е. Както казва Матей, живи са, живи са още ония реликтови изкопаеми — съветските вкаменени дървени философи. Оказва се, че всъщност те не само не са автори на цитирания унищожителен текст за кибернетика, ами обратното — направо са я измислили. Покрай нея са измислили и всичко останало. За компютъра ли имате съмнения? Ам' че той Ползунов го е изобретил, само че го е задвижвал с пара. За ваше сведение, компютър, лаптоп, таблет и айфон са руски думи. Също и айсифон. Ай сиктир, напротив, си е турцизъм^[32] с подчертано българско звучене, както би казал като виден лингвист и етимолог инж. Къбоков. Разбираме го Божо, само че сега и нашият литературен език вече е пълен с американски уличен сленг. С две думи, фак ю. ↑

[32] Пълната форма на турски е *айсиктиролсун*. За улеснение на преводачите, на английски ще е *айсиктирейшън*, съответно на френски и италиански се превежда *айсиктирасион* и *айситирационе*. В италианския има и глагол *айситирационаре*, за който се предполага, че произлиза от булгаро — *айсиктирам*. Поради говорни дефекти, италианците нямат съчетанието *kt* и не могат да предадат звуковото богатство на тая важна за пълноценния живот дума. На немски, както може да се очаква, е *Дер Айсиктир*. Заслужава си да се споменат и някои по-екзотични езици. На чешки например е *айсиктирившичко*, а на финландски пък е *айсиктирлайнен*. Божидар ми е казвал и как е на полски, но не си спомням точно, защото много трудно се произнасяше. Нещо като *айсиктпржитир*. На обикновен китайски си е *ай-сик-тир* (阿西克蒂尔), а на мандарин е *мън-мънмън*^[33], защото там няма такива неприлични думи, а в подобни случаи — както е известно — китайските мандарини мънкат учтиво. ↑

[33] Но не в смисъл тиенан__мън__. ↑

[34] За сведение, той го казал на руски, като за „пън“ използвал *пень*, а за „чвор“ — *чурбан*. — Бел.пр. ↑

[35] Сред учёните битува мнението, че *междувпрочем*, както дори и *между впрочем* било безсмислица. Щом великият К. К. е употребил тая дума, при това двойно повдигната, значи тя е смислица (бел.ред.).^[36] Който иска да се запознае с необоримите аргументи на титана (гиганта, великана, исполина, колоса и прочее) на

езикознанието, да си препрочете Книга I. Най-добре цялата, защото междувпрочем вече забравихме къде точно ги (се) е изложил. ↑

[36] Наскоро научих, че на руски има израз *между прочим*. Еми, на български се превежда най-добре с *между впрочем*, което очевидно може да се напише и слято. Ако някой от русофобски съображения или от чиста проклетия не иска да приеме тая прекрасна дума, нека да си завре съображенията... Междувпрочем, знае къде. ↑

[37] Иван Василевич е казал тази фраза на сина си: Ванька, я тебят... и т.н. И понеже фразата „я тебят насквозь вижу“ означава „виждам през теб“ или „прозрачен си ми“, от нея именно следва, че той е първият рентгенолог. ↑

[38] престопаходен староруски. ↑

[39] В докладната си водещият офицер беше отбелязал прозорливо:

Информацията на агент Курчатова означава, че японските, а и други вражески шпионски централи в един момент могат да имат достъп до секретни материали от атомните ни проекти.

На докладната шефът му беше поставил резолюция, която не помества от съображения за секретност. ↑

[40] Задрасни ненужното в съответствие с преобладаващото (с обикновено мнозинство) становище на депутатите. ↑

[41] Сами се сещате, че използваме това идиотско име от съображения за секретност. ↑

[42] Ятак — от турски *yatak* — леговище, подслон. Не е ясно защо партизаните не са избрали някоя българска дума — помагачи, укриватели и т.н. Може би *ятак* ги е привлякло, защото е много бойко. Като... ятаган. Както и заради приемствеността — и хайдутите са имали *ятаци* при хайдутлугите си. И нашите нали са наследници на традициите... Но, от друга страна, техните пък правоприменици — дружините (или *бригадите*^[44]) от борчетата нямаха ятаци. И за кво им са? Кой да ги гони, че да се крият? Да се краде отдавна е народен обичай. Да се убива все още е малко стряскащо и необичайно, но това е временно. На кого не му се е искало да утрепе някой, който му яде душичката — проклет началник, дето пак се е развихрил и го насилва да работи (бачка), омразни отколе комшии — те всички са проклети, тъпи и нахални, тъщата (това заради фолклора) или поредния алчен съдружник или чиновник рушветчия, който вече съвсем се е увълчил.

Затова и с тая мисъл ще свикнем. Има си даже технология за целта. Нарича се [прозорец на Овертон](#). А местното население е предразположено към такива прогресивни технологии. Както Божо не един път е казвал, и без друго шибаните му навици и обичаи са доста овертонови. Българите са единствените, които са имали в три различни епохи ярко изразени разбойници с подчертано национален характер: хайдути, партизани и борчета. Единствени в цял свят. Само си помислете: няма други такива. От това такъв туристически бизнес може да стане. Защо пътешествениците да ходят като гламави да търсят древни артефакти, природни чудесии и зелени човечета. Ние имаме всичко това, а можем да възсъздадем и бродещи групи колоритни автентични хаирсъзи в национални носии от съответния период, както да представяме по места и истински завладяващ онлайн екшън, с участието на самодейни местни колективи. Така ще осигурим и благодатен туристически поток, и работни места за хиляди. Ще се влее един постоянен финансов поток в бюджета, ще се замогнат хората, ще се възроди краят ни. Но ние пак се отплеснахме. Тъй е, като час по час надничаме през тоя проклет прозорец. ↑

[43] Не може да се цензурират важни мисли на партизански герои от съпротивата. — Бел.ценз. ↑

[44] Самото име подсказва колко *бригадирска* е цялата работа. ↑

[45] На война като на война. Жельо^[46] ни обяви за франкофони, но за всеки случай се застраховаме за идните няколко хилядолетия с превод. За отбелязване е, че тук на другаря Мичев сякаш повече отиваше да си помисли: „Мы тоже не лыком шиты^[47].“ Ама на, алафранга го дава. ↑

[46] Ето на, вече Бог до го прости. Наскоро стана ясно, че Петър Берон, от своя страна, не му прощава. Прости му, бе, Бероне. Иначе отново ще се срещнете в някой следващ живот. Не вярвам да ти се иска особено. ↑

[47] Ние също не пасем трева (рус., погов.). ↑

[48] Есерка терористка — става дума за [Фани Каплан](#), известна като Фани Ройд, а също и Дора Каплан, с истинско име Фейга^[49] Хаимовна Ройтблат, есерка от заможно еврейско семейство. През 1918 г., според официалната историческа версия, прави неуспешен опит да убие Ленин при загадъчни, и да си признаем, подозрително мътни и май дори нарочно замътени обстоятелства. Разстреляна е без съд от

тогавашния комендант на Кремъл, някакъв си бивш балтийски матрос, по устна заповед на сънародника ѝ тов. Свердлов, Яков Михайлович. След покушението болшевиките избиват десетки хиляди от своите нарочени врагове за отмъщение. Нейното име действително не се среща в *съветската* историческа и справочна литература — там тя фигурира само с въпросното название. Сега материали в мрежата има колко щеш. Може би един ден признателното човечество ще постави на подходящо място^[50] и паметник с истинското ѝ име. На непризнателното — каквото му се полага. Но пък по друга информация тя май няма особени заслуги и неудачният опит е дело лично на безпощадния болшевишки кадровик. Какво може да направи една окъоравяла глуха терористка, страдаща от запек и хроничен ревматизъм. Интересна тема за размисъл е, че на мястото на произшествието се появил Яков Юровски^[51], криминалното дело по случая било набързо_ закрито_, а всички свидетели, както и лицата, имащи участие в ония паметни събития (повечето хора на Яков Михалич), били разстреляни или се преселили в отвъдното при странни обстоятелства. Според непотвърдени от официални източници сведения, инж. Къбоков уж бил казал, че всичко много напомняло убийството на Кенеди. Както и по президента, по любимия вожд стреляли поне двама, а някой особено упорито ни втълпява, че е бил самотен ентузиаст. Освен това и организаторите били едни и същи. Само че не казал кои са. Ние се въздържаме от... как се казваше. Абе, не искаме да таковаме. ↑

[49] Фейга — теменужка (ивр.). Много поетично. ↑

[50] За онези, които не са чели Википедията, това е квартира № 5 в дом № 10 на прочутата *Большая садовая* в Москва, описана от Михаил Афанасиевич в „Мастер и Маргарита“. В същата сграда, но под номер 50 е *лошата квартира (нехорошая квартира)*, в която се е състоял незабравимия бал. Той от своя страна се получава като към 5 е прибавена една нищо незначеща 0. Тук му е мястото да споменем, че Дамян Бедни, който е присъствал на разстрела, е прототип пък на бездарния поет Иван Бездомни. Ето че и в тоя ненадминат роман се появяват автобиографични (вж. заб. 115 от книга II), така да се каже, елементи. ↑

[51] Същият оня убиец на Николай II и хранен човек на Яков Михалич. Аман от Яковци. ↑

[52] Конфу — т.нар. „земя за лично ползване^[53]“ при социализма (жарг.). Пояснихме го още в книга първа, но понеже то не само присъства непрекъснато в живота на героите, а дори там, за повечето соцтруженици от българската етническа група^[54], се превръща в неговата основна и най-съществена част, се налага да направим едно дообяснение: Конфуций няма нищо общо с това сакрално понятие. Нещо повече, той би се почувствал доста... бихме казали *сконфузен*, ако разбереше в какво го замесват. Но според Матей, това е измислен герой, който съществува (макар и под името Кун Циу) само в някои редакции на китайски разкази. Както би каза пък Божо: П-Фу. Всеки лингвист ще ви каже, че оттук следва *кун-пфу* и от него просто кунг-фу. Въобще, глупфуст. ↑

[53] проамерикански настроените използваха и *ранчо*. ↑

[54] руснаците например нямаха конфута^[55] и затова те — като изключим кръчмите, Большой театр и военните театри за спешна помощ в братските страни — нямаше къде да се поразвлекат, да не говорим за нещо облагородяващо и сгряващо душата. ↑

[55] и все още (2015) нямат. ↑

[56] Наскоро (2015) на български излезе книгата на Ян ван Хелсинг „Кой се страхува от черния мъж?“. Оказа се, че инж. Къбоков и тоя път е на ниво и прозорливо е посочил (приблизително, де) нещо изключително важно. То без друго трябва да е ясно на всеки, но на — мен ме изненада здравата. А именно че *Ангелът на промяната* ни сваля на грешната Земя и, когато му дойде времето, ни качва отново там, откъдето идваме. Като всесилен Божествен асансьор. Оказва се също, че той се грижи за нас. И май ни е най-добрият приятел приживе. Ето как е описана книгата в представянето ѝ от книжарница „Хеликон“^[57]:

„Лекари, медицински сестри или свещеници, а най-вече служители в хосписите, често разказват, как мнозина виждат преди смъртта си един Черен мъж, познат в нашата културна общност в образа на Приятеля Хайн, Боандлкramer или Човекът с косата. Така се случило например с Франц Г. от Берхтесгаден — през нощта след планинско изкачване край леглото му се появил черен

силует и заявил, че му е «дошло времето». На следващия ден при падане от скалите приятелят му загинал, а той самият се отървал с тежки наранявания.

Какво мислите за подобни истории? Дали са халюцинации, предразсъдъци или подсъзнателни внушения?

Ян ван Хелсинг би подходил по-предпазливо към подобни съобщения, ако самият той не беше срещнал Черния мъж — две седмици преди зловеща автомобилна катастрофа.

Заслепен от това същество, впечатлен от присъствието му и най-вече невероятно любопитен, Хелсинг се опитва две години подред да влезе във връзка с него, което най-накрая му се удава през декември 2004 г.

В интервюто, което Ангелът на промяната му дава между другото се дискутират и следните въпроси:

Кое е това същество? То ли прибира душите? Къде ги отнася? Какво изпитва, когато отнася нечия душа — например на някой убиец? Безсмъртно ли е? Виждало ли е някога Бог? Има ли дявол? Има ли ад? Кой управлява света?^[58] Кому служат илюминатите?

Какво знае това същество за Исус?“

Тези въпроси вълнуват повечето хора. Само атеистите са обявили, че Бог и неговите селения не съществуват, а горните въпроси за тях са безсмислица. Животът ни бил се давал само веднъж и след него от нас не остава нищо (освен традиционното прочувствено надгробно слово и лошите спомени на близки и комшии). Но ако всичко приключва окончателно и завинаги, то самото ни съществуване е основано на невъобразима несправедливост. И е очевидно безсмислено. Наистина, каква справедливост има един да се е родил сакат, глух, сляп или още по-зле — беден, докато друг се е появил със златна лъжичка в устата? Защо един да се мъчи като грешник в казана, а друг да живее като в рая?^[59] Щом единственият ни живот е пълен с несправедливост, за какво да се тормозим с морални задръжки? Защо да не лъжем, крадем и трепем подред? И да таковаме чуждите булки.

Хъ. Както казва пък Матей, „затова обществената формация, построена от еврейските болшевишки комунисти — най-изявената и многобройна група безбожници^[60], се е превърнала точно в царство на опашатите лъжи, безогледните кражби и перманентна жестокост.“ Все пак Божидар ми е казвал, че той съжaliaва, дето не се е реализирала народната мечта за социалистическо пуналуално семейство.

Ние се разграничаваме. ↑

[57] Само съм поправил правописните грешници и съм поошлайфал на места текста. ↑

[58] Оказва се, че **не са** брат'чедите на инж. Къбоков. Направо не е за верване. ↑

[59] Веднъж Матей ми обърна внимание, че тези въпроси можем да си зададем и ако вярваме в Бог. Нали той е самата справедливост? Защо тогава е създал света по този несправедлив начин. Дори и страданията да са път за морално извисяване, защо на останалите не е дал такава възможност? „Това противоречие е само в християнската религия — каза ми тогава той. — Ако има прераждане и във всеки живот ти имаш право на избор, значи сам си заслужаваш кармата. Тогава Бог не е нарочно причастен към твоите страдания. Ти сам ги предизвикваш. Но тогава това е част от играта за твоето духовно израстване — както казва учителя Дънов, едно непрекъснато движение от дълбините на тамас нагоре, към саттва, към светлината. Защо е необходимо ли? Щом съществуваш безкрайно и се усъвършенстваш непрекъснато, значи и можеш да станеш безкрайно съвършен. За това имаш достатъчно време. Тогава и ти ще можеш да създаваш светове.“

На мен това ми прозвуча малко богохулно, но си затряях. Безкрайните същности са ми пълна мъгла. Сигурно разсъжденията на Матей не се отнасят за такива близки до нулата константи като мен. ↑

[60] Той нарича техните принципи *аксиоматика на злото*. Божо е казвал, че няма доброметри, на всичко отгоре и с отрицателна скала. Въпреки това — учи той — тези две категории не са относителни. Има морален абсолютен, има рецепта за това как да постигаш абсолютното добро, а именно следвайки Божиите заповеди. Отклонението от тях означава, че си на територията на злото. Обаче дали ги следваш? Или не ги следваш? Това е въпросът, а не онези мъдрувания... там май на някакъв английски автор. Житейските случаи са заплетени. Дали постъпваш по правилния начин е въпрос на прогноза. Съдейки за една

постъпка по резултата от нея, след сто години може да изглежда, че е добра, но след хиляда може да се окаже точно обратното. За беда, поради нелинейния характер на процесите, не можеш да изчислиш последствията дори за някакъв сравнително разумен срок от примерно сто хиляди години, да не говорим до края на времето. Това го може само Бог. Само той знае изхода — все едно краен или безкраен. За нас оставало само да гадаем поличбите Му и да следваме заветите Му. Без да ни е ясно дали го правим по най-верния начин. Затова трябвало да сме по-сдържани и скромни в оценките си и претенциите си. И да не вървим след байраците (особено ако са червени) на разни американски/руски^[61] мекерета, които обещават да ни заведат в светлото бъдеще. Да ги следваш било най-сигурния начин да се стигне в най-дълбоката и миризлива кал на блатото. Излиза, че позицията по тези въпроси на Остап Сюлейман Берта Мария Бендер бей Задунайски е най-правилната. Както е известно, в един задушевен разговор на такава тема, той пил за Бога наравно с всички, но в това спорно дело не се намесил. Ако екстраполираме неговия опит, най-ефективната рецепта за оцеляване ще е да не се намесваме в чуждите проблеми. Само че тогава кой ще ни помага да решим нашите? Ето например вчера ми свърши ракията. И сега кво? Да се мре ли? Как се живее без тая квинтесенция на честния пьянски живот? Ами ако и Черният мъж запази неутралитет и откаже да ни качи горе? Ега ти страданието, ега ти агонията, ега ти кармата. ↑

[61] Както вече знаем, ненужното (несправедливото) се зачерква.

↑

[62] Смешно ни е на нас след толкова години. Сега, като се огледаш — само пострадали от умерено дисидентстване. А тогава... Как мечтаехме да сме от Държавна сигурност. Ех, да можеше да покажеш оная червена карта, която сурово задължава всеки да оказва немедленно съдействие и... всички направо да се разтреперят. Кой не е искал да има такава карта? Кой не е искал да я извади от вътрешния си джоб, когато е най-унижен. И да я тресне на масата. Ееех! И защо да не я покажеш на другарката си в живота, но уж случайно, а тя да изтръпне от гордост за своя другар. Или да я размахаш пред носа на началника си, а? Ех, че кеф. Виждаш ли, тъпанар, кой съм аз? Трепери сега в краката ми, животно! Боже, колко мечти, колко надежди. Даже Божо беше споделял в тесен кръг подобен свой стар блян: един ден да

може да сложи на вратата на апартамента си скромна бронзова табелка:

Божидар Къбоков

таен агент, контра и реконтра разузнавач

пенсионер

↑

[63] Напомняме на чуждоземните читатели: В България „чичо“ освен за брат на бащата се използва от малките деца и като израз на уважение, близост и подчинение при обръщение към по-възрастен мъж без оглед на роднински връзки. Полезно е да се знае, че както в някои изостанали държави като Германия или Италия, и по нашите земи очарователното фамилиарничене^[64], с което подрастващите американчета общуват с по-възрастните, се възприема като особено дразнещ признак на лошо възпитание и арогантност (тепегъозлук), а в някои типични холивудски сценарии — и като медицински симптом за дебилност и простацина. Обръщението „чичо“ обаче е приемливо у нас само за тая възраст, когато е извинително непознаването на учтивото обръщение „вие“^[65]. В България, за разлика от недостижимо отакованите, така де, одемократизираните Щати, то е официално прието. Ако има нещо, което дразни българина повече от това да го напсуваш на майка, това е да му кажеш „Бе ТИ кой си, бе?“. Това е така, защото всички местни аборигени имат министерско самочувствие, а към министър не можеш да се обърнеш с милото „чичо“. И вече съвсем недопустимо е да му говориш на „ти“. Спокойно можете да разясните тези обичаи на някой американец, като се обърнете по-интимно: Разбра ли бе, тъпанар? ↑

[64] Метаксаки веднъж много злобно отбелязал: „Какво уважение към възрастните да очакваш от разни гадни копеленца, които дори на майките си крещят истерично «Мразя те». А и то не е и необходимо — те се подготвят да бъдат в една от двете основни американски граждански категории: престъпници или ченгета. И в двата случая, разбира се, те ще защитават яростно американските ценности. Този, който им е внушавал да нарушават поголовно Божиите заповеди, не е пропуснал да ги направи надеждни пазители на системата си. Затова ще са готови да изпълняват труднопоносими и определено смъртоносни отбранителни мисии по целия свят. Но тези

рискове нямат особено значение. Важното е, че когато пораснат, ще могат да убиват, когото мразят. А накрая и когото поискат.“ ↑

[65] Ето какво пише Матей в един свой ненаписан репортаж: „За успокоение на моите американски приятели, у нас като свежа струя в общуването между хората, ведно с предаващия всички нюанси на духовността афроамерикански жаргон, нахлува срыващото купчинките високомерие на ранговете и близко на българската душа, изравняващо началници и подчинени, свойско обръщение на малки имена. Заедно с него се установява в общуването и простонародното, съответно на културата ни, второ лице единствено число. Така ние скоро ще бъдем уеднаквени като едновременните кирпичи и удобни за употреба социални елементи, с които новите ни богоравни господари ще издигат величествените си небостъргачи от лично благополучие. Както знаем, кирпичите са направени от гъста нашенска кал, а такава винаги се е произвеждала в неограничени, промишлено използвани количества в общественото ни пространство.“ ↑

[66] Не е ясно кого има предвид Командира с това „отгоре“. Според нас, може да е героят от Лайпциг, българският орел в изгнание Г. Димитров, или дори другарят Сталин. Но е възможно и да е някой друг, местен другар. *Всё таки*, във всички случаи си личи типичната за нас (тя ще стане още по-характерна в годините при соца) ярка неприязън към онези, които временно са „отгоре“. Същата е и към тези, които имат или знаят повече от нас. Инж. Къбоков твърди, че при най-прогресивната обществена формация, управляващите принципи били пет: лютата завист, насилието без милост, професионалното коварство, политическото двуличие и опашатите лъжи. Петолъчка, значи. Туй то. ↑

[67] Ставка — шатрата на пълководеца в походен палатков лагер (нещо като японското *бакуфу* или като палатката на Кадафито). По времето на Втората световна война — *Ставка Верховного Главнокомандования*. С две думи, шатрата на другаря Сталин. ↑

[68] Една полезна за оцеляването на *непартизаните* информация: малко преди християнството през 320 г. сл.Хр. да стане официална религия на Рим, Синедрионът, преместил се в Ямния, издава *секретен* указ, който разрешава на евреите в случай на необходимост (!) да се отказват привидно от своята вяра и да приемат „езически“ религии като християнството и исляма. Извършилите

първото се наричат *марани*, а вторите, какъвто е и споменатият турски герой, са *дюнмета*. Тези сведения, разбира се, не са необходими на партизански командири, освен ако не са евреи, които са получили бойна задача да се *приобщят*. Но тогава те със сигурност ги знаят. ↑

ГЛАВА XIII

РЕЗЕРВАТЪТ ЗА НЕКАДЪРНИЦИ^[1]

Противочовешката утопия се срина, но не видяхме върху руините ѝ да ликуват нито свободата на духа, нито доблестта на мисълта. Само един фарс — абсурден и жалък. Милионите жертви не послужиха за нищо: човечеството не стана нито по-добро, нито по-мъдро, нито по-зряло.

Владимир Буковски

Същата сутрин, когато в кабинета на Мичев тече оперативката за мерките срещу Божидаровите анализи, но значително по-късно, а именно след като беше поотшумял главоболът на шефа от препиването през предишната вечер, и в „Биоинвест“ беше започнала сутрешна оперативка в един по-разширен вариант. Бяха се събрали в „механата“ — просторно помещение с бар и маси за запивки и други културни нужди — в старинната къща, където се беше приютила фирмата.

— Къде ми е уискито? — откри оперативката Масалджиев.

Уискито тутакси беше подадено от шофьора му, който изпълняваше частично и ролята на сервитьор. Другата част от тази важна задача се изпълняваше от секретарката — едно засукано маце, което освен това можеше да пише на машина с два пръста с техника „сакъ яваш“, знаеше за съществуването на стенографията и умееше да работи на апарати с едно копче. При Масалджиев ставаха много оперативки, а и у тези, които обикновено го посещаваха, личеше здрава оперативна школовка. И секретарката помагаше с каквото може, а на шефа — то се знае — с каквото той поиска.

— Нaley и на останалите — каза щедро Масалджиев. — Днес е знаменателен ден.

Ей това беше животът в „Биоинвест“ — низ от знаменателни дни. А за пиенето се грижеха заедно и то винаги беше в изобилие. Като изчака да напълнят стаканите, шефът почука по своя за внимание и каза в настъпилата тишина:

— Вчера БИСА^[2] по принцип е одобрила проекта ни за новото предприятие в Змеево.

Участниците посрещнаха вестта с „Браво“, „А така“, „Да живеј“ и нестройни ръкопляскания. След това обърнаха чашите на екс със синхрон на ансамблово съчетание с обръчи.

— Проектът е за триста милиона лева — продължи Масалджиев — и днес ние трябва да решим къде точно ще бъде предприятието.

„Айде, пак се започна. Простите хора от народа решават къде ще е новият завод с хайтехнологии^[4]. Картина от Венцислав Масалджиев“ — изхили се Божо с физиономия на възхитен селянин пред гения на председателя на текезето.

Не, не можеше да се отрече, че приятелят му умее да накара слушателите си да се чувстват творци на историята. И предложенията заваляха: в селото, в гората, под хълмовете, нам къде...

— Абе, що не го направим под селското сметище. Там ще си намираме най-различни суровини, а и боклуците ще са абсолютна маскировка на строежа — каза Божо и всички се разсмяха.

— В идеята ти има резон — каза съвсем сериозно Масалджиев и Божидар се почувства неловко, а останалите си помислиха колко далновиден е шефът и как може да съзре полезни неща там, където обикновеният човек вижда само различни по големина и форма купчини боклук^[14].

Пофантазираха още малко по темата, след това Масалджиев разпредели няколко текущи задачи, между които най-важната беше да се подпечатват повече командировъчни, с които се оправдаваха парите за алкохола и други жизненоважни разходи, и оперативката свърши.

— Има още нещо — каза Масалджиев, когато в стаята останаха само той, Божидар и Радомир Раев, шефът на изчислителния център. — От ЦК на комсомола има поръчка за програмен продукт. Ще трябва да разработим административна програма, с която се следят изпълненията на решенията на ЦК.

— Това е необятна тема — подхилкна се Божидар.

— Става дума за решенията по ТНТМ^[15] за компютризацията. Нали сте ги виждали при мен на бюрото — една червена книжка.

Бяха започнали някакви неясни, но определено разтърсващи системата процеси, които вече имаха имена — „гласност“, „перестройка“ и „социализъм с човешко лице“. Божо се хилеше, че щом сега трябва да върви процес на очовечаване, значи преди цялата работа е била съвсем маймунска. Все пак се виждаше, че по всички етажи на властта има поне размърдване. И комсомолците не правеха изключение. Там беше кадровата люпилня на властимащите, и подрастващите тиранозавърчета — както им казваше инж. Къбоков — трябваше да се адаптират, за да не загинат като събратята си — само че тоя път от настъпващото затопляне. Решенията бяха част от новите, прокламирани като оздравителни процеси и се въртяха около любимото напоследък на ръководните партайгеносета понятие *иновации*, на което се гледаше като на вълшебно заклинание с могъща сила. Те очевидно се надяваха с негова помощ да се измъкнат от смърдящото икономическо бласто, където се бяха натикали сами с изключването на основните икономически регулатори и с тъпата идея за заплащане според труда.

— Заданието ясно ли е? Техните са все от типа „отиди не знам къде, донеси не знам какво“ — каза Радомир и нави замислено едно масурче от леко къдравата си руса коса.

— Ще се оправите — каза Масалджиев.

— Какъв срок имаме? — попита Божида.

— До февруари трябва да е готова.

— Хъ — каза Божо, — че ний най-малко един месец ще уточняваме заданието. Да го изпълним в срок трябва да работим денонощно.

— Щом се налага — каза Масалджиев като комсомолец, който трябва да разбие армията на Колчак^[17], за да спечели жадувана червена значка. — Сами разбирате какво означава за нас подобно внимание. А също така, че не е случайно.

Разбира се, че не беше случайно. Преди три дни Енчо Сираков^[21] — секретар на отдел „Работническа младеж“, слизаше по стълбите в сградата на ЦК на комсомола и се чудеше как да се отърве от проблема, който сам си натресе. Още през пролетта бяха възложили изработката на програмния продукт за кампанията на ТНТМ по

компютризацията на отдел „Организационен“ и той трябваше да е готов за демонстрация на пленум на Политбюро. Тая беше мътна и кървава. Само че софийските програмисти бяха хитри копелета — знаеха, че няма да има аванта, и се бяха измъкнали един по един. Секретарят на отдела беше потънал в грижи и отначало забрави за важната задача, а после сигурно се надяваше, че компютризацията и тоя път ще го отмине като грипен вирус. Само че Сираков му имаше зъб и нарочно изчака последното заседание преди пленума, за да покаже колко е некадърен. Врагът беше орезилен, обаче за беда се случи както в песента на Висоцки:

*Я кричал им: „Чтож вы, обалдели? —
Уронили шахматный престиж!“ —
А мне сказали в нашем спортотделе:
„Вот прекрасно — ты и защитишь.“*

Сега на него бяха стоварили задачата да оправя батака, а нямаше никакво време.

И както казахме, точно на стълбището, обзет от мрачни мисли и планове за отмъщение, Сираков срещна Масалджиев. Двамата бяха приятели още от времето, когато Сираков беше секретар на вузовския комитет, а Венцислав беше член на факултетното бюро. Разприказваха се за „Биоинвест“, за биотехнологиите и за позволени клюки от висшите етажи. И Сираков случайно се сети да го попита няма ли предвид някой програмист. „Няма проблем — беше казал Масалджиев, без да се замисля, — имам хора, които ще изработят програмата. И беше добавил, защото знаеше, че приятелят му е протеже на члена на Политбюро и шеф на БИСА Огнян Дойнов: — Но и ти ще удариш едно рамо пред другаря Дойнов за проекта, нали?“ Сираков му беше отвърнал „За теб — винаги“ и така на инженерите Къбоков и Раев се падна честта да създадат крайно необходимия на секретаря и иначе ненужен колкото трън в задника програмен продукт. Честно казано, инж. Сираков забрави за обещанието си още докато се качваше по стълбите към кабинета си. Там извади от хладилника бутилка с полагащата се на секретари на цека на комсомола студена кока-кола^[22], наля си половин чашка и се загледа през прозореца. Отвън гражданите

се стичаха както обикновено към американската легация. Скупчени пред витрините на чуждата на социализма действителност, те се отдаваха на добре прикрити зад равнодушни физиономии несоциалистически и най-вече емигрантски мечти. И другарят Сираков се размечта за нещо подобно. Не кой да е, а точно чичо му Огнян беше намекнал веднъж у тях, че може да бъде директор на една от мощните наши фирми, които никнеха като червени гъбки из Европата. Той беше стар семеен приятел и му откряна една от вратичките към повътрешните пещери на Али Баба. Помечта си той, помечта, върна се на бюрото и вдигна телефона. Разпореди се каквото е нужно на когото трябва и после отново се отправи към мястото за генериране на комсомолски блянове.

* * *

Другарите от ЦК веднага дадоха един „Правец“ и двамата с Радомир осъмваха пред компютрите. Дните се заредиха еднообразни, докато в средата на декември внезапно се обадиха от окръжния комитет на партията.

— С инженер Къбоков ли разговарям? — осведоми се малко троснат глас.

— Да — каза Божидар и се притесни.

— При нас е един другар от ЦК на комсомола, който се интересува докъде е стигнала разработката. Ще можете ли да го приемете?

— Разбира се — отзова се с готовност Божо. Можеше ли да се откаже на такъв отговорен другар.

Другарят дойде след броени минути. Беше някакъв намахан тъмнокос пич с бяла риза, униформен тъмносин панталон и червена вратовръзка на жълти точки. Такива другари те карат да се чувстваш като нарязан магданоз или според случая, като настъргана ряпа само като те погледнат. Новодошлият бързо съкрати дистанцията и в продължение на половин час разглежда продукта, като любезно се осведомяваше за миналото на инж. Къбоков, за безопасността на Атомната и за други комсомолски теми. Божидар постепенно се отпусна и към края на разговора почувства колко благотворно се

отразяват посещенията на отговорни другари при умерени дисиденти, които пишат софтуер за комсомолски програми.

Минаха два дни и Божидар беше забравил за случая, когато вечерта към осем пак се позвъни и един суров глас го информира, че при него отново идват отговорни другари от партията и комсомола. Тоя път даже не го питаха дали може да ги приеме. Божидар още се моташе в радостно суетене как да посрещне високите гости, когато на вратата почукаха те самите. Той отвори, успя да каже „Добър вечер“ и тутакси беше избутан от охраната не на кого да е, а на самия секретар на отдел „Работническа младеж“.

— Заповядайте — каза с недостатъчна бодрост Божо и последва телохранителите, които вече нахлуваха в хола.

— Тук ли работите? — попита строго един от новодошлите.

— Да. Тук и в съседната стая — каза Божидар и посочи за свидетел „Правец“, който се виждаше през отворената врата.

— Обяснете на другаря Сираков докъде сте стигнали с програмата.

Божидар покани другарите да седнат, те отминаха мълчаливо поканата и той започна с доклада изненадващо стегнато. Сираков кимаше разбиращо, погледна рулата с разпечатките, изгледа мълчаливо демонстрацията и Божо вече се чудеше какво още да каже, когато важната комсомолска клечка неочаквано проговори:

— Вие защо сте давали информация на страничен човек?

Интонацията на гласа му можеше да накара да заеква и френски гренадир, а те, както е известно, най-малко са се боели от смъртта.

Така ли си беше представял той срещата с другаря Сираков? Не, не и пак не. Беше си представял един голям, мъдър другар, който ще го погледне топло и разбиращо и ще му каже с мек глас на телевизионен говорител нещо вълнуващо и важно. Нещо от типа „Скъпи, а защо не и уважаеми другарю Къбоков... Вие сте... Ние сме... Или нещо още по-силно. А тук — разпити и гренадири. «Защо сте давали...»“

— Той беше от ЦК на комсомола — каза разстроено Божидар.

— Да, така е. Лошото е, че не съм го изпратил аз — поясни Сираков и чак тогава на Божо му светна: конкуренцията го беше подвела и беше измъкнала информация за проекта. „Виж ти — изхили се той наум, — значи комсомолските другари са включили тая абсолютно непотребна програма в самото цакане между отделите.

Колко високо се издигнах...“ — От този момент нататък няма да давате никаква информация, без да ви разреши другарят Масалджиев — каза строго другарят и посочи въпросния другар. — Ясно ли ви е?

Божидар каза смирено, както е положено на правоверен домакин „Да, разбрах. Ако няма други забележки, заповядайте в хола — да пийнете по един ободряващ чай с малко бренди“. Каза го само така, подмазваческата и да покаже верноподаничество, защото нито чай имаше запарен, нито бренди беше купил. За късмет важните другари само се усмихнаха криво и си тръгнаха, без да се интересуват от гостоприемството на сем. Къбокови. Обаче те така и дойдоха.

След посещението, като допълнителна мярка, Божидар и Радомир започнаха да пътуват веднъж седмично до София за контрол на графика за изпълнение. Отсядаха в „Орбита“ в някой оборотен апартамент, докладваха, получаваха необходимите безсмислени указания и се връщаха да работят по-нататък. И така, при поредното пътуване през последната седмица на януари, тринайсет години след като се бяха разделили, Божидар срещна отново Павлина.

Беше слязъл за вечеря в ресторанта на хотела и тъкмо се оглеждаше нервно за келнера, когато тя влезе сама и седна на единствената маса с табелка „reserve“. Беше облечена в тъмносиво екскурзоводско костюмче и бяла блузка с дантелена якичка. Разкошната ѝ руса коса беше подстригана в полумладежка-полуделова прическа. Отдалеч му се стори, че изглежда така, както в онази последна нощ, когато се смееше и не можеше да повярва, че той ще се жени за друга. Той стана и се приближи до масата ѝ.

— Извинете, има ли едно свободно място?

Павлина погледна стреснато към него, сякаш позна гласа му още преди да го види.

— Здравей, Поля — каза той и протегна ръка. Тя я пое машинално, той задържа ръката ѝ и видя как очите ѝ потъмняха.

— Здравей, Божидаре — успя да каже тя. Отдавна никой не я беше наричал така.

— Сама ли си тук?

— Не, с една група англичани съм. Чакам да слязат за вечеря.

— Да не си им екскурзовод?

— Да, нещо такова. Преводачка съм на чуждестранни групи към ЦК на комсомола. Току-що идвам от Боровец. Защо не седнеш? —

засмя се тя, защото Божидар продължаваше да стърчи край масата.

Щом седна, келнерът веднага дотърча до тях.

— Масата е запазена, не виждате ли?

— Аз съм преводачката на английската група.

— Няма да е зле да донесете менюто — каза на английски Божо и видя как Павлина се опита да скрие усмивката си.

— Да, сър, веднага — каза келнерът.

— Сега май ще трябва да говорим само на английски — каза тя.

— Ако това е цената да съм с теб, готов съм веднага да стана и английски поданик.

— Останал си си все същият — засмя се тя.

— А ти си станала още по-хубава.

Тя се наклони да му отговори нещо, но от групата пристигнаха трима младежи.

— Това е мой колега. Не сме се виждали отдавна, и даже още не зная какво работи — представи го тя усмихната.

— В момента съм компютърен специалист в една българо-японска фирма — каза Божидар.

— Оо-уу — казаха младежите.

— О-о — каза малко разочаровано Павлина и добави на български — мислех, че вече си преподавател в института.

Това го засегна и той веднага се изфука, че разработват програмен продукт на ЦК. От дума на дума разговорът потръгна — за българските компютри, за петролните кризи и за това, че лифтовете на Боровец не работят. Гостите отначало опитаха да се заядат, като казаха, че нашите компютри били грозни, но Божидар ги затапи, като им каза, че в Англия капиталистите зяносват за заводи парите, които по право са на народа. Докато в България компютрите се произвеждат в по-ненатоварените цехове за брадви или обръчи за бъчви, а български учени са показали как това може да става и в работилниците за клепане на мотики към местното АПК или пък на поточните линии за сапове, разбира се, извън летния сезон. Английските студенти попитаха защо още работим с мотики, но Божо ги светна, че мотиките са по-ефективни от тракторите. Те пак попитаха как така, а той обясни, че работата на нашите съветски трактори е саботирана от международната реакция, която слага всевъзможни международни пръти в колелата им. Въобще, разговорът потръгна и се проточи,

докато наближи време за затваряне и келнерът започна да ги гледа като престояла яхния. Те сякаш не забелязваха, и щяха да продължат още, но Павлина се извини, че е уморена.

— Ще те изпратя — каза Божидар и се изправи.

Тя не каза нищо.

— В София ли живееш? — попита той, когато излязоха.

— Да.

— У вас някой не се ли цупи, когато не се прибираш със седмици? — зададе той въпроса, който го интересуваше най-много.

— Сама съм. Мъжът ми почина миналата година.

— Съжалявам — каза с облекчение Божо. — А деца имаш ли?

— Имам син на десет години. Той е при родителите ми в Благоевград.

— Как се казва?

— Божидар — отвърна тя и го погледна.

— Интересно име, сигурно ще стане голям сваляч.

Тя се засмя, хвана го под ръка и старите спомени се върнаха.

— Искаш ли да повървим пеша?

— Да.

— Къде живееш?

— В една гарсониера на „Толбухин“ преди петоъгълника.

Тръгнаха мълчаливо надолу по булеварда. Почти не личеше, че ходи с протези.

— Защо ми се струва, че сме вървели по тая улица — каза внезапно той, видя, че очите ѝ се насълзиха, и я хвана за ръка.

Когато минаваха край пиацата пред „Хемус“, ѝ предложи да вземат такси. Тя каза „добре“ и си оправи косата, а той стисна ръката ѝ.

На пиацата имаше една-единствена кола.

— Е, дотам вървете пеша — каза кисело шофьорът, когато Божидар му посочи ориентира. Само това оставаше — да си разваля кефа за разни разглезени граждани, дето искат да ги карат през две преки.

— А за петарка ще ни закараш ли?

— Така кажи бе, мой човек. За петарка ще те закарам и до Бусманци — подхилкна се превозвачът. Ми да, да бутне петарка,

интелигентът му с интелигент. Да даде приноса си за благосъстоянието на работническата класа.

„Я виж ти, може да идем и до бостана с дините^[24], но аз никога не съм ходил толкова далече“ — подсмихна се незлобливо Божо.

— Можеше да не му даваш толкова — каза Поля, когато слязоха пред тях.

— Искях да стигнем по-бързо до вас — каза той и я хвана през кръста.

Качиха се по стълбите и влязоха в жилището ѝ. Беше стара кооперация, строена солидно, с тухлени стени и здрава дограма. В антрето се усещаха миризмите на три поколения, към които се добавяше и ароматът на току-що изпрани дрехи. Божидар я прегърна в коридора и я целуна. Тя го отблъсна леко.

— Искаш ли да направя чай? Имам истински „Липтън“. Ти обичаше.

Напразно се съпротивляваше. Спомените подскачаха като малки снежни топки по стръмен склон и тя вече предчувстваше лавината, която щеше да последва.

— Добре — каза той и я погали. — А коняк имаш ли?

— Имам. Да не си започнал да пиеш?

— Не. Обаче сега ми се пие.

Влязоха в кухнята. Божидар си помисли, че е малка и приветлива. Любовниците му винаги успяваха да създадат такъв уют в кухнята. Уж нищо особено — секашета, хладилник „Мраз“, печка „Мечта“ и обикновени бледорозови пердета. А пък — на, беше хубаво. Божидар се огледа, сякаш за да констатира дали всичко е съгласно традицията. Да, беше уютно, а на масичката стоеше симпатична чашка за кафе и „Луда вода“ на Христо Калчев.

— Хъ — каза той и взе книгата. — Харесва ли ти?

— Да. Ти чел ли си я?

— Дори си я препрочитам. В нея има нещо от нашите съдби. Само че не е достатъчно истинска. Авторът е икономисал по-голямата част от правдата.

— Защо? Аз си мисля, че хайлайфът е точно такъв — каза тя, докато приготвяше запарка в малка каничка.

— Не, Поля. Там всичко се случва, сякаш социализмът не съществува. Дори самата дума не се споменава нито веднъж.

— Може би го е направил нарочно.

— Ами да, защото не му е стискало да напише истината.

— Тогава е нямало да я издадат.

— Дори и така да е. „Архипелаг ГУЛАГ“ излезе след толкова години и не в Русия, но в нея Солженицин е написал маса истини за болшевишкия кошмар. А тук действието се развива уж в България, но никой не строи комунизма. В книгата му дори думата социализъм не се споменава. И героите живеят съвсем обикновен живот в някаква държава, дето си прилича с нашата само географски. Може и да кроят интриги, да изневеряват, да извършват подлости, но това си е в реда на нещата навсякъде по света.

— А не е ли така? Понякога и аз съм си мислела, че животът ми е... съвсем обикновен.

— Поля, като махнеш тъпия соц, това, което остава, може би ще е обикновен живот. Само че колко е той? — Божидар замълча за момент. — Представи си, че изчезнат вбесяващите ни безкрайни опашки и вече не ни липсва всичко най-необходимо. Да допуснем, че ги няма и принудителните бригади, и ленинските съботници, а също, че вече не сме закрепостени с разни унизителни жителства и разпределения. Представи си, най-накрая, че е премахната цензурата и повече не се страхуваме от доносници. Това не е възможно, но ти все пак си го представи. Тогава онова, което ще остане, може би ще е обикновения живот. И кво ще правим с него? Аз например съм свикнал като Пеньо Пенев — партията да ме води за ръка през... — той направи поетично движение — мътните блатата на буржоазните съблазни. Иначе ще им се поддам безволево и... сега ще стане. А сега ще трябва сам да си решавам проблемите. Край. Загубен съм. Хъ. Обикновен живот. Че те неговите герои не помогнаха нито веднъж на трудещите се селяндури да си съберат замръзналото цвекло през януари из снега по блоковете. И на опашка за кайма или за салам камчия не се наредиха. Какво говоря, бе те даже на една първوماйска манифестация не отидоха, макар и без желание.

Павлина се засмя.

— И ти като студент не ходеше.

— В книгата не се разказва за мен.

Тя пак се разсмя.

— Нищо не ми каза за себе си — тя постави две чаши на масата и сипа уханен цейлонски чай.

— Нали слушаше, като разказвах на англичаните?

— Не се измъквай.

— Това е бе, Поля. Бях в Атомната, но вече избягах оттам, а сега съм в друго тъпо соцпредприятие.

— Защо избяга? Заради радиацията ли?

— Не. Не е заради „атомния въздух“, дет’ вика тъщата. Но факт е, че избягах. Обаче то бягството си ми е основно амплоа откакто се помня. На теб ли да го обяснявам. Е, сега имам някакво по-сериозно занимание, дето ще поизмие срама, ама какво да те занимавам...

— Нищо, занимай ме — каза тя, седна до него и пооправи ненужно с приятен жест косата си.

— Наскоро направих анализ на аварията в централата — започна той уж без желание. — Правих го с разни компютри, според както казва науката. Скъсах си задника от бачкане, но накрая се получи. Разни таблички, цветни диаграмки, прогнозирани трендове... Въобще, много красиво. Само че резултатите развалят цялото хубаво впечатление.

— Някаква опасност ли има?

— Не, бе. Най-много да гръмнем.

— Шегуваш ли се?

— Не. Ние така караме централата, че аз, преди да напусна, се чувствах на БЩУ-то като в пушкаджийница. Дай, вика, да постреляме с ВВР 440^[25] по капиталистите.

— А ръководството на централата знае ли?

— Знае, ами, нали им дадох сигнална бройка. С автограф.

— И какво? — засмя се Павлина.

— Нищо. Даже едно скромно официално аутодафенце не ми устроиша.

Павлина пак се засмя.

— Защо не занесеш работата си по-нагоре?

— А, аз вече я носих на Черни връх след едно запиване на Копитото. Къде по-високо да я занеса — захили се Божо. — Кой ще ми помогне бе, Поля? Нали съм ти казвал. В нашия род има лежали в лагери, има съдени от народния съд... Имаме и две известни пияндета. Ама на, нямам ни един брат’чед от ЦК.

— Аз имам. Вуйчо ми Ленко — тя се усмихна — стана началник-отдел в ЦК, малко след като се... — тя не посмя да каже „разделихме“.

— Това да не е оня неизвестен благодетел, дето едно време ти издейства удължената сесия?

— Да.

— Ами хайде да отиваме при него тогава — каза Божо и се засмя: — И аз се чудя как си останала в София.

Павлина се усмихна. Същият си беше. Същият, от спомените. Знаеше, че винаги е била готова да направи всичко за него.

— Разработката в теб ли е?

— Имам едно резюме. Тъкмо да не го отегчаваме — подхилкна се Божо.

— Сега ще му се обадя.

Тя излезе и Божидар чу как говореше от телефона в хола.

— Утре към десет можем да отидем у тях — каза Павлина от вратата.

— Направо оттук ще тръгнем — каза Божидар и тя се засмя.

— Нищо не каза за семейството си.

— Това, което не знаеш, е, че имам три деца — две момчета и едно момиче.

— Толкова много — каза тя и Божидар видя как уж се засмя, а лицето ѝ помръкна.

— Страхувах се, че ако са по-малко, може да не успея да издържа в семейната клетка — неочаквано призна той, уж на шега.

— Значи не си щастлив?

Божидар замълча, после каза:

— Хайде да минем при коняка.

— Добре. Само изчакай да прибера прането от столовете. Внесох го сутринта да съхне и да не се мърси от пушеците.

— Аз ще ти помагам — каза Божо и влезе заедно с нея в хола. Беше просторен и топъл, а мебелите бяха изненадващо стилни. Павлина притеснено заприбира дрехите, докато Божидар се стараеше да ѝ подава предимно долното бельо.

— Ето ти едни бели гащички — подаде ѝ ги той и тя ги дръпна от ръката му. — Ох, че са хубавки. Защо се притесняваш? Нали знаеш колко пъти съм ги виждал... Ето ти и сутиенчето. И то е много хубавко

— заприказва той и когато Павлина посегна да го вземе, хвана ръката ѝ.

„Господи, защо правя всичко това?“ — помисли Божо и я придърпа към себе си.

— Недей — каза тя, но той загаси лампата и я отведе до дивана.

Седнаха и Поля го остави да я целува и да я съблича, като се съпротивляваше слабо. Когато я повдигна на ръце гола, за да я сложи на леглото, видя, че погледна към протезите ѝ. Още когато за пръв път ги сложи, си беше помислила, че вече е грозна и никога няма да се съблече пред някого, а камо ли пред него.

— Искаш ли да ги сваля? — прошепна тя и в гласа ѝ имаше такова стеснение, сякаш го питаше дали да се съблече пред тълпа непознати в някой нощен локал с лошо име.

— Не ги сваляй — каза той и се настани между краката ѝ.

— Пази ме.

* * *

— Ти си все така сладка — прошепна той на ухото ѝ със стиснати зъби след десетина минути, когато лежаха уморени един до друг.

— Бях забравила колко е хубаво.

— И аз.

— Мислех си, че съм те преболедувала. А сега какво ще правим?

— Ще се радваме на живота. Това малко ли е?

Тя не отговори. Помълчаха в мрака. Сякаш в стаята бяха двама непознати, край тях течеше нощта, а с нея нещо с отдавна забравено име отлиташе като тих, неуловим полъх, като безмълвен вик от ням филм, като сняг, падащ покрай протегнатата ръка в тъмнината.

— Защо ме остави тогава?

Защо? Колко пъти беше осъмвал с тоя въпрос. В началото, когато се чудеше защо не я сънува, после, когато споменът за нея стана като някоя от многото избледнели снимки в стар албум, и накрая, когато всичко се беше случило сякаш в някой друг живот (негов ли?), той намираще един спасителен бряг: „Защото така трябваше да постъпи.“ И сега, когато отново беше до него, когато чуваше дишането ѝ и

усещаше топлината на тялото ѝ, съмнението, че през цялото време се е самозалъгвал, го прониза като зимен вятър.

Той въздъхна.

— Не зная.

— Това ли е отговорът ти след толкова години? Само това ли можеш да кажеш?

Божидар отново въздъхна.

— Ти казваше, че ме обичаш — каза тихо тя.

— Да — каза той и стана.

Облякоха се мълчаливо в тъмнината.

— Аз ще тръгвам.

Тя не му отговори. Дори не се опита да го спре.

— До утре — каза той от вратата.

— До утре — отвърна тя от далечния край на коридора.

Когато излезе, беше полунощ. По пътя тук-там имаше купчини сняг, покрити с прах, пепел и боклуци. Той се приближи до една и я разрови с обувка. Отвътре се показва бял сняг, който заискри от светлината на лампите.

„Също като моята душа — подсмихна се Божо. — Отвън покрита с битови мръсотии, но вътре все още бяла и чиста.“

Тръгна нагоре по булеварда. Беше студено и той вдигна яката на палтото си. В една такава зимна нощ я изпращаше до тях. Тогава я беше я попитал как са ѝ казвали галено в семейството ѝ. „Поля, от Полина. Но отдавна никой не ме е наричал така“ — беше му отвърнала тя. „Поля“ — засмя се тогава той и почувства топлината ѝ, когато тя се притисна в него.

„Тогава се радваше, когато я наричах галено. А сега сигурно дори срещата ни я измъчва. Защо постъпвам така? Кой ме кара да причинявам болка на околните и на себе си? — помисли с горчивина Божидар. — Защо се самозалъгвам и лъжа другите? Защо, по дяволите, поемам отговорности, които не мога да понеса? Кой ме научи така да си кривя душата, кой? Не може да е тоя проклет социализъм — нали бях запусил у нас всички дупки, от които може да се промъкне? Нали гледаме само студио «Х» и не получаваме вестници? Нали чета други, «неправилни» книги? Чакай, чакай... А онези, «правилните», от тъпото училище? Той Густав Льобон^[26] хубаво е го е казал, човекът. Точно образованието ни превръща в последователи... абе какви

последователи, направо в зомбита от тоя кошмарен съспенс. А аз за проклетия помня. Колко стихове само помня наизуст оттогава. Ето къде се е спотайвал врагът. Ето кой ме е карал да постъпвам като хората, които мразя — откри най-после Божо. — Ами смрадта от «Работническо дело»? Нищо, че не го чета. Стига само това, че го има по будките. И така заразата направо струи от него. И като мина покрай тях, вирусчето, а? Хоп — и право в душичката на инджинер Къбоков. Ами да. Как не съм се сетил досега? Онова тъпо учение си е точно вирус. Просто Мордохай е променил хромозомите на морала. Ония дето ни казват да не лъжесвидетелстваме, да не крадем и да не убиваме. Без значение при какви обстоятелства и кого точно. Но Морди е зачеркнал безусловните Божии закони. Заменил ги е с призоваващите към насилие и жестокост тъпи пролетарски лозунги. И ги е обявил за най-човеколюбивите. Що не? За масите хуманизмът е ренесансово явление с отвлечено и определено натоварващо съдържание. Как да го приложиш например към тия изедници началниците? Ами към комшиите? Към тях е въобще неприложим. Докато в марксистките аксиоми на злото има маса допадащи на народната душа уговорки: Можеш да крадеш, щом експроприираш омразните буржоа. Можеш да убиваш наред, щом това са врагове на революшъна. Не се бой: партията ще ти даде индулгенции. Така пътят пред теб най-после е открит. Можеш да утрепеш омразния си богат съсед. Щом е капиталист или кулак, значи е враг. Тогава може да си присвоиш и парите, и имотите му. Нали ще е за народното добро. А ти нали си точно от него, от народа. Всичко се нарежда. Светлото бъдеще е вече пред теб. Само че то нямало нито врагомери, нито уреди за нивото на буржоазност — подхилкна се той. — Тогава? Хъ. Тогава някой ще започне да посочва на кои къщи да се надраскат кръстчета за плякосване и кого да сложиш в списъците за следващите разстрели. И кой ще е тоя някой? Как кой? Най-личният от вождовете. Оня, на когото всички вярват и се подчиняват. Трябва просто да го следваш. Само че има проблем: В един незнаен момент и ти може да се окажеш в списъците. Да. Изглежда вроденият ни оптимизъм и наследствената алчност обикновено побеждават страха да не ни изправят до стената. Това сигурно е механизмът, с който тия проклетници са превърнали една огромна маса хора в неудържим кръвожаден Голем. Какво е по-фатално от това да ти промиват мозъка с безчовечните марксистки

аксиоми? Колко време и аз като останалите съм гълтал тея гадости. Кой знае в какво съм се превърнал.“

Божидар въздъхна.

„Ама аз май пак търся дупка в оградата да се измъкна. Не е така. Онова не беше бягство. Трябваше да избирам — този дълг или онзи. Да остана с Павлина в нейната безпомощност или да изпълня дадената дума на... един умиращ приятел. Голям избор, не ще и дума. А сега? Сега не се ли опитвам да избягам? Да, пак ще трябва да вземам поредното половинчато решение. За да мога и занапред да живея така, както досега: през повечето време с угризенията си. Да можеше Господ да се смили и да ме избави. Но то всичко е само временно. Все някак ще изтрая.“

Вървя дълго до хотела, потънал в съмнения, горчиви спомени и безполезни опити да се оправдае.

* * *

Сутринта Божидар отиде пеша до Павлина. Хилавото зимно слънце се мъчеше да пробие облаците, но на него му се стори добър знак.

— Здравей — каза тя от прага. — Нали не ми се сърдиш за снощи?

Вместо отговор Божидар я целуна.

— Да тръгваме, че току-виж сме се забавили тук. Ще пропуснем срещата. И не само нея — каза той и Поля се засмя сякаш щастливо.

Докато вървяха, Божидар почти не забелязваше откъде минават. Затова пък, щом стигнаха, веднага позна блока — с цветя по балконите и гълъби на покрива, както е описано май в някакъв наръчник по продажби на недвижими имоти. Е, гълъби на покрива нямаше — сигурно за да не оцапат пейзажа, а и цветя не се виждаха. Но по някакъв неясен, но категоричен начин се различаваше от останалите грозни, сиви и олющени термитници. И от пръв поглед беше ясно: тъкмо в тоя блок и никъде другаде трябва да живее един началник-отдел в ЦК. Отвори им домакията.

— О, Поленце, влизайте, влизайте.

„Ха, тук дори херолди с медни тръби нямат. Но все пак всичко е толкова вчепетливо. Гледай ти, какви работи може да построи човек с труда си“ — помисли с пролетарско-интелигентска злъч Божо, докато вървяха към някаква врата в далечината.

— Заповядайте в тая гостна — каза премерено гостоприемно вуйната, като едновременно подчерта колко много гости има още, и Божо промърмори наум „Виж я ти, селянката“.

В стаята ги очакваха вуйчата и още един гостенин.

— Карастоянов, приятно ми е — запозна се домакинят. — А с доц. Казначеев разбрах, че се познавате — добави той.

„Хей-й, кога успяха, бе! Как пък баш той е тук? Тц, тц, тц“ — помисли си Божида, докато подаваше ръка на бившия си преподавател, и веднага след това за кой ли път го жегна съвсем ясното предчувствие, че не може да победи тая многоглава ламя — Системата.

— Здравей, Божида — забрави да поздрави най-напред дамата Казначеев. — Не сме се виждали с теб от... оная случка — избягна той да употреби думата „авария“.

— Сядайте, сядайте — подкани ги вуйната. — Пък аз ще донеса кейкса. За вас го направих сутринта. Нали не сте закусвали?

Божида си помисли, че по щеше да отива, ако беше приготвила за случая една хубава мазна месеница, отговори „Да“ на двамата и дискретно се огледа. Наоколо имаше само вносни мебели, филипси и аегета, а на него изведнъж му се прииска да попита вуйчата дали не свири на гайда. От къде на къде?

— Е, казвайте какъв е проблемът — без предисловия премина на темата домакинят.

— Нека Божида да ти обясни — каза Павлина и инж. Къбоков обясни.

— Какво точно искаш? — запита изненадващо вуйчата след експозето.

— Ами — каза Божо, разстроен, че и на такъв виден другар трябва да обяснява по два пъти — искам този анализ да влезе в работа. Ако вярваме на прогнозите, в момента централата въобще не е спокойно място. Интересно защо все още не е гръмнала. Според мен има Божия намеса. Но ако не искаме да се осланяме само на него, ще е необходимо да се вземат мерки. На първо място трябва да се преразгледат концепциите за надеждност. Сега някой е измислил да се

следи само отношението на броя аварии към наличната мощност: понеже този брой нараства по-бавно от мощността и тя е в знаменател, като цяло това отношение намалява^[28]. Доста утешително е: когато мощността стане безкрайно голяма, аварийността може да стане равна на нула. Дори и да гръмнем, няма страшно, промяната на този коефициент ще е съвсем минимална: в края на краищата броят аварии се е увеличил с някаква си незначителна единица при една огромна мощност... Въобще, пълни глупости. Могат да се следят много повече важни параметри. Аз съм намерил още поне трийсетина. Както ви казах, компютърът изплю прогнозите им за следващите две години. И те хич не са розови... Затова е необходимо веднага да се спре с безогледното нарушаване на правилници и инструкции. Необходимо е да се следят параметрите на оборудването, от чието дефектиране най-често тръгват определени аварии. Да се ремонтира или подменя то, когато тези параметри станат близки до критичните, както и да се търсят варианти за повишаване на надеждността му. Освен това предлагам да се смени системата за подготовка на оперативния персонал. Защото сега ние използваме реактора като помагало при обучението. При тежкостта, дето го има в централата, обучаващите се са обикновено повече от титулярния състав. А пък, нали знаете, те са като децата. Тук забравили някой вентил отворен, там се заплеснали — нещо им станало интересно, натиснали погрешка някое копче и... съборяваме блока. А тогава влизаме в разни режими с висок риск. Тъй че, ако не искаме на реактора скоро да му се олющи боята, вместо него ще трябва други помощни пособия. Значи — учебен център, тренажор, нови методики... Има и още препоръки. Въобще, искаме резултатите да се използват, вместо да лежат в разни чекмеджета. В общи линии, това са ми желанията.

Карастоянов изглежда Божидар с едва прикрито раздражение.

— Виж, аз разбирам сериозността на резултатите ти. В момента те питам какво искаш за теб — повтори той. — Например тази разработка може да стане кандидатска дисертация. Може да ти издайстваме една по-дълга специализация на запад. Може да се говори и за някакъв доста приличен хонорар.

„А, това ли било? — помисли Божидар и се изуми от лекотата, с която Карастоянов заби жалоните за пазарлъка. Ето че се сблъска с действащ вариант на изобретената от самия него машина за оценяване.

Ей сега щяха да изплюят картончето му с цената. На Божо му се струваше, че резултатите му са от съдбоносно значение за българското човечество, а тук какво? Предлагат му дисертации на лизинг и хонорари под най-разнообразна форма. Нещо като малка торбичка със социалистически сребърници. За какво да му плащат, ако не за да скрият подло Анализа и бликащата отвсякъде от него гениалност и да разбият мечтите му за слава. А тя неминуемо ще го очаква, ако централата гръмне, а той прозорливо е предсказал събитието. Както Волф Месинг е предрекъл нещо подобно на другаря Сталин и до края на живота си не е утрепан, а си живее, обкръжен от славата на почетен оракул в сравнително не много гъста сянка. Да, трябваше да им покаже, че не може да бъде купен. Не и толкова лесно. — Не — каза гордо той. — Такива неща не ми трябва.

„Дано тоя хапльо не е бъдещият ми зет“ — помисли с досада Карастоянов. — Добре, предай разработката си в кабинета на министъра, пък ще видим какво може да се направи — оповести той на просителя и на публиката решението на частта от партията и правителството, които бяха в неговия ресор. Не удари с чукчето, въпреки че, честно казано, му се искаше да го направи. С някое поголемичко. И върху по-различна подложка.

Божидар попита кога може да се очаква резултат, Карастоянов му каза „Е, няма да е много бързо“ и после преминаха на други теми. Домакинът разправи два-три вица за Брежнев от оборотния фонд на началник-отделите в ЦК, Казначеев се похвали с професурата си, изядоха кейкса, похвалиха го и Божидар и Павлина си тръгнаха. Те не чуха краткия разговор, след като излязоха.

— Какво мислиш за разработката? — попита Карастоянов госта си.

Казначеев се беше уплашил не на шега и аха да каже, че резултатите са много обезпокоителни и трябва да се организира незабавна проверка, но вместо това благоразумно, проникателно и направо с научно пророческа прозорливост каза:

— Абе темата е малко по-особена, но при разумен подход може да излезе една кандидатска дисертация. Ако се тръгне в правилната посока, може да прерасне и в докторска.

Врелият и кипял в научните работи доцент знаеше, че щом разработката ще става кандидатска, ще бъде поогладена — във

фактическия материал и най-вече в изводите. По-нататък щеше вече да е лесно. Той с удоволствие можеше да стане научен ръководител на своя немирнен възпитаник. Успехите щяха да дойдат сами. Трябваше само да се върви натам, накъдето сочат крайпътните указатели за към светлото бъдеще.

— Да, ама нали го чу? Не иска. Запънал се е като магаре на мост. Няма си и представа в каква игра се забърква.

К.ф.н. доц. Казначеев си помисли, че надеждността на Атомната не е игра, но тутакси отхвърли тоя еретичен опит за мислена подкрепа на Божидар. Иначе можеше да си остане професор само в адреса на писмата от чужбина. Онези колеги бяха много учтиви и винаги добавяха към името му едно „проф.“, придружено често и от онова, изразително като „до“-то във финалния акорд на Пета^[29], „д-р“. Да. Професор доктор. Беше... беше толкова естествено.

Казначеев постоя още малко, унесен в беззвучни симфонично обогрени мечти. После изведнъж се разбърза да се прибира. Дългата му практика на... може да се каже общуване с големи началства го беше научила да отгатва безпогрешно кога е време да си ходи.

* * *

Карастоянов се обади на министъра малко след като гостите си тръгнаха.

— Здравей, Никола, как си? — попита той с приятелски началнически обертонове.

— Нали помниш как казваше Брадата^[31]? Средно: между зле и много зле.

— При теб ще дойде един анализ — подмина шегата му Карастоянов. — Правил го е някакъв инженер от Атомната. Запознат ли си със случая?

— Отчасти.

— Добре. Като имам свободно време, ще си поговорим по темата.

— Дадено — каза сговорчиво министърът. Паролата за протакане беше от ясна по-ясна. Пък и хубаво беше докладът да отлежи.

— Как е семейството?

Министърът отговори, побъбриха още малко и си пожелаха бодро „Всичко хубаво“.

След разговора Карастоянов постоя загледал сякаш в някаква видна само за началник-отделите на ЦК точка от неясното бъдеще и после отиде в стаята с кейкса. Харесал му беше.

Пък можеше да хапне и малко супичка.

Честно казано, въобще не му се мислеше за никакви си анализи. Имаше по-важни неща от това да чакат Атомната да гръмне. Не можеше да гръмне съветска технология, това беше аксиома. Абе, случваше се понякога, но то това бяха изключения. И в други области на народното стопанство. Тъй че, нямаше смисъл да участва в напразни нощни бдения.

Друго можеше да гръмне, друго. Непобедимият съветски строй май се готвеше да експлодира. Те това щеше да е вече як фойерверк. Те това щеше да е запомняща се илюминация. Даже незапомнена.

Но партията вземаше текущи мерки, за да се овладее процеса. Виж в тези мероприятия Карастоянов обезателно трябваше да участва.

Вчера го беше извикал у тях — той поклати многозначително глава — Огнян Дойнов. Познаваха се още от студентските години, говореха си на малки имена и отношенията им бяха доста позадушевени от приетите по ранг и служба. Напоследък чувствителният нос на Карастоянов долавяше нещо гнило около другаря Дойнов. Затова беше почнал да сондира почвата около неговия най-върл враг. Знаеше той за вековната война между могъщите боляри в царството. И понеже имаше опасност да изгори покрай патрона си, беше почнал да търси начини да се прехвърли на другия кораб. Да, ама и членовете на политбюро имаха чувствителни носове и затова беше притеснен. Едва ли щяха да му простят измяната и можеше да се сбогува с поста си. Започнаха нормално — поразговориха за това, за онова, пиха по едно черно „Джони“ и тогава Огнян каза „Дай да се поразходим малко. Задушно е, а пък климатикът ми е повреден“ — вика. Като се поотдалечиха от дефектиралото оборудване, той го беше посочил с пръст и беше казал „С теб се знаем още от МЕИ-то. Наясно си, че ти имам доверие. Затова ще ти споделя, нещо много важно. Много признаци говорят, че се задават радикални промени. Очаква се голямо раздвижване на икономическия фронт. В една от възможностите, чисто теоретично — натърти той двусмислено — в България ще се върнат от

чужбина милиони долари.“ „Откъде ще дойдат?“ — не се сдържа Карастоянов. „От нашите фирми там“ — отговори му Огнян и го погледна малко особено. „Ако това се случи, ще се наложи с тяхна помощ да строим новия живот“ — беше се позасмял той. „Как мислиш, че ще стане това?“ — попита по-глупаво, отколкото искаше н-к отдела в ЦК. „Ами като при капитализма. Ще купуваме, ще продаваме — каквото там имаме на тезгяха. Знаеш, че сме добри в това.“ Така се беше изразил. Ленко^[35] и сам се беше досетил за някои предстоящи събития, но това, което чу, надминаваше доста очакванията му за всичките му там гласности и перестройки. Ако отречената и обявена за умираща система се завърнеше, както пишеше в учебника по политикономия, всичко щеше да стане частна собственост. И на кого щеше да е тя? На онези, които успеят да я придобият. А както му беше добре известно, в оня експлоататорски начин на мислене, първото условие да спечелиш беше да купиш евтино. Най-добре направо без пари. После продаваш скъпо, пак купуваш евтино и... така. С две думи, предстоеше разграбване на татковината. За това и той се досещаше смътно, но сега казаното звучеше вече като предложение. Защото като се върнат тия пари, някой щеше да се разпорежда с тях, нали? „Защо да не съм в един от центровете, където ще се разпределят? Например петдесетина милиона“ — заплю си Ленко и усети как краката му омекват. — „Що пък да не са и сто? Майко мила, сто милиона.“ „Помисли си по тия въпроси — сепна го Огнян. — И внимавай, че хората на Луканов непрекъснато слухтят, нали ти е ясно?“ Ясно му беше на началник-отдела на ЦК кой кой е и най-вече с кого е. Ако неподходящи хора дочуеха за тая завера, като нищо можеше да го изправят и пред някое неприятно зеещо дуло. Но петдесет-сто милиона... Хъ. И то истински зелени гущери, а не някакви си пикливи левове. Десет процента от тях да бъдат за него, и щеше да е почти мултмилионер. И после като се развъртеше...

Ето това беше тема за размисъл. Ето това можеше да запълни с нов смисъл годините, които му оставаха до пенсия. Но можеше и да не чака далечното бъдеще. Имаше и възможност да изтъргува в момента съпричастността си към тая съблазнителна НЕП^[36]. Андрей можеше да му даде и повече, ако му помогне да провали плановете на врага. Мултмилионер. Как звучеше само, а?

Карастоянов се усмихна на мислите си и извика на жена си:

— Ленче, донеси малко супичка.

Желанието му да си хапне сякаш беше се поразминало, но не биваше да изпуска нещо толкова вкусно. Пък и французите нали бяха казали, че апетитът идва с яденето. Не можеше да си спомни как беше точно изразът на френски^[37], но на български нали го знаеше. В края на краищата, голямото ядене предстоеше точно на познатата му нашенска софра.

* * *

Членът на политбюро Огнян Дойнов влезе замислен в кабинета си. Той се приближи до бюрото, отвори лявото чекмедже и взе един лист с написани десетина инициали. Извади химикалката си и сложи една лястовичка на последното име. „От ясно по-ясно е, че и този приятел вече е в лагера на врага“ — въздъхна другарят Дойнов, извади от капиталистическото пакетче „Кент“ на масата една цигара и замислено я завъртя с пръсти. Така си беше. И последният от онези, които му се искаше да нарича приятели, го беше изоставил. Иначе нямаше да се прави, че не знае за предстоящите събития. Беше началник-отдел в ЦК и отлично знаеше за задграничните фирми. Нямаше как да не знае и за желанията на Първия да пренесе на наша почва нещо от решаваща важност, но не социализма на бай Благоев, а конкуренцията на чичо Сам. За да дойде тя, трябваше да има пазар с независими частници. Капиталисти. Ако не беше пълен глупак, Ленко нямаше и как да не се сети по какъв начин може да се получи тая благодатна за стопанския живот в държавата среда. И само в един случай щеше да се опита да прикрие мислите си, дори с риск да изглежда глупав: ако не искаше да излезе, че знае. Защо? За да не се разконспирира връзката му с друг център на едно бъдещо преразпределение. С кого друг, ако не с кандидат-члена на ЦК Андрей Луканов.

Бай Огнян, както му казваха по-младите, щракна запалката и поднесе листа на пламъка. Поддържа го, докато се поразгори и си запали с него цигарата. После го пусна в пепелника, изпусна облак дим като ранен дракон и въздъхна.

Кръгът около него се затваряше и той знаеше причината. Беше настъпил сериозно баба Меца по болния идеологически крак. Михаил Сергеевич не можеше да позволи верният сателит да премине на германска, австрийска или дявол знае каква орбита. За американска да не говорим. „Не бива да се предавам. Не всичко е загубено. Обаче ми е трудно да разчитам тия управленски пъзели. Така е, аз съм технократ, а не въжеиграч“ — помисли той с омерзение, отвори лявото чекмедже, порови малко и извади една снимка. Бяха двамата с Андрей. Току-що му беше разказал как са прецакали едни австрийци с доста солени изрази и той се беше захилил с крокодилска усмивка. „И двамата приличаме на печени в делата административни алигатори. Само че аз изглеждам като крокодила Гена — добродушен и малко глуповат, а той се е засмял като господаря на блатото. Абе на шаран приличам, не на крокодил. А Господарят знае, че това тревопасно е вече в устата му. Въпросът е само кога ще го глътне.“

Другарят Бай Огнян Дойнов отново въздъхна, понечи да прибере снимката, но я остави на масата, сякаш да му напомни да я рамкира и се запъти към хола — да се подкрепи с глътка ямайски ром. Задаваха се схватки в типичен пиратски стил, а ромът беше точно по темата.

* * *

Следващата седмица започна лошо. Японците бяха върнали доставка от двайсет тона октанойл и през целия понеделник тече безкрайна оперативка, този път без уискита и коняци. Божидар предполагаше отдавна, че са побългарили щама, но имаше още нещо съмнително в цялата работа: никой не го беше виждал. Затова още в началото, докато се разправяха за качеството на добавката, Божидар запитва невинно „Абе, къде е тоя щам, бе?“ А Масалджиев му отговори „Как къде е — в хладилника е“, и оперативката се разхили, защото всички знаеха какво има там. Покрай избора на виното за хранителна среда за щама шефът им беше набарал вина от избата в Оряховица, предназначени за руските другари *най-най-горе*. Навремето помещението, в което отлежавали бутилките се наводнило и те се изпонамокрили. Вече категорично не ставали за толкова високопоставени другари, а да се бракуват съвсем пък не вървяло.

Затова ги бутнали в най-далечното мазе, и в суматохата на текущите планове съвсем забравили за тях. През годините някои бяха безнадеждно изветрели, но повечето бяха остарели красиво, и за радост на състава хладилникът беше фрашкан с носещи духа на култа към личността колекционни вина с окачени с връвчици, събуждащи пиянски мечти, пожълтели ръчно надписани етикети.

Цяла сутрин Божидар слуша дебатите, като се упражняваше да се прозява със затворена уста. Към обяд оперативката се разпадна от само себе си и останаха четирима: Божидар, Масалджиев, Радомир и заместник-директорът Мирослав Анев. Едва тогава Масалджиев им съобщи, че джапанката си е заминал още в събота. Но не им каза каква е причината за връщането на доставката.

Божидар си тръгна към осем заедно с Мирослав. Тоя тъмнокос млад мъж с тъмни очи и изражение на добродушно настроен английски булдог беше единственият истински специалист по биотехнологиите в „Биоинвест“, а и май единственият му приятел в тая измислена фирма.

— Масалджиев съвсем се оля — каза той, като тръгнаха по улицата. — Знаеш ли защо ни връщат пратката японците?

— И аз това се питам — каза Божидар. — Защо?

— Защото сме им пратили чиста газчица — отговори Мирослав.

Всички знаеха, че добавката е биотехнологичен продукт, разтворен в керосин. Но вместо нея бяха пратили само разтворителя — най-обикновена газ, каквато се продава във всеки железарски магазин. Беше си яка далавера: на пазара литровата бутилка керосин струваше петдесет стотинки, а „добавката“, която се получаваше чрез просто разфасоване на газта в шишета от алуминиево фолио, се продаваше по петдесет лева за литър. Само че при джапанките нашите соцномера^[38] не минават.

— Някой нарочно ли го е направил? — попита слисано Божидар.

— Не-е. Пратили сме им това, което сме произвели.

— Как така? А биотехнологиите? Ами щамът?

— Масалджиев нали ти каза къде се пази?

— Значи няма, така ли?

— Няма, разбира се.

— Излиза, че секретният ни щам е една дебела нашенска лъжа?

— Така излиза.

— А с „Биоинвест“ какво ще стане?

— Най-вероятно ще ни закрият. Досега ни финансираха главно заради локумите, че ще продаваме биотехнологии срещу валута. Сега и на слепия вече е ясно, че това няма да го бъде. Във всеки случай ще е хубаво овреме да си потърсим друга работа.

— Тогава гениалният ми проект за използване на змеевските боклуци ще загине, така ли? Жалко. Ако бяхме поровичкали там, можехме да открием суровини за маса отпадъчни технологии.

Мирослав се подхилкна.

— Ами твоята идея за шампанизиран айран? — продължи Божо.
— И тя ли ще пропадне? Аз даже мислех, че ако се насочим към армеевата чорба, ще има по-голям пазар.

Приятелят му се засмя с глас.

— Колко време имаме, докато реферът свири край на мача? — попита след пауза Божида.

— Може би няколко месеца, а пък може и по-малко. Не знам. Всичко зависи от това колко ще се вкиснат другарите от окръжния комитет.

— Май здравата сме загазили.

— За някои хора ще има сериозни последствия, бъди сигурен.

— Ти в това число ли си?

— Знаеш, че не съм от неговия отбор.

— Ами аз?

— Ти нямаш нищо общо с производството.

— Но съм от близкия кръг на Масалджиев. Дет' се вика, негов човек.

— Най-много да те накарат да си платиш ремонта на жилището — засмя се Мирослав.

— Кога ли ми е вървяло — направи опит да се засмее Божо.

— Няма да е лошо да го направиш, преди да са ти го поискали.

— Нещо като внезапен порив на честност — изсмя се Божо. — Аз и без друго съм длъжник на обществото. Вчера пресметнах, че му дължа около пет франка и десет копейки.

— Как ги изчисли? — подсмихна се Миро.

— Навремето три месеца пътувах гратис с трамвая, като мошеничех с класьор с използвани билети. Вместо да си взема студентска карта. Тя струваше толкова.

— Пари ли нямаше?

— Имах. Но го направих го от омраза към обществения строй.

— Ти си неблагодарник. Тоя строй те е изучил, дал ти е работа, пък и тоя апартамент, в който ще живееш, пак е от него. А ти го ругаеш.

— Тъй ли? Значи той ме е изучил, че и жилището ми бил направил. А парите откъде ги е взел? Да не би да са от партийния членски внос? Прибирал ми ги е от заплата през годините. Иначе тя щеше да е поне десет пъти по-голяма. Какво, като ми бил дал там някой лев за Бог да прости. Това даже лихвите на парите, дето ми е забърсал, няма да покрие — озъби се Божо.

— В това, което казваш, има резон. И аз напоследък си мисля такива работи — въздъхна миролюбиво приятелят му.

— Но и ти си прав: май наистина задлъжнях на тъпото ни общество. Не зная как допуснах тоя Анализ, дето го направих, да потъне в чекмеджетата на разни министерски копелдаци. Утре като гръмне тая проклета централа, на моята съвест ще тежи.

— Божо, отдавна искам да те попитам: толкова зле ли са нещата там?

— Ами да, зле са. Да знаеш какви кошмари сънувам — като по разписание, веднъж седмично. Сякаш от някакъв център по водене на душата ми ги пращат. Като в „Замъкът на лорд Валънтайн“^[40]. Толкова безсънни нощи изкарах, за да правя прогнози с наш'то мижаво компютърче, толкова нерви скъсах, а сега всичко съм захвърлил. И само епизодично подпитвам дали случайно някоя важна отрепка не е благоволила да си наплюнчи пръстите и да отгърне поне титулната страница. А часовникът тиктака.

— Нали в централата има хора, които мислят за безопасността.

— Те само сполучливо имитират мислене, Миро. Пък и онова, дето му викат съвест, при тях е атрофирало още докато са били членове на отрядния съвет. Нали знаеш, че това най-вече е нужно, за да станеш шеф: да можеш да имитираш мислене и съвестта ти да е като апендикса — предизвиква ли кризи при натоварване, най-добре е да се ампутира. На другарите я премахват още в пионерската организация. А на онези, дето са най-високо, изглежда липсва по рождение. Те по това сигурно ги избират.

Мирослав го погледна и поклати глава. Божо му беше симпатичен. Може би и за тревогите му имаше основания. Беше го виждал как остава във фирмата през нощите, за да работи с компютъра. Но ни биваше да говори така пред непознати.

— Не се притеснявай, централата няма да гръмне. Руснаците няма да го допуснат. Ти гледай сега тук да се справиш. И внимавай с приказките.

— Няма страшно, аз съм оправен. Инженер съм, нали знаеш — и в тоалетната да ме затворят, от глад няма да умра. Хайде, чао, и благодаря за съветите — махна той с ръка и пресече улицата.

Прибра се вкъщи със свито сърце. Чудеше се как да каже на Радостина.

— Какво се е случило? — запита тя още от вратата.

— Нищо.

— Не е нищо. Изглеждаш някак... посърнал.

— Щях да предлагам да използваме сметищата от региона за производство на квас. Чрез секретни биотехнологии. Обаче сега всичко се разсъхва — засмя се той.

— Кажы какво е станало.

— Май ще закриват „Биоинвест“.

— Защо?

— Ами щото вместо да произвеждаме добавка към горивата, сме разливали чиста газ в алуминиеви шишенца и сме я пробутвали на разни баламурници. През цялото време — каза Божидар и влезе в хола.

— И какво от това? Досега някой оплакал ли се е?

— Джапанките ни връщат двайсет тона. При тях такива номера не минават.

— Нали произвеждахте добавката чрез биотехнология?

— Няма никакви биотехнологии. Старият Фуджимото си загубил времето да изобретява октанойла, но ние сме избрали по-кратък и най-вече особено доходоносен път, като сме съчинили ментанойла.

— Теб това не те засяга пряко, нали? — подмина остроумията му Радостина с чисто прагматичен женски въпрос.

— Разбира се. Като закрият предприятието, ще остана без работа само косвено.

— Искам да кажа, че от теб няма да търсят сметка.

— Може би. Само че като гръмне скандалът и ударят кепенците на „Биоинвест“, кой ще ме вземе на работа? Знаеш миналото ми. И другарите от милицията какво ще кажат? „Ей, това не е ли оня Къбоков, дето... Баща му май беше... нещо от народния, нали? Я виж ти: значи и синчето тръгнало като бащата: да лъготи работниците и селяните. Вярно, те са си за лъгане. Обаче той заблуждава и народната власт. А така не бива.“

— Ще си намериш работа, мили. Не се притеснявай. Пък и известно време можем да караме само с моята заплата.

— Сега какво? Искаш да ме ядосаш ли?

— Не, не се ядосвай — каза тя и Божидар се ядоса.

— Не искам жена ми да ме храни — каза той като обеднял благородник, който ще умре от глад, но ще остане верен на семейната проклетия.

Радостина замълча.

— И ремонтите вкъщи ще ни излязат през носа. Мирослав ми намекна, че ще трябва да ги платим. С по-малко от хилядарка няма да ни се размине.

— Но така пък ще сме по-спокойни.

— А къде ще живеем, ако ни изгонят от апартамента?

— Няма да ни изгонят. Имаме три деца. Нали съм майка героиня. И медал имам.

— Да. Вземи да си го слагаш, когато почнат проверките. Иначе току-виж и ни връчили постановлението за преселване. Тогава ще трябва да се изнесем на палатка на Втория баир. Докато правдата възтържествува — каза Божо и Радостина се засмя.

Поговориха си още и тя успя донякъде да го успокои. Но като си легнаха, Божидар се размисли отново. Въртя се дълго в леглото, но не можа да заспи. По някое време тихичко се измъкна и се залепи на прозореца в кухнята с цигара в ръка. Беше завалял сняг и той загледа в светлината на единствената оцеляла лампа как вятърът гони снежинките между голите клони на дърветата пред блока. И пак си спомни една далечна зима и снега, който беше запрехвърчал весело привечер, а през нощта се беше превърнал във виелица. Вятърът фучеше в комина и под вратите, а майка му гледаше навън в тъмнината и тихичко пееше „Свири нощната фъртуна“. Спомняше си студа, който беше сковал града на сутринта, съборения телеграфен стълб, а също и

пътеката сред преспите, които стигаха до раменете му. И това как нямаха дърва и горяха столовете вкъщи и гумата за подметки от дюкяна на баща му, докато някакъв негов приятел им докара една каручка букови цепеници. Как се бяха радвали тогава на бумтящата печка и как пекоха сланина на жарта. И сякаш бяха щастливи, въпреки че майка му беше болна, а баща му беше беден обушар. Оттогава бяха минали много зими и много пъти беше гледал как снегът вали в светлината на лампите, но си спомняше така отчетливо точно тази. Беше като някакъв завинаги отворен прозорец към времето, когато още не подозираше какво голямо парче от онова огледало се е разбило по тези места, в детските му представи светът му беше приятел и не знаеше, че е син на бивш омразен на народната власт фабрикант.

Искаше му се да се почувства както в онази вечер, но не можеше. Липсваше нещо, но какво? „Сигурно трябва да нямаме дърва! — помисли си той. — Или може би да остана без работа? Не, само не това... И къде ще отида, след като закрият това тъпо предприятие? Къде? В ДЗУ или в «Роботиката» като редови специалист в някой забутан отдел? Където и да ида, все ще трябва да започвам отначало. На стари години... Ами Анализа? Нали трябва да накарам тея тупани най-после да го прочетат. Или поне да разгледат картинките, тъпанари такива. Дано да успея, Господи, дано. Иначе като гръмнем, какво ще правя? Както казваше дядо, ще трябва да си пускам брада, щото няма да мога да се погледна в огледалото като се бръсна. Не, няма да се предам. Няма да ме победят. Обаче ще трябва да измисля нещо, и то по-скоро.“

Но не успя да измисли нищо. Заспа късно и по някое време засънува острова.

Слънцето залязваше, а той беше сам до голямата топола. Водата тихо бълбукаше, а от Копаница долиташе звънът на хлопатари. Не знаеше за какво е дошъл, но чувстваше, че е за нещо много важно. Гледаше как могъщата река тече нагоре към Вратите и слушаше тихите и ясни звуци — като че ли далеч в планината биеше клепалото на някой манастир. Стоеше край брега, сякаш беше последният човек на земята и този залез беше последното, което щеше да види. Тогава изведнъж се досети защо беше точно тук: трябваше да разбере защо си струва да се живее и отнякъде знаеше, че това ще стане, когато заблестят Вратите.

Когато заблестяха, той най-после разбра.

И нали уж вече знаеше, а в просъница пак отново и отново си мислеше защо е всичко това с накъсани, неясни мисли. На разсъмване в съня му го споходиха отдавна забравени кошмари. Когато се събуди на сутринта, не си спомняше нищо.

* * *

По същото време опитният кадровик от секретните служби, зам.-началникът на VI отделение на ДС — Стара Загора, тъмноокият кърдрос красавец и женкар капитан Владимир Пейчев отдавна спеше дълбок и сладък оперативен сън. Денят му беше минал напрегнато. Най-сетне, за пръв път от месеци насам, на фона на скучната позиционна война на „тихия фронт“ се бяха появили признаци за сериозна и жестока схватка. Трябваше да бъде готов за изпитанието и затова той събуди разузнаваческото си чувство и засънува най-важния разговор от работния ден.

— Това е положението — беше казал сутринта началникът им полк. Делиорманов на кратката оперативка, на която ги беше извикал — него и шефа на отделението майор Димитър (Митко) Иванов, когото мнозина, незнайно защо, наричаха зад гърба му Динята.

А положението беше сложно. Някой си инж. Къбоков, за когото капитан Пейчев чуваше за пръв път, беше изнесъл секретна информация от Атомната. И не само това: тоя юнак беше направил някакъв, изглежда доста дразнещ, анализ на аварията в централата. „Хм, кой знае какво е ставало там“ — веднага се досети Пейчев какви могат да бъдат резултатите и защо директорът по режима на АЕЦ-а толкова припира те да им бъдат върнати „в най-кратки срокове“.

— Кой са запознати с разработката на инж. Къбоков? — попита Иванов, извърна глава с характерно движение и пролича, че изпита за миг сложни разузнавачески чувства, а именно, разбра, че неволно се е издал, самоупрекна се и веднага се опита да го прикрие. И в съня на младия разузнавач му стана необикновено ясно: Неясно откъде майорът се беше запознал с тая разработка и знаеше, че не е за пред хората. Иначе щеше да поиска да я види или поне да попита какви са резултатите.

— Вече втора седмица проверяваме — отговори угрижено полковникът. Работата беше дебела. В случаи като този се действаше без официална заповед. Щяха да работят на ръба на закона и както обикновено, повечето време отвъд него. — Имаме данни, че е разнасяна на доста места. Знаем, че е показвана в тяхното министерство, в Комитета по мирно използване^[42] и в още няколко института. И кой знае още къде другаде.

„Може за нея да знаят и по-нагоре“ — прочете Владимир неизказаните мисли на шефа си и го заболя под лъжичката от височината.

— Директорът на Атомната вероятно има доста врагове — каза разсъдливо Иванов.

И сега в тренираното подсъзнание на кап. Пейчев изведнъж проблесна чий троянски кон се явява неговият невзрачен шеф.

— Да — каза полковникът. — Възможно е резултатите от разработката да бъдат използвани срещу ръководството на Атомната. „Той се страхува тая шибана разработка да не бъде използвана срещу нас“ — прозря Владимир и шефът им тутакси потвърди догадката му за главната опасност, изричайки на глас — *впрочем* (!) нещо съвършено рядко — собствените си строго секретни мисли: — Така ние можем да попаднем между два огъня. Затова трябва да работите много внимателно. Има много подводни камъни, а и Масалджиев покровителства този... — той потърси някаква по-обидна дума — този анализатор.

— „Биоинвест“ е със специален статут, другарю полковник. Там как ще процедираме? — каза Пейчев и си помисли: „Май ще разсърдим осите. Не, хич не е хубава тая работа.“

— Да. Не искам да се шуми. На всичко отгоре знаете, че там от няколко дни има проблем с върнатата продукция. Тия капиталисти няма да мирясат — каза полковникът и в съня си Владимир чу приглушените му мисли: „Пак се оляхме. Биотехнологии, а? Поредният кърфисек. И пак ние ще опъваме кайша.“ — Ти — шефът посочи с пръст Иванов — ще организираш проверка за опазването на служебната тайна в „Биоинвест“. Така ще вдигнем малко гюрултия и ще подготвим и следващия ни ход. Междувременно искам пълна информация за този Къбоков. Познавам баща му и затова искам да разровите всичко за младия — и неговото досие е бая дебело. След

това се опитайте да го вербувате за информатор — каза той, като този път сочеше към Пейчев. Ако го разработваме, можем да протакаме, а също ще си подсигуригм гърба, докато се изясни кой кум, кой сват — издаде той за втори път, откакто бе станал полковник най-съкровенията си стратегия, и подчинените му се почувстваха едва ли не на едно ниво с него.

— И кой на булката брат — добави Динята и шефът го изгледа така, сякаш искаше да го премести с поглед далече извън стаята и града, а може би още по-далече. Най обичаше той разни майори да допълват мислите му.

— Разбрано, другарю полковник — възстанови дистанцията Пейчев и двамата с началника му се отправиха към кабинетите си да разбият врага.

Кап. Пейчев премлясна сладко в съня си. Сигурно засънува нещо по-хубаво — да речем как загива в схватка с враговете, как после го произвеждат посмъртно майор и как пионерче с насълзени очи оставя връзката си на дървената му надгробна пирамидка със скромна червена звезда на върха.

* * *

Майор Иванов се прибра вкъщи веднага след работа. Хапна набързо и в момента гледаше разсеяно новините. Другарят Живков пак беше присъствал някъде, за да даде благословията си на поредното достижение на партията и народа. Даваха как отрязва лентата на някакъв обект, поля с менче и каза „Да ни е честит...“ и после още нещо важно, но то не стигна до съзнанието на майора.

„Хей, ама днес как щях да се изтърва. Какво ми става?“ — помисли той и си спомни пак как за малко и... с насочващите си въпроси щеше да подсети полковника, че в негово лице Сергей Стратиев има потенциален източник на информация и в тяхната служба.

Преди месец Динята беше срещнал в София своя приятел от школата в Симеоново. Уж беше случайно, но то няма нищо случайно в живота на разузнавача. Бяха си спомнили славните предишни дни, когато разузнаваха редовно в ресторант „Хавана“ на бутилка

Сунгурларски мискет и хубава карловска луканчица^[43]. Към края Сергей му каза, че има проблем с някой си Божидар Къбоков и беше поискал като приятелска услуга старозагорските другари да посплашат малко тоя калпазанин. Предупредил го бе да внимават, защото изглежда имал някакви умения — може би от казармата. Но не обели и дума за това, че му беше спасил живота в една ситуация с доста екшън. Динята се съгласи — колко беше да се сплаши някакво инженерче. Какви умения да има? „Да не би да може да се мери с някой от моите побойници“ — помисли той, но за всеки случай реши да предупреди изпълнителя.

Когато обаче се прибра, го домързя да се разправя надълго и нашироко. „Що пък най-напред Чука да не му отупа малко праха. Тъкмо да го изпробвам в бойни условия. То май това е и тайното желание на Серьогата. Нека да го опуха. Пък ако не хване дикиш, тогава ще мислим“ — взе малко необмислено оперативно решение майор Иванов и съвсем подмина идеята за някакви предпазни мерки.

Сега проблемът неочаквано се задълбочи. Къбоков се оказва важна фигура и едно негово своеволно намесване в планове на техния полковник можеше да докара на майор Иванов много проблеми. От друга страна, вече беше обещал на Сергей, а опитният разузнавач си даваше сметка кой е баща му — полковник и вече амен-амен генерал Златан Стратиев. Както и къде най-вероятно ще подскочи неговият състудент след като, така да се каже, приключи стажът му в Атомната. Той и сега го беше изпреварил далече и вече беше високопоставен подполковник, за разлика от неговото скромно майорско положение. Но както и да се развиеха нещата в бъдеще, за него в момента важни бяха приятелството и дадената офицерска дума. Абе кво приятелство, каква дума. В *органите* работеше. Нямаше мърдане.

Затова майор Иванов взе решение да проведе операцията по сплашването в омекотен вариант. С някой маркуч, например. Щеше да изпълни обещанието, а и предварителната обработка току-виж се оказала полезна при вербовката. То при приготвянето на една туршия е полезно предварително да обработиш зеленчуците, а при вербуването на секретен сътрудник е направо задължително. Току-виж, даже го похвалили за инициативата. „Тъй де“ — помисли майорът и тръгна да си вземе йогисткото килимче. Когато не беше пил повече от три ракии,

той практикуваше за разтоварване хатха-йога и въпреки че тренираше доста нередовно, беше със сигурност най-добрият йога сред старозагорските разведчици. Както и определено най-добрият разузнавач сред местните любители на йогистко дишане.

След като приключи с азаните, Динята си легна и заспа — от наша гледна точка без полезни сънища — там... пророчески, продромни или поне прекогнитивни.

* * *

На другия ден сутринта в „Биоинвест“ нямаше оперативка, служителите се събираха по стаите, коментираха случката и бяха толкова разстроени, че повечето от тях него ден пропуснаха да си вземат октанойл или нещо по-малоценно „за вкъщи“. На всичко отгоре следобед в офиса пристигна и един безличен тип със сив костюм, пестеливо освежаваща сиво-синя вратовръзка и внимателно изследващи очи със същия неопределен цвят. Масалджиев го представи на персонала като майор Иванов и се разбра, че другарят отговаря за предприятието по линията на МВР. Гостът обясни кратко и ясно важното значение на опазването на служебната тайна, посочи съвсем недвусмислено, че има вражески елементи, които могат да дочуят със специални устройства всяка изтървана дума и дори някои звуци, които не произнасяме с уста. Той се изрази буквално, че „ония чуват и като пръднем“, но ние не искаме текстът да бъде вулгарен и затова го предохме с други думи и по-интелигентно. Накрая майор Иванов сподели с персонала, че и „ние не сме село без кучета“, като подчерта изрично, че цитира другаря Живков. Интересно, но той не обели и дума за мошеническото изпълнение с японците. Не каза нищо и за „присвояванията“ от несъзнателните членове на екипа, нито за фалшивите командировъчни или за пиенето на незаконно закупен с държавни пари алкохол, при това през работно време. Това внесе елемент на успокоение и сплоти колектива около общата бдителност към неизвестния враг. После другарят си тръгна, като остави персонала да гадае причините, поради които бе дошъл именно в този момент. Интересна беседа се получи. Вечерта, вече съвсем наясно с приближаващата развръзка, Божидар се обади на Масалджиев и поиска

да отсъства на другия ден. Нямаше да издържи да воюва на два фронта и като фюрера трябваше да опита светкавично да направи пробив поне на единия. В сряда той остави двата тома на Анализа на секретарката на министъра, прибра се вкъщи и зачака резултата от тая съвсем безсмислена за нормалните хора операция. Обаче, както беше отбелязал поетично някакъв приятел на Божидар в друг случай, който нямаше нищо общо с тоя, „Кан шан, Пенке ле, ки ли ми ти кут^[46]“.

* * *

Другарят Мичев научи за предателския ход на инж. Къбоков в четвъртък. Към два следобед го обезпокои зам.-министърът. Прекъсна го, дет' се вика, по средата. Тъкмо беше проснал секретарката си на дивана, и се канеше да ѝ го... (цензурираририрано) когато зазвъня телефонът и го прекъснаха.

Затова, като извика в кабинета си Никифор и Сергей Стратиев, беше направо бесен. През ума му минаваха разни накъсани мисли като отделни, несвързани на пръв поглед парченца от прочутата административна мозайка (казвали са ми, че има и такъв пъзел) „Отговорни другари обсъждат несправил се с работата си директор на АЕЦ“.

Другарят Мичев си спомни разговора с братовчед си. Абе какъв разговор, беше си монолог, хладен като зимен витошки вятър. Влизаш в такава вила, а пък... И той си представи хубавата вила за двеста хиляди лева^[47], скрита между дърветата, както би казал Екзюпери. Само остъклената веранда, която приличаше на кътче от градината на някой махараджа, с онези ми ти виенски столове и масички, само тя колко струваше... „Паскуали-и-но-о ма-а-раджа“ — зазвуча в главата на генералния една песен от младините... Ами вратата, кованата от самоковски майстори желязна врата на портала към гаража... А двете бетонни пътеки, като самолетни писти и засадения между тях истински райграс, а? Като онзи, дето вирее из Хайд Парк и на Олд Трафорд^[48]. Той си беше мечтал за точно такава вила.

— Никифор и Сергей са тук — подаде русата си главица секретарката му и го погледна с изпълнен с развратни помисли любовен плам.

— Да влизат — каза генералният, съчетавайки майсторски в гласа си нотки на раздразнение, отегчение и доминиращо презрение, както и желание в безусловна предикатна форма да се продължи при първа възможност прекъснатият сексетюд. Зазвучаха за кратко и обертонове на непреминала страст, но веднага се върна лайтмотива на основното административно чувство. Тъй го беше яд, че ако сега се пръснеше, съгласно изрази де, щеше да разяде с концентрирана директорска киселина стените на кабинета, че и част от етажа. Глупости, сградата можеше да срути. Искаха да го победят (кои?). Него, генералния. Нямаше да успеят.

Щеше да я построи той тая вила, когато стиснеше министерския портфейл, когато седнеше на оня непоклатим като хималайски връх министерски стол. Влизал беше в министерски кабинети, не беше като да не е влизал. Харесваха му. Като за него бяха. Само веднъж да можеше да се настани, ех... После колко централи и разни други неща щеше да построи, колко нещо. Щеше... Но сега Божидар направо му издърпваше министерския портфейл от ръцете. Абе, като трамваен джебчия — натъпкано портмоне. Като улично куче — нагрисан кокал. Хей-й. Портфейла ще му издърпва, а? Мечтите ще му разбива. Директорския кокал ще му ръфа. Келешът му с келеш.

Генералният се сепна. Никифор и Сергей Стратиев стояха пред него и се мъчеха да отгатнат мислите му. Толкова ли бяха тъпи? Те си бяха съвсем ясни. Или се преструваха?

— Значи аз ви поставям задачата да прекратите изтичането на секретна информация от централата, а вместо това зам.-министърът ми праща хабери, че при него е тая... — генералният само дето не се изплю на килима — разработка. Ще предприемете ли някакви действия най-после или...

— Да — каза Сергей, — предприемаме вече.

— Какви?

— По-добре е да не знаете какви — каза директорът по режима.

— Крайно време беше — каза Мичев и помисли: „Само да не направят някой сакатлък.“ Стана му малко неприятно. Е, не беше дошъл заради това на земята. Обаче... какво да се прави. Трябваше да държи всичко със здрава ръка. Ако охлабеше малко хватката, тия двамата, които сега стояха пред него като наакани чавдарчета^[49], веднага щяха да го заръфат. И нямаше да са само те. Какво щеше да му

помогне тогава някакъв неясен стремеж към непостижимото? Животът беше тук, в реалния свят. Какво да го накара да мисли по-различно? Никакво знамение не беше се случило, освен че разбра какъв рапунгел е партийният му секретар. А и отдавна беше забравил онази случка край пътя. — Оттук нататък искам само хубави новини. Иначе... нали знаете какво се случва с вестоносците на лоши вести — усмихна се генералният заплашително и разговорът приключи.

— Ти какво имаше предвид, като му каза, че сме предприели някакви действия? — попита Никифор, когато излязоха от кабинета.

— Дай да се срещнем след работа в „Карначето“. Към шест, става ли? Там ще ти кажа, ако дотогава не си се сетил.

Никифор се сети веднага. Нямаше много варианти за операция „Приятелски, така да се каже, ответ“. Всъщност останал беше само един.

Но то това и трябваше да се очаква. Тъй е, когато всички генерални, главни и техните първи и по-второстепенни заместници са срещу теб. Разбира се, с изключение на ония, на които, както казват англоговорящите, въобще не им пука на фака за някой си Божидар Къбоков. Защото са от движението на непукистите и дори на непукафакистите^[52], известни още с галеното *презкуристи*^[53]. Какъв шанс може да имаш, когато срещу теб са всички вождове и главатари на племето, а на твоя страна са останалите неизяснен брой представители на гореизброените категории?

Затова идеята да отиде в „Карначето“ никак не беше лоша.

* * *

— Казвай сега какво мислиш за плана? — подсмихна се Сергей, щом поръчаха пиенето.

— Мисля, че закъсняхме. Ако се помотаем още малко, и двамата ще си търсим работа. На теб може да ти се размине и с едно закъснение за новите пагони. Обаче аз може да се наложи да бъркам бетон и то даже не тежък, а съвсем обикновен.

— Зная, че си напрегнат и се налага да се бърза, но... трябваше да намеря човек там.

— Намери ли?

— Да.

— Добре, нека да поговори с Божо. Вие си имате начини. И внимавай — без залитания... Той все пак ни е колега.

— Спокойно, бе, държал съм зачот по тая дисциплина — захили се Сергей.

Инж. Армянов не се притесняваше. Не искаше да обсъжда плана на Сергей. Подробностите не го интересуваха. Беше виждал оная картина на Репин за убийството на царевича, нарисувана през далечната 1885 г., известна сред руското художествено простолюдие като „Иван Васильевич внушает сыну прописные истины посохом по голове“^[59]. Кво да обсъжда — съвременните методи за внушение на азбучните истини директно в главите ли? В кръчмата дойде, сякаш призован от тайнствена сила — може би се раждаше едно ново приятелство, а можеше да изпие и две-три ракии на воля, далеч от Ниночка.

Умните хора гледат винаги да съчетаят полезното с приятното.

* * *

Никифор се прибираще вкъщи пеша. В кръчмата се бяха запили със Сергей и зам.-главния по ремонта, който дойде малко по-късно. След работа той излизаше да поразходи кучето и вярното животно го водеше все в „Карначето“. Разбираще то къде господарят му намира хармония за душата си. Димитраки беше казал, че от четирите идеала на дзенбудизма в прочутата кръчма само чистотата не се реализира цялостно. И то не заради опушените стени, очуканите маси и покривките, които сигурно не бяха сменяни от времената, когато първите пришълци бяха нахлули в изследователски порив в най-привлекателното пристанищно съоръжение. Дидо имаше теория, че чистотата нарушават главно местните производители на домашна гроздова, като подменяха естеството на продукта и надумкваха в казана тръгнало да се вкисва вино, хванали лек здравословен мухъл сладка, компоти от предната петилетка и де каквото завърнат, а кръчмарят само влошаваше нещата, като се опитваше да поправи грешките им с обичайната чешмяна вода. Иначе спокойствието, смирението и хармонията обгръщаха бързо клиентите на тая обител.

Но тъкмо днес Никифор не ги чувстваше въпреки трите хармонизиращи водки. Затова реши да се прибере пеша. Сега вървеше по дългия път към Козлодуй между двете редици акации, чинари и кестени и се опитваше да намери изплъзващото му се напоследък спокойствие. Не че преди животът му тук беше ведър и безгрижен като в ония картини на малките холандци от Пушкинския. А и нямаше как да е друго, когато всичко трябваше да постигне сам. „Какво да направя, не съм се родил със златна лъжичка в устата, като тоя надут пуяк, моя шеф. От първи клас такива като него все ги догонвам. И все някой им дава преднина от една обиколка. А аз все не мога да свикна с някакво си най-нормално прецакване“ — помисли си той за кой ли път и въздъхна. Когато за пръв път му показаха това сравнимо само с някои интимни дейности преживяване, беше пионерче. Класната му беше подхвърлила, че ще го правят дружинен председател и той заживя с тая сладка мечта. Така се проточи, докато в училището им пристигна синчето на новия окръжен секретар. Беше някакво зализано тежкарче с бяла риза, панталони с ръб и винаги със сякаш току-що изгладена пионерска връзка. И това кретенче-парашутистче дружинният съвет единодушно избра за председател. Никифор се беше прибрал вкъщи съкрушен и беше попитал наивно майка си защо така са го излъгали и пренебрегнали, а тя веднага му беше пояснила: „Твоят нов съученик е син на партизанин.“ „А аз съм син на герой от Отечествената война“ — беше казал той гордо, но майка му само го погали по главата и малкият Никифорчо разбра: добре е да си син на народен герой, но много по-председателоносно е ако баща ти е слязъл от балкана партизан. След този случай той доста пъти се беше състезавал за място в житейската йерархия и почти винаги го беше измествал някой негов връстник с по-партизански произход. Нямаше значение, че е по-добър от тях. Можеше да е капитан на отбора по хандбал, председател на кръжока по химия, първенец на средношколска олимпиада или солист в училищния хор. Щом обаче станеше дума за това, кой ще рапортува на поредния парад или кой ще се пъчи в почетния президиум на училищните празници, избираха друг. Просто светът беше на „нашите момчета“, а той не беше от тях. Те щяха да управляват съдбите на неговите съученици, щом те се превърнеха в сивите еднообразни среднестатистически единици на социализма. Затова подготвяха и бъдещите владетели — председатели,

секретари и маршални или поне генерални директори — създаваха им обществен имидж и ги учеха на най-използваните директорски хватки и административни суплеси, както и на задължителните техники за подмазване пред висшестоящите. Никифор беше разбрал, че за такива като него има една роля — да заместват титулярите на бойното поле. Като баща му. И като него с право на общ гроб и споменаване в списъка на безименните. Може и с медал за храброст или орден, но втора степен и без мечове. Спомни си как веднъж като ученик беше спечелил някакъв републикански конкурс. Наградиха го с комплект пергели *Richter* от най-скъпите. Струваха колкото половин учителска заплата и той беше доста горд. Щастieto му трая, докато отиде да си получава наградата. Тогава един зализан шеф от Пионерския дворец му каза, че я дали — уж погрешно — на друг. И сега, нали разбира, трябва да *изгори някой наш другар* — така се изрази. Та, що не вземе друг, от по-евтините, за поощрителни награди, щото само такива са останали. Те ще му вършат същата работа. Никифор толкова се шашна от наглостта му, че само преглътна, взе жалкото комплектче и си тръгна. Какво друго да направи? Да се оплаче на баща си ли? Затова и Божидар отначало му беше симпатичен, като плюеше партайгеносетата, както наричаше той видните представители на партийната олигархия. Още повече че си вършеше работата професионално и... да, артистично. Понякога се зевзечеше, но можеше да се разчита на него. Още малко, и може би щяха да се сприятелят. Но не стана. Божо просто прекаляваше с критиките си на най-прогресивни строй. Стигаше до крайности, даже отвъд тях... Не можеше така да се абсолютизират недостатъците на системата. И то пред... непознати. Все социализмът му беше виновен. Но това е действителността. А какво казва дядо Хегел? Всичко действително е разумно, нали така. Само че той го е извъртял доста неясно. Системата обаче си е по-действителна и конкретна от всичко останало. „Следователно... — поклати глава Никифор като прогимназиален даскал, току-що доказал някаква и така очевидна теорема. — Ами, жалко, Божо ми харесваше отначало. Но той сякаш няма и представа какво може да се направи реално. Със или без неговите велики анализи тая централа може да се експлоатира само така, както в момента. И по-добре това да го ръководя аз, с помощта на хората, на които мога да разчитам, вместо да си взема шапката като него и да оставя централата в ръцете на някой

некадърен парашутист. Да, за много неща той не е прав, но социализмът си е баш резерват за некадърници. Жалко, много жалко, но нямам друг избор. Твърде висока е цената. То дано не се случва, но ако в централата стане някоя поразия, ще съм виновен аз, задето съм отстъпил и съм тръгнал след разни съмнителни пориви.“

Никифор се мъчеше да се убеди, че отговорността му за работата на централата и поведението на Божидар са достатъчни основания за предприемането на някакви по-сериозни действия. Но не си беше представял, че ще се стига до такива кофти изпълнения. От тях нямаше слава. И сега, докато вървеше сам в нощта, за пръв път си даде сметка, че е без приятели, семейството му не върви, жена му му става все по-чужда, а на децата си напоследък не обръща внимание. Беше по средата на пътя, когато му мина през ума, че в мрака дърветата приличат на делата от живота му — с неопределени очертания, някак нереални, някои по-светли, а други доста по-тъмни. „Май трябва вече да пия по-малко. И определено по-рядко“ — помисли той. Усещаше тежест в гърдите си. Беше дошъл тук да постигне някаква неясна мечта, онова, към което може би се беше стремил и баща му, и което беше прекъснал един пиан зенитчик. „Един миг — и край. Няма те. Това е животът. Но той и иначе си е една дълга и доста изнервяща подготовка за погребението. Като гледам в какво ми се налага да се забърквам, май на баща ми му е провървяло — поклати уморено глава Никифор. — Жалко, че няма как да го попитам какво би направил на мое място. Но то животът, както казва Дидо, е такъв — кучешки. И е по-добре да работя както трябва, вместо да потъвам в разни хамлетовски съмнения и да търся оправдания.“

Той извади цигара и щракна със запалката. Пламъчето за миг разпръсна мрака. После стана сякаш още по-тъмно и той продължи да върви покрай неясните очертания на крайпътните къщи и дървета, заслушан в стъпките си и в нещо толкова непотребно и тихо като собствената съвест.

Когато се върна вкъщи, децата спяха, а жена му я нямаше. Той влезе в хола, пусна телевизора, но почти веднага го спря. Даваха някакъв глупав съветски филм, а на него от доста време не му се гледаше нищо съветско. Разправиите с руснаците бяха зачестили, а техният домашен представител вече го дразнеше дори с такта си и май и със самото си присъствие. Той се огледа разсеяно, сякаш търсеше

нещо познато и нужно, но без особена надежда да го намери точно на това място и чак тогава забеляза бележката на Нина и телеграмната бланка. „Излизам да те търся“ — беше написала жена му. Никифор разгърна телеграмата, видя най-напред, че я изпраща леля му, прочете кратичкия текст, но сякаш без да го разбира, и пусна листа, като че ли беше прекалено тежък, за да го задържи по-дълго. Отпусна се на фотьойла и се загледа неவிждащо пред себе си.

Беше починала майка му.

Не беше ходил да я види близо година. Все отлагаше — презарядката да мине, ремонт някакъв тече, това да оправи, онова да свърши... Най-напред да се погрижи за чуждите хора, после за близките. Тя го беше научила така. Беше му разправяла, че и баща му е бил такъв. Все за другите, за другите. Обаждаше ѝ се от време на време по телефона. „Как си? Добре съм. Нещо да ти трябва? Всичко си имам.“ Кой знае колко го беше чакала. Сама в старата им къща. Тя и леля му не ходеше у тях, въпреки че живееше през две преки. Темерут си беше. Стара мома... Майка му можеше да е починала и преди седмица. Господи.

Никифор се обърна и взе телефона. Набра номера бавно, сякаш трудно си го спомняше, и си помисли, че вече няма да го набира.

— Никифоре, ти ли си? — чу той гласа на леля си.

— Да.

— Чакаме те, миличък.

— Кога се случи?

— Тая сутрин. На разсъмване.

— Ти там ли беше?

— Да. Тя снощи ме повика. Не ѝ беше добре. После... Не искам да ти разказвам повече по телефона. Като дойдеш. Хайде, чакаме те — каза леля му и затвори.

Никифор остави внимателно слушалката, сякаш се боеше да не се счупи и въздъхна. За миг му мина през ум да излезе и да тръгне по дигата, но нямаше сили да се изправи. Знаеше, че нещо много важно от живота му си е отишло завинаги и не може да го върне, чувстваше почти непосилна тежест, искаше му се да направи нещо и да му олекне поне малко — да изкрещи или да удари с юмрук по масата с все сила и даже вдигна ръка. Но я свали безсилно и само стисна зъби с все сила, за да не заплаче. „Отишла си е, без да може да ме види за последно. А

аз съм бил тук, забит в това загубено място. Ако баща ми беше жив... Какво правя в тоя загубен град? За какво ми е тоя проклет директорски стол? Така ли исках да премине живота ми — без приятели, без близки, с жена, която не обичам, и с деца, които не виждам?“

Чу, че някой влезе и се обърна към вратата. Беше Нина. Тя видя изражението му, погледна към телефона пред него и разбра всичко без думи. Доближи се и го погали по главата.

— Бях тръгнала да те търся. Чаках те допреди час. Искаше ми се да не си сам като четеш телеграмата, само че...

— Нищо, Нина, нали си вече тук — каза Никифор и почувства, че между него и жена му има близост, за която не си беше давал сметка, че на нея ще може да се опира винаги и че тя май му е единственият истински приятел.

„Мама няма да я върна, но поне децата трябва да разберат, че имат баща. Да не са като мен. Да не ги изместват разни... партизанчета“ — и докато си мислеше за простия ясен смисъл, който можеше да придобие животът му, той инстинктивно беше опрял глава в рамото на жена си, сякаш беше намерил най-последната липсващата в живота му опора.

* * *

Когато Сергей се прибра вкъщи, децата вече си бяха легнали. Николета се показа от кухнята, направи, както той се шегуваше, „муси“ и се скри, но укорителния ѝ поглед сякаш остана в коридора да дълбае чувството му за вина.

„Ето че и жена ми е сърдита. Не ми стига напрежението в централата, ами...“ — помисли Сергей.

От доста време той чувстваше, че нещо куца в работата му. Още като постъпи на новата длъжност, си даваше сметка, че проблемите и натоварването ще бъдат доста повече от файдата. Вярно, беше си стъпало в йерархията, но цената беше несъразмерно висока. Трябваше да се оправя с тая сбирщина тук. Почти целият ръководен персонал беше от пришълци от всички краища на България — авантюристи по душа, изнервени от битовите неуредици, градоустройствените проблеми на това загубено село с незаслужена с нищо героична слава

и най-вече от мирното съвместно съществуване с местната враждебна, подмолна и коварна влашка общност. Но в тая необявена локална гражданска война представителите на българския етнос далеч не се държаха като сплотени и мъдри носители на реда и закона, както подобава на хора, които уж имат царство от нам колко си хиляди години. Баща му обичаше да казва, че с българи и с евреи държава не може да се направи: с евреите — защото всички са прекалено умни и няма кой да работи и да изпълнява чужди решения и разпоредби, а с българите — защото те и държавата са несъвместими, а дори при почувствителните тя предизвиква болезнени обриви. Бе направо се изприщват. „Ами така е, когато в преобладаващото мнозинство свършено отсъстват всякаква склонност към подчинение и спазване на какъвто и да е ред и закон“ — помисли Сергей. Атомната беше като полигон, на който през цялото време можеше да се наблюдава експерименталното потвърждение на това заключение. Отвън бяха непресекващите конфликти с влахундерите, а вътре — вътре беше пълно до преливниците с кариеризма и авантюризма на управленския персонал, с класическите скатавания, интригантство и безхаберие на повечето работещи и с безогледната крадливост на всички. Разбира се, за гостите, които час по час се мъкнеха тук, централата отвън изглеждаше образцова: с нови сгради, без въглищен прах, пушеци и сажди, изчистена, прясно боядисана и излъскана. Като огромен атомен танк за деветосептемврийски парад. Но те не виждаха бардака вътре, с който Сергей ежедневно се разправяше. С това, че работниците влизаха и излизаха кой откъдето му скимне, той се беше примирил. Божидар се беше изгаврил, че е добре да поставят край оградата през петдесетина метра прътове за овчарски скок, да могат хората да си я прескачат по-лесно. С това, че дрънкаха наляво и надясно за проблемите и не уважаваха плаката пред портала „По служебни въпроси — дотук“, Сергей също беше свикнал. Обаче тия кражби в централата... Нямаха свършване, бе. Така беше, преди да стане директор по режима, така сигурно щеше да бъде и когато отдавна ще се е пенсионирал. Непрекъснато някой нещо отмъква, някой изнася нелегално инструменти, бои, смола, някой влачи към къщи дъски, арматурно желязо, разни чаркове за ВиК и елинсталации, електронни елементи, а понякога и дрелки, ъглошлийфи, мултицети или нещо още по-едро и скъпо. Той правеше всичко възможно, но кражбите не

преставаха. И нямаше как да спрат, когато в магазините, особено в местните, не можеше да намериш и най-елементарни стоки. Когато докладваше на генералния за откъсването на нещо по-едро, той измърморваше нещо нечленоразделно в смисъл „ти си ченгето, залавяй крадците и ги вкарвай в кауша“ или само махваше с ръка. На един банкет беше пошушнал данните за увеличаващите се кражби на самия пълномощник на министерския съвет и цека на бекапе. И той какво му отговори? „Не се напрягай. Нека си вземат едно-друго от централата — вика. — Така ще е — като го няма в магазина... Градим нещо ново. Нормално е, да има проблеми в снабдяването. Затова трябва да си позатваряме очите за разни дребни... присвоявания. Така намаляваме социалното напрежение. Нали не искаш то да избие в протести и демонстрации или — не дай боже (така се изрази) — в саботажни акции. Разбира се, трябва да внимаваш да не се прекалява. Това е твоята работа. Останалото го остави на нас.“ Сергей аха да попита „Ми как да разбере кой кога прекалява?“, но се усети навреме. Иначе като Божо трябваше да задава нездравословни въпроси от типа „къде се продават прекаленометри“. Пълномощникът му декларираше най-важната част от пълномощията си — установяването на тая тънка, опасна като очертанията на минно поле, граница. Можеше да стане всемогъщ, в рамките на партийните повели. Те бяха разтегливи и на места съвсем мъгляви, но пък да получиш възможност за такъв размах не беше за изпускане. Не ще и дума, интересна формулировка беше. Следвайки заветите на пълномощника, той самият си беше вземал разни дреболии. Още повече пък, откакто стана директор, всеки беше готов да му услужи с каквото там му трябва. За да намали социалното напрежение, естествено. На него, разбира се, му беше неприятно да го гледат угоднически разни склададжии и портални милиционери, но... такъв беше животът — тежък. Само че къде беше границата между малко по-едрата услуга и уж дребната, но вече преследвана от партията, а понякога и от закона кражба? На закона — майната му. Но партията... Виждаше се веднага безполезността на висшето образование — там не беше предвиден и един леко загриващ зачот по темата. Нямаше ли да се намери някой анонимен доброжелател, който да информира началството, че директорът по специалния режим, така и така, примъква вкъщи разни бая едрички дреболии от централата? Ами проблемите, които се отваряха с някои от заловените крадци,

когато се оказваха хора на важен наш човек? Кога да потули кражбата и кога поредната жертва без протекция дори и от кварталния да отнесе наказанието? Що вместо това да не го направи свой човек и таен доносник? Към тези проблеми, които си бяха повече от достатъчни, за да го боли главата, сега Божо му беше натресъл и проблема с изнесената секретна, полусекретна и въобще забранена информация. Кофти номер му погоди. И той можеше отдавна да е реагирал, но Радостина беше свестен човек, а и тези три деца... Трябваше да постъпва все като приятел. Но, в края на краищата, какво беше приятелството?

За него Сергей помнеше два урока от различно време. Първият беше от студентските му години. Тъкмо се беше върнал от Съюза и се бяха събрали семейно вкъщи. Беше и чичо му Стою, стар колега и приятел на баща му. Стана дума за руснаците и Сергей изказа едно еретично мнение за тяхната подозрителност и за това, че са готови да се разправят съвсем не по братски, щом се засегнат интересите им. Беше го видял и почувствал съвсем ясно и го каза смело, както го бяха учили да казва истината. Тогава чичо му Стою го дръпна за ръкава в другата стая и му прошепна през зъби: „Ако още веднъж те чуя да говориш така, ще ти се случат неприятни работи... Нищо, че с баща ти сме приятели.“ По-късно за такива случаи един негов преподавател от школата в Симеоново обичаше да повтаря авторитетно на латински: *Amicus Plato, sed magis amica veritas*^[60]. Но Сергей вече знаеше, че най-големият приятел е партийната истина.

Другата случка беше още по-отрано. Тогава „Левски“ играеше на стадиона и той, заедно с много други хлапета, гледаха на аванта — увиснали като гроздове по дървета и огради. Не щеш ли, изневиделица изникна отряд ченгета, водени от семейния им приятел, чичо му Стою. Защитниците на реда и закона започнаха да свалят авантаджиите и да ги пердашат с очевидна педагогична цел. Неговият ред дойде изненадващо бързо, една позната ръка докопа ухото му и Сергей извика невярващо „Чичо Стою, аз съм, бе!“. Беше явна грешка — сигурно се беше заплеснал човекът и в суматохата не беше видял, че е стиснал така безмилостно ухото на сина на своя най-добър приятел. Вместо извинение, чичо Стою му обърса един як педагогически шамар, все едно че не го познава, и му се озъби: „Никакъв «чичо» не съм ти аз“. „Как никакъв, нали с татко сте приятели?“ — попита

полуразплакано Сергей. „В тия неща няма приятелство“ — изсъска чичо му Стою и го подтикна към правия път с един допълнителен шамар зад врата тип „бръснарски вятър“, само че със сила на осембалов щорм.

С течение на годините тези два урока се бяха смесили в него в едно монолитно вътрешно убеждение. Затова Сергей сега нямаше нужда да се колебае излишно. „Ей, голямо диване — помисли той. — Просто не ми оставя възможност за избор. Ако не беше се намесил оня път край реката, отдавна да съм го... Ега ти шибаната история. Работата ми куца, жена ми се сърди, даже децата почнаха да ме поднасят. И това е, защото има такива като него. Като се прави на толкоз ербап, защо не играе по правилата? Ако има действително такава опасност, защо не стоя тук като мъж? Да беше доказал тезата си на нашите специалисти, на руснаците... Поне да се беше опитал. Сам си е виновен. Сякаш нарочно избра губещата страна. И на всичко отгоре избяга като...“

Той не можа да се сети като какво и поклати уморено глава. Внезапно му мина през ум, че сега иска да се оправдае пред себе си за нещо, което се канеше да извърши. Наистина, кое беше по-ценно: приятелството или дългът? И в тоя момент се сети за чичо си Горуня. Кой беше виновен за смъртта му? От мига в онзи ден, когато осъзна, че летящият мерцедес през онова невзрачно утро беше техният, винаги тайно бе упреквал баща си за гибелта му. Сякаш беше предал приятелството им. Но така ли беше в действителност? Ами ако някой велик везир трябва да осъди племенника си или френско ченге^[61] — да изпълни дълга си и да арестува приятел, който му е спасявал живота, какво трябва да направят? Къде е границата между тия две вечно свързани неясно как категории? Сергей я беше търсил дълго и къде ли не. Напразно. Навремето го беше поразил онзи филм с О'Тул и Ричард Бъртън^[62]. Но и след него нямаше отговор. За какво извършваха предателство приятелите, най-близките хора? За пари, от слабост, притиснати от обстоятелства, а може и като защитават кауза или просто като си вършат работата... Но ако не защитиш каузата или не изпълниш задълженията си, това не е ли пак вид предателство? Да, *Tu quoque, mi fili Brute...*^[63]. Сергей се сети как преди време на БЩУ-то беше станало дума за тоя израз и Божидар се беше намесил веднага, че предвид обстоятелствата Цезар не е можел да произнесе толкова дълго

изречение. Най-вероятно е казал само *Tu quoque, mi fili*. Значи „И ти ли, сине?“, а това той е можел да каже на доста млади хора... „И тук историческата истина потъва в историческата мъгла“ — ги беше поднесъл Божо.

„Хъ, отговорност, дълг, приятелство — всичко се размива. Къде е тая проклета граница? Къде е въобще истината?“ — без да забележи, той беше почнал да мисли с разни абстрактни категории и сякаш избяга от въпроса, който не му даваше мира. Но дали беше успял?

Сергей се помота из стаите и легна с чувството, че цял ден е копал лозе в яка жегга. Заспа късно и засънува странен сън. Беше на някакъв хълм, а зад гърба му се виждаше голяма река. Беше студено и във въздуха прехвърчаха снежинки. И куршуми. Стреляше се сякаш отвсякъде, но той не се страхуваше. Отнякъде знаеше, че в този бой няма да умре. Видя как в далечината препуснаха коне, после затрака картучница. Внезапно настъпи тишина. Той летеше над заледената земя и търсеше някого. Разпозна го веднага, щом го видя. Сякаш знаеше, че ще го намери, и то точно там, до малкия хълм, който завършваше в овраг с изровено от копита на коне дъно. Лежеше край една картучница и го гледаше с насмешлив и... да, господарски поглед. Беше облечен в поокалян униформен шинел с красиви пагони. Отнякъде Сергей познаваше тая униформа, сякаш сам беше носил подобна — с акселбанти и шашка с изящен ефес. Сергей погледна още веднъж пленения офицер и продължи да лети по-нататък. Имаше доста трупове и пред някои той спираше във въздуха, но не изпитваше съжаление. Като че ли участваше в пиеса и знаеше, че след края на действието артистите, които сега изглеждаха мъртви, щяха да станат и да тръгнат към следващата сцена. И сякаш това, което ставаше наоколо, не го интересуваше. Нищо, освен едно — странныя офицер с поокаления шинел и насмешлив господарски поглед. Внезапно стана тъмно и Сергей полетя обратно в мрака. Мярнаха се някакви улици, покрити със замръзнала кал, край които бяха разхвърляни бедни къщурки. До една от тях той се спусна бавно на земята и влезе вътре през дървена врата. Мярнаха му се някакви хора, а в една от стаите стоеше старец, който му заговори с нисък глас и сърцето на Сергей се сви тревожно. Влезе в някакво подземие и там пак видя офицера. След това се заизкачва в полумрак по извита стълба и на всеки етаж го виждаше отново — уж различен, а пък все един и същ. Някакъв глас,

който сякаш говореше в него самия му каза нещо, той уж го разбра, но не запомни нищо. Изведнъж отново се оказа навън. Беше светло и студено като утро през зимата, но то и си беше зима от началото на съня му и Сергей виждаше снега по покрива на малката грозна къща отсреща. До себе си видя и непознатият, но сега в очите му нямаше насмешка. Срещу двамата им се бяха строили няколко човека с насочени към тях пушки и у него се появи особено тревожно чувство. Знаеше със сигурност, че тези хора ще стрелят по тях и нетърпимо му се прииска да избяга. И тогава се сети, че познава човека до него — ами да, това беше... Но в този момент се чу трясък като от залп и той се събуди. На вратата се показва уплашеното лице на Катя и той веднага скочи от леглото.

— Какво стана, Катенце? — попита той.

— Счупих няколко чинии, татко — отговори дъщеря му. — Вратичката на шкафа падна, докато я отварях. Право в мивката.

— Не се притеснявай. Аз съм виновен, Катенце. Откога се е измъкнала едната панта, ама нали все не намирам време да я оправя — призна си храбро той и тръгна да огледа щетите.

Сигурно заради тая случка на няколко пъти през деня мисли за съня си — нещо доста странно за един убеден атеист и, бихме казали, потомствен безбожник. Отново и отново се връщаше усещането, че нещо от заплануваното не е наред, и накрая Сергей взе решение да уточнят плановете или направо да ги променят. Дори се обади по телефона в Стара Загора, но никой не отговори — беше работен ден и всеки тичаше по задачите си. После и него го налегнаха досадните проблеми и той забрави да позвъни отново.

В събота цял ден се въртя из къщи. Докато гледаше как жена му пържи мекици, му се стори, че е някак потисната и я попита какво е станало.

— Нищо, Серго.

— Кажи ми, ще ти олекне — опита се да се пошегува.

— Не ми се стои вече тук.

— То на кого му се стои?

— Ти не разбираш какво ми е.

— Добре, поясни ми.

— Едва ли има смисъл. Ти си далеч от проблемите ми. Директор си. И то по специалния режим. Никой не смее да ти каже копче. А аз

съм диспечерка. Обикновена бачкаторка в Заводски. И към мен се отнасят като към такава. Не съм ти се оплаквала, като знам какво ти е на главата. Пък и си мислех, че това са мои проблеми. Досега някак изтърпявах простотиите в бригадата, но вече нямам сили.

— Кажи какво е станало.

— Ще ти кажа. Вчера трябваше да изливаме бетон на новия блок срещу супера. Ама шофьорите се заиграха на карти. Те обикновено по цял ден това правят. Три пъти им напомних, че ги чакат на обекта един куп хора. Молих ги, заплашвах ги. Не. Пердашат си белотчето и толкоз. Накрая Пешо Недков — знаеш го — се обади: Кво искаш от нас — пита, сякаш не му е ясно. Отговорих му малко троснато, че искам да си свършат работа, за която им плащат. А тоя лумпен ми се озъби: коя съм била аз, че да му казвам. Ми твоята началничка съм — викам. Той се подхилкна: Ти колко получаващ? Казах му „Сто и петдесет лева“. „А аз получавам триста и педесе — вика. — Ясно ли ти е сега кой е началникът?“ Ей тъй ме затапи. И така ми се репчат всеки ден. Как да си върша работата? Колко пъти съм лъгала заради тях. Не мога вече да гледам хората в очите. Прав е Божидар. Работническата ни класа наистина се е превърнала в пасмина от крадци, лъжци и мързеливци. А аз трябва да се разправам всеки ден с тях. Не знам как ще изтрайвам занапред.

— Знам какво става, Никол — докачи се малко Сергей, че жена му цитира Божо. — Не си мисли, че съм станал някакъв скапан бюрократ. Виждам как разни тъпи бачкатори ни се качват на главите, ясно ми е как се скатават, знам и как крадат. Обаче не мога да го променя. Сега ни е напрегнато, но скоро ще се махнем оттук. Ще се преместим в София. Най-късно догодина, ще видиш — погали той жена си и тя го прегърна. За малко да изгорят мекиците.

Поговориха си още малко и след закуска той се залови с мъжката работа вкъщи. Тук и да намереше дърводелец, електричар или водопроводчик, щеше да е някой пишман майстор и печен мошеник. Хем щеше да чака с месеци да благоволи да дойде, хем щеше да го оскуби, а накрая след него трябваше да оправя всичко наново. Да се моли на специалистите от централата пък беше груба грешка. После щяха да го изнудват да прикрива кражбите им. В това загубено село мъжът вкъщи трябваше да върши работата на половин бригада

майстори. А той я беше позарязал, и се беше натрупала доста. Нищо, днес щеше да понавакса.

През деня поправи вратата на шкафа в кухнята, постави в спалнята абажура, дето го намериха случайно в София, монтира новата мощна антена на покрива и реши с поетична лекота една задача с три действия от домашното на дъщеря си. Успя даже да помогне на жена си да изстиска прането. Докривя му, че нямаха автоматична пералня и караха с ръчно изстискваща — сватбен подарък от леля му. Като гледаше как простира Николета, толкова се разкисна, че се закле да купят една „Татрама“^[65] още в понеделник. Нямаше да чака ред две години като простолюдieto. Е, нямаше да е и в понеделник, но щеше да вземе тоя жадуван от всяка домакиня добър домашен дух веднага след като му дадат заем от ВСК. Беше вдъхновяваща цел, но сега не беше време за мечти, а за работа. Докато вършеше стандартната мъжка съботна дейност по художествено оформление на дома и текущи битови ремонти, Сергей си мислеше, че прави всичко, защото обича жена си и децата си. И че трябва много да внимава в службата, защото всяка грешка можеше да се окаже фатална. Не биваше да се колебае да постъпи така или иначе, щом това беше в интерес на основните им планове. Трябваше да успеят да се махнат от тая дупка Козлодуй и да се приберат в София. Децата щяха да учат в английска или руска гимназия, а не в тъпия козлодуйски техникум. Щяха да ходят по кина, театри и естради, а си беше обещал да използва и връзките на стария, за да пообикалят из Европа през отпуските — Франция, Италия, Германия, а защо не Монте Карло и Швейцария.

Сякаш беше изпълнен с тия мисли и след вечеря, когато седнаха пред телевизора, но на — изведнъж му се прищя да му удари една-две ракии в ресторанта. Той отиде в кухнята, помота се по стар индиански обичай, докато загубят следите му, и тръгна към свободата.

Само че жена му, разгадала маньовъра, вече стоеше пред входната врата и я закриваше като вража амбразура.

— Ако ни обичаш, повече няма да стоиш до среднощ по кръчмите — каза тя най-важното, въздъхна и допълни разсъдливо и компромисно: — Освен ако работата ти не го изисква.

Сергей събу обувките си. Посещението се отлагаше. В момента не разпознаваше никого и работата очевидно не го изискваше.

Вечерта, преди да заспи, си помисли, че целият ден премина странно. Може би заради съня. В просъница го зачовърка, че наистина е време да се измъкват от този проклет град. Помисли с усилие, че трябва да изтрае още малко и после се унесе.

През нощта спа дълбоко, а на сутринта не си спомни да е сънувал нещо.

И неделята си беше съвсем обикновена.

* * *

Следващата седмица премина в нормални разпавии, мълчалива подготовка и неопределени мечти. Както впоследствие стана ясно, едни се подготвяха за едно, други — за друго. Същото бе положението с разпавиите и мечтите.

Важното беше, че най-после поредните пет календарни дни изтекоха и тая събота в Зарата се случи хубав ден.

Не че се беше променил гадният старозагорски климат или жилищните блокове и сградите бяха станали по-малко грозни, или че местните граждани не изглеждаха като селяндури от Чирпанско в сиво-черните си безлични зимни дрехи. Градът пак си беше мърлява провинция с комплексарски напъни, като всеки град в България, да бъде столица на н'ам кво — в случая на безсмислено правите улици, на липите, изпосечени наполовина през годините на възход, на поетите, които все не влизат в читанките по литература, и най-вече на увалиите^[66], които изговарят твърдо „Нъе“. Тъй че, ако се придържахме предимно към истината, въпросната събота си беше поредният тъп зимен ден, с бледо слънце, огряло свидливо един забутан из дебрите на Балканите град.

Но просто денят беше хубав.

Към десет сутринта Божидар крачеше по мръсните прави улици. Беше решил да потренира един-два часа на Втория баир. Аязмото беше по-наблизо и по-удобно, но по това време вече се пълнеше с граждани, които се мъчеха да се спасят за няколко часа от смрадта на химкомбината и миазмите на екарисажа. Те пъплеха по алеите уж съгласно препоръките за здравословен режим, но тайната им идея беше да се докопат до някоя от пейките, които народната власт бе

сковала пестеливо тук-там, и да се отдадат на най-приятното, най-интелигентно и най-любимо за старозагорци занимание — да люпят на воля слънчогледови семки. Така земята около всяка скамейка в радиус от два-три метра беше покрита с интелектуален слой люспи, дебел на места над два пръста.

Божидар се стараеше да поддържа форма, но през зимата голите клони на храстите не скриваха тайните му тренировки. Затова той правеше главно кросове по баирите и ако някой го забележеше, щеше да види как поредният смахнат тича нагоре-надолу и после прави разни упражнения, които приличат на лечебна гимнастика. Със съвсем нетипична за него наивност даже си мислеше, че тренировките му са тайна. За съжаление, истината беше друга. Най-малко трима души знаеха, че в събота и неделя той редовно спортува някъде на Аязмото. А ние от малки знаем, че по тия земи трима души са чета с войвода, байрактар и предател.

Божо подмина колелото на стадиона и се отклони към Алеята на здравето. Да се чуди човек как винаги успяваше да избере най-нездравословните маршрути.

Изкачваше се бързо. Видя подред трима познати и всеки път си кимаха приятелски. Докато стигне до една по-закътана полянка в подножието на Втория баир, нито веднъж не се огледа. Беше започнал упражненията за загряване, когато покрай него премина широкоплещест мъж с тъмна, късо подстригана коса, облечен в черно спортно яке. Той подмина, без да го погледне, и продължи нагоре към обсерваторията. Видът му някак си не съответстваше на класическия любител на астрономията. Божидар се загледа разсеяно след него. Усети, че има нещо подозрително, но само толкова. Още не беше успял да освободи ума си от напрежението на епичната и безсмислена битка със системата. А и нямаше откъде да знае, че юнакът, който току-що отмина с показно безразличие, беше бившият боксьор от проектонационалния, прославеният разбойник от региона, бабайтът от Горно Ботюю Миньо Пехливанов, известен още като Миньо Чука.

Преди два месеца Чука, заедно с още двама авери, беше ограбил една от най-хубавите вили на Старозагорските бани. Тя за късмет се оказа на брат'чед на първия секретар на окръжния и на милицията й трябваша само три дни, за да ги прибере на топло.

В началото Чука се опита да се опъва и даже се изрепчи на следователя. Тогава трима сержанти му хвърлиха един хубав лобут и той веднага схвана, че тук никой няма нищо против него лично, докато, разбира се, не си изпроси боя. Разговорът със следователя потръгна и работата замириша на затвор. Миньо не се сещаше за никакви влиятелни приятели и вече се беше отчаял дотолкова, че разглеждаше варианти как да претрепе конвоя и да избяга по пътя за дранголника. Точно тогава в килията го посети неговият отколешен приятел от градския младежки отбор по бокс Митко Иванов-Динята, когото в това заведение наричаха за по-кратко майор Иванов.

— Що така бе, Миньо? — попита го приятелски Динята.

Чука притеснено замълча.

— И сега какво ще правим?

Чука надигна леко рамене — не знаеше човекът.

— Чака те затвор, нали си наясно? — каза майор Иванов.

Чука въздъхна — наясно беше.

Историята беше осветила родословието на Чука в някакъв далечен момент, когато някой от прадядовците му беше натръшнал противниците си на борбите, организирани от местния бей. Така освен агнето и бейското „аферим“, „машаллах“ и може би „ашкооолсун“, беше спечелил цяла шепа жълтици и пълното със слава прозвище Пехливанина. После то се беше превърнало във фамилно име, а името на прадядото беше справедливо забравено. Тук осветеното свършваше също като в българската история: записал някой византийски хроникьор нещо си или неизвестен монах съчинил по нощите ненужен дамаскин, безработен зографин нарисувал от скука видяното по тия места или чуждоземен пътешественик някакъв минал и заминал, а после отбелязал в дневника си еди-кво си. Това останало като светлинка в историята ни, а наоколо — непрогледна тъма. Онова обаче, за което историята мълчи, но което със сигурност знаем, е, че отпосле прадядото на Чука станал славен хайдутин. И защо да не стане? Почувствал бил силата си, беят го закрилял, а алтъните от наградата бързо свършили. Какво по-естествено от това, да избере за основен поминък хайдутлука? Събрал чета и започнал. Обере той някой мирен турски или български търговец, набие някой нещастник, дето е имал куража да го погледне накриво за зулумите му, озъби се после на онбашията^[67], щом го заплаши, че ще го вкара в кауша — и ето я

славата. Но то това си е традиция и до наши^[68] дни. Сега, както казва Божо, пак си имаме юначни борци, които се движат на чети и събират всенародна слава, както и някои по-материални ценности. Вярно, още не са тръгнали легендите, че са се борили срещу неправдите и народните душмани, но изглежда, освен страх и завист, отсега събуждат някакви още неосъзнати симпатии. Нали надвиват над заптиетата и властниците — тия отколешни дерибей и народни изедници.

Българинът открай време обича властниците си. Проявите на тая обич са били винаги спонтанни — като се започне от въстанието на Ивайло, мине се през заверите и бунтовете през турско, после пак въстания и бунтове през фашистко и се стигне до свободните демократични избори през зимата на 97-а. А в периодите между изблиците на всенародна любов към властта настроението са поддържали хайдушките чети, партизанските отряди, тайните и по-ачик завери на борците, както и елитните цигански бригади за борба с частната собственост и далекопроводната мрежа.^[69]

Затова и техните изяви винаги са били отразявани и от сърце прославяни от народните ни певци, от революционните ни поети и от целокупната ни и вече съвсем демократична продажна преса.

И Чука щеше да поеме славния път на дедите си, но по-късно, когато му дойдеше времето. В момента той разглеждаше мазилката на отсрещната стена и чакаше Динята да му каже най-важното.

— Но има и друга възможност — каза след кратка пауза майор Иванов. — Може всичко да ти се размине.

Чука го погледна. За това му копнееше душата.

— Досещаш се, че и от теб ще се иска нещо.

— Само кажи какво.

— Ще искаме от теб да ни информираш за... някои от акциите на твоите приятели.

— Ами ако разберат, че ги топя?

— Ние ще се грижим във всеки случай ти да не бъдеш заподозрян.

— Щом е тъй, ще опитам.

— Освен това може да се наложи да те използвам и по специалността ти — засмя се Динята. — Нали си спомняш как през вечер се маризехме с разни наперени пичове като ученици.

— Хъ — захили се носталгично Чука, — спомням си, ами как. Голям търкал падаше.

— Добре тогава. Следствието ще приключи още утре. Ще те пуснем веднага. Ясно ти е, че няма да мърдаш никъде извън града.

— Ясно ми е.

— В съда ще ти дадат условна присъда с максималния изпитателен срок. Ако се опиташ да хитруваш — ще влезеш в дранголника и ще лежиш и нея. И нали се сецаш, че „лежиш“ няма да е точната дума?

— Сецам се.

— Знаеш, че от нас измъкване няма.

— Знам.

— Утре сутрината ще дойдеш към девет да подпишеш едни документи за това, за което говорихме.

— Както кажеш.

— Добре. Айде, стягай си багаша.

Оттогава новият му таен шеф не го беше търсил, но ето че преди три дни Чука получи първото си задание. Трябваше да омаризи някакво инженерче. Сигурно нещо си беше сложило накриво фесчето, но това не му влизаше в работата.

Динята му беше казал, че инженерчето ходи на някакви тренировчици на Аязмото. Затова Чука изчака съботата и го проследи. В поръчката се искаше изрично всичко да е без следи и без сакатлъци и Чука реши да обработи инженерчето някъде из парка, с помощта на обикновен градински маркуч. Динята го беше посъветвал, а и беше по-добре, отколкото да удря с юмруци и после да се контузи.

Обаче се появи проблем. Докато клиентът му вървеше по алеята, беше невъзможно да го бие заради тълпата, а после той продължи към Втория баир. Там почти нямаше хора, но пък беше рисковано да го доближи, за да не го подплаши. Освен това му направи впечатление, че това инженерче хич не изглежда като другите хилки, а има доста спортен вид. И отчасти от предпазливост, отчасти от любопитство той реши да изчака и да види какво ще прави.

Когато Божидар започна с подскоците, Чука, който се беше прикрил зад няколко елички малко по-нагоре, вече беше разбрал, че с тоя клиент може да има проблеми. Затова реши бързо и колкото може по-безшумно да притича, да го светне, ако успее, за начало по главата с

маркуча и после вече щеше да бъде лесно. Трябваше да внимава само да не го пребие.

Божидар не чу, че зад гърба му се приближава някой. При поредния подскок зърна с периферното си зрение палката, която вече се спускаше към главата му, успя да се свие инстинктивно и маркучът се стовари на рамото му.

Болката го прониза и той едва не извика. Ако Чука имаше професионален опит в употребата на такива пособия, Божидар можеше сериозно да си изпати. Но нападателят му сгреша и тръгна отново да повтаря удара. Божидар го парира с крак и когато Чука упорито и тъпо потрети грешката си, успя въпреки болката да го блокира с две ръце, изви ръката му с ключ и само това, че Миньо беше як като бик, го спаси от счупване. Обаче маркучът се озова в ръцете на Божидар и той го шибна по тила. Нападателят му се свлече на земята. Ударът беше силен, но за всеки случай го провери — беше обърнал бялото на очите. Забеляза също белезите по лицето му и чупения му нос.

„Я виж ти, боксьорче. Пръв приятел на айкидо любителите. Само че сега няма да ме иска за спаринг-партньор“ — изхили се Божо и се огледа. Нямаше никой и той захвърли маркуча. Опипа предпазливо рамото си. Сякаш не беше счупено, но го болеше адски. Въпреки това се наведе и пребърка джобовите на нападателя си. Бяха празни. Нямаше никакви документи, никакви стари билети или квитанции от дрехи за химическо чистене, каквито най-често намират детективите от разказите. Нападението не само не беше случайно, а беше и работа на хора, които си разбират от занаята. Трябваше да се маха. Нищо нямаше да спечели, ако стои като медицинска сестра край тоя нокаутиран юнак, освен ненужни свидетели. А и колко време още щеше да е неподвижен... Понечи да тръгне, но се обърна, взе отново маркуча и изтри отпечатъците си от него. После с бързи крачки тръгна надолу към Алеята на здравето, за да се влее в редиците на мирно спортуващите граждани.

Когато Чука се свести, на полянката нямаше никой.

„Инженерче, а — изохка той и си заопипва внимателно врата. — Че тоя беше абсолютен професионалист, бе. Що ме набута Динята? Що не ми каза? Ми той можеше да ме убие. Бех, майка му да еба, в какво

се забърках“ — произнесе той култовата фраза от една прочула се значително по-късно реклама.

Чука никога повече не подцени противник и това го спаси от много капани в мътните времена, когато хайдушките обичаи се възродиха по тези земи и той стана един от славните войводи в югоизточния вилает.

* * *

В понеделника Божидар и още няколко колеги получиха покана да се явят в кабинета на майор Иванов „за справка“.

Този израз хич не му се хареса. „Какво пък означава това «за справка»? Сигурно ме викат заради Анализа — помисли той, раздвижи отеклото си рамо и се зачуди, че вече цели два дни не се бяха сетили да го търсят. — Но тогава защо викат останалите? А може и да са започнали разследване в «Биоинвест»... Толкова рано?... Едва ли. «Паниковското бьют!... Ужесте?»^[70]“ — мислеше си Божо и докато се успокояваше, си спомни, че и баща му го бяха викали „за справка“ през един студен октомврийски ден на далечната 1951 година. И после четиридесет дни никой не знаел къде е и майка му обикаляла ден след ден милиции и болници разплакана в дъжда. Пък той бил в мазетата на МВР и го питали, и го разпитвали както с проверени през вековете, така и с изобретени от народната власт техники за поощряване на разговорливостта, които действат с необикновена сила. Размяната на мисли била главно по темата кои са му съучастници в текущия изфабрикуван тайнствен антиправителствен заговор. Така местният отдел за лов на американски агенти от дълго време успявал да изпълни спуснатите от ръководството нереално високи планове. А за стимулиране на желанието да разкрие гнусните си (зловонни, смрадливи, ненавистни, подли, животински, презрени, мерзки, перфидни, змийски, ваджишки? — добави сам още трийсет прилагателни и спечели награда) американски господари, го извеждали и два пъти на разстрел — една любима чекистка шега, от която обикновено за една нощ ти побелява косата. Година и половина беше продължила тая „справка“. И това, след като той напълно доброволно и след сравнително малко бой беше дал фабриката си и

каквото там има на народната власт, а тя пък му беше дала от благодарност възможност да си има обушарско ателие^[71].

Да, инж. Къбоков определено се страхуваше от милицията. Въпреки че, строго погледнато, на него лично тя нищо не беше направила. Да не би милицията да беше организирила изпълненията на Чука с градинския маркуч? Кой може да повярва на такава измислица? Или да вземем и това, че досега милиционерите на портала в Атомната не го бяха спирали за проверка, когато изнасяше крушчиците, боичките, бормашинката и други ей такива дреболии, нито тръгнаха да го разследват, като забърса от близките строежи пет квадрата водонепроницаем шперплат и четвърт тон арматурно желязо. Но те кого спираха и после разследваха? Никого. Само някаква прислужничка от спецзоната си беше изпатила, като изнасяла два топа кърпи, които ѝ трябвали за сватбата на девера ѝ. Ама тя, горката, съвсем се беше оляла и ги беше помъкнала всичките наведнъж, а не на няколко пъти, както е редно — поне от приличие. То и това на никого нямаше да направи впечатление, ако не я беше нариснала Афродита — нейната омразна съперница за жарката любов на милиционера красавец от портала. Кого още бяха спрели? Да, оня бързак — влаха от СРЦ, с двата варела епоксидна смола. И там всичко щяло да си е наред — той даже спрял каручката да се обади човекът, че изнася едно-друго. Обаче смяната да вземе да подрани, неговият човек си бил тръгнал и... Вече нямало как и го разкрили. Но пък бързо му се размина. Оказа се, че смолата била за секретаря на градския комитет, следствието веднагически приключи, а единият варел беше доставен официално на адресанта. Другият потъна някъде. Защо тогава хората се бояха от милицията? Тя си беше съвсем народна, както се и казваше. От какво въобще се страхуваха? Например бояха се, че милицията щяла уж да ги прати „на топло“, ако разправят вицове от ония, дето им викаха „златната решетка“. Това беше пък съвсем неоснователно. Никой от познатите на инж. Къбоков не беше виждал народната милиция да лови разказвачи на вицове и да ги праща, където и да било. Вярно, например чичо му на Божидар, Бог да го прости човека, беше лежал в Белене, но не за вицове, а за антикомунистическа пропаганда, което си е нещо съвсем друго. Ми то даже се пише по различен начин. А и неговите вицове били вече със съвсем неприлично съдържание.

Имаше също някакъв страх у магазинери, началник-складове, бармани и в други центрове за преразпределение на обществените блага. Но това си беше страх не от милицията, а от някой опак ревизор, станал заранта със задника нагоре. Такива не могат да разберат собствената си полза и се заяждат с хората за едното няма нищо, вместо да си получат „под тезгяха“ полагаемото сухо и после да го използват — да речем, да заведат семействата си на основното за народната хигиена лятно морско къпане, както и на особено важното за народното здраве събиране на тен за студентите зимни дни. Да не говорим за мечтата на всеки четирима истински мъже — белотче и студена „Загорка“ под животворните сенки на плажните чадъри.

Въобще тоя феномен можеше да стане тема на не една дисертация, за да се развият в правилната посока науката и обществото, но ние никога не сме гледали, както казваше царят, „позитивно на нещата“.

Така неясно и — не може да се отрече — някак антиобществено стояха работите с произхода на страховете на инж. Къбоков. Единствено по-конкретен и разбираем беше страхът да не му отнемат изследванията. Това неминуемо щеше да се случи, ако обявяха Анализа за разработка по секретна тема. В такъв случай щяха да го приберат в някой секретен шкаф и да остане там, както се изразяват в атомните кръгове, докато трае периодът му не на полу-^[73], а направо на пълен разпад. Така всичките му усилия да предотврати бедата щяха да отидат напразно. И какво от това? Опитал се — не станало. Не по негова вина. Виж, ако вземем насериозно оня виц на метеоролозите, че последният ураган във Флорида е предизвикан от размахването на крилцата на една пеперудка в Сахара, то всеки от нас може да се самообвини във всичко. Защо и инж. Къбоков да не си мисли, че като се е плацикал на Албена, е предизвикал поредното цунами в Япония? Или като е пресичал неправилно улицата, е повлиял на общия дух за незачитане на закона, а в резултат се е надигнала последната вълна на престъпността в Чикаго. Или, най-накрая, че като е демонстрирал на 5 октомври 19... година турски си табиети със семеен характер, е втвърдил ислямския фундаментализъм, а от това е последвал потресният всички ни терористичен акт на 11 септември 2001 година. Ама как така, моля ви се. Това, даже и да е вярно, пак не е за вярване. Един нормален човек няма да се самоизтезава за последствията, като

прави вълнички в някой патешки гьол. Но за беда инж. Къбоков беше възпитан по друг начин. Той се мислеше отговорен за хорските съдби и в това бяха повечето от проблемите му. Това беше резултатът от възпитателните методи на баба му. Затова се притесняваше, че и съдбата на централата е едва ли не в неговите ръце. Кой обаче го караше? Със сигурност не и народната милиция.

Е, възможно е и да има някаква непонятна за нас логика Божидар да се страхува от срещата си с органите. Малко страх — може би. Но чак толкова... Въпреки това, вероятно защото се опитваше в просъница да разтрива рамото си, той спа неспокойно, а когато дойде уречената сутрин и тръгна към бялото здание на народната милиция, краката му сякаш бяха станали от детски пластилин.

* * *

Оказа се, че е последен в списъка. Опитва се да изкопчи малко информация от излизащите, но на въпросите му „Какво стана, за какво те викаха?“ всички смотолевяха, сякаш се бяха наговорили, „А, нищо, питаха ме разни глупости“ и побързваха да се измъкнат. Стоя близо час на тръни, докато най-накрая вратата се отвори и за него.

— Заповядайте, седнете — посрещна го на прага гласът на синеокия майор. — Вие май сте последен? — попита той, въпреки че очевидно знаеше отговора.

— Да.

— Сигурно сте се питали защо ви повикахме — опита се да отгатне отново другарят и позна пак от първия път.

— Да.

— И защо мислите, че ви повикахме? — продължи с предразполагащи въпроси майор Иванов, докато оглеждаше с опитно разузнаваческо око юнака, който беше пребил Миньо Чука.

— Предполагам, че от Атомната... — Божидар искаше да каже „са ме търсили“, но завърши по-неутрално, — във връзка с анализа, който направих на...

— Да, да — прекъсна го майорът — има нещо такова. Впрочем, сега ще дойде и капитан Пейчев, който е по-запознат от мен с вашия проблем.

„Хм, я виж ти“ — довърши мислите си печеният разузнавач, докато обектът пред него разглеждаше, ами да, с неуважение, портрета на държавния глава на стената.

Вратата се отвори.

— А, ето го и капитан Пейчев. Сядай — покани го с ръка домакинът. — Инж. Къбоков вече е наясно защо го викаме.

— Пояснете ни какво по-точно представлява този анализ — попита новодошлият и Божидар поясни. — Значи се опитвате да прогнозируете аварията в централата?

— Да.

— Това е много интересно. И какви са прогнозите? — полюбопитства Пейчев.

— Като цяло не са благоприятни — отговори неопределено Божидар.

— Това какво означава? — попита майорът.

— Резултатите показват, че до две-три години рискът за максимално проектна авария става много голям.

— Какво е „максимално проектна авария“? — попита Пейчев.

— Ами, значи здравата да гръмнем реактора — поясни Божидар и по лицата на двамата му събеседници премина следа от усмивка. Допадна им военната терминология.

— Колко голям е все пак този риск? — попита Пейчев. Той, изглежда, беше по-любопитният.

— Руснаците твърдят, че вероятността за такова събитие е веднъж на десет хиляди години. Значи някъде в далечното бъдеще. Но моите резултати показват, че сега рискът е примерно стотина пъти по-голям. Като има двайсетина атомни централи, които се експлоатират при сходни обстоятелства, излиза, че такава авария може да се случва на всеки десетина години, че и по-често. Това вече си е съвсем обозримо.

— Запознахте ли ръководството с вашите изследвания? — попита майорът, сякаш уж не знаеше, че ръководството е запознато.

Не, опитен разузнавач беше. Дет' се вика, *пишкин*. В това нямаше никакво съмнение.

— Да. Само че те досега не им обърнаха особено внимание. Чудя се дали да не запозная японците. На тях сигурно ще им бъде по-

интересно — изтърси Божо и двамата му събеседници тоя път се засмяха открито — Пейчев по-радостно, а майорът някак по-кисело.

— Вие искахте ли разрешение да изнесете данните от вашето изследване? — попита Пейчев след кратка пауза.

— А ако помня повечето от тези данни, значи ли, че съм ги изнесъл без разрешение? — попита нахално Божидар.

— Хм — подсмихна се майорът и си помисли „Не, не е глупав тоя, хич даже не е“. — Какъв е обемът на вашето изследване?

— Два тома с таблици, формули и картинки.

— И тези резултатите са въвн от централата, нали? — попита събеседникът му.

Инж. Къбоков направи движение с вежди, от което се разбра: „Да, така е.“

— Вие знаехте ли, че вашите изследвания засягат въпроси, които са държавна тайна? — попита капитанът.

— Е, за служебна тайна, да, но чак за държавна...

— За съжаление е така, държавна тайна са — каза Пейчев и пролича, че и той изпитва някакви сравнително тъжни чувства.

— Положението е много сериозно — каза майорът. — От Атомната искат от нас по служебен път да изземем вашата разработка и всички материали, свързани с нея.

„Аз вече получих искането им по извънслужебен път — отвърна му мислено с лека злоба Божидар, — даже побързах да им отговоря.“

— Освен това ще трябва да подпишете декларация, че повече няма да се занимавате с тези изследвания — продължи майорът.

— Това е все едно Анализът да бъде погребан в могилника за радиоактивни отпадъци заедно със замърсените гащеризони — каза Божо.

— Нямаме особен избор — каза капитанът и пролича, че предстоящите действия не са му по душа, но ще ги извърши, защото така е по устав.

— А вие как ще се чувствате, ако се случи бедата? — попита Божидар.

— Точно затова разговаряме сега — каза Пейчев. — По думите на ваши колеги вие сте много добър специалист. Знаем, че разработвате и програмен продукт за ЦК на комсомола... Ние търсим някакъв вариант, при който да продължите работата си.

— Има ли такъв?

— Да. Трябва да ни сътрудничите — каза Пейчев.

— Имам ли други възможности?

— Честно казано, не ви ги препоръчвам.

— В какво ще се изразява това сътрудничество? — попита Божидар, за да печели време. Много добре знаеше отговора.

— Сега вие за нас сте никой. Не можем да ви гласуваме доверие — каза майорът.

— Трябва да станете наш секретен сътрудник. Само така ще можем да запазим възможността да работите — каза капитанът.

— Какво означава секретен сътрудник? — продължи механично с въпросите Божидар и си помисли: „Сексот, а? Най-послед.“

— Ще подпишете декларация, ще имате псевдоним и ще ни информирате по различни теми, които ще разработваме заедно — разясни по военному стегнато тоя загадъчен статут капитанът.

— Може ли да помисля по предложението ви?

— Може — каза майорът. — Докато сте в тая стая. Ако не приемете предложението ни, ще трябва веднага да изземем всички материали по разработката ви. Освен това вероятно ще има и други последствия. Мисля, че и сам се досещате — добави той и Божидар се досети.

Очевидно ставаше дума за други, несвързани с милицията, нормално последващи последствия. Най-много да му се наложеше да продължи бизнеса на баща си. А и Радостина сигурно щеше да получи възможност най-послед по цял ден да гледа децата вкъщи. Не, капитанът без съмнение познаваше душата му. Още като ученик беше открил, че мрази да върши нещо по принуда. Но тук всичко щеше да е напълно доброволно. Нали той решаваше.

— Помислете си и вие как ще се чувствате, ако, както сам казвате, се случи бедата — каза капитанът. — Нали искахте да я предотвратите. Или вече не искате?

За малко в стаята настъпи тишина.

От едната страна на везните беше поставена, както си мислеше Божидар, съдбата на може би стотици хиляди хора. Е, и неговата, да не забравим. Какво да направи? Да откаже още сега малодушно и да предаде всички ли? Анализът в коша и — край на надеждата да предотврати надвисналите кошмари. Да, бе, кошмари. Фантазии. Пък

като обущар ще носи радост. Ще прави непромокаеми обувки за радиоактивни дъждове. Под пари ще остане. Само че на практика щяха да го победят. Той — победен? Да се откаже от борбата? Никога. В такъв случай какво щеше да последва? Щяха да го арестуват още тук, в стаята... Хъ. А какво стои от другата страна? Дет' се вика, същото, каквото и от тая. Някакви си страхове и неприязън към народната милиция — напълно необосновани, както видяхме. Можеше сега да се съгласи, да спаси света, а после да се откачи от куката им и да се измъкне като оня хитър смъдок на острова. Имаше тръпка в тоя замисъл. Щеше да ги мотае и да ги върти. На фльонга щеше да ги върже. Колко му е. Нали ги вижда какви са канарчета.

— Добре — каза Божидар, — ще приема предложението ви.

— Ще трябва саморъчно да напишете декларацията и да си изберете псевдоним — каза капитанът и му подаде услужливо писалка.

До края не се случи нищо извън протокола. Само след като подписа и остави писалката, Божидар без да иска я бутна, като тикна листа към новите си колеги. Тя полетя, но той я хвана като циркаджия точно преди да падне на пода. И капитанът го изгледа с разублаващо любопитство.

— А останалите колеги защо бяхте извикали? — попита Божо, когато приключиха с формалностите.

— За да не падне подозрение върху теб — каза свойски капитанът.

Ето как, за да се спаси от страховете си, че ще стане виновник за нещастията на толкова много хора, а и да запази временно гърба си от здравите тояги на народната власт, инж. Къбоков стана, тъй да се каже, „асоцииран сътрудник“ на Държавна сигурност — по руски *сексот*, или понародному — „кука“. Но не трябваше да мисли така. Защото, какво значи много хора? Какво са, да речем, сто хиляди човека, дори събрани на куп? Ако ги натъпчеш по-нагъстичко, ще се съберат и на един по-големичък селски мегдан. Другарят Сталин например е успявал, ако времето е благоприятно, да умори от глад толкова украински селяни за седмица. А неговият верен ученик, другарят маршал Жуков, е успявал да жертва стотина хиляди вече само за ден-два в някои по-завързани операции. Излиза, че сто хиляди са си едно средно голямо няма нищо. За каквото и да е. Ако пък става дума за

толкова лева, просто няма смисъл да говорим. Това всеки ще ви го каже.

* * *

На другия ден Божидар остана вкъщи — да поработи малко на спокойствие и да осмисли новия си статут в развитото социалистическо общество. Не му харесваше особено мисълта, че е таен агент. От малък мечтаеше да стане разузнавач, а сега като стана, изведнъж вече не мечтаеше. Уж беше... По-рано като че ли... А пък сега... Абе, знаете как е.

„Нищо, ще се откача“ — зауспокоява се той и заразвива мислите, които му минаха, докато беше в кабинета на майор Иванов.

Те щяха да му възлагат разузнавателни задачи, той щеше да ги приема с престорена съпричастност, а после да увърта, да ги мотае, да се оправдава с измислени обективни обстоятелства, да се изплъзва от хватките им като намазан пехливанин, докато най-накрая им писне и го оставят на мира. През това време той нямаше да дреме, а щеше да спечели световна атомна слава с Анализа. Най-напред щеше да се появи статия във „Вечерни новини“, а после... Нямаше какво да чака, после направо във „Всяка неделя“. На гребена на вълната. На върха на хранителната соцверига. И ето го инж. Къбоков — носител на ордена на атомната жартiera, почетен член на разнообразни ядрени, както и не такива президиуми, и дори (защо пък не) пак член, но вече на колектива, който ни приветства от трибуните на Девети и на другите светли празници. До другаря Пенчо Кубадински, може би. Да видим тогава какво щяха да му направят. Нищо нямаше да могат да му направят. Щяха да му махат тъпашки ухилени с байрачетата си, когато маршируват край трибуната с блока на тайните агенти, тъпанарите му с тъпанари.

Щеше да ги надхитри, нямаше начин.

Към десет изпи третото кафе, изпуши една цигара „Кент“ от секретните запаси и тъкмо се беше поуспокоил, когато на външната врата силно и някак безцеремонно се почука. Сякаш беше съдбата, оная от „та-та-та-таа“. И нали вече беше от органите, Божидар веднага долови с изострената си интуиция на боец от тихия фронт — тя

трябваше да е. Като отвори вратата, веднага видя: съдбата беше. За повече тръпка беше приела вид на двама другари с угрижен и строг вид — единия цивилен, другия униформен. За първия нямаше нужда да се обяснява от кое ведомство е, а вторият беше кварталният милиционер — за пояснение на ония олигофрени, които няма да видят и очевадното.

— Казвам се старши лейтенант Койчев — представиха се цивилните деветдесет и девет цяло и девет десети процента на съдбата. — Вие ли сте Божидар Къбоков?

— Да — каза Божо, въпреки че неудържимо му се прииска да отрече.

— Идваме по един неприятен повод — каза милиционерът.

— Заповядайте — сърцето на Божо се сви и вече съвсем не му се искаше другарите да влизат у тях, но социалистическият човек дължи преди всичко сърдечно гостоприемство на тайните служби. А той беше вече и таен агент, което още повече задължава. Всеки ще се съгласи.

— Искам да ви кажа — започна със сядането цивилният, — че вашият син Добрин е замесен в няколко кражби.

— Какви кражби? — запита Божо без никаква, ама никаква готовност да чуе отговора.

— Той и още няколко негови съученици са разбивали нощем автомобили — тук около блоковете — и са извършвали кражби на касетофони и други автомобилни принадлежности.

— Как нощем? Че ние... — Божидар искаше да каже, че са щели да ги усетят, но му проблесна, че той не чува добре като е буден, а камо ли нощем като спи, и неприятната вест заизглежда опасно правдоподобно.

— Разбирам недоумението ви — каза с престорено съчувствие цивилният, — но кражбите са установени. Извършвани са най-често след полунощ... — и той накратко разказа кога, как и какво. — Разследваме ги от близо седмица. Вашият син ни ви е казал, нали?

— Не.

— Той се бои от вас. Но вие трябва да ни помогнете да разберем дали всичко сме изяснили. Поговорете с него. Ще е добре, ако, преди да предадем делото в съда, той и съучастниците му възстановят щетите на потърпевшите.

— Това ще облекчи ли... — не посмя Божидар да продължи с лошата част от изречението. „Съучастници“ звучеше доста зле. Почти като „съкилийници“.

— Нищо не ви обещавам, но ще е добре да им се върне или да се плати откраднатото.

— Нещо друго мога ли да направя?

— Ще трябва и вие да дадете показания. Ние ще ви извикаме — каза цивилният и стана.

— Покрай тези проблеми, трябва да се виждаме по-често. Отбивай се при мен в стаята — каза кварталният. Сродни души бяха, що да не поддържат по-близки връзки. Така се решават маса проблеми, които иначе са си нерешими. Пък то като ходиш при стар приятел е хубаво да носиш нещичко. Дет' се вика, от кумова срама. Нямаше нужда да му казва какво. В махалата се знаеше, че е старообрядец. Придържаше се към едновременните традиции и предпочиташе препечена сливовица. В краен случай — гроздова. Като нямаше друга, можеше и домашна.

Като си тръгнаха, Божо затвори машинално вратата и се подпря на стената. Можеше и да не вярва, че Господ е създал света с едно повелително изречение, но едно разказвателно — „Моят син е крадец.“ — разруши за миг цялата му домашна вселена. Някакви откъслечни въпроси и объркани мисли се завъртяха турбулентно из главата му. „Защо го е...“, „Майка му и баща му да не би да са...“, „А той — да...“, „Само да ми падне...“, „Как не съм го...“, „Какво ще кажа на...“ и заедно с тях се омесиха разочарование, закани, училищни спомени, предчувствия за лош край, уроците по честност на баба му, селскостопанската индиферентност на дядо му, непризнаваема вина, срам, парчета от планове за спасение, съдии, шамари, приятели, наказание, съдба, следователи, нецензурни изрази, гняв, неизпълнен дълг, „слушката“, пъхната в гредореда, една голяма доза страх, някаква отчаяна надежда и отново срам, срам, нетърпим срам.

Към обяд му мина през ума „Ами брат му и сестра му? Те не са ли намесени?“ Прилоша му, защото чувстваше, че няма как да не са. Сякаш изпадна едновременно във фрустрация (по-точно ресигнация), прострация, кастрация, душевна трепанация, изолационационализация, диарбекиризация и противна адвокатизация, преминаваща в проста тройна тъпанаризация.

Не чу кога се върна Деница и се стресна, като я вида на вратата на хола.

— Какво ти е, татко? Какво е станало?

— Ти ще ми кажеш — върна въпроса ѝ той и дъщеря му заплака.

— Ти знаеше ли?

— Да, татко.

— Даже не попита за какво. Защо не ми каза?

— Страх ме беше.

— Добре, от мен те е било страх, но на майка си защо не каза?

— Тя пак щеше да ти каже. Пък и мислех, че няма да ги...

— Няма да ги заловят ли?

— Да.

— Обаче ги заловиха, нали виждаш... Значи и Милен е замесен, тъй ли?

— И той знаеше.

— А той крал ли е?

— Не. Той само измисли как да го правим — приобщи се храбро, а може би просто неволно към престъпната групировка Къбокови и дъщеря му. — Но батко няма да им каже — добави уверено тя.

„Туйто. Съзаклятници“ — помисли Божо и в душата му нахлу радостен лъч. Поне бяха солидарни. Както ги беше учил... „Господи, какво съм направил... Те така и са крали — сети се най-последно инж. Къбоков. — Както съм ги учил.“ И за да затвърди прозрението си, попита:

— Вий от мен вземахте пример, нали? От Козлодуй — като носех от централата крушки, сапунчета и разни други работи — опита се той да се изрази по-меко.

— Да. Нали вие с мама там толкова често крадахте — назова Деница нещата с точните думи. — От централата и от строежите, и от стопанския двор, и от... — тя не се сети за останалите източници. — Пък ти нали каза, че си взел комплект фулмастери от службата?

— Казва се „флумастери“ — поправи я той.

Когато Добрин се върна, Божидар не го посрещна с упреци, да не кажем с нещо по-лошо, от вратата. Говори му дълго, прочувствено... а бе направо с библейска сила. Сякаш с общи лафове за честност и морал, съчетани със заплахи от ръждиви решетки и полкове народни милиционери, може да се заличат трайните внушения от примерите за

всеобщите нестихващи експроприации наоколо. Така и не успя да надникне зад стената у сина си и да види дали там няма опънат транспарант със свеж лозунг — нещо от рода, че думите наставляват, а примерите увличат. Дет се вика на римски *verba docent, exempla trahunt*. И водят по славния път към затвора, водят и още как водят. Все пак, общо взето, разговорът премина успешно, той се вживя в амплото на мъдър, грижовен и справедлив баща и се поуспокои. Не беше виновен, не. Други бяха. Те, те, те — както казваха Бегемот^[74] и неговата шайка, имайки предвид — защо повече да крием — основоположниците на съветския строй. Разбира се, и ония, които доразработиха идеята. Както и техните безброй последователи. На тоя философско-разобличителен фон завръщането на Милен мина направо незабележимо. Божидар само поклати глава — неясно дали презрително или съжалително — и му поскърца профилактично:

— Абе ти голям изобретател си се извъдил. Намерил си поприще за изява, дърводелец такъв. Нищо, сега може скоро да ти се наложи да изобретяваш нов вид пила за решетки. Може да имаш време даже и лазерен модел да измайсториш. Ние тук ще изработваме кутийките.

После инж. Къбоков потъна в тихо самосъжаление и кротки упреци, че се е поддал на внушенията на това, което най-много мрази у социализма — неговите аморални императиви за насилие и отнемане на чужда собственост. След като той се беше превърнал в крадец, естествено бе синовете му да развият едно от двете най-важни начала, завещани от учителите на пролетариата, а именно онова за юнашките експроприации. И да достигнат до завършената идея за кражбите с взлом.

Пооправдава се още малко, но не успя да приспи чувството си за вина. Виновен беше, и още как. Беше позволил злото да се промъкне у тях. Нали през цялото време си мислеше, че е уж от добрите, а на — беше допуснал вездесъщият Evil да се намърда незабележимо в къщата му, като в ранен американски хорър. Отдавна беше разбрал на какво се крепи животът му — на Радостина и на децата. И какво беше направил?

— Маmicата му, как можах да допусна това? — заговори си Божидар сам като тихо шици. — Оставих това общество, дето узакони насилието, да ги учи на морал. Оставих тая сбирщина от хунвейбини, дето крадат и лъжат всеки божи ден, да бъдат учители по морал на

децата ми. Arbiter elegantiarum^[75], а? Magister artium^[76]. Кретен. Господи, какъв кретен. Че и личен пример съм им давал през цялото време. Проклет да съм, проклет.

Не можеше да изтърпи тоя срам вкъщи. Искаше му се да избяга за малко от тези непоносими мисли. Да намери някакво място — нещо като хижа в планината, като залив на познат бряг, като тих полутъмен параклис, като спомен от детството, като... Изведнъж му се прииска да повърви из полето. И друг път го беше правил. Ако имаше късмет, можеше да не срещне никого и за час-два да избяга от мислите си. Можеше да потърси и някогашната им къща сред лозята. Помнеше къде е. Вярно, нямаше я отдавна — селяните кооператори я бяха съборили като първа и най-важна задача. Но може би щеше да намери мястото — все щеше да е останало нещо познато — коларският път, някоя чешма или престаряло дърво. На излизане го лъхна аромата от мазето — заради сложена накриво тръба там двайсетина години бяха текли кенефите на блока под грижовния поглед на народната власт. Хубаво стана, че тая воня го изпроводи: човек трябва да помни откъде тръгва и къде пак ще се върне. И къде всъщност се намира за постоянно.

Докато преминаваше дола пред блока, изровен от пороите и обрасъл с репей и магарешки тръни, си спомни къоравата пътека от детството си и помисли, че сегашното крайблочно природно образувание не е чак толкова грозно. Скоро излезе от града и тръгна по шосето. Не усети кога подмина разклона, а после и бозавите безлични сгради, където конските доктори се подготвяха да помагат на животните в обществото ни. След малко вече беше сред местата, които едно време наричаха „лозията“. Доста се полута, но накрая излезе на стария път до голямата чешма. Огледа се, но наоколо нямаше и помен от някогашните цветущи градини. Само нагоре по баира, изглежда, бяха раздали на „по свои хора“ земя за лично ползване^[77] и се виждаха хилави овошки. Божидар погледна към върха. Там се мержелееха дръвчета и път, който се виеше между тях и се губеше някъде.

И изведнъж — от жегата или от нещо друго — за момент сякаш се върна в детството си. Полето отново се напълни — с гласовете на баба му и дядо му, с жуженето на църкалници, с мекия звън на чучурите, със зова на чувалчета^[78], с тихите стъпки на спомените и с лунен шепот. И той пак вървеше по пътя към върха, слушаше

познатите звуци, дишаше с пълни гърди и чувстваше, че животът му никога няма да свърши.

Полъхна горещ вятър и Божидар се сепна. Наоколо се простираше безкрайна кооперативна нива, засята предимно с троскот и паламида, слънцето яко прежуряше и не се виждаше жив човек. Нямаше ги малката къща, дворчето с чимширите, тополите, старата чешма, притихналите в маранята лози и пътеките, които водеха сякаш към далечни и загадъчни земи. Нищо не бе останало от тях. Защо ги бяха унищожили? На кого бяха попречили? На кого бяха вадили очите? Някой ги беше разрушил, разпарчетосал и изхвърлил, както хиляди други неща. Тоя някой му бе теглил безцеремонно чертата и на него, както на всеки, който не се вписваше във фантасмагориите на разни малограмотни, набъкани с нашенска злоба соцдиктатори. Прииска му се тук да е останало нещо от миналото му, но не само спомени. Нещо, на което да се опре, някаква, макар и изкривена душевна патерица, някакво късче покрив, под който да се скрие от тоя студен противен дъжд, който се изливаше върху него и семейството му, и после да намери... вече беше забравил какво. Но нямаше ориентири, нямаше разпознаваемо разклонено старо дърво или поне някой крив изгнил пън, нямаше една-едничка опора, нямаше нищо. Божидар клекна и затърси — счупена керемиди, познат камък, някакъв знак, някаква невидима за останалите следа, която не бяха успели да разрушат, да заровят и стъпчат. Знак, че тук някога са живели хора и те са били щастливи и без измамните внушения за фалшивия рай, пробутван от шайка морални боклуци. Погледът му внезапно спря на парче тухла, полузарито в земята. Нямаше откъде да дойде на това място, освен от един изгубен свят. От неговия. Това ли беше знакът, който търсеше? Изрови тоя безполезен отломък от миналото си, поочисти внимателно полепналата пръст и се изправи. Беше се надявал да намери някое от нещата, които някога съставляваха живота му и които бе обичал. Нуждаеше се от малко, от съвсем мъничко подкрепа, от един успокояващ полъх, от мимолетната сянка на тополите, от едно замъглено, неясно отражение в огледалото, от един нищожен миг в малката стая с бели стени и аромат на дюли. Това намери — парче тухла. Прибра го бавно в джоба, погледа разсеяно и уморено наоколо, въздъхна и тръгна с наведена глава към вкъщи.

Не след дълго по опустелия стар път мина гражданин с омърляно таке и избеляло работно облекло. Изглеждаше доста опърпано и ако човек не знаеше, че въпросният субект е именно старозагорски гражданин, можеше да се обзаложи, че е най-обикновен селянин от Малковерейско. Беше успял да се измъкне по-ранко от работа и сега отиваше на конфуто — да полее пипера и доматиите. И той не знаеше за какво блъска толкоз път. Поне да имаше някаква керемидка тук. Комшиите по-нагоре бяха спретнали една барачка от стари дъски и тенекия, скътана между овошките. Беше ги виждал как пийват ракийца под асмата и замезват с току-що откъснати салатки. Да, може и да беше паянтова къщичката, но му харесваше. Обаче той нямаше. Добре, че поне чешмата беше наблизо. Като има вода, ставаха хубави домати, но на — лани ги обраха някакви... катунарски елементи. И други можеше да са, по-заседнали, местни. И тая година сигурно щеше да е пак така. Ама и той пък можеше да си понакъса от комшийските.

„Бая големички са станали вече“ — помисли си позитивно гражданинът и на душата му стана леко и радостно.

* * *

Радостина се прибра веднага след работа. Беше уморена, изнервена и през цялото време, докато се клатушкаше в претъпкания автобус, си мислеше, че ѝ се иска поне тая вечер вкъщи да не я чака ориста ѝ на домакия, практикуваща в свободното си време неподходяща инженерна професия, както се изразяваше Божидар. И въпреки умората още като отвори вратата, усети, че нещо недобро витае във въздуха. Почти винаги децата я посрещаха, понякога измисляха някакъв сюрприз, но най-често надаваха поне радостни възгласи. Сега в къщата цареше тишина, а в коридорчето се показва само Божидар, подпря се на стената и я загледа мълчаливо.

— Какво е станало?

— Големият ти син да ти каже.

Радостина надникна в хола. Добрин стоеше оклюмал на дивана.

— Какво е станало? — повтори тя вече съвсем разстроено.

— Ами аз и... Помислихме, че може да... От няколко месеца почнахме да крадем — започна синът ѝ тъжната си изповед.

Когато свърши, Радостина дълго стоя мълчаливо. Не знаеше какво да каже. Не знаеше какво да направи. За пръв път през живота си не виждаше как да се справи сама. Не ѝ беше ставало толкова тежко никога. Дори когато ѝ изневери Божидар, дори когато загуби Борян. Трябваше да намерят помощ, само че откъде?

— Ти имаш ли някакви познати тук — в милицията, в съда? — попита отчаяно тя.

— Имам — отговори Божидар едносрично. Не му се обясняваше. Все едно, трябваше да я излъже, а не искаше. Докато я чакаше, си беше мислил как неподозирано новото му амплоа щеше да се окаже полезно в случая. Имаше връзка той в милициите, имаше, и то каква. Дебела връзка.

— Кого познаваш там? — започна разпита Радостина.

— Имам един съученик в милицията — излъга раздражено Божидар. — Нали съм завършил гимназия в този град.

— Той какъв е?

— Милиционер е, какъв да е. Голям милиционерски началник. Big chieftain^[79].

— Не ми се сърди, много съм уплашена.

— Не бой се. И други приятели имам — продължи с лъжите Божо.

Никакви приятели нямаше. Можеше да разчита само на новите си, тъй да се каже, колеги — капитан Пейчев и оня майор. Но на майора още отсега чувстваше, че май не може да се разчита. Хич даже.

— Баща ти няма ли някой приятел адвокат? Нали сте били богаташи?

Винаги се беше притеснявала тайно, че миналото на Божидар може да попречи на децата им. Сега някъде там можеше да е спасението.

— И да е имал, сигурно ще се води на отчет като буржоазна отрепка. Ако се появи в съда, само ще влоши положението.

— Може просто да ни даде съвет. А може и той да има някакви връзки.

— Добре, ще опитам да открия някого. Ако има още живи — каза Божидар и се почувства още по-виновен. — Ти си се притеснявала от произхода ми, нали?

— Само понякога.

Нямаше нужда да се самоупреква чак толкова. Щом не се е притеснявала непрекъснато...

— Защо не си ми казвала?

— Може би да не те тревожа. Не зная. Пък и сега друго е по-важно, не мислиш ли?

— Да, права си, така е — каза той и я погледна.

Повечето жени на нейно място щяха вече да са се разревали поне пет пъти. А тя преглъщаше сълзите си и се държеше толкова храбро.

— Ще намерим решение — каза той.

— Зная — каза тя и го погали.

Трябваше да намери решение. Поне това ѝ дължеше.

Поне това.

* * *

На сутринта Божидар позвъни на своя нов приятел капитан Пейчев и поиска извънредна среща. Той я организира с професионална лекота и след минути му съобщи часа и адреса. Така Божо за пръв път попадна в конспиративна квартира. Ятакът им сигурно беше излязъл да напазарува и ги беше оставил да вършат спокойно разузнаваческите си работи. Изглеждаше като мирен панелен апартамент и по нищо не личеше, че държавна сигурност е свила в него тайно разузнаваческо гнездо. Божидар си помисли с неприлични думи за собствениците и доста се затормози. Но му мина — след двайсетина години, когато стана ясно, че маса хора са изкарвали по някой лев от подобни приходящи квартиранти. Даже и главни редактори^[80] на централни вестници на трудещите се са давали офисите си на народната власт да следи вражите шпиони и разни наши буржоазни подлоги. Обаче тогава, на първата среща, се почувства кофти. Капитанът беше тактичен човек, забеляза неудобството му и че разглежда стените, сякаш да установи къде са скритите камери, микрофони и другите устройства за неформални контакти.

— Не се притеснявай, тук сме сами. Никой няма да ни пречи. Казвай какъв е проблемът.

И странно, дали с бодрия си и същевременно заангажиран вид или с някакви школувани обертонове на гласа си, но капитан Пейчев

веднага предразположи своя таен агент. Божидар изложи проблема, капитанът помисли малко и каза:

— Ще видим какво можем да направим. Чудеса не ти обещавам — показва му той дясната си ръка, за да види инж. Къбоков, че в нея чудеса няма (да, ама лявата не му показва), — но ще помогнем. А сега, тъй и тъй сме се събрали, кажи ми какво мислиш за Масалджиев.

Коварно беше, не ще и дума. На Божидар леко му прилоша от удара.

— Виж какво, нека да не говорим за него. Дори да е виновен за нещо, аз съм му благодарен — тоя апартамент, в който живея, го дължа на него.

— Нали знаеш какво става в „Биоинвест“?

— Дочух някои неща.

— Ти как мислиш, ще се размине ли скандалът с джапанките?

— Едва ли — отговори като експерт Божо. Поласка го това „джапанките“. Беше съвсем като между разузнавачи.

— Тогава някой ще трябва да обере парсата, нали се сещаш?

Божидар въздъхна.

— Не мислиш ли, че може да пострадат невинни хора? Например Мирослав Анев — направи рязък завой Пейчев.

Ударът беше още по-коварен. Божо чак се облакът на масата и подпря глава с ръка. Познаваха враговете му, приятелите му, всичко. „Добре са ме изчислили“ — измисли той пръв (за кой ли път) една любима бъдеща реплика в американските филми и попита с едва прикрито омерзение:

— Какво се иска точно от мен?

— Не се впрягай. Всеки може да изпадне в беда — каза Пейчев и направи пауза.

„Като мен например, нали?“ — помисли Божидар.

— Ето, виж и ти как си попаднал в тежка ситуация — каза капитанът и Божо намери сили да се усмихне. — В такива случаи на нас ни трябва информация. Иначе как ще решим проблемите? Прав ли съм?

„Ега ти пързаянето. Ще решаваме проблемите. Да бе... Ама яко пипат, мамицата им“ — помисли ядосано Божидар и машинално разкопча горното копче на ризата си.

— Какво се замисли? — подсети го да побърза Пейчев. Не бяха тук на седянка.

— Нищо. Прав си — каза Божо.

— Добре, хайде тогава да се върнем на въпросите за вашето предприятие.

След половин час вече беше измайсторил първото си съчинение.

Не беше трудно. Трябваше само да напише, че Масалджиев пие, сякаш имаше някой, който не го знае. После Пейчев го подсети, че освен това си пада и по тънката част. Голяма новина, няма що. „А щам има ли?“ — попита накрая любознателно капитанът. „Май няма.“ „Ами напиши го и това тогава“. Всичко знаеха те, всичко... Да, после за Мирослав пък написа, в смисъл че е специалист от висока класа и че може да му се вярва, но го направи с показно нежелание и все питаше „Това необходимо ли е?“, „Ама това сега защо да го пиша? Вий не го ли знаете?“ и други ей такива.

Като свършиха с разузнаването, всеки тръгна по своите работи.

Капитанът се отправи доста бодро към службата, а Божидар се запъти малко умърлушен към къщи.

Пейчев беше доволен. Добре се получи: не пое излишни ангажменти и направи крачка в посоката, в която искаше да се развиват нещата. А той искаше да се развиват така, че такива като прекия му шеф да нямат възможност да ги управляват. В по-глобален план, не искаше тъпанари като майора да дърпат конците на гражданството. На гражданството трябваше да му се дърпат конците, за това нямаше спор. Но не от такива като майор Иванов. Както повечето ограничени хора, той беше грубиян. Насилието винаги му беше по сърце. Това бяха любимите му изрази: „Отупай го тоя, кво чакаш“, „Аз ще му дам да се разбере на тоя гад“ и „Если враг не сдается, его уничтожают“. Така работа не се вършеше. Хората не му се доверяваха. Как да му се доверят, като усещаха омразата му и му отвърщаха със същото? А от човек, който не иска и да те гледа, каква информация ще получиш? Много ясно каква — изопачена, недостоверна или направо чисто менте. И после полковникът ще ги жули с едрата шкурка... Друг подход трябваше, прицелен в бъдещето. Твърд, разбира се, но интелигентен. А кой, ако не той можеше да го приложи? Владимир беше завършил Езиковата гимназия с немски и английски на ниво „отлично“. Благодарение на майка си знаеше

перфектно и руски. Беше завършил право и то с петица. Да се говори за интелигенти в техните среди звучеше като милиционерски виц, но капитан Пейчев несъмнено беше точно такъв. Само че майорът тая дума не я знаеше. Обаче той му беше шеф, а не обратното, ето къде беше проблемът. Но това беше временно. Полковникът вече беше забелязал актуалността на рапортите му. „Сече му умът на тоя младок“ — беше казал той веднъж в по-тесен кръг и донякъде неофициално. Но то си беше ясно, че Пейчев е този, който работи перфектно с агентурната мрежа и се оправя с лекота във всяка ситуация. Владимир знаеше: трябваше да продължава в същия дух и успехът щеше да дойде. Баща му така го беше учил. В случая с Божидар беше и лесно — той му беше симпатичен. Виждаше се от километри, че доносничеството не му е по сърце. Но работата си е работа. „На началството му трябват успехи. Иначе скоро няма да обуе гащите с генералските лампази. Ама то на тихия фронт напоследък съвсем притихна. Направо е пълно мъртвило“ — подсмихна се кап. Пейчев. Нямаше сериозни противници, а значи нямаше и възможност за изява, за победи, които придвижват нагоре по стълбата. „Шефът ми е натрупал актива, дето още харчи, при разгрома на горяните. Само че от тях колко са оцелели? — поклати глава Владо. — И повечето са развалини. Останалите пък са наши агенти. Въобще, суша. Няма дори от неговите любими терористи.“ И това беше чистата истина. Нямаше много варианти. Беше говорил с майка си за времената, когато имаше поне панталони за разпаряне и коси за стригане. Сега и това нямаше. Имаше само кокошкарски изпълнения на самозабравили се наши момчета, които правеха поразия след поразия. От борбата с тях нямаше слава. Тогава какво оставаше? Както казваше един негов приятел от местния вестник, като няма новина — добрият редактор си я измисля. И врагът можеше да бъде игра на разузнаваческото въображение. И информацията на агентите можеше да бъдат съчинени и издиктувани съобразно голямата цел. Из цяла България се надуваха отчети и съчиняваха успехи^[81]. Защо тяхната служба да изостава от съревнованието? Затова и при тях се работеше по тоя жизнерадостен почин. Всичко това отдавна му беше ясно. „До къде я докарах — подсмихна се кап. Пейчев. — И аз да съчинявам подвизи. Дет се вика, за едната слава и някоя предсрочна звездичка на пагона... Хъ, изглежда в тоя анализ има доста неприятни истини, щом така са се

разлютили ония от Атомната.“ Знаеше, знаеше той, че от тях най-боли и няма лесно измъкване. Затова беше решил да даде на Божидар възможност да се защити. Имаше някакъв риск, но усетът му подсказваше, че е на прав път. Струваше си: ако нещо се случеше, щеше да е проявил прозорливост; ако нищо не станеше, не можеха да го упрекнат, заради това че е бил предпазлив. Още не му беше ясно как да сложи юздите на тоя доста опърничав, но явно умен инженер. Даже малко стряскащо умен. Един от агентите им в „Биоинвест“ му беше казал, че инж. Къбоков знае четири езика. Дори да не ги владееше отлично като него, пак бяха с един повече от тия, които той самият знаеше. А и онзи случай с писалката говореше за опасно бързи рефлексии. Трябваше да внимава, ако искаше да използва заряда му за своите цели. Е, не беше чак толкова печен. Доста се поизпоти, докато си напише съчинението. По-добре беше на следващите срещи постепенно да започне направо да му диктува. Защо да го мъчи като в училище — увод, изложение, заключение? Защо да не подходи екзистенциално като един Киркегор с кадесарски пагони? С такъв подход щеше обезателно да успее. Дългата му практика го беше научила: само не трябва да се бърза. Той поклати глава, сякаш се съгласяваше със собствените си мисли, и посегна към папката на бюрото. Но место да я отвори, пак се сети за номера на Божо и се опита да го повтори от разузнавачески интерес. Постави писалката си накрая на бюрото, бутна я с папката пред него и се опита да я хване. Не успя. Повтори опита и тя отново тупна на пода. Опитва се да се успокои, че Божо го е направил случайно, но поклати глава, защото отнякъде знаеше, че не е. Затова спря с опитите, притегли папката и се задълбочи в разузнаваческите материи.

Улисан в работата, той повече не се върна към молбата на агента си. Вечерта се прибра късно вкъщи. Беше поуморен. Поздрави от вратата — майка му се беше върнала — и надникна в хола. Баща му го беше тренирал от малък да запомня обстановката наоколо и той веднага забеляза папката на масата. Сутринта я нямаше. Майка му беше съдийка и понякога носеше някое по-безинтересно дело вкъщи — за домашно, както обичаше да казва. Той се приближи и погледна по стар навик.

Беше дознанието и обвинителния акт за сина на Божидар и още двама юнаци. Не за пръв път му се случваше да намира разковничето

на някой труден проблем въщи и това не беше необичайно в семейство, където всички, като се започне от дядото, са все съдии, адвокати и следователи. Пейчев погледа няколко секунди папката и после с ведро лице се запъти да помага в кухнята.

След вечеря, докато разтребваха масата, той сякаш случайно я заговори:

— Гледам, че пак си си донесла домашно. Не се преуморявай.

Майка му винаги реагираше на загрижеността му по един и същ начин.

— Не ми остава време, Владо. Този случай е лесен, пък и аз не съм още толкова стара, че да се уморявам от работа.

— Зная бе, мамо, ти си герой. Винаги съм ти се възхищавал. И какво му е лесното на случая?

— Трима малолетни разбойници са отарашили половин квартал. Жалко, че единият от тях е внук на стария Къбоков. Нали го знаеш?

— Знам го Добри Къбоков. Едно време беше обуцар. Дюкянчето му май беше близо до Икономическия.

— Да. Нали съм ти разправяла, че преди Девети беше собственик на „Витамини“? Аз съм по-малка, но ги познавам отдавна — него, брат му и сестра му. Те бяха почтени хора. Разправяха, че се грижел за работниците си и прекарвал повечето от времето си във фабриката. Спял там, в една малка стаичка до портиерната.

— Помня. Аз познавам пък сина му — малко наруши Владимир конспиративните правила.

— Тъй ли?

— Да.

— Приятели ли сте?

— Не може да се каже чак приятели, но ми е доста симпатичен. Скоро стана дума за една негова разработка за Атомната. Направил е много ценно изследване, но има могъщи противници. Доста трудно ще му е. Но той ми изглежда свястно момче. Бори се мъжки и сигурно ще успее.

— Я виж ти — майка му поклати глава. Тя харесваше хората, които отстояват идеите си. — Значи още нещо ще му вгорчи живота.

— Жалко, той не го заслужава. Дано успее да се бори на два фронта.

— Човек не може да се бори на два фронта — каза майка му.

— Така си е — каза Владимир, погледна я и смени темата на разговор.

Беше перфектен манипулатор и знаеше, че трябва да остави неизказаното да подълбае сърцето на майка му. Въпреки съдийската си професия, тя беше останала милозлива и отзивчива жена. Капитан Пейчев винаги се беше учудвал на този факт, като гледаше в какви безмилостни и недосегаеми въжеиграчи се превръщат нейните колеги, а и неговите.

Особено шефът му.

* * *

По пътя за вкъщи Божидар непрекъснато си мислеше за срещата. Как само започна... „Трябва ни информация, за да решим проблемите“. Кой са тези решаващи, бе? Какво има да решават? „Биоинвест“ не беше и колкото едно цехче от някогашната фабрика на баща му. А той си беше решавал проблемите сам. Без тайни агенти, явки, следене и доноси, пардон... информация за размисъл. Тогава така са били направени нещата — всеки да може сам да решава съдбата си.

„А пък тези манияци искат да управляват от кабинетите си живота ни — всичко и всеки, цялата машинария, до последното колелце, до последното винтче. Как ще го направят, като унищожиха свободния пазар, няма опозиция, няма поне една ей тоничко независима масмедия^[85], няма къорав естествен регулатор. Едно ниво в баци трапни води не можеш да поддържаш без обратна връзка, те така държава ще управляват. Как да караш шибаната държавна талига, като нито виждаш пътя, нито знаеш накъде вървят конете? И на кого му дреме, че тя се е разскрибуцала и вече е затънала яко? Как се управляват осем милиона презкуристи? Да, имаше едно-единствено решение: да се следят тайно всички и като набарат някой, който кривва от пътя към светлото бъдеще, да го опухат яко — за назидание. И всичко е тайно, всичко е подмолно, всичко е зад гърба ти. И няма на кого да се оплачеш, дори ако те опердашат погрешка. Мамата си трака. А аз какво правя? Наливам им вода в мелницата.“

„Май няма да мога да се откача лесно — проблесна му на Божо. — Все едно, накрая ще успея.“

Още не се беше усетил напълно, горкия, как го бяха изработили. Така яко налапва куката само някой наивен язовирен шаран. И после го споменават — в общия улов от отчета на риболовното дружество.

* * *

Часовникът в кухнята тихо изби два пъти. Божидар въздъхна и стана в тъмнината. Притвори внимателно вратата на спалнята, за да не събуди Радостина, наметна си набързо сакото и излезе отново на балкона със запалена цигара в ръка.

Да, така се беше случило.

Той се надвеси над перилата и погледна надолу, сякаш искаше да премери разстоянието до долния свят. Край блока нямаше никого. Беше късно и комшиите се бяха прибрали отдавна — да клечат пред телевизорите, да пият менте грозданка, да се дърлят по подбрани теми и да слушат любимата на народа идиотска чалга.

„Защо всичко е така идиотско и в живота ми? — прехвърли меланхолично Божо мислите си от чалгата към цялостното си битие. — Защо пред мен непрекъснато има препятствия, които нито мога да заобиколя, нито да прескоча. Сякаш ги поставя някой изследовател садист — да провери дали са достатъчно ефективни за промишлено внедряване... или ей така, за развлечение през почивните дни. Но това с мен е нищо в сравнение с нейната орисия. Милата. Аз поне съм здрав. А тя... — гърлото му се сви и той пак се надвеси и погледна надолу в тъмнината. Там, по земята, сред рахитичните храсти и изсъхнали буренаци се виждаха неясни предмети и всякакви боклуци. По-скоро по усет Божидар различи долу вездесъщите пластмасови бутилки, найлонови пликове и торбички, с които е покрита родината, и някакви гадости, които миришеха като че ли на разложен социализъм, а то по-гадно не може. — Дали да не захвърля там и тъпия си живот — помисли Божо и направи гнуслива гримаса. — Ама че простотии. Това ли трябва да си мисля сега? Господи, ако я загубя, нищо няма да има смисъл. И децата няма да ме измъкнат от тъмното. Тя крепи всички ни. Ако я няма, ще е по-добре да съм там долу — все едно че е паднала някоя тъпа саксия... Не. Няма да го допусна. Дори като мисъл. Ще победа, мамицата му, длъжен съм. Той тръсна глава, сякаш щеше да се

качва на ринга, и искаше да отпъди пораженческите мисли за удари под пояса и съдийски аванти. — Дали всичко не се обърка така, защото толкова безпринципно реших да се приобща към гадната им система. Да, яко се набутах. А как си мислех, че ще ги праметна и ще се измъкна като от... митинг в подкрепа на Анжела Дейвис. На флъонга щях да ги връзвам. Смешни щях да ги правя. Идиот. Защо се съгласих тогава, защо?“ — въздъхна самокритично той и се отпусна на хайлашкия стол, който стоеше на балкона за — както го беше кръстил — за празни размисли с по-тежък и съдбоносен характер.

Но не беше прав да се самоизмъчва. Толкова положителни неща се случиха — едно, че друго, че трето... Най-напред голямата семейна буря се размина по възхитителен начин. Откри някакъв приятел на баща си, стар адвокат с благородна осанка и овехтял тъмносив габардинен костюм. Зад подвеждащия му вид на пътуващ проповедник се оказа скрита абсолютна юридическа лисица, която извади повече връзки от управителя на градския универмаг. Някой подработи с желязна чекистка хватка прокурора, съдийката се оттегли да си оплаче скришом след пледоарията на защитата и делото се реши от само себе си с условна присъда. После Божидар напусна безпроблемно обречения като българо-японската дружба „Биоинвест“ и останаха в апартамента, както предрече Радостина. Опитва се да се запише сред инженерния състав на ДЗУ и „Роботика“, но там, тъкмо когато проверяваше, нямаше свободни места. Обаче като излезеше от „Личен състав“, и хоп — освобождаваше се някое място. Късмет. По тази причина постъпи на работа в най-близкото до тях училище на отговорната длъжност „възпитател“, и там инж. Къбоков започна да преподава трудово обучение — правене на закачалки, шиене с прав бод, рязане на шперплат, лепене с туткал и други атомни работи. Освен това заместваше и учителя по физическо, когато последният не беше разположен или имаше друга приемлива причина да кръшне от работа. „Изглежда, такива като мен се разболяват от някакъв социологичен еквивалент на гадната Хансенова болест — помисли си веднъж примирено Божо. — Сигурно заболяването се предава по наследство, също както здравия фактор АБПФК^[86]. Той е контрапунктът на такива като мен. При нас язвите не се виждат на външен вид, но са определено видни в досието. И тези, които попаднат в лепрозориума^[87], са в него до живот. А може би самият социализъм е

един гигантски лепрозариум, а? За индивидууми, които поради характерни особености на ума вярват на такива простотии, като измислиците на Мордохай във формулировката на оня френски евреин Луи Блан^[88]: «От всекиго според способностите, всекиму според потребностите.» Как да стане, как да стане, като няма способностомер? Хайде, потребностите винаги са на макс. А способностите? Тях как ще ги измерим? Може да вярваш на такива простотии само ако са те видиотили над определена степен. Може и да ти е по наследство. Ами подменените Божии закони за кражбата и убийството? Дето толкова допадат в новия си вид на моралните боклуци. Но то какво хубаво може да има в едно разяждащо и унищожително заболяване, и на кого може да допадне? Така е. Особено ако е заразно и се предава по събрания, манифестации и на всякакви обществени места. А пък вирусите се излъчват от радиото, телевизията и пресата. Но най-вече от «Работническо дело». И пипне ли те, болестта те ръфа и дъвчи, докато се превърнеш в една лъжлива и крадлива кротушчица. Разядена от завист, снабдителски проблеми и хипохондрична неприязън към тъй наречения труд. Има и една категория тежко болни, които са освидетелствани с червени книжки. Да, те са основните вирусоносители. Както се полага при подменени морални хромозоми, системата възпроизвежда и обгрижва точно тях. И всичко е маскирано зад имитации на преданост към официалната власт и престорени възторзи от измислиците за светло бъдеще. Хъ, как не съм се сетил досега: нациите, които имат здрав разум, сякаш имат имунитет и не могат да прихванат комунизма. Колко странно. Ние, като си нямаме и... хоп — зад оградата. А такива като мен са призвани като мисионерите да ги лекуват, докато гаснат в изолатора от интензивна социална диария или поне да ги утешават с общи лафове за правдата и истината. Докато и те самите се заразят. По тая причина ние и болните сме затворени завинаги заедно. Няма страшно. Баща ми изкара половината си живот като обучаващ, що аз да не се пенсионирам като дърводелец — ето така си мислеше Божидар разстроено доста дълго време. Но после директорът забеляза талантите му и го прехвърли като преподавател по физическо, щото титулярят се пенсионира, а желаещи за неговото място нямаше. Това стана за радост на децата и на няколко млади и — защо да отричаме — доста засукани начални учителки, които скришом гледаха от прозорците на класните

стаи стройното тяло на симпатичния нов физически възпитател и понискостоящ колега. Разбира се, те едва ли знаеха, че таткото на малкия Конфуций е бил на *седемдесе* години, нито пък подозираха за положителната връзка между таланта на поколението и възрастта на бащите, открита от учените, докато търсели мъчни думи в Британската енциклопедия. Но женската интуиция безпогрешно подсказваше на младите изследователки колко даровити деца биха имали от, като че ли зрелия във всяко друго и без съмнение в едно определено отношение, Къбоков. Това го издигаше, въпреки ниския му обществен статус, на недостижими дори за симпатичния зам.-директор висоти. Накрая, като венец, дадоха на инж. Къбоков телефон с лесно запомнящ се номер, без да чака като другите ред две петилетки, и то за най-обикновен, незапомнящ се. След апартамента и колата, какво друго по-голямо благо? Какво тогава да ти пука за разни дрисльовци и лепри?

А за онази разработка стана така, както му обещаха — не му прибраха резултатите. Само изпрати копие от тях до централата. Имаше възможност да продължи работата си и да разнася томовете по институти и министерства. Стигна чак до секретарката на един секретар на ЦК. И какво от това, попита се инж. Къбоков, но не беше прав. Отговорните другари прибираха докладите и експозетата му не къде да е, а в специални чекмеджета, слушаха разказите му за пълния с приключения живот на атомните енергетици, клатеха глави и го гледаха замислено. А това не беше никак малко. После... после, естествено, нищо. Пък и той потъна в битката, закриваща пробива на другия, почти разпердушинен личен фронт, и престана да им досажда. Те пък — виж ти! — изобщо не се сетиха да го потърсят. Работата се замота и затлачи и, може да се каже, застопори и заседна, а накрая и яко се закотви и направо се зашамандури. И това, което беше въплъщение на отчаяния му труд през безсънните нощи, на мержелеещи се мечти, на глупави илюзии и още по-глупави надежди, това, което можеше да спаси омразния на Божидар соцлагер поне от обичайните кошмари от неговите сънища, най-накрая остана да събира кротко прах в едно специално чекмедже. Но ние изопачаваме нещата. То дори не беше обковано и тежкарско министерско, а дървено чекмедже от незатварящ се тип с поотпрано дъно, кандилкаща се дръжка и развалена ключалка. И стоя там до бедата в Чернобил. Тя беше като застигнало ги древно проклятие. Кой знае колко още щеше

да горчи^[91] на украинците и руснаците. А какво се случи? Както компетентните органи изясниха след много години флегматично чоплене на проблема и ровичкане в радиоактивни дневници, руини от сгради, оборудване и човешки съдби, виновни за катастрофата били май директорът или главният инженер и загадъчният низ от „дребни грешки и случайни обстоятелства“. Когато видя за пръв път по телевизията кадри от хрониките на този недовършен Апокалипсис, Божидар дълго гледа безмълвно в една точка пред себе си. Дебелите стени от тежък бетон, с какъвто не са отливали и бункерите на фюрера през Втората световна, бяха разпарчетосани, сякаш бяха мукавени, а покривната плоча от две хиляди тона беше отлетяла като покрив на курник, отнесен от торнадо F4.

„Господи — мислеше си Божо, — това за малко не се случи в моята смяна. С какви очи щях да предавам после съоръженията на следващия колега. Само колко време щеше да мине, докато му обясня къде да ги търси из Дунавската хълмиста равнина. Мили боже... Дребни грешки и случайни обстоятелства. Много сладко. Колко години вече гледам как в името на идиотските си цели нашите соцглаватари потъпкват правила, норми, традиции и закони — все едно дали са последните остатъци от християнските празници, дразнещите права на личността или там някаква си ядрена безопасност. И тук това е станало: съветските другари са пренебрегнали всички изисквания и технологични забрани. Ние от тях се учим. Те го правят непрекъснато, само и само да угодят на някой високостоящ партиен помещчик — за проклетите им срокове, в чест на боен празник, за поредния конгрес или за идиотското «преходно червено знаме на труда»^[92]. Такава е практиката, това е трудовото им ежедневие. Схемата отдавна е била събрана. Трябвало е само да се съчини програмка за изпитания, някой важен шеф, наперен като будьоновец с нова шапка, е казал: «Аз съм инструкцията, отпушвай бутилката.» Какво има да се мисли. Работата е проста, като да полееш градинката с пластмасова лейка. Нали има програма? Махай я тая досадна тапа, дето пречи да изпълним насрещния план. Само че тая бутилка изобщо не трябва да се отпушва, серсеми със серсемите. В нея не е затворен някой оглупял арабски джин, а нещо много по-зло и съвсем реално. За беда олигофрените по редичката са изпълнили разпореждането и... сега Иля Муромец, Добриня Никитич и Альоша Попович цял живот ще ринат с лопата

радиоактивни лайна. Само че от ония с прост дървен сап, а не вълшебни или поне с дистанционно. Че най-накрая ще се наложи да се намеси и Микула Селянинович^[93]. То нали все на него се пада да оправя батаците на разни тъпанари. И ето че тая неописуема свинщина вече си има ново име: «дребни грешки и незначителни обстоятелства»“.

„Мамицата им — често повтаряше тая основна мисъл инж. Къбоков. — Сполучливо название измислиха. Съвсем в съзвучие с модерните теории за нелинейния характер на обществените системи. Само че техните близки да бяха ей тъй «незначително» зарити под ония «дребни» дву- тритонни парчетии и купищата радиоактивните боклуци. Техните жени да трепереха дали няма да родят дечица без очи и ръчички. И най-добре щеше да е те да бяха вдовиците... «Дребни грешки» и «незначителни обстоятелства». Ега ти циниците. А на тея наивни хорица, моите сънародници, много им хареса лафа, че Господ е българин. Само защото сме вкарали някакъв абдалски гол на французите. Голяма гордост, голямо чудо. И тайно се надявах леваците ни пак да минат с Негова помощ между капките на поредното световно. Изглежда Той наистина е бил благосклонен към нас, защото ни пазеше, докато упорито драскахме клечките да подпалим оня козлодуйски фишек. Дето викат шамано-будистите, добре, че не ни се даде. Иначе отново щяхме да търсим място за шантавата си държава. Не е хубаво да си мисля така, ама извадихме щур късмет, че се случи в Чернобил, а не у нас. Горките... Ако ония специалисти от атомната ми бяха повярвали, може би и руснаците щяха да се стреснат. И нямаше да ги има десетките хиляди жертви и съсипани животини“ — помисли Божидар и чак му призля от безсилие. Прииска му се да е в Козлодуй, да ги хване, да ги тръска и да им крещи с цяло гърло: „Що не прочетохте Анализа, бе, безмозъчни службаши такива? Поне отгоре-отгоре да го бяхте разлистили. Картинките да бяхте разгледали. Сега онези хора може би щяха да са още живи! Нека сега това и на вас да ви тежи. Няма само мен да ме стиска за гърлото.“ Но нямаше кого да разтърсва и на кого да крещи. Само онова, което го стягаше, го стисна още по-силно.

През онази нощ за пръв път му мина изгарящата мисъл, че катастрофата се беше случила, защото той бе пропуснал шанса, който

Някой му бе дал. И че сега с това съсипващо угризение ще трябва да оцелява занапред.

* * *

За бедата Божидар узна случайно, още преди в казионната преса да се промъкнат отразените в уродливото огледало на соцмедиите оскъдни официални сведения. Спомняше си, че първото съобщение в „Работническо дело“ беше набутано до неясната снимка на някакъв рапон с дюлгерска физиономия, който мереше с шублер нещо си — може би тъничката нишчица на обществената съвест, и се радваше, че тъпият инструмент вече не я хваща. Вестникът информираше с премерени изречения, че състоянието на въздушната среда не буди опасения, както и за няколко, полагащи се в такива случаи, жертви — а бе, все едно че празнично наквасен машинист беше блъснал на заден джипа на местния колхоз, но за късмет в него беше пътувало само звено доячки. После в тая продажна газета се описваше стандартната твърдост на характера на съветските хора — нещо от типа, че се наложило да построят дига край придошла... е, и поразпенена селска река или през зимата секачите в тайгата работили при там няколко градуса под традиционните минус трийсет.

Обикновен трудов героизъм — така бяха нагласили да изглежда смъртоносният подвиг на младите войничета и оцелелите, но също осъдени на бавна и мъчителна смърт чернобилски нещастници. Когато му казаха какво се е случило, Божидар си беше представил как тичат обречено през отломъците по срутените изцъклени коридори към епицентъра на радиоактивния ад... Дори ако десетина процента^[95] от ядреното гориво беше излетяло при взрива, това бяха десетки тонове радиоактивна жупел, с които някой разярен архангел беше поръсил площ колкото Франция и половин Бенелюкс в добавка. Колко милиона украинци и беларуси живееха в тая белязана от смъртоносни изотопи зона? Колко щеше да продължи генетичната катастрофа — две-три поколения? Или повече? Божидар си беше помислил, че хилядите, които щяха сравнително бързо да умрат, ще са направо щастливци в сравнение с десетки хилядите, които щяха да се мъчат цял живот с недъзи и вродени, превръщащи живота в мъчение дефекти.

И тоя атомен кошмар, тая неугасваща до днес ядрена кладка беше скрита от grosмайсторите по фалшификации в родната преса в една мизерна статийка. „Хъ, прилича на плюнчица от лъжливата душичка на някое гадно редакторско копеленце“, беше помислил Божо, като четеше изфабрикуваните жизнерадостни репортажи и интервюта, пълни с „гореща подкрепа“, с „най-сърдечни поздрави“, с „решително осъждане“, с „взаимноизгодно сътрудничество“, и „безкористна интернационална“. През следващите дни тези редакционни изблици бяха разнообразени със снимки от първомайски манифестации под тих, напоителен радиоактивен дъждец, който щеше да даде най-после необходимите за пълното видиотяване на природонаселението генетични мутации. Имаше също разнообразни заклеяващи статии за омразните на народа, пагубни за света многобройни американски атомни централи „Тримайл айлънд“, чието гадно излъчване за всеобща радост беше смекчено от щастливата новина за раждане на едно носорогче-тъпанарче в неизвестно къде намиращият се град Двур.

„Може би от редакцията са се надявали, беше помислил Божо, че при подходящо отглеждане точно то един ден да стане земно-ефирен символ на социализма. Не може да не се съгласим с тях, защото е трудно човек да си представи нещо по-тъпо, къраво и злобно от застаряващ носорог с газове в стомаха.“

* * *

Беше чудесно майско утро, като онова от прочутото изречение^[96] в „Чумата“ на Камю. Слънцето беше почнало да напича, прелитаха лястовици, въздухът беше чист и свеж *pare gia 'na festa*^[97], а полето жълтееше от младите стръкове на любимите на Радостина слънчогледи. Божидар стоеше на балкона и гледаше отвисоко света.

„Мамицата ви надменна американска“ — мислеше си Божо. Току-що беше гледал по Discovery предаването за Сталинградската битка — колко мръсни, нерицарски били сраженията, как руснаците се криели в каналите заедно с гадните съветски плъхове, в един момент внезапно изскачали от шахтите и започвали да стрелят подло по доблестните войници на вермахта. Проклети руски колхозни копелдаци. Да стрелят по мирните немски Soldaten^[98], вместо да се

предадат и да ги отведат в чистите подредени концлагери, където да използват ценното им костно брашно за храна на белите германски Schweine^[99].

„Хеей, мамицата им — помисли Божо за втори път. — Ама само с какъв езуитски финес пробутват колосалните си лъжи. В Ирак, в Сърбия, навсякъде... Хубаво е да си демократ, майка му стара. Винаги можеш да защитиш собствените си интереси, като издуеш някого от бой в името на правдата. Ти що не си демократ, бе, а? Паат един тупаник по носа. Що не защитаваш нашите, тъй де, демократичните интереси? Баам един як шут по гойския му задник. Както учи Талмуда.

Ега ти господарското лицемерие!“

И тогава му дойде наум, че в сравнение с тях ония нещастни опити на руснаците да набутат истината за Чернобил в някое саркофагче са като... като... „А, като опит на американско пионерче да скрие, че се е напикало по време на бойскаутски лагер“ — напипа той красива метафора.

Така си беше. Само фокуси като скриването на ГУЛАГ бяха от същия калибър, но тях съветските специалисти — както веднъж каза Матей — ги правеха невидими с помощта на разнообразни физически методи: бой до безсъзнание, гладуване до умирачка, бачкане, докато се тръшнеш полумъртъв на земята — това в разбъркан ред, и от време на време някое делнично, не много стресиращо разстрелче.

„Сега отново лъжат това, дето му викат народ, сякаш всички са от малката група в детска за олигофренчета. Правят го същите познати отпреди мутри и нашичките пак гледат като телета, и пак един ден като нищо ще ги закарат там, дето карат телетата. Но на нас това ни се пада. Да ни правят на добичета, да ни лъжат, да ни бият и да ни таковат... Ама яко. Защото историята я помним, докато погледът ни не се спре на нещо много по-важно, дето става за ядене или за... такова, кажи го, де. Кой се сеща за лъжите за Чернобил, дето ги изсипаха «Работническо дело» и другите — как им викаха — органи? Минали са само няколко години и... край — все едно че никога не ги е имало. Ние всичко забравяме: погроми, народен съд, лагери, национализации, колективизации... цялата смрад, в която сме били натопени до ушите. Мислим само за цени-мени, коли-моли, парно-марно, салам-малам и туй-онуй... Дет' се римува с...(самоцензурирано). Хъ, някакъв си Чернобил ще помним. Кво ни пука за съдбата на сто хиляди украинци

или беларуси. Или индуси. Или ескимоси. То само в Сталинградската битка са загинали повече. Ами то толкова може да изтрепе някое поголемичко цунами или средностатистически тайфун. А пък ескимосите могат да се издавят в океана, да речем, като се свлече някой ледник, докато те, зверове такива, избиват беззащитните тюлени.

Бе да се давят, бе, тъй им се пада.“

Божидар тъкмо щеше да се разстрои окончателно, но се сети за нещо хубаво и като се хвана за сладкия спомен, се самоизмъкна от блатото на песимистичната депресия като великия барон.

Божо много пъти си беше представял как среща някое от ония grosмайсторчета по видиотязване на масите от „Работническо дело“ и след няколко яки тупаника за десерт натриса на лъжливото копеленце едно хубавичко гяко цуко, но това си оставаха само мечти.

И ето че веднъж, след като свободата беше дошла отново на „Витошка“, но не с червени байраци, очертаващи пътя към извечния соц магарешки рай, не с големите разноцветни чешки балони, отнесени от вихъра на една несъстояла се пролет, не с тъпите партийни директиви, тезисите на бай Тошо и още куп опашати лъжи, а с куфарчета с партийни милиони, мутри и мутреси, просташки анцузи, мерцедеси шестстотин SL, Екстра Нини и Кондъовци, неразгадаеми азбучни убийства, изгризване на националните интереси, тъпомуцуности джипове „Порше Кайен“ и еротично бельо с цени колкото годишна пенсия на нашите майки, та тогава, когато дойде реалната, бихме казали, свобода, Божидар срещна в една от преките на сакралния булевард позастаряващ редактор, активен участник в изработката на куп опашати лъжи и в частност на първите ментета за Чернобил. Беше привечер, той се промъкваше ребром покрай задръстилите тротоара бракми на свободните, но все още не дотам демократични софиянци и по нищо не личеше, че е един от великите майстори от ордена на фалшименторите. И Божидар нямаше да го познае, ако два дни преди това един приятел не му го показва в „Лаваца“.

— Виж — вика, — това е н'ам кой си.

Той беше сноб и познаваше маса такива лекета.

Сега същият тупан беше пред него и Божо учтиво го поздрави:

— Добър вечер, г-н редактор.

— Добър вечер — отвърна машинално членът на редколегията.

— Да не сбъркам, вие нали работехте в „Работническо дело“ през осемдесет и шеста?

— Да, може да се каже — каза малко неуверено човекът. Може би се чудеше дали наистина е работил. То, аслъ, работа ли е да драскаш разни по-незначителни или най-много средни по размер зловарски или коварни инсинуации, манипулации и най-обикновени лъжи, когато мечтаеш за нещо мнооого по-голямо. Все едно да поливаш от балкона преминаващите тъпи граждани с хранителни детски лайнца с лопатка от малка кофичка, вместо с един як багер с огромна загребалка да им изсипваш направо съдържанието на градските кенефи.

— Како сте? — предаде Божо сръбско-македонски характер на отколешната им връзка.

— Бива. Връщам се от фитнес. Трябва да поддържам форма. Знаете как е — на тези години.

— Знам — каза с разбиране Божо. — Тъкмо няма да се терзя, че бия безпомощен.

— Вие кой сте? — тросна му се членът.

— Аз съм Господ Бог твой Саваот — изпердаши го Божо по носа с познатото „хряс“, от което редакторът доби боксьорски вид, после го изрита по ташачките и за десерт му шибна тъй лелеяното яко, ама яко гяко цуко.

Това беше. После случаят се появи във вестниците и те дружно заклеиха гадната мутра, която беше набила свършено беззащитния, невинен, тих и скромнен колега по... нека да е по перо.

Два-три дни Божо ходеше по улиците с чувство за достойно изпълнен дълг. Но после си помисли, че вместо със закъснение от две петилетки да бие беззащитни работническо-селски журналисти^[100], е трябвало навремето да разтръби истината — чрез мирен диалог с гражданите, селяните, както и с народната милиция.

Но кой по онова време щеше да повярва, че последствията ще са толкова ужасни? Гражданите нямаше да повярват. Селяните вече съставляваха преобладаващата част от гражданството и значи също нямаше да повярват. Народната милиция пък беше само една доста огромна прашина от общия брой население и нямаше никакво значение, освен това, което вече имаше и което беше без значение.

Когато Божидар се опита да сподели истината с баща си, старият Къбоков само отпи от чашката си малко люта наркоопска и въздъхна недоволно:

— Разбирам, че мразиш обществения строй, но не бива да позволяваш това чувство да те подвежда при трезви преценки на бедите.

— Папа, в техния реактор има сто и деветдесет тона уран. Представяш ли си...

— Представите са едно, а реалностите — друго — прекъсна го баща му.

— Ти май вече не слушаш гласа на свободата — направи опит да се пошегува Божидар.

— И тях съм хващал в лъжи. Пък и това, което ми казваш, по размах прилича на Божие наказание. А ако Господ наказва комунистите, защо ще страдаме и ние, техните жертви.

„Значи успяха да заразят и баща ми — помисли Божидар. — И той си е изгубил ориентирите. Щом и сега не ми вярва, какво се чудя за останалите.“

Нямаше нищо удивително. Те и катастрофата щяха да скрият, ако не бяха се разсмърдяли шведите. Божидар беше в София и на улицата срещна един от специалистите от министерството.

— Чу ли — вика, — оня ден в Чернобил е гръмнал реакторът. Каза му го, сякаш с облекчение. Като че ли бяха от някакво голямо семейство и бяха чакали някой важен роднина да се спомине след дълго и мъчително боледуване. Сега това най-последно се бе случило, та вече нямаше да го гледат как бере душа и да се тормозят с напразни очаквания.

— Как е гръмнал?

— Ами, гръмнал. Злите езици разправят, че тоя път не е любимият им парен взрив, а е почнало малко атомно взривче. После отлетял капака и половината активна зона, и реакцията угаснала. Само че сега ще ни пари под краката още сто години.

Прииска му се да поседне. Беше най-лошият сценарий. И все пак някак странно му олекна. Не беше в Козлодуй. Слава богу. Слава Богу.

— С централата какво е станало?

— Нищо, останалите блокове работят.

— Как ще работят, ако е гръмнал реактор, бе?

— Работят си. Руснаците радиацията не ги лови. На тебе ли да ти обяснявам?

Нямаше нужда. Пък и то между блоковете има разстояние. А и в Русия разстоянията са големи. Тя е голяма държава. Що, в такъв случай, да не работят? Ами то катастрофата е станала ехе-е-ей чак на другия блок.

— Колко души са загинали?

— Казват, че десетина, ама те ще кажат така и ако са десет хиляди. Нали ги знаеш.

Знаеше ги.

От него узна, и че са го търсили под дърво и камък. Дет' се вика, като много близък на покойника. Даже в телефонния указател щели да погледнат, ама нямали под ръка... Бяха се уплашили яко. Сетили се бяха веднага: тоя Къбоков нали беше правил там някакъв анализ на аварията в Атомната? Я дай бързо да му дадем ход, че ако ония горе нещо... Хъ.

И ето го поврата: „По твоя случай — каза му специалистът, — е сформирана комисия и вече е насрочен експертен съвет.“

Ха сега, де! Пред смаяните Божидарови очи Анализът започна да се превръща в първостепенна държавна задача едва ли не. Колосално! Какъв подем настъпи. С все още сравнително младия инж. Къбоков се срещаха и разговаряха важни улегнали и авторитетни другари, а в гласа им личеше симпатия и уважение. Комисия от известни специалисти от маса институти, за чието съществуване не беше и подозирал, проведе заседание и направи протокол. И — тук няма да повярвате — в него пишеше черно на бяло, че видните специалисти дават положителна оценка на Анализа. За доказателство те всички се бяха подписали. „Странно — помисли си Божо, — единайсет тринайсети от тях знаеха за изводите и прогнозите от маса време. Но преди това мнението им положително е било отрицателно.“ Инж. Къбоков не искаше да мисли, че и тогава е било доста положително, обаче те са се престорили, че е повече отрицателно. Това някак си приличаше на двуличие. Какво излизаше? Видни специалисти, а пък... Не, не можеше така: тогава положително-отрицателни, а сега какво — отрицателно-положителни ли? „Сега се преструват те, сегаа“ — мина му през главата лоша мисъл като тъмна несоциалистическа сянка.

Но след като мнението на всички се промени така щастливо, с подписа на главния заместник-министър инж. Къбоков изведнъж получи картбланш за приложение на резултатите в практиката. Капитан Пейчев пък стана предсрочно майор и по този случай почерпи секретния си агент с кутия шоколадови бонбони „Дама пика“.

Паметни, паметни дни!

И тогава внезапно вратите започнаха да се затръшват под носа на инж. Къбоков. Отиде той в един институт, забравихме му името, и гледа в коридора — партийният секретар. А той — колега от атомната. Познаваше го — наше, отзивчиво момче. Един път Божо даже му беше поискал пари назаем и сам беше предложил да му подпише разписка — за сигурност, дет' се вика. Оня се докачи. „Няма нужда — вика — ти ме обиждаш. Ний ако не си вярваме...“ Но докато броеше парите, май размисли. „Абе, напиши — вика, — за всеки случай. Доверието е по-силно с разписка.“ Затова, като се видяха сега, само дето не се разцелуваха. „О, Божидаре — зарадва му се той, — откога не сме се виждали. Как си, какво правиш?“ Демек, нищо не знае по случая, за който много добре знаеше какъв е случаят. Божо веднага попита: „Какво става с тая моята разработка, бе? Ще я бъде ли?“ „Не знам — каза му партийният. — Сложна е обстановката, знаеш как е. Работата ти е полезна много, само че... Абе, ти си наясно, трудно ще стане. Обаче аз съм на твоя страна. Ще направя каквото мога.“ Така му каза. После, когато работата окончателно се разсъхна, колеги от института го светнаха как точно му е помогнал. На научния съвет така го плюл, че за малко да стане наводнение в коридора. Но какво от това? Важното беше, че и като те лъже, и като те закопава, все за твое добро ще го направи^[102]. Междувременно инж. Къбоков висеше по коридорите да развива нещата. Излезе след това той от поредния институт, отиде в комитет някой. И там — все колеги, все приятели. Пита ги тъй и тъй, ще почваме ли работа. А те го гледат като шкаф с каменарски шашки — хем ти се води на неприятен отчет, хем те е шубе да ги изхвърлиш, щото не се знае... Абе ясно ви е.

„Какво става, какво става?“ — започна да се пита инж. Къбоков, докато внезапно му просветна. Защо Долапа беше резолирал неговата докладна така? „Несериозно. Без приложение в работата на централата.“ Защо, а? Много просто: защото така е мислел. Това е било неговото вътрешно убеждение^[103]. На титулния лист на

докладната инж. Долапчиев беше изложил логическото заключение от цяла верига свои съкровени мисли. Божидар пак си спомни краткия, разбиващ текст: „Несериозно...“. Хъ. Така си беше. Направо вятърничаво. „Трябва ли — може би си е мислил зам.-генералният — да се занимавам с писаните книжни, ненужни и бумажно-глупави правила на инструкциите, когато действителността непрекъснато ме натапя във всевъзможни ситуации, една от друга по-шибани? А за да се измъкна от тях, са нужни съвсем други решения, освободени от тия закостенели рамки, които само спират полета на духа на зам.-генералните директори. Ами той новият строй нали така дойде — като счупи здравата рамките, законите, нравите и обичаите и всичко де що намери на всички предишни келяви обществени формации и освободи напълно духа на пролетариата и прогресивното селячество. И на прогресивната интелигенция — сигурно се е сетил за себе си той. — Останалите непрогресивни сили — разните му оядени буржоа, скапани дисиденти и ретроградни кулаци — хубавичко го издухаха. Тогава идеята за разчупването на стягащите обръчи на инструкциите и всякакви други правилници не е ли поставена в самите темели на великото учение? Ми да, оттук следва и че онези като Божидар Къбоков, които не са колкото е необходимо прогресивни, по принцип трябва го духат, ако не и самите да бъдат издухани.“ На това място инженер Долапчиев е усетил, че навлиза в непознати и дълбоки води без лот, и че може и той да го... да. Затова се върнал към централната тема. „Тъй е, ако искаш да не си от духачите, тук, в централата, трябва да се бичи ток.“ Такава беше повелята. Токът е ужасно необходим и ти трябва да го бичиш. Ако го можеш — ще си зам.-генерален. Ако не успееш и започнеш да се оправдаваш пред шефа, а и пред пълномощника на ЦК и Министерския с разни правилници и инструкции — това не може, онова не е разрешено, други ще се заемат с биченето. А теб ще те преместят в ПТО-то^[104] да подреждаш папките в картонетките. А може и други неща да ти се случат. От дългата си практика инж. Долапчиев знаеше, че според неизчерпаемия народен опит, правилниците и инструкциите и въобще правилата и законите са заКон-е, а не заЛъв-ове. Нужно ли е да се споменава, че точно от втората юнашка категория — като всеки истински българин — се чувстваше и инж. Долапчиев. Неслучайно и гербът ни е с разни лъвски животни. Но навсякъде, където и да се огледаш, някой беше поставил

като пехотни мини цял куп подобни правила и правилца, закони и закончета, които не важат за соцлъвовете като инж. Долапчиев, но избухват сякаш само от вида на някой бунак от тревопасната част на обществото. И после безброй шрапнелчета падаха весело върху главите на всички наоколо. Закони... Абе кой ще ги изпълнява, бе? Както сполучливо пита в една своя разработка Матей, „Кой загубеняк в България спазва Закона за движение по пътищата с неговите противни забранителни знаци за паркиране пред собствената ти къща, да не говорим за стоповете, забучени на безлюдни кръстовища? У нас винаги е въпрос на чест да пресветнеш с фарове, да предупредиш колегите за катаджийската засада и после радостен да надуеш със сто и трийсет при ограничение «шейсет.»“ Както щеше да каже пък по-късно Христо Стоянов, „Аз не съм против закона, аз съм против неговите ограничения.“ „Много идейно издържана мисъл“ — сети се за това талантливо извъртане Божо^[105]. Прочутият писател беше напипал същността на нещата. До подобен генерален извод за спазването на законите беше стигнал и другарят Долапчиев, без, разбира се, да го публикува от желание за една гола слава.

„Ако започнеш да спазваш разни правилници, инструкции и закони — беше открил инженерът с наперена водносилова фамилия, — един ден може да стигнеш и дотам, че да почнеш да се водиш и от евангелски принципи. Как беше? Ударят ли те по едната буза, подложи и другата. Да, бе, ще си подложиш и двете бузи. Що не и ония другите? — беше помислил с изненадващ цинизъм, но пък съвсем логично инж. Долапчиев. — Какво ще стане, а? Ще ти... се смеят, драги.“

Така си беше. Марксизмът учеше на друго. Щеше ли да има Парижка комуна или октомврийски революционен, бихме казали, преврат, ако пролетариатът и неговите водачи от избрания народ бяха спазвали законите? Очевидно не. „Абе ебал^[107] съм го в пролетариата — кривна настрани конструктивната инженерна мисъл. — По-добре да вземем лудитите, сипаите или муджахидините. Но защо тях? Да вземем например хайдутите. Щяха ли да се прославят те и да останат в историята, ако бяха спазвали законите? Как пък не. Ами то България нямаше да я има, ако се бяхме подчинявали на султанските фермани и се бяхме борили по законен път идеята за българска държава да получи мнозинство във Високата порта. Мнозинство във Високата порта.

Голям майтап. Инструкции и правилници трябвало да спазвам... — на това място зам.-директорът на Атомната дълбоко въздъхна. — И сега откъде ще взема нови гуми, за да мина на преглед — беше помислил несвързано другарят Долапчиев, докато разсъждаваше за отблъскващите проявления на турските буржоазни закони. — Отникъде. Добре, че шефът на КАТ ми е приятел. Закони и инструкции. Пълни глупости^[108].“

„А може би — мислеше си Божидар — всичко идва от това, че в предишните си животи Долапа е бил последователно племенен вожд в тъмните и хаотични доисторически времена, после — хазартен и безскрупулен викинг завоевател, след това — тепегъоз болярин конформист някъде из Силистренско, а накрая — за мъка и поучение на инж. Къбоков — провидението го е запратило в рода на чорбаджии с многобройни, използващи водната сила мощни устройства, както личи и от фамилията му.“

Не, не можеше да е така. „Долапа не е такъв човек — помисли пак Божо. — Да можех сега да го срещна, щях да му кажа: Виж сега, последния път преди да слезеш на долния свят ти си избрал роля от лошите. Само че това не е като в Шекспировия^[110] театър. Не е като да си избрал ролята на Макбет или оная проклетия Макбетичката. Там няма как да я смениш по средата на представлението. Ако публиката не те освирка, директорът (Мичев, де) ще те изгони със сигурност. Според мен в твоя сценарий, за късмет, задължително има опция за смяна на ролята. Значи можеш да минеш към добрите. Що не дойдеш в моя отбор, а? И той ще се съгласи — подсмихна се Божо. — Не, друг някой ми мъти водата, друг. Защо пък да не е...“ И той започваше да подозира разстроено като причина за застойните времена какво ли не, докато накрая не се разбра, че другарят Мичев изненадващо е успял да повиши надеждността в централата, без да прави никакви анализи.

До този успех се стигна след половинчасово съвещание в кабинета му, на което присъстваха само Никифор и Сергей Стратиев.

— Мамата си ебало — току-що беше констатирал генералният.

Така си беше. Инж. Къбоков ги беше прецакал. Незнайно как се беше измъкнал от хватките на директора по специалния режим и тези на самия маршален директор и сега министърът, или вече председател на Комитета по енергетика, ги задължаваше да пишат становище за омразния на всички Божидаров анализ.

— Ти ще го напишеш — посочи той заплашително инж. Армянов, но се смили и от пръста му не изригна изпепеляващ огън. — Напиши, че нямаме специалисти, които да преценят верността на формулите и... че сме постигнали намаление на броя на аварията, без да използваме... разни статистически методи.

Генералният не произнесе, а направо изплю последните думи, сякаш в устата му беше попаднала пияна за бръснене.

„Ама че глупост — възкликна наум Стратиев, — ам' че то преброяването на аварията по години си е вече статистика. Елементарна като..." — да, още миг и щеше да си помисли „като наш'те простотии“, но беше дисциплиниран и не си го помисли. Всъщност вече и не му пукаше. Знаеше, че скоро ще се измъкне от тая атомна гробница и ще подскочи високо. Затова трая той толкова време. Но сега вече — край. Адъо. Планът на стария беше сработил. Инженер Стратиев най-после щеше да се прибере в онова голямо бяло здание, където, видно, бе съдено да бъдат от определен момент нататък всички потомци от мъжки пол на техния разузнавачески род. „Защо пък само от мъжки?“ — мина му една свежа мисъл.

— А нещо друго да пиша ли? — попита Никифор и Сергей се подсмихна, тоя път вече открито. Един от най-големите знаячи в централата се държеше като машинописка, която чака какво ще й продиктува шефът.

— Да. Ще напишеш, че данните са секретни и че в централата има специален режим, с който всички трябва да се съобразяват. Следобед искам становището на бюрото си. Ще го оставиш на секретарката. „Нека да знае къде му е вече мястото. В гьола, при останалите жаби“ — помисли отмъстително генералният.

Да, вече край. Нямаше само него да кастрят. Последния път, когато го привика вуйчата във връзка с тая проклета разработка, го направи на пет стотинки. И нарочно му повдигна малко от завесата на голямата игра — да зърне за момент великата сцена и да разбере какво губи.

„Ти какво, май не разбираш накъде вървят нещата — беше започнал внезапно братовчед му. — Не си ли се замислял, че до две-три години може да сме в една друга действителност. Нали виждаш какво става на север? Не ти ли минава през ума, че мечката и тук може да заиграе? Помисли си какво може да се случи при един завой. А ако

се завие рязко надясно, нали се сещаш, колко лесно се изхвърча през левия борд? Днес си генерален директор, но утре това може да струва, колкото... да си паша на турски гарнизон през Освободителната война — изрази се неочаквано картинно членът на Политбюро. — Слушай внимателно, ще ти го кажа заради чичо. Има изгледи всичко да се промени коренно и да се наложи да управляваме пари^[111]. Много пари. Кога и как ще се случи това, засега няма да ти кажа. Важното е, че и ти може да си сред хората, които ще го правят. Колко точно пари ще бъдат у теб обаче, ще зависи изцяло от това, доколко можем да ти се доверим. Досега мислех, че можем да те включим в отбора. Само че ти напоследък се издънваш — братовчед му въздъхна. — Ето, в тоя случай не успя да сложиш юздите на тоя твой специалист. Затова трябва да внимаваш в картинката. Вече нямаш право да бъркаш. Иначе ще поставиш на карта нещо доста повече от директорското си място — беше завършил братовчед му. — Добре. Ще дам указания да се блокира всякаво движение на тая разработка. Отново ще ти помогна, но това ще бъде за последно.“ „Ей, ама как си пази задника... Сега ще привика екипа в кабинета си, и ще им даде устно разпорежданията. Няма документи, няма следи“ — беше си помислил тогава с доста завист Мичев.

„Какво ли ще става... — върна се отново към разговора генералният, докато двамата му заместници се изнизваха през вратата. — Май няма да се размине само със смяната на Тошката. И в това напрегнато време разни... никифоркириловци^[118] ще ми мътят водата — намери той точното определение на проблема. — Няма да стане. Ей така ще ги хвана“ — и той си представи как е стиснал вратовете на враговете си (в случая инженерите Армянов и Стратиев) като патешки шийки — един любим епизод от тайните мечти на генералните и маршалните директори.

* * *

Другарят Георги Анастасов стоеше в кабинета си зад огромното си бюро. Беше си беше подпрял главата с две ръце и се мъчеше да мисли. Преди има-няма две седмици го беше посетил един бивш заместник-министър на меверето. Беше дошъл за просия. Синът му

сгазил лука. Завъртял търговия с дънки и всякакви други западни боклуци и го хванали. Колеги, ама на. Някой му е имал зъб — то там се дебнат направо като в политбюро, беше се подсмихнал наум другарят Анастасов. И го окошарили. Баща му извадил връзките си, но отсрещната страна била с повече муниции и се очертаваше синчето да излежи пет години. Затова беше дошъл генералът — да го врънка да се застъпи пред Тато и да помилват тоя калпазанин, сина му.

Той първоначално му отказа. От принципна гледна точка. Е, и преди години генералът му беше спретнал един коварен номер. Тогава още не беше другарят Анастасов, а само скромен замзав отдел в ЦК. Беше се нанесъл в нов апартамент и си беше поръчал цялостно обзавеждане от Австрия, Геферето, Швеция и още някои други по-западни места. Ама на, оказа се, че нямал право. Не че не му беше ясно, но защо пък да няма. Ама и да не му се полагат, в суматохата на социалистическата надпревара, кой ще му търси сметка. И с тоя приятел, с оня — поръча си ги. Само че генералът бдял. Навремето бащите им нещо се сдърпали кой да води трудещите се към светлото бъдеще и сега нашият го дебнел, без да го информира. И го беше натопил пред ресорния секретар на политбюро. Размина му се само защото той пък беше партизанствал под командването на баща му. Освен по тая причина, мразеше и родата на генерала — незнайно защо.

Времената се бяха сменили, и сега врагът беше похлопал за другарско съдействие. И когато го отрязва учтиво, генералът му се беше озъбил. „Другарю Анастасов — беше казал той със сдържана милиционерска ярост, — случайно нося един запис на твой разговор преди време. Няма да ти го пускам, но ще ти припомня накратко съдържанието му. Тогава доста дълго се изразяваше с по-пиперлии думички за... сещаш се за кого. Не бяха те избрали за кандидат-член на политбюро и ти беше... доста развълнуван. Но той Тато знае, че такива *като теб* — беше натъртило това ченге — такива като теб го пустосват. Най-много да се захили, като те чуе. Обаче на записа се чува ясно и как казваш на жена си, че ще е най-добре да отървем държавата от тоя селяндур. А на това другаря Живков няма да се засмее. Ясно ти е, какво ще последва, както ти е ясно и че пазя копие за всеки случай. И не е само едно.“

Значи това било. Генералът беше използвал безконтролната си власт и беше спретнал тайно подслушване на апартамента му. Така

беше успял да запише как другарят Анастасов не само — както се изрази генералът — пустосва Тато пред жена си, а използва и по-сериозни средства. Както и как прави разни предложения за подобряване на живота в социалистическото ни царство. Той беше побеснял, но бързо съобрази, че вече могат да му приложат прословутата „мъртва хватка на питона“. И жена му като нищо можеше да се отметне от другаря си в живота и да свидетелства в полза на истината. Ако се опиташе да унищожи врага си, загиваше с него. Компроматът го гарантираше. Тато нямаше да прости, а че щеше да стигне до него, нямаше съмнение.

Малко му беше тая заплаха, ами сега и братовчедът му сервираше нови проблеми. Ако в Атомната се размърдеше, останалите играчи щяха да имат срещу него лицемерен, но общоразбираем и общоприет аргумент. Те само това търсеха, за да забият на някого традиционния нож в гърба и да останат по-малко маймуни на клона. Точно сега, когато се решаваше на кого вече окончателно ще принадлежи бъдещето. В него властта пак щеше да е на онези, които притежават държавата. Досега това ставаше с временни пълномощия, по силата на решения и постановления. Сега те трябваше да се трансформират в нотариални актове и пачки зелени банкноти. Социализмът си отиваше, това беше от ясно по-ясно. Двете системи се бяха съревновавали амбициозно половин век. И ако простите граждани получаваха сведенията си от „Работническо дело“ и Първа програма, другарят Анастасов можеше да разглежда секретните сводки с истинските данни в кухнята си. Там всичко беше AEG и Siemens. Мебелите бяха финландски. Телевизорът Sony. Колата му беше Mercedes-Benz. И цигарите Philip Morris, които пушеше, бяха внос от далечна Америка. Това бяха фактите: всичките западни стоки бяха на светлинни години от българските и съветските боклуци. Всеки, който беше видял какво произвеждат държавите от Европейската общност и какво в СИВ, беше наясно: нямаше да стигнем никога техните фантастични технологии. С две думи, това беше резултатът: пълен разгром. Успехите бяха само в космическата надпревара и то до шейсетте. После американците стъпиха на Луната и всичко приключи. Не му се мислеше какви бяха причините. Бяха сбъркали. Май във всичко и навсякъде. Бяха следвали класиците на тая несъстоятелна теория и бяха стигнали до пълен провал. Той беше ясен на умните хора

отдавна. Напоследък вече и по-простите се досещаха. Вече беше време да се завие в правилната посока. Затова най-напред трябваше да запазят властта. Това беше най-важното. А тя щеше да е на оня с парите^[119]. За тях щеше да е и главната битка: победителят щеше се докопа до палетите с пачки в трезорите на банките. И не до ония ненужни хартийки с лика на вожда и учителя, а до зелените банкноти с портретите на прозорливите американски президенти. Задаваха се люти битки. Нямаше да излизат в Балкана, въпреки че калашниците пак можеше да заиграят. Но трябваше да внимава много. Ако се издънеше, щеше да се размине с полагаемото парче от баницата. Както и с някой и друг милион. А можеше и за повече да се пребори. Той беше закален боец и щеше да спечели. И ако не искаше да е в списъците на падналите, трябваше да си отваря очите и ушите на четири. Както никога досега. „Иначе, мамата си трака^[120]“ — помисли си другарят Анастасов.

Той не беше наясно с буржоазните теории за нелинейния характер на обществените системи, но от богат авджийски опит знаеше, че зайците изскачат тъкмо от трънките, от които най-малко ги очакват.

* * *

Никифор излезе от кабинета на Мичев и тръгна без желание към БЩУ. Малко след като мина портала, изрева БРУА^[123]-то на първи блок и той за малко не подскочи. То сработваше обикновено когато спрат и двете машини, а това се случваше най-често при аварийно спиране на реактора. Бяха се съборили отново и той побягна към Колизеума, както Божидар наричаше блочния щит в такива случаи. Толкова пъти се беше случвало, но винаги настръхваше от мощния тръбен рев. Ако дежурният архангел трябва да извести страшния съд и е забравил в Божията канцелария щатния си рог, можеше да използва един, може би малко по-голям предпазен клапан.

Като стигна, веднага се поуспокои. Не беше станало нищо кой знае какво. Кипаджиите изпробвали защити по график, и понеже дежурният бил нов, забравил да изключи приборите. Сработило АЗ-

III^[124] той се панирал, старши инженер-операторът не реагираше навреме, изключила едната турбина, оператор-технологът се потуткал малко, после и другата изключила и... се съборяха. Но на БЩУ нямаше паника с — както се беше изхилил Божо, той откъде ги мисли тия думи — с епистемологично значение, ситуацията си беше рутинна, толкова пъти се бяха издънвали по подобен начин. Вече бързаха да излязат на мощност. И всички си бяха спокойни, само малко се притесняваха за премиите, а и разните ревуни и звънци ги изнервяха.

Тогава Никифор за пръв път си помисли, че това, за което оракулстваше Божидар, може да се случи наистина. Днешната авария беше поредното предупреждение. След като толкова пъти бяха дърпали дявола за опашката, някой път можеше и да не се размине. Можеше да започне познато и банално — от скрит дефект, от неспазване на технологичния режим, от неправилно разпореждане... Някой *генерален* щеше да поиска да бързат, че родината чака атомен ток, и затова да изключат тая скапана автоматика, дето пречи. Щяха първо да сложат инструкциите в чекмеджето, защото ТОЙ е инструкцията. И после да изключат защитите, колко му е. А можеше да тръгнат към фаталния край ей така, от нищото — от някое невинно заплесване на оператор-технолога на турбината, от това, че някоя колежка е неразположена поради кофти фаза на луната, от това, че старши инженер-операторът се закашлял лошо от цигарите и натиснал без да иска някое шибано копче. Абе... от някаква тъпотия, за която не може да ти мине и през ум, че ще те изправи пред кошмара. Но той нямаше да дойде от случайно станалата издънка, а от наложената система да се отнасят с реактора като с чайник в туристическа хижа. И всичко по-нататък можеше да се случи по Божидаровия сценарий. Ако той имаше право, пренебрежението към предупрежденията му заприличваше на нещо по-лошо от вродено безхаберие. Не трябваше да е от тая група.

Разправията при генералния, аварията, постоянното напрежение и тази разяждаща мисъл му дойдоха в повече.

Усети, че му е зле, и отиде в стаята на дежурния инженер. Приседна на канапето и... потъна. Когато се свести, в стаята все така нямаше никой. Явно не беше изпаднал в несвяст за дълго.

Уплаши се не на шега. Трябваше да отиде на лекар, само че не в тоя загубен град. Изкара до края на работното време в някакво особено

състояние на опрощаване на операторските грехове и даже не обърна внимание на опитите на кипаджиите и оператор-технологът да послъжат, за да отърват премиите.

Като се върна вкъщи, не каза нищо на жена си. Вечеряха, децата се прибраха в стаята си, Нина излезе до някаква приятелка и той остана сам. Опита се да се разсее с глупостите по телевизора, и се усети чак като се зачуди кога го е включил.

„За какво се боря аз? — замисли се той. — За директорско място. Да управлявам тая централа, дето ме докарва до инфаркт. Ами тогава съм длъжен да предвидя стресиращите ситуации, дето възникват непрестанно — от оперативните простотии, от дефекти в оборудването или от тъпи разпореждания на шефовете. И повечето от тях трябва да ги оттренираме. Но понеже нямаме тренажор, трябва да го направя на тия измислици — тренировките ни на сухо. Само че и това не може да стане, докато вместо от инструкциите, се ръководим от нечии хрумвания. Как да предвиждам непредвидимите им издънки? Кой прибор да гледам, за да разбера кога прекрачвам червената черта? Кой ключ да завъртя, ако искам да спра нечия недопустима намеса? Така е. Стига вече съм се самозалъгвал. Това, което правим тук, си е чиста проба ударен авантюризъм. Божидар просто е прав. Той написа това, което си мислим всички, само че не смеем да го кажем на глас. Какво още чакам? Да гръмне и тука ли?

Трябва да го подкрепя. Само че как, без да се намърдам между шамарите?“

За това, какво може да му се случи, ако все пак се намърда между въпросните шамари, на инж. Армянов не му се и мислеше. И когато се размисли, честно казано, малко (или може би средно) му се отщя да се намесва. В такива случаи често ни обхващат фаталистични мисли. Разбираемо е. В края на краищата, човек не може да избяга от съдбата си. Както казва изстраданата от мнозина мъдрост, на когото му е писано да го обесят, няма да се удави.

* * *

Няколко дни след паметната среща, Сергей подаде молба за напускане. Вече нямаше за какво да се мотае в Атомната. Баща му

беше уредил да постъпи в могъщия VI отдел. Първата сериозна работа, с която го натовариха след има-няма два месеца, беше да намери подходящ човек за посолството във Виена. И странно — от списъка с кандидати веднага избра един, с когото се познаваха задочно покрай белите на Божо. Беше разбрал, че той, а не Динята е кукловодът. В добавка владееше впечатляващите три езика. Отнякъде знаеше, че точно той е човекът. Трябваше да се следят някакви загадъчни парични потоци от фирмите на партията в чужбина. Кой знае защо те бяха почнали да текат доста буйничко в различни посоки. Ясно беше — народната власт трябваше да внимава някой да не си гребва без разрешение от златното ручейче. Работата беше определено завладяваща. Беше къде-къде по-интересно от това да следи калпазани като Божо, или там кой е отмъкнал няколко и тъй, и тъй безотчетни кутии с боя, стъклени ванички от акумулаторната или полагащото му се, според указанията на пълномощника на ЦК, крадено количество крушки от шпайца. Нямаше съмнение: той най-после се докосваше до тайнствения свят на истинската власт.

В него, разбира се, го чакаше едно по-различно и — веднага се виждаше — пълно с разнообразни трепети бъдеще.

* * *

По същото време от бърлогата на лъва, както полковник Делиорманов наричаше бялото здание на „6 септември“ 29, се получи секретно писмо, с което началникът искаше един човек за специални задачи. В отдела му имаше двама кандидати — Пейчев и Динята. Като прочете писмото, той се почеса, което по древен старозагорски обичай заместваше мисленето и тутакси реши: капитан, оп, майор Пейчев ще бъде, разбира се. Много напорист беше станал той напоследък. От дългия си опит Делиорманов знаеше: такива като него са направо напаст. Всичко виждат и навсякъде душат. Вечно недоволни от нещо, вечно амбицирани за по-висок пагон, вечно прицелени в мястото на шефа. Не, не му трябваше капитан, тъй де, майор Пейчев. Нека да върви нагоре, да расте, да се издига. Честно казано, той и майор Иванов не му беше вече нужен. Прекалено много бели правеше. Но, всяко нещо — по реда си.

Отдаден на такива мисли, полковник Делиорманов седна и написа, и даже направо напраска рапорта до началника.

* * *

Така се случи — съвпадение някакво — че пак тия дни вуйчата на Поля пък се обади на своя приятел Никола.

— Никола — каза началник-отделът на ЦК, — отбий се днес към обяд за малко при мен.

И той се отби, човекът.

— Кажи какво става с тая разработка? — атакува го другарят Карастоянов още от вратата.

— Как какво, бе, Ленко? Разглеждаме я, както се разбрахме — каза езуитски председателят на Комитета по енергетика. — Има вече положителна оценка от комисията.

— Знам, само че нещата се попромениха. Свършвайте по-бързо, защото горе — Карастоянов посочи тавана — може така да ни нагреят, че... Нали разбираш? — сега моментът не е подходящ някой да ни размахва разни... — той успя да предаде в резюме неизказаното, като размаха ръце с неочаквана артистичност — разработки.

— Разбирам.

— Тогава да приключваме случая. Няма нужда някой да духа жарта под краката ви. То и така ви е достатъчно напечено.

„Той ми каза да протакам, а сега се отмята като фурнаджийска лопата. «Под краката ви... Ни, ни, другарю началник-отдел. Под краката ни»“ — помисли си председателят на Комитета и се усмихна ехидно.

— Добре, аз ще тръгвам. Обаче помогни и ти малко. Много хора са в комисията.

— Ще помогна. И, Никола — спря го Карастоянов на вратата, — тоя път натисни здраво педала. Нямаме никакво време.

Другарят началник-отдел постоя замислен и после вдигна телефона.

— Професоре, намини довечера към нас да пием по едно хубаво кафе.

— С удоволствие, другарю Карастоянов — употреби Казначеев един любим на научните среди изказ.

Вечерта професорът се появи както подобава — в тъмен костюм, с тъмносиня академично накривена барета, с цветя за другарката Карастоянова и бутилка черно „Джони“ за другаря Карастоянов. Още не беше черпил за професурата.

— Влизай, влизай — покани го ласкаво домакинът.

Ми тъй де, вече беше коскоджа ми ти професор.

Седнаха, чукнаха се, пийнаха и се заприказваха.

— Трябва да отрежем пътищата на тоя твой студент — каза Карастоянов и Казначеев се почувства неудобно.

— Какво е необходимо да направя?

— Ето ти списъка на комисията — домакинът му подаде заповедта за назначаването ѝ. — Тук са все хора, които познаваш. Виж с кои от тях можеш да поговориш, но така, че да оттеглят подкрепата си на разработката. Няма да те уча как да го направиш. Вече си коскоджа ми ти професор — изрази се домакинът точно както отбелязахме. — Утре току-виж и академик си станал.

— Разбира се, другарю Карастоянов — изрази готовност с несръчно прикрита радостна и — нека да си признаем — малко дразнещо угодническа нотка проф. Казначеев.

Ясно, че и по първата, но най-вече по втората задача. Но то на кого не му се става академик.

* * *

При това разположение на силите започна последният етап. Финалът все някога идва, но въпросът беше защо Божидар въобще започна тая неравна и отчаяна битка с ламята? Царска дъщеря нямаше — действието се развиваше в републиканска обществена формация. Все пак може би имаше кандидатка за ролята — дъщерята на Първия, но тя си имаше принц. Тогава защо? За слава? Абе каква слава, когато всички наоколо са ламски ятаци и помагачи? Остава само от инат. Дори си мислим, че той продължаваше да се заяжда, дърли и заканва на тва спокойно животно от чиста проклетия.

И ето, без сам да подозира, Божо получи някакъв шанс. След като Ники реши колебаещо се да му помогне, може би щяха да се появят и други. Казват, че добрият пример също можело да е заразителен. Може би в лагера на борците с ламята щяха да дойдат още герои — от угризения, че са стояли безучастно, защото до такова решение ги е довела антиламската логика или просто защото са преценили, че значката на отдела за борба с допотопни рептилии ще стои добре на новия им костюм. Трябваше само инж. Къбоков да даде знак, че иска да се колят с ламята по-миролюбиво и по-скоро метафорично, в съответствие с Женевските споразумения и указанията на Бриджитката. Още по-добре беше да заяви, че даже въобще не иска да се колят, а само да поразговарят конструктивно — той по човешки, а тя, от своя страна, по староламски.

Вместо това, като научи за постижението на др. Мичев в епичната му борба за намаляване на авариите, Божидар реши да даде томовете на съветските другари. Това беше хубав, интернационален данайски дар. Но не беше знакът, който може би очакваха желаещите да го подкрепят — пък макар и само морално. Не беше и обявяване на открита война.

Беше по-лошо.

Изнасянето на подобна информация не можеше да се организира лесно и за да не бездейства през мъртвия период, докато обмисляше подходяща конструкция, Божо започна да докладва резултатите по случайни събрания и срещи. Така попадна на секретно съвещание, на което присъстваше и самият шеф на академията, бай Сендьо Благовестов. В него разглеждаха картата, на която с червено моливче бяха означили къде майските ветрове най-много бяха поръсили татковината с чернобилска пудра.

Обаче споко — един виден отговорен другар и друг, който се казваше професор, вече бяха информирали по телевизията простите хора, от които главно се състои нацията, че в Чернобил не е станало нищо страшно. Следователно дъждовете, които напоиха родината, не са съдържали никакви си гадни тежки изотопи. А какво тогава? Ми то кой не знае — всяка капка дъжд преди Гергьовден е жълтичка в народния джоб. Значи това са съдържали — тежко злато. Пак нещо тежко, ама злато, златоо. „Златино, златна я-бъъл-кооо“ — внезапно зазвуча в главата на Божо сочният глас на неизвестен народен певец.

Така наврѣх Първи май, тоя ярѣк илюминатски празник, нацията, заедно с полагаемата ѝ се за такива случаи порция агнешко, спокойно си похапна повечко пролетни марулки и репички. Много по-късно, когато отново изгрѣ свободата, част от същите прости хорица, които тогава ядоха радиоактивните марули, сигурно от благодарност, от консолидарност, а може би и от тъпанарност щѣха да отпразнуват тържествено юбилея на Стоичков (ама не другия, а онѣ). И той — Стоичков, де — щѣше да сподели, че винаги е спазвал партийните директиви. Просто и ясно: това са му казали и той това е изпълнил. Какво има да се разсъждава надълго и нашироко — тъй било, иначе било. Ами ако е обратното? Откъде да знаят такива като него, като не им стигат данните? Гръмнало ли е? „Ами, казаха ми, че е било слаба работа.“ А опасно ли е? „Неее, няма страшно.“ То кво страшно да има? Всеки знае: страшни са американските империалисти. От тях по-страшен — и това пак всеки го знае — е само пияният екипаж на руски танк. Другото са съпътстващи прогреса диалектични дреболии. „Защо тогава тея юнаци на първи май не ядоха от радиоактивните марули, а от онѣ, специалните, за бекапе — от Нова Зеландия или от ескимоските парници — щѣше да се подметне ехидно Божо^[126]. — Ето че не са били толкоз неинформирани. А може да е имало и две директиви: обикновена — за простите хора — и друга, за онѣ по-равните. Не, и така не е хубаво. Откъдето и да погледнеш, все е някак си кофти.“

На юбилея си след много години защитникът на народа разкри, че още малко, и са щѣли да огледат недостатѣците на социализма, да го усъвършенстват и след утопичния, военния, реалния, зрелия и развития, може би е щѣла да настѣпи ерата на доусъвършенствания социализъм. Ето колко далече били стигнали в подготовката с директивите. Бай Тошо даже написал писмо на Горбачов, ама човекът нямал време да чете всички тъпотии, дето му пишат от братските партии, и не го прочел. Тъй че доусъвършенстваният социализъм не се състоял. По времето, за което говорим, Божидар още не знаеше това, живееше със съвършено недоусъвършенствания вариант и след толкова убедителните и, както се разбра, искрени телевизионни експозета на отговорни другари вече сам не знаеше на кого да вярва — на себе си или на прогресивната научна теория за липса на

замърсяване. И ето на, излизаше, че замърсяване има и за него дори бе изготвена красива карта. Шефът на катедрата „Атомна физика“ тъкмо я беше върнал от Москва. Професорът беше открил навейни из цялото ни государство аерозоли от радиоактивни продукти, които издайнически съдържаха уран и плутоний, сякаш излетели от нечий атомен реактор. Той наивно си мислеше, че това е доказателство за чернобилския им произход. Даже беше ходил да покаже картата и резултатите на академик Александров. Председателят на съветската академия на науките го беше приел (след три дни чакане) посред нощ и за пет минути, защото бяха разглеждали до късно последния модел саркофаг за ядреното гориво, което отказваше да се подчини на съветската наука и излъчваше вредни лъчения, открити от упадъчни буржоазни учени. Академикът го слушаше с половин ухо и изглеждаше, че си мисли как да изобрети един ковчег, тъй де, саркофаг, в който да напъха всички, дето знаят за тоя излагащ ни пред световното човечество случай. Решаваше от раз проблемите, а щеше да излезе и по-евтино. Макар и на осемдесет, той пъргаво се извъртя и с майсторски овладян ленински научен суплес тръшна младия си колега на научния тепих. „А защо тези горещи частици да не са например от югославския реактор?“ — беше попитал светкавично академикът и нашият професор беше почувствал какво му е било на Манщайн под Курската дъга. Големият учен беше прав — никъде на урана и плутония от аерозолите не пишеше, че са точно от чернобилския реактор. Участниците в съвещанието тъкмо вникваха в прозренията на съветската наука, но като разбраха за пълното с приключения изследване, изоставиха темата, за да послушат Божидаровия разказ.

— Значи и ние сме били близо до чертата? — питаше някакъв виден учен, към когото се обръщаха ласкаво с „другарю генерал“.

— Да — отговаряше инж. Къбоков, — близо бяхме.

— Хъ, тц, тц, тц... Разкажете ни какво точно стана — питаше бай Благовестов и Божидар разказваше.

А на съвещанието се подготвяше докладът за радиационната обстановка, който щяха да носят на един член на Политбюро, а той пък щеше да го носи най-най-най-горе^[132]. Ето до какви върхове имаха достъп учените, които го изслушаха.

Ех, какви времена бяха... След успеха на сказката Божо реши да я изнесе и на други места. И къде, къде — в Атомната, разбира се.

Пред съветските специалисти. Обади се на Гелето да го свърже с шефа им Павел Иванович Бондаренко. Не искаше да звъни в централата, за да не обезпокои случайно другаря Мичев, и затова потърси Рангел у тях. Обаче той сякаш се криеше от разярени кредитори или изоставени любовници и не вдигаше слушалката. В действителност телефонът му беше повреден от два месеца, но техниците по поддръжката не си бяха мръднали пръста. А така и той можеше да спи спокойно, без да го притесняват, че бил, моля ви се, закъснял за работа. Тогава се обади на Иван. Той му каза „Още тази вечер отивам при Бондаренко“, ама на — не можа да го намери. В следващите две седмици върху Павел Иванович се стовари циклон от беди — преболедува от почти всички болести, от които се беше отървал в детството си, после дойдоха проблемите в семейството му, а накрая и този акт на някакъв безчовечен служител на КАТ. Божидар дълго се смя, защото Павел Иванович се взеше в служебна кола с шофьор и беше заклет ерген.

Но Божо напразно упрекваше приятеля си. Нямаше как да знае, че и над главата на Били се бяха струпали черни облаци. Преди доста години, когато някой беше излял на тротоара пред оня тъп неработещ фонтан кофата с вода от първи контур, не Божидар, а тъкмо той беше главният виновник в централата да надойдат любознателните цивилни, които посягаха към вътрешните си джобове, щом дозиметристите насочваха датчиците на броячите към тях. Работата беше в това, че Били и шефът по специалния режим тогава живееха врата срещу врата. Когато Божидар беше казал на приятеля си за оливането, Били направо беше побеснял. Той обичаше жена си и децата си и само от мисълта, че може да е донесъл здравословна радиоактивна кал вкъщи, му беше призляло. Но не се издаде. Дори не изчака полагаемия се месец, за да се убеди, че ръководството ще запази професионално мълчание, докато всичко отшуми. Беше наясно, че директорът няма да изпрати дозитата да търсят дългоживущи нуклиди по апартаментите на живущите. Ето защо той не написа докладна. Не сподели опасенията си на протестен митинг. Вместо това Били реши да отиде при съседа си на етажа и обстойно да изложи случая. Беше му неприятно, че прави донос. Не беше постъпка, с която после да се гордее. Само че трябваше да излекува шефовете от желание за такива гадни изпълнения. Иначе можеше да се наложи да лекува децата си от лъчева болест. Хайде, жената — ще я прежали. Евентуално. Обаче децата... Затова и почука

на вратата на комшията. Той го прие радушно, седнаха, заговориха. И отначало без настроение, но после все по-разпалено Били заобяснява проблема. Спомена и за безогледните разрешения за многомесечни дози (и той беше глътнал няколко) и свързаните с тях изфабрикувани данни за облъчването на персонала, както и за това, че данните от индивидуалните дозиметри се разчитат неправилно и доста несръчно се занижават. Директорът по режима го слушаше внимателно, като поклащаше замислено глава. Даже се засмя кисело, когато Били се пошегува, че се опасява да не му падне оная работа и жена му да го напусне още преди да е разбрала за любовниците му. Накрая помълча, каза „Добре, разбрах те, ще направя каквото мога“ и докладчикът си тръгна. След два дни в Атомната пристигнаха другарите в сиви безлични костюми и внимателни погледи, тротоарът беше изринат, а началникът на цеха по радиационна безопасност^[134] доста се поизпоти, докато се швартова в тихото пристанище в кабинета на партийния секретар. Славата се падна на Божо, но инж. Стоянов и шефът по режима знаеха, че истината е по-друга.

Сега бумерангът се беше завърнал. По някой от каналите за мръсотии бе изтекла информация и генералният разбра кой е истинският виновник за ония паметни събития. В резултат Били бе привикан на задушевен разговор и получи напътствие да си търси друга работа. Та така.

След като за пореден път Божо удари в тъмната материя на приятелския вакуум, се обади и на Драгомир. Той му каза делово, че иска да размисли до другия ден, сякаш не го беше помолил да надникне в кабинета на Бондаренко, а искаше да се въведе нов проамерикански и следователно несъмнено, неоспоримо и доказано вражески технологичен процес за разбиване на ядрата.

— За какво? — не разбра Божидар.

— Просто искам да размисля — отговори Драго.

На другия ден му каза, че не иска да се намесва.

— Защо? — отново безсмислено попита Божидар.

— Защото така ми е по-изгодно — формулира заключението от размислите си неговият приятел и Божо го разбра. Още другарят Живков бе посочил в тезисите си, че личната изгода е особено важна при развития социализъм. Пък и щом в даден случай приятелството се превръща в кръст, защо да го носиш към някоя малка голготка? Има и

други пътища. Защо все към това проклето връхче? Всеки специалист по водоочистката щеше да те насочи да минеш просто по байпаса. Или, казано по електричарски, да го шунтираш. Колко смела мисъл. Да, как не се беше сетил. „Но нали приятелите са за това — да ни показват честно грешките и да ни посочват правилната посока — промърмори наум Божо и се усмихна накриво, както изискваха мислите му. Прав беше, но само отчасти. Нямаше откъде да знае, че когато Драгомир спомена името на приятеля си на другаря Бондаренко, той направи кисела гримаса и му каза кратко и ясно: «За тоя твой приятел не искам и да чувам.»“ И Драго млъкна. Нямаше пък той откъде да научи, че един друг, но не точно приятел на другаря Бондаренко преди време го беше предупредил също толкова кратко и още по-ясно, и то така, че да го запомни в най-важния раздел на паметта си: „Инж. Къбоков не е наш. И няма да бъде.“

Създадената ситуация приличаше на пат с последващ мат — нещо, което не може да се случи в шаха, но се случва в живота съвсем определено. Тогава изведнъж на Божо му проблесна: ами да, той трябва да отиде в Съветското посолство. Къде другаде. Там, там го очакваха. И то как иначе, ако не „с отворени обятия“.

Той още помнеше трепета, с който прекрачи на съветска земя. Другарката на гишето го попита по какви въпроси идва, той отговори, че носи анализ на аварията в атомната централа и тя веднага се обади на някакви таваришчи. Божо ги изчакваше миролюбиво в една комната^[137] за беседи и дискусии, когато двама юнаци нахлуха така, сякаш щяха да превземат последния етаж на Райхстага. Те го настаниха на дървен стол, удобен колкото онези, които индианците са използвали при разпит^[138] на по-омразните им пленници, и Божо близо час отговаря по въпросника за особено опасни шпиони. Той им разказа всичко, което знаеше за себе си и още доста след това. Тъкмо беше започнал да се чуди кога най-сетне ще накладат големия весел огън за изпичане, когато по-възрастният от индианците се сети да го пита какво по дяволите носи. Божидар прилежно обясни и добави, че е работил в АЕЦ десет години. „Че вие имате ли атомна централа?“ — запита невярващо по-младият, Божо се ядоса и се държа толкова храбро и на такъв народен руски, че спечели уважението им и те го пуснаха да си ходи, без да пробват дали ще издържи ония номера със завързването на стълба за мъчение.

Инж. Къбоков обикаля посолството три дни като персона нон грата, понеже не му даваха да влезе през официалния вход, за да не стане дипломатически скандал. На третия ден — изморен, изтощен и гладен — той се натъкна на една нарочно измайсторена вратичка в оградата (или по руски „калитка“), от която влизаха и излизаха всички секретни и обикновени сътрудници, които не трябваше по инструкция или просто не искаха да минават през парадния портал. Така достигна до един станал известен по-късно тавариш, който му обеща съдействие и се подготвя за тази цел близо шест месеца, от което резултат бяха високото ниво на подготовката му и известно количество напразни или откровено излъгани надежди.

Накрая един приятел на Божидар изнесе двата тома на Анализа от България и те попаднаха при Михаил Сергеевич (но не при Александър Сергеевич, той е друг). Михаил Сергеич пък ги препрати по каналния ред със собственоръчна резолюция и така, докато един ден инж. Къбоков получи голям плик от Министерството на атомната енергетика на СССР. Каква беше изненадата му, когато от плика извади писмо, подписано лично от министъра и подпечатано с истински държавен печат.

„Скъпи тавариш Къбоков“, се казваше в писмото. По-нататък в него му благодаряха за ценната разработка и му обещаваха нещо, но той вече беше забравил какво точно, защото то взе, че се загуби, когато една небрежна другарка го ксерокопирала в бившия отдел на майор Пейчев.

Важното е, че усилията на Божидар не отидоха за класическата цел, а именно за тоя, дето клати гората. Сега той от време на време си спомня различни подробности от дългия поучителен път на Анализа, въздиша замислено, опрял чело в стъклото на прозореца в кабинета си, а понякога разсеяно разглежда и оня вече позахабен и пожълтял плик с избледнели съветски министерски печати.

* * *

Някъде по това време се шефът на съветските специалисти се прибра за няколко дни в родината. Помота се той из Москва — а тук, а там — и накрая кво да прави — намина при министъра. Пиха чай,

хапнаха пирожки, побъбриха за анализи, за перспективите в родината, за това, за онова, и после Павел Ванич си тръгна. Веднага след като се върна в България, дали защото беше есен и го заболя ревматизмът, или защото някой садист беше разпоредил промивките на реактора да се извършват с денатуриран спирта и вече нямаше суровини за студен руски чай, но главният пълномощник на големия брат се отби вкиснат при Мичев и му каза със съвсем ясно чувство: няма повече аванти. Ще затегнат режима в АЕЦ и вече край — няма да се изпълняват никакви програми, които не са одобрени от авторския надзор, от съветския народ, от КПСС и лично от него, Павел Иванович.

Мичев, от своя страна, не само че се вкисна, ами направо се воцети. Той се обади на брат'чеда и тук вече другарят Анастасов просто изригна ацетилхидроксид, известен в научните среди и като *acidum aceticum*. Не можеше да търпи Атомната, за която той отговаряше директно пред Политбюро, да бъде изкарана от някой келеш едва ли не опасност номер едно за онези глезльовци от омразната, нагла, охранена о прочее Западна Европа. И после Първият да стовари правешката си тояга върху главата му. И то точно когато започваха метаморфозите на красивата социалистическа пеперудка и се набелязваха за излюпване ларвите на първите бъдещи милионери. „Ей, майка ви да...“ — помисли другарят Анастасов, събра въздух и като викна, като кресна... Беше така яко, че всички врати пред инж. Къбоков мигом се затръшнаха — завинаги и докато свят светува.

Ай сифон.

* * *

В това време в другата част на разказа беше ранна утрин. В подбалканското селце Х. животът — такъв, какъвто го познаваме от книгите на нашите класици, се пробуждаше заедно със своите местни носители, предимно най-обикновени селяни от Горната Ува. Богати и навирили нос или бедни и по-малко или още повече наперени, обичащи ясните и звънки песни на труда или любители на чалгаджийска предкласика, с благ сговорчив характер или пък опърничави като магарета си, те всички се канеха да направят това, което повече или по-малко сполучливо бяха правили през вековете

техните деди. А то се състоеше от известните всекидневни битовизми — да отидат да блъскат до изнемога по нивята и градините, за да приберат наесен онова, което Господ е дал.

И в къщата на Чобановите в края на селото се случваше същото като в останалите. Овцете стояха на старт пред кошарата, кокошките вече ровеха празноглаво сметището и кълвяха полагащото им се по карма благо, стопанинът и стопанката тичаха нагоре-надолу като въртоглави, четирите им по-големи деца помагаха или се пречкаха, а най-малкото си играеше с обръч от разсърхната стара бъчва и от време на време бършеше носа си с ръка. Слънцето почти се беше показало над Голо бърдо, подухваше лек ветреца — хубав знак — и денят и тук започваше като във всички останали къщи. Тогава в другия край на селото кучетата се разджавкаха на чужд човек.

Стопанинът на дома беше приклепнал и клепаеше върху парче желязна релса „австрицката“ си коса, за която му завиждаха всички комшии. Беше се скарал с брат си, всепризнатия майстор на тая важна операция в селото, и сега се налагаше да я върши сам. Той тъкмо внимателно проверяваше с нокът резултата, когато го стресна гласът на жена му. За малко да се пореже.

— Петре, — извика тя от долния край на двора — кучетата на бат' Дельо се разлаха. Сигур' Цочоолу пак е довтасал. Подкарвай побързо овцете към Дончовата ливада, пък аз шъ прибера кокошките. Дано не почне да занича в курника, че шъ избере най-убавите — каза жена му на чист увалийски с изстрадано познание за партизанските навици и промърмори. — То, че шъ отмъкне някоя, шъ отмъкне, но поне да му дам по-кльоцава.

— Няма как, шъ му даваме — отговори с първична социална ориентираност мъжът ѝ. — Може пък и за добро дъй един ден.

Петър остави чукченцето върху релсата, погледна към слънцето, за да се намести във времето, изправи се, почеса се там, където не го сърбеше, въздъхна и с изненадваща враждебност завика на овцете: „Айде, тръгвайте — замаха той с ръце, — тръгвайте, вашта... Айде, ко сте съ заблеяли. Абе шъ въ закарам аз, ама не на ливадата, ами на Магарешка поляна, при бодилите шъ въ закарам. Да въ изядът вълците.“ И добави, като се огледа, „и партизаните.“ Стадото се заизмъква — по навик и с характерно равнодушие пред заплахите — и

след малко само прахолякът по пътя сочеше накъде е поела овчата общност и славният ѝ командир.

Денят щеше да започне, но не така, както го бяха планирали. Ама то ако не бяха шумкарите, щяха да са бирниците.

Такъв беше животът: Бог дал, Бог взел.

* * *

А какво стана с програмния продукт ли? И там всичко мина нормално. В уречения ден и час програмата беше готова и започна зареждането ѝ с данните. По проект Божидар беше направил опции, които да следят и да сигнализират за тези срокове, до които остават два-три дни, както и за онези, които вече са отминали. Пък и нали това беше целта: да се следи как се изпълняват важните задачи. Идва, значи, големият шеф и гледа екрана на компютъра: „Охо-о — казва той, — че то за тая задача остават три дни, бе... Я, чакай, чакай, ама вие сте просрочили тази точка... Е, отивайте си, отивайте си, другарю. Няма за вас място в комсомола — тук ден година храни...“ Въобще, всичко беше предвидил и подготвил Божидар. Само че, когато завкарваха-ха данните, целият екран замига и засвети. Времето за важните и неотложни задачи или беше останало толкова, че те вече не можеха да се изпълнят, или сроковете бяха съвсем изтекли. Нужна беше тая програма, нужна колкото на покойника — електронен будилник „Нощ и ден“. А и нали му помогна да постъпи в редицата на секретните сътрудници...

Но то и там нещата някак си се разсъхнаха. Майор Пейчев изчезна загадъчно и на телефона му не отговаряше вече никой. Инж. Къбоков се понадява, понадява да се появи ненадейно нещо по-тайнствено и вълнуващо, но то, незнайно защо, не се появяваше. Така постепенно заживя с мисълта, че този етап е приключен. Само някъде далеч някакъв глас, който не му се слушаше, му подсказваше безмълвно (?), че злото не свършва току-така и че в един неочакван момент то може да изплува от някоя черна дупка в соцпространството и тогава отново може да му се наложи да заработи на тихия фронт на безчестните игри.

„И какво постигнах след толкова усилия? — въздъхна Божо. — Ами, мога да разправам как съм се борил с ламята, ама яко — направо съм ѝ разказал играта и даже фактически съм я победил, като се вземе предвид, че завършихме битката наравно. Е, по-точно тя си ме наби, но може да се каже, че беше сравнително малко — и той се засмя щастливо, че се е отървал толкова леко. — В замяна на това пък успях да се набутам в списъка на доносниците“ — Божо пак се засмя, само че някак по-унило.

Всичко беше изчислила проклетата Система, всичко. „И уж си давах сметка колко е могъща и коварна — поклати глава инж. Къбоков, — ама на, не успях да разбера как ме докопа. Сега кво да разсъждавам как е станало. То си е ясно. Една прошепната парола по телефона, една безобидна фраза в кабинета на партийния, дискретно, но пък съвсем ясно посочване с поглед от генералния или просто махване с ръка на някой от постоянния президиум и... ламята неумолимо тръгва. Ламя, и то каква! Оня щастливец, глупавият брат от приказката, се бие с някакъв безобиден триглав домашен вариант, отдавна класифициран от учените с дълго латинско име. Каква ламя е това? Става само да си я вържеш със синджирче и да ходиш с нея ей така, за авторитет пред продавачките в супера. Ми тя си е направо миролюбиво хайванче. С такова даже келнерите от ресторанта няма да стресна. Те са виждали какви ли не лами и змейове. Най-много някой да каже: «К’ъв е тоя изрод! Не знаеш ли, че в ресторанта е забранено за животни?» А това, другото тук, колко глави има? Десет милиона, сто милиона? То самото не им знае броя. И всяка една от тях — злобна и гадна колкото всички останали, взети заедно, както обичат да се изразяват статистиците на нашия любим строй^[139]. Как да се бия? Какво да направя? Да имаше отнякъде поне малко помощ... Ама на, нямаше. А имах толкова приятели...“ Божо поклати глава. Само че дружбата им беше израствала сред обвитите в тайнствен трепет кражби в централата, укрепваше, докато подпираш приятеля си на път към дома след безпаметна среднощна разпивка, закаляваше се в борбата срещу продавачката в зеленчуковия и останалия притаен влашки враг... Да не говорим за пуцинаците на острова, където ги дебнеха хищни риби и

ята от гигантски комари, единайсет от които можеха да изсмучат вързан катър за четвърт час. Че то да не би и на работните площадки да бе лесно? Безкрайните дневни смени, когато няма къде да дремнеш дори едно мизерно часче... Напрежението, което не минаваше и след два диазепама и три люти наркоопски в добавка. А как храбро и внимателно поемаше всеки своята част от замазването на истината след всяка от аварията, които любимите на народа ръководители организираха с патриотични цели. „Да, ония проклети аварии, заради които след толкова години още сънувам кошмари. Странно. Толкова приятели имах. И какво стана с тях? «Как будто ветром сдуло.» А така се надявах на помощ отнякъде. Не го казах гласно, но си беше ясно. Само че... някак си не откликнаха. Не, не е вярно. Един ми помогна^[140]. Един-единствен приятелски жест, и той от врага ти. Ега ти иронията.“

* * *

Той постоя още малко замислен, после стана, потрепера зиморничаво от нощния хлад, въздъхна, хвърли фаса си по стар навик от балкона, за да е чист пепелникът, и се прибра на топло. „Предаваха ме толкова пъти и накрая така свикнах с усещането, че се предадох сам — помисли си той. — И на, лесно е, а натрупваш толкова житейски опит. Я, как не съм се сетил досега, като търся работници, да включа таланта за предателство в служебната характеристика. Пред офиса винаги ще има тълпа. Хъ... Голям подбор са ни направили османлийските турчиля. Яко са на ашладисали. Но то май и материалът е бил качествен...“

Божидар спря в една от стаите на библиотеката си, но се отказа да търси истината из разни книги точно тая вечер. Порови по рафтовете на дискотеката, намери двата диска на [Jesus Christ superstar](#), които купи от Париж, тръшна се на музикалното си кресло, сложи слушалките и пусна първия на супермодерната си уредба. Като слушаше музиката в началото, си мислеше за съдбата на римляните. Колко неусетно бяха разпилели миналото си и как изведнъж бяха изгубили бъдещето си. И като че ли това беше последната песен, която им беше останала — напрегнатите трели на китарата, които сякаш се

изпълняваха при вадене на душата, и тревожните, ясни призивни звуци на тромпета... Ако последната тръба трябваше да има мелодия, това беше тази.

Да, римляните бяха отказали да Го спасят и бяха изчезнали от лицето на земята. Заради евреите пък Го бяха разпънали, но вместо Небето поне ей тъй, за пред хората да им прати някакво средно унищожително бедствие, те бяха завладели света. Защо, Господи?

„Ами нас, нас какво ни чака като награда за всичките ни простотии, лъжи, хайдутлуци и предателства? — мина му през ум една нова мисъл. — Но един ден, като ни разкопават, и ние ще можем да се похвалим с нещо. Както траките — с казанлъшката гробница.“

Той изслуша цялата опера в удобното си кожено кресло, а мислите му се рееха като фламинги над познатите стари блатата в Северно Мароко.

„И какво е посланието, а, Andrew Лойд Уебър, какво? — помисли си Божо накрая. — Може да те обича целият свят и даже да си световноизвестен, но преди това трябва да те разпънат. Дори и така да е, дори накрая да те заковат на кръста, трябва да има някакъв смисъл. Трябва да си е струвало — за нещо важно, за нещо, което само ти си можел да свършиш на тая нещастна земя. Ето на — Той е дошъл тук, за да накара хората да се обичат. А аз, аз за какво съм тук? Не успях да предотвратя проклетата беда. Вярно, не се случи при нас, а другаде. Но се случи. И сега ми остава само да се убеждавам, че не съм виновен. Какво друго съм направил? С какво осмислих живота си? С това, че се надсмивах над шантавия ни обществен строй? И сега, когато стана ясно, че съм бил прав, на кого му пука? На Виктор Ерофеевич. Кое друго изпълних? Да не би да направих хората, които обичам, щастливи? Какво постигнах в разпарчетосания ми живот? Разбих живота на Радостина или поне го изкривих — очевидно непоправимо. Защо се самозалъгвам? Не съм ли виновен аз за всичко, което й се случи? Ами децата? Там им дадох личен пример. Сега да носят, докато са живи, оная травма. Господи... Защо не успях да направя онова, което най-близките ми сигурно очакваха? Какво попадна в очите ми? Какво? Някое парче от онова проклето огледало ли? И има ли това въобще някакво значение? Те нали са вярвали в мен? А аз... аз ги подведох. Какво да правя сега? Мога ли да живея така — уж небето

безметежно синьо, а изведнъж отвсякъде нахлуят гадните тъмни валма и руква оня давец потоп. Докога ще издържа? И за какво?“

И докато се опитваше да осмисли миналото и да го подреди като парчета от счупена стомна, Божидар отново избяга в несъществуващото си царство. Той си спомни за оная студена зима в детството си, за майка си, чийто образ бе избледнял като снимката от паметника ѝ в местните гробища, спомни си за Нат, за мъртвите си приятели, за хората, на които бе причинил страдания, и за безсънните нощи, когато се виждаше как спасява половината свят от кошмарен край. А накрая си спомни и как слушаше *Jesus Christ superstar* за пръв път от грамофонните плочи, които му беше донесъл Ники от една командировка във Франция.

Лежеше си на стария креват, който приличаше на койка от потънал кораб, и си мислеше за съдбата на Божия син, за това колко струва народната любов, както и че сред тези, които те следват, обикновено са и онези, които те предават.

Но нищо. Какво по-хубаво от това да паднеш, сражавайки се с разни могъщи партийни и академични олигофрени, които защитават чудовищното учение на Мордохай за стойността: за онзи неизмерим и значи неопределим и съвършено безсмислен като икономическа категория *труд*, както и останалите му пълни тъпотии. Да, ще паднеш, но после ще те възпеят горди поети, по Радио София ще звучат съдържано-тъжни траурни кантати, ще покажат портрета ти по телевизията, при това с многозначителна черна лента, а близките ти ще получат право да пътуват с намаление в трамваите из цялата страна или нещо друго равностойно. Така е, славата идва обикновено посмъртно, но все някога идва, нали?

Слушаше възвишената музика младият инж. Къбоков, и на мястото на козлодуйските простотии в душата му нахлуваха, като в [песента](#) на Mary Hopkin^[146], мечтите за великите дела, които го очакваха, за приятелите, в чиято дружба щяха да се разбиват като в щит вражите мечове, както и за красивите жени, които щяха да му хвърлят цветя, когато победи ламята и се ожени за царската дъщеря. Както знаем, царска дъщеря нямаше, пък и инж. Къбоков беше женен — само дето още не беше разбрал, че Радостина е желаната от всички принцеса. Но то така е в приказките по темата — там винаги има

подвеждащ момент, а и самата мисъл за подобна сватба, като начало на едно щастливо многоженство, честно казано, не му беше неприятна...

Да, пълна беше тогава душата му, пълна. Но сега пък му беше пълен джобът.

Дай боже и на всички нас.

* * *

Накрая можем да споменем, че в Русия всичко завърши така, както беше и започнало преди почти осем десетилетия. Само че тоя път превратът се *палучи* неуспешен. Непоносимо идиотските призови от ония далечни паметни години бяха сменени с поносимо идиотски, а вместо „Аврора“, за радост на сеирджиите, постреляха модерни танкове от прочутата Таманска дивизия. В името на всеобщата справедливост и с профилактична цел Руцкой и Хасбулатов бяха арестувани, а „фашистко-комунистическият метеж“, според популярния израз, беше най-после потушен. По традиция участниците в тези „масови безпорядки“ посетиха с познавателна цел и следствия *изолатор* в легендарното Лефортово. Все пак не успяха да попаднат в заведението с лиричното име с океански характер „Матроска тишина“. Освен това през октомври Майкъл Джордан напусна баскетбола. Като изключим тези събития, нищо особено не се случи през този проклет месец. Ние, разбира се, не броим земетресението в Индия, което погребва десетина хиляди души — нямаше обявено бедствено положение, не хвърчаха съболезнователни телеграми, а и на кого му пука за десет хиляди индийци.

Какво още щяхме да добавяме?

Да, до края на октомври времето беше слънчево и необикновено топло.

---

[1] Заглавието е пародия на „Резерватът за таласъми“ на Клифърд Саймък (1904–1988). Но и оригиналното заглавие може спокойно да се изплагиатства. ↑

[2] БИСА — Българска индустриална стопанска асоциация — организация от времето на соца за поощряване и управление на стопанската инициатива. Разбира се, въпреки благородните (според

самия него) усилия на Огнян Дойнов, както всички останали социзмислици, и тая не поощри нищо, освен безогледните кражби от „държавното“ и мафиотските далавери на властимащите. Чрез нея бяха раздадени на „нашите момчета“ голяма част от ония обгърнати в тайнственост, желани от всички куфарчета с безотчетни^[3], откраднати от народното простолудие милиони. След това я закриха, унищожиха документацията и заметоха следите. Останаха само нашите кристалночисти несбъднати мечти и противоречиви размисли с горчиви или осъдителни нюанси на тема „Как най-лесно се прецакват баламурниците“. ↑

[3] Това народните легенди за куфарчетата с пачки са си чиста измислица. Божо веднъж ми каза, че един негов приятел му е разправял за вагони с пари за такива цели. Той (уж) ги бил виждал лично. Къде, на старозагорската гара ли? Ама те неговите приятели все такива бяха. Като го разправих това на едни наши другари, и един от тях изхъмка: Хъ — вика. — Значи тъй, вагони, а? Бех, майка им... (цензурирано). А на мен защо само куфарче ми дадоха? ↑

[4] С инж. Къбоков сме говорили много на тая тема. Той ми е споменавал колко тъпа е идеята обикновените, или както той им викаше *простите* хора да вземат решение за въпроси, в чието дори формулиране ще се затруднят повечето специалисти в съответните браншове. Особено когато става дума за управлението на държавата. Спомням си, че често даваше за пример референдумите за това дали да бъдат съдени виновниците за националната катастрофа^[5] или най-вече за избора дали да бъдем монархия или република през 1946 г. „Как простите селяндури^[6] — казваше той — ще определят формата на управление. Тея пълни неграмотници (друг път ги е наричал «абсолютни тъпанари»), дето измислиха «народната демокрация»^[7], че и даже «народнодемократична република», нямат понятие от науките за управление. Образованието им няма да стигне да разберат даже заглавията на популярните книжки по кибернетика, нелинейни системи и теория на хаоса. Да не говорим, че повечето от тях ще запънат още при прочитането. Как тея хора — натъртваше той с онова негово убийствено увалийско «тея» — ще решават основните въпроси на управлението? С гласуване ли? За едно царство няма нещо по-гибелно от такива тъпанарски решения на неграмотниците. Ще гласуват структури и управление, с които се занимават един куп науки.

Дай да гласуваме тогава Питагоровата теорема или логаритмичните таблици.^[8]

Що да не ги гласуваме? Мен ако питат, те отдавна трябваше да са отхвърлени като назадничави, ограничаващи свободната воля, полета на свежите анархистични мисли и въобще като крайно недемократични.“ ↑

[5] „Как — пише Матьо в една своя непубликувана статия, — как правото ще бъде народна задача? Тогава законът и магистратите за какво са? По-добре да разпуснем полицията и съдилищата и да въведем кратката процедура по линчуване. Всички знаем колко е бърза и ефективна.“ Но после сам се опроверга: „За голямо съжаление — вика — при нас няма да се получи, щото ако не закъсаме за въжета, на бърза ръка ще остане само най-якият. Всички останали ще бъдат немедленно избесени.“ Той все още употребява русизми отпреди Наполеоновите войни. ↑

[6] Ние се разграничаваме. ↑

[7] И самата демокрация, според Божидар (ние гласуваме „въздържал се“), е абсолютна боза. „Тя — казвал е той — е добър механизъм, когато селяните трябва да си изберат кмет. Най-често всички ще познават качествата на кандидатите и вероятността мнозинството да направи правилен избор е достатъчна за целта. А и да сбъркат, няма да е голяма беда. Ще има проблеми в тяхното село. Обществото като цяло имало голям шанс да оцелее. Но да се избира президент по този начин е гибелно, и това няма как да не проличи в по-дългосрочен план. Не само защото огромната част от електората няма и понятие за качествата на бъдещия държавен глава. Главната причина е, че те въобще не могат да ги оценят. Как да го направят, като няма президентомери? Защо народът не избира академиците по отрасли в Академията? Ами тъпо е. Той няма и понятие от техните знания, от дейността им и от ценността им за науката. Тогава как ще избира президент (освен, разбира се, ако всичко не е едно гигантско шоу с камуфлажна цел)? Държавният глава трябва да е повече от академик в областта на управлението. Следователно да го избира тълпата, така да се каже, не е академично. Още по-тъпо е да си избираш царя. Така некадърниците ще се появяват на трона много по-често отколкото при монархията. И точно тая очевидно несъстоятелна доктрина най-настойчиво ни я внушават американците, а те в съвсем близкото

минало са изтрепали — казват — стотина милиона туземци. Отделно пък са плащали на еврейските корабовладелци и търговци на роби да им карат негрита от Африка. Не ми се иска да приемам от тия самоопределили се арбитри и напъчени прокламатори на новия най-прогресивен строй. Вече сме следвали подобни съвети на морално нечисти пророци. Пък и първоизточникът му е много далеч от внушаваните ни представи за народовластие. Повечето от избирателите така и не си правят труда да попрочетат поне Уикипедията. И да научат за своя изненада, че демосът се е състоял само от мъже. Никакви жени. При това те е трябвало да са отбили военната си служба. Но и това не е било достатъчно. Имало е изискване за грамотност и имотен ценз, за да принадлежиш към малката група, имаща право на глас. Според историческите хроники, от 300 хилядното население на Атина в класическия период, само 30 000 са имали граждански права, а от тях едва 5000 са участвали редовно в събранията на агората (тя толкова и е побирала). Като помислим, това си е на практика управленски елит. От тук до едноличната власт има една многократно извървявана в древността крачка. И няма нищо общо с тъй нареченото народовластие. Защо тогава използват древногръцката терминология по такъв подвеждащ начин?“ Наскоро (2020) гледах едно интервю на Зуека при Драго Чая. Приказваха, приказваха, и по едно време тоя популярен в някои среди водещ го запита защо сините образувания се разпадат. Виновна е властта — вика Зуека. И продължи да обяснява — в смисъл че едноличната власт разлагала. Следователно демокрацията е оная форма, в която единствено има решение за нашите проблеми. Спомням си, че веднъж Божо слушаше някакъв подобен сторонник на колективното управление. По някое време не изтрая и доста грубо го прекъсна.

— Ти — рече му — освен че не можеш да мислиш, ами на всичко отгоре си атеист, а вероятно и неудачник и завистливец по рождение. От ония, от по-злобните възпитаници на соца.

— С каква логика си правиш такива заключения? — изрепчи ме се интелигентно оня.

— Ами, с обикновена логика, с аристотелева. Ако беше вярващ, щеше да знаеш, светът се управлява от Бога. А Той не е избран от конгрес, сенат или референдум. Още по-малко с мажоритарни избори.

Той не е от някоя камара на лордовете, сенат или демократичен парламент и не е пръв сред равни, а е едноличен Господар на вселената. Тъй че, Неговата воля е създала и управлява света, в който има място и за безбожници като теб. И Той не взема решения с обикновено или квалифицирано мнозинство, а като едноличен собственик на имот. Ние сме създадени по негов образ и подобие^[9]. Затова в Божиите селения важи принципът на Хермес Трисмегист: каквото горе, такова и долу. Или в неговата фрактална формулировка, всяка част е като цялото. Но всяка общност е част от Божието царство, и значи трябва да се управлява точно като него — еднолично. От това следва, че е по-вероятно монархията, а не републиката^[10], да е правилната форма. Затова царската власт по принцип не следва да разлага, а да сплотява. Това, че понякога некадърници и негодници, седнали случайно на трона, не могат да я ползват по Неговите повели, наистина може да действа разлагащо. Но това е сигурно от лоша карма. Защото каквато и форма на управление да избираме, истинската власт винаги е еднолична. Само че преди се е опирала на мечовете на легионите, а сега е с пълномощията на дедо Амшел. И сам можеш да съобразиш, че първата е несигурна, скъпа и съдържа редица нелицеприятни моменти. Докато с достатъчно количество от пълномощията на дедо можеш да накараш всеки доброволно да прави каквото пожелаеш, при това ухилен до уши. Даже смяната на властта се извършва с минимални загуби на обществена енергия и обикновено без профилактична редукция на привържениците на предходното управление. Разходите ще са главно по отпечатването на банкнотите. Всичко това на теб ти е пълна мъгла. Ти сам заявяваш, че вярваш и на такива зловередни илюзии като разумността и справедливостта на демокрацията. Както преди си вярвал на простотиите за социализма. Ето, от тези предпоставки направих заключението, че вероятно си загубеняк и обезателно си безбожник. Може да са те видиотили и медиите на чичо Соломон и братчедите. Но не се притеснявай — те повечето от сънародниците ти са на това стабилно ниво. Затова и държавоподобното ви образуване (защо „ви“, той да не е случайно минаващ?) е в последната фаза на батака. Дори и да си толкова безнадеждно глупав, колкото сам се показваш, пак можеш да се опитаеш да запомниш: и в момента Владетелите на нашия свят го управляват еднолично — така, както изисква общата фрактална схема.

Те притежават и по-голямата му част, без да го афишират и без да влизат в класациите на Форбс. Ако все пак им потрябват пари за някое изостанало парче, включват печатницата. С тия удивителни виртуални пълномощия за управление те се разпореждат на най-ниското ниво с всичко и пред очите на всички. И това е най-гениалния способ, измислян някога. Всичко това е невидимо и неразбираемо за такива като теб, защото, първо, на вас са ви внушили, че истината за това кой управлява света ни е една от многото несъстоятелни конспиративни теории и, второ, наблюдателността ви е близка до нулата, а логическите ви вериги стигат да съобразите дали нещо става за ядене или за крадене. И вие, вместо да благодарите на капиталистите, че ви създават условия да хрупате и да се размножавате, непрекъснато заничате в паниците им и им броите парите. Като ви кажат, че един процент от хората притежават четиресет процента от богатствата на планетата и се разкъсват от завист. Само че те не ги харчат като във вашите мечти — за яхти, шикарни коли, дългокраки любовници и златни клекала с дистанционно. Богатството е самоцелно само за посредствените, завистливите и алчните. Истински богатите използват парите си за да управляват света. Те заслужават това право, защото притежават необходимите качества и го доказват всеки ден. Съвсем справедливо е и тяхната власт да се наследява от потомците им — точно както става в империите. Защото качествата се предават по наследство и печалбата за обществото от използването на този биологичен закон очевидно е по-голяма от загубите от неблагоприятни мутации и от възможността пълномощията за управление да се окажат случайно в ръцете на някой идиот. И което е най-важно, спечеленият мандат за власт е възможно най-справедлив. Той не е чрез еднократна и най-често съмнителна изборна процедура, а се заслужава непрекъснато всеки ден пред милиардите избиратели на пазара. За него не се прахосват невъобразимите в мащабите на света средства за изборни кампании. И когато правата на някой владетел по етажите преминат в ръцете на друг, това си е главно за сметка на потърпевшия. Най-накрая, подобно отзоваване — натърти Божо — може да се извърши по всяко време, а не в края на мандата или след хаоса и съсипващите разходи за предсрочни избори. Но това го виждат само такива като мен. За вас е легендата за демокрацията с нейните мними избори, измамна справедливост, фалшиво равноправие и свобода да

дрънките глупостите си из форумите. Да не пропусна и запълващата живота ви завист. Така вие — след необходимите внушения от масмедииите и партийните щабове — гласувате доверие на хора, чиито способности и морал не познавате, чиято дейност не контролирате и които не можете да отзовете. Затова демокрацията, драги, по същество е заместител на социализма. Със същите идеи за управлението на държавата от неуките, безличните и посредствените. Само че вместо „пролетариатът и трудовото селячество“ се използва мъглявото и неутрално „народ“. И пак, както при соца, образуванията по демократичен — изхили се той — начин затворени и самооценящи се структури, а именно разните му там конгреси, сенати и парламенти, уж управляват държавите. Всъщност, както показва името, те са просто за парлама на баламурниците като теб. Очевидно тая измислица ви удовлетворява напълно. Само че изборите, както може би и сам си проумял, винаги са били от край до край манипулативни, а в резултата на най-ниско ниво винаги управлява някоя клика. Все едно дали с помощта на татарски и монголски тумени, римски легиони, с червени книжки или със зелени банкноти. Ти обаче никога няма да се числиш към Владетелите. Такива като теб е най-лесно да ги накарат да си подвият опашките или да гонят Михалю по баирите на петилетките. Ти никога няма да проумееш какво се случва дори то да е пред очите ти. Особено ако го представят масмедииите на чичо Соломон. Между другото и само между него, на мен демокрацията ми харесва. Може би защото чрез нея се задейства морфогенното поле на социума и неговата енергия се фокусира върху правилните за оперативното му управление хора. А може да се задейства и още нещо, което не разбирам. Каквото и да е то, важното е, че в темелите на тоя гигантски механизъм стоят непоклатимо пълномощията на дедо.

Тъй му рече. Но то той така се е държал много пъти. А абсурдите му бяха винаги под ръка. Пък и като си побойник, може да кажеш каквото искаш на всеки, който е по-слаб от теб. Ако не е съгласен, винаги можеш да използваш различни убеждаващи методи. Според специалистите, точно уменията да постигаш управленски ефекти с прости средства отличава водачите на народните маси. Като гледам, той и нашият (2010) може да въздейства бая яко. Ако се развърти на някое евросъвещание с колегите, ще ги натръшка като репи. Такъв могъщ владетел не сме имали от Крумовите времена.

P.S. Ние отново и още по-категорично се разграничаваме. ↑

[8] Няма да разказвам какви изрази използваше (и без друго ще ги цензурират), когато народната власт проведе референдумите за Втора атомна (*ядрена*), за дистанционно гласуване и за избирателната система — все промени, чиято обосновка се разглежда от куп отделни науки, а има и икономически и математически модели, на които милионите абсолютни лаици и обикновени тъпанари, както и огромна част от нашите политици^[13] — както казва често Божо — няма да успеят да прочетат правилно и заглавията. Лично знам такъв пример, но няма да го разправам, щото се въздържа. ↑

[9] Както показва още фон Деникен, това може да не е вярно. Нашите тела, като удобен за душата хардуер, може да са създадени от извънземни „богове“. Тогава инж. Къбоков е трябвало да отнесе твърдението си по рекурсия към тях — те са създадени или пък техните създатели са ги създали и т.н., които най-накрая вече са създадени по образ и подобие. Все тая е, но така по-научно. Абе, това са си чисти галиматии (по-точно акламбации^[11]), щото според някои ние сме произлезли от маймуните. Мен ако питат, обикновените (простите) хора може и да са произлезли от маймуните. Ние *великите писатели* обаче сме дар от Бога. ↑

[10] Веднъж в спор за това каква форма на управление е трябвало да изберем навремето, Божо ядосано попита опонента си: „В момента нямаме свършенометър и затова няма да спорим кое обществено устройство е най-свършено. Нека да е републиката, както ти казваш. Обясни ми само как са щели да я направят, като не е имало достатъчно грамотни и за селски кметове. Да не говорим, че там трябва и секретар бирници, че и разсилни, които да са изкарали поне някое и друго отделение в началното школо, както и че това отделя по недемократичен начин грамотните от останалите. Как без кадрови ресурс ще бъдат създадени и безбройните партии и партийки, съюзи, обществени форми на управление и още куп републикански институции. И как ще се реализират идеите му (на Апостола — б.а.) в тая османо-турска държава, която по дефиниция е ислямска абсолютна монархия. Те са срещу устоите на империята. Значи неминуема война с падишаха. Помисли си: по онова време революционната му организация разполага с пушкала, които струват по-малко от един средно голям килим в двореца Топ капъ^[12]. Затова и бунтовниците са

направили само едно фъссс с черешовото топче. И са докарали вместо Русия ордите на башибозука — да безчинства из няколкото балкански градчета и села, които са били епицентър и полесражение на тоя зле организиран и потушен в кръв бунт. Добре, де, добре, нека да е въстание.“ ↑

[11] Когато за пръв път в книга втора употребихме това научно понятие, не го пояснихме. Сега то вече е известно и значи нуждата от пояснения отпада от само себе си. ↑

[12] Когато бях за *сефте* в тоя дворец и видях килимите му, разбрах колко прав е Божо. Да знаете колко много са. И парите, които специалистите по вътрешен дизайн на двореца са харчели за обзавеждането на средно голям салон, са били достатъчни да се организират или потушат между три и пет Априлски въстания. ↑

[13] Все някога някой трябва да им го каже. Но няма да съм аз. Вместо това ще разкажа един действителен случай. Един от многото дни, в които вървяха поредните протести срещу текущото правителство, някаква изявена в публичното пространство дама заяви по един от каналите, че не е достатъчно да се свали... там, който беше премиер, а трябва да се смени моделът. Каза го с апломб на водещ специалист по такива смени и с увереност на тясно профилиран знаменит ясновидец. За късмет след няколко дни се случих с нея на една маса в известен елитен клуб. Бях с Божо и му казах коя е. Той веднага бързна лекторката.

— Моят приятел ми каза — посочи ме той с пръст — че ви е видял по телевизията. Казали сте, че не е достатъчно да се сменят управляващите, а трябва да се смени моделът.

Тя не отрече и дори го погледна благосклонно.

— Вчера бяхме на един семинар по темата и лекторът наговори един куп неразбираеми понятия. Не ни беше удобно да питаме пред колегите — на тях изглежда всичко им беше ясно, защото никой не повдигна въпроси и щяхме да се изложим. Може ли да ни кажете какво е бифуркация, в какво се изразява равновесието на Наш и на колко е равна тая константа на Файгенбаум? Както и във вашия модел какъв е трендът на безработицата през първите хиляда цикъла? А на броя и спектъра на сексуалните насилия? Това последното живо ме интересува.

Няма да ви описвам какво се случи по-нататък. Нали знаете какво става, когато уличиш в невежество някой самовлюбен празноглавец. Сега този екземпляр беше и от женски пол. Ще ви кажа само, че Божо по едно време прекъсна ядния поток на моделиерката: „Нацапали сте си яката на костюмчето“ — вика. И когато тя за момент млъкна, той ѝ каза на тая гъска:

— Така си и мислех. Вие нямате и понятие от модели на обществото. Едно време е имало лекции по астрономия за дами. Сега обаче няма книги по управление на държавата с подобно предназначение. И ето че имаме проблем. Моделът трябвало да се смени. Вие сигурно си мислите, че това е като да смените десена на чорапогащите си. В модела — натърти той — най-важната аксиома е, че управлението на най-ниско ниво става с пари. Както дори вие можете да съобразите, те са у богатите. Това, както показва пък името им, сигурно е дадено от Бога. От това следва, че такива като вас няма какво да си пъхат носа там. Другата основна аксиома е, че в структурите за управление на държавата трябва да преобладават знаячите и професионалистите. За беда демокрацията се гради върху предоставената възможност на хора без такива качества да вземат решения благодарение на количеството си. Само че мнението на произволно количество тъпанари си е пак тъпо — най-малко колкото на най-умният от тях. Затова, ако искате да сте полезна на обществото, предложете просто друг начин на попълване със специалисти на основните управленски системи вместо тъпата изборна система на демокрацията. И то такъв, че държавата да стане като Академията или като Църквата — в управлението ѝ да не се допускат непосветени без сан, а камо ли абсолютни лаици и злобари като вас. Разбира се, можете да предложите и други структури. Но тогава ще трябва да покажете и как ще се развива след смяната царството — поне за някакъв кратичък период от едно-две хилядолетия. Ако това не го можете, станете мениджър на екип за ревюта или управител на магазин за дамска конфекция. Там ще можете да реализирате на воля вижданията си за смяната на моделите. При това без да докарате нови съдбоносни беди на мижавата ни държавка. Те и без вашите усилия са ни повече от достатъчни.

Така ѝ каза. Наясно съм, че в тая история няма екшън. Но тя все пак е забавна, може да се разказва, а се надявам, че в нея ще намерите

и зрънце поучение. ↑

[14] Както е известно, от формите на соцпразнодумие (заседания, оперативки, офесъбрания) предшестват с десетилетия буржоазният брейнсторминг. При социализма дрънкането на творчески глупости и пораждащите конструктивни идеи безсмислици бяха основно и добре платено занимание. Било е нужно само то да се насочи в правилната съзидателна посока. Ето колко прости са нещата. Ама на, пак други се сетиха и обраха лаврите. ↑

[15] ТНТМ — Техническо и научно творчество на младежта — движение и организация от онова време. Създадено за подготовка и участие на младежта в неясната субстанция на „техническия прогрес^[16]“. След като стана ясно, че новото държавоподобно образувание, само по себе си нещо доста мътно, не се интересува (няма еврофинансиране) от подобни мъгляви същности, изчезна и организацията. ↑

[16] Божо ми е изнасял лекции колко тъпо е в едно общество без икономически стимули и обратна връзка да очакваш ефект, който се постига единствено, ако ги има тия буржоазни измислици. Сега (2000–2020) те се приемат за очевидно необходими и затова никой не знае как точно действат. ↑

[17] Колчак, Александър Василевич (Алекса̀ндр Васи́льевич Колча́к) е руски адмирал, полярен изследовател, учен-океанограф, а по-късно главнокомандващ антиболшевишките сили (Бялата гвардия) по време на Гражданската война в Русия от 1917 — 1922 г. Според инж. Къбоков е велик руски военачалник и държавник, както и изключително храбър и достоен мъж. Разбира се, разстрелян от болшевиките.^[18] ↑

[18] Божо често е казвал, че унищожаването на най-висшия елит на великата империя е било цел на неговите роднини (?). За изпълнението ѝ е предизвикана Гражданската война — тая продължила пет години кървава баня, от която почти не са оцелели хора, които могат да управляват професионално и следвайки Божия морал една такава огромна държава. Липсата на професионализъм води до провали в икономиката, а също във вътрешната и външна политика. Но именно отклонението от Неговите завети има възможно най-тежките последствия. То води до генерирането на специфична престъпна^[19] социална среда. В нея на власт идват кармични злодеи,

които под предлог, че осъществяват неосъществимите си *революционни идеали*, започват жестока саморазправа с елита, подменят моралните устои на обществото и налагат тиранично управление на своята клика. В нашия злощастен вариант те внушаваха на няколко поколения, че истински достойните и храбри мъже на Русия, избити през *гражданката*, са злодеи, предатели и некадърни *буржоазни* държавници. Сред такива „зловредни“ елементи, наричани контрареволуционери или просто *контри*, особено място заема и Колчак. Естествено, при такова демонизиране едва ли не във всеки комсомолец е живяла идеята да разбие някой Колчак^[20] и да се прослави за вечни времена. Точно в този смисъл е използвано и сравнението. То няма как да бъде разбрано без тези пояснения. Това желание беше част от духовната ни нагласа. Затова не бива да го заменяме с нещо по-разбираемо за текущото поколение. Иначе ще загубим постепенно спомена за истинския вид на злото. Така няма да го разпознаем и един ден отново ще трябва да оцеляваме в неговото царство. ↑

[19] Божидар ми е казвал, че освен от отклонение от моралните аксиоми, престъпна среда се създава и когато в обществото са изключени основни икономически и управленски механизми и регулатори. Тогава неминуемо се появява едно разяждащо социума явление: дефицитът (познато на нас, които живяхме натопени до ушите в него). Дефицитът, от своя страна, поражда различни престъпни схеми за набавянето му: корупция, протекционизъм, бандитизъм и мафия. Така е, когато искаш да оцелееш, а нормалните способности за това са недостъпни или унищожени. Великият Съветски Съюз е най-добрата енциклопедия за всички видове подобни схеми, породени от изключване на въпросните регулатори. За справка — новите руски филми, особено за времената около Гражданската и Отечествената. Пак Божо ми е казвал, че и в нормалното общество има още цял куп генератори на престъпни структури. Както и че единствената сила, която може да ги държи в безопасни за нас граници, е Божият морал. Аз не знам дали и защо е така и затова се разграничавам. Но аз не знам, да речем, и защо за числата от реалния живот (социализъм?) е в сила законът на Бенфорд. Затова използвам възможността да се разгранича и от него. ↑

[20] И на мен ми се е искало. Бях си нацелил аз една съученичка и ако бях успял да извърша такъв подвиг, за награда сигурно щях да вляза в дружбюрото. Като нищо можеше и секретар да ме произведат. И аз щях да чета отчетните доклади и да приемам наперено рапортите. Тогава — край, моя беше. Ама, не успях. Късмет. ↑

[21] И най-беглата историческа справка показва, съгласно закона на Брадфорд (Samuel Klement Bradford), че секретар на ЦК с такова име не съществува. ↑

[22] Малцина са вече живите, които могат да оценят меланхоличния хумор на тия редове. През петдесетте кока-колата имаше слава на напитка, създадена от империалистите за техните пъклени цели — най-вече за *морално разлагане на пролетариата* (селяндурите изобщо никой не ги броеше). В „Стършел“ — тогавашния официоз за хумор и сатира, често се появяваха карикатури на тая тема: обикновено американски моряци, натъркаляни в пиянски екстаз, а край тях захвърлени празни бутилки с кока-кола. През шейсетте разлагащият течен вражи агент вече беше проникнал [23] масово по нашите земи и в София вече имаше фабрика за кока-кола. Продукцията ѝ се разпределяше под тезгяха и най-вече на *правоимащите другари*, в зависимост от ранга им. И правонамащите можеха да се докопат случайно до някоя бутилка. Тогава вкъщи настъпваше празник. Хубаво беше. Ама на, демокрацията всичко съсипа. ↑

[23] По-любознателните могат да прочетат в „Задочни репортажи за България“ как неколцина видни представители на руската артистична бохема се запознават със загадъчния за съветската пиянска култура буржоазен еликсир на една американска изложба в Москва. Потресаващо е. Препрочитал съм разказа на Георги Марков през годините. Всеки път накрая се питам невярващо: Наистина ли ни бяха видиотили толкова? И всеки път си отговарям: Еми, да, наистина. ↑

[24] Ще поясним за шофьорите на софийските „копърки“, че става дума за алузия с приказката на Андерсен „Грозното патенце“. ↑

[25] Водно-воден реактор с 440 Мвт електрическа мощност. Такива са (2008 г. — тъй, де, бяха) реакторите на първите четири блока в Козлодуй. ↑

[26] Густав Льобон (1841–1931) — френски социолог и историк. В книгата си *Психология на тълпите* (вж. заб 136 от книга II) той

обръща внимание на факта, че щампите на латинския тип образование, които ползваме^[27] и ние, водят тълпите (или народа, все тая) към най-лошите форми на социализма (то сякаш има добри). На български първото издание е от 1905 г. Само че то кой да ти чете. Затова сто и десет години по-късно, министърът на образованието ни е социалист. ↑

[27] Вместо *ползваме* е по-добре да се употребява *ползуваме*. Много е секси. ↑

[28] Малко преди да си тръгне от централата инж. Къбоков присъствал на една оперативка, на която стана дума за този показател. Тогава той се бил заял: „Защо — рекъл — сте избрали такъв лош критерий — брой аварии при експлоатацията на един киловат мощност? Защо не се използва нещо по-положително. Например броят командировки в чужбина. Тъй и тъй и в двата случая никакъв разумен показател за надеждност няма да получите. Моето предложение обаче е много по-позитивно от сегашния стресиращ фактор. Освен това може да даде възможност да се увеличи в разумни граници и лимитът за командировки в братски страни.“. Тогава генералният се бил позасмял. Неясно защо при разговора си с вуйчата — така както ми го предаде един приятел — Божо и зъб не обелва за свежарската си идея. Изглежда не му е стигнал кураж да блесне. ↑

[29] Оная с та-та-та-таа, та-та-та-таа^[30] в началото. ↑

[30] За по-музикалните „сол-сол-сол-мии, фа-фа-фа-рее“. ↑

[31] Така в някои кръгове наричаха известният *тогава* български учен и герой на много вицове проф. Георги Брадистилов (1904–1977). Инж. Къбоков го е познавал лично (споко, не го е бил). Според него той поне се е занимавал с истинска наука, а не с празнословия за неизмерими и следователно безсъдържателни категории или с използване на получената по болшевишките рецепти огромна маса от зла академична воля за брутално разчистване на сметките дори с плахо несъгласните с марксистките простотии. Но това е според инж. Къбоков. Ние се разграничаваме. Познавахме Брадата само от студентските вицове^[32], а те отдавна са секнали, все още не могат да се класифицират като научни постижения и по принцип не се признават за научни публикации от ВАК^[33]. За марксистите-ленинци пък не можем да таковаме нищо по-така от най-разпространеното — т.е. че сме съгласни (с точност до обратното) с някои принципни неопределености в по-широк и по-тесен смисъл, както и с техните

хипер параболични реминисценции и съответните им ортогонални и ординални^[34] ретроспективни проекции. ↑

[32] Според Матей за огромна част от тъй наречените български учени нещата стоят още по-зле, защото липсва дори съдържащата вицове компонента на известността им сред широките народни маси. ↑

[33] Висша атестационна комисия — основният ОРГАН, който присъждаше научни степени и титли в затворената самооценяща се система на българската наука (не знаем как е в световен мащаб, но едва ли е много по-добре). Пояснението се налага, защото вече (2010 г.) тая комисия най-после е закрыта с решение на Министерския съвет и нейните комисари вече не поставят (нито секат) научни глави. Подобни уточнения ще се появяват в неясно колко дългия период на *отлежаване* на великия роман на специалните рафтове за зрееене на гениални творби в творческата лаборатория на К. К. ↑

[34] Не е ясно дали става дума за криви на безразличието или, както още са известни, на еднаквата полезност. Може и на вредност — зависи какво искаме да подчертаем. ↑

[35] Другарят Карастоянов малко не беше доволен от мекия характер на името си, но какво да направи? По настояване на прадыдо му, който беше участвал в Бузлуджанския конгрес (Участвал той... Минал с магарето си оттам. Две години след събитието — помисли си другарят Карастоянов.) и като така беше видна фигура в международното движение, го бяха кръстили на вожда и учителя на световния пролетариат. Но то открай време целият им род следваше заветите му. ↑

[36] НЕП — Нова Икономическа Политика. Тя е въведена прозорливо още от тавариш Ленин, който бързо разбира икономическата импотентност на Мордехаевото учение. НЕП на практика връща началните форми на омразния на болшевиките капитализъм. И Русия — както казва Божо (ние се разграничаваме) — започва бързо да се съвзема от еврейските лешояди, долетели под формата на червени комисари. Всичко това един началник-отдел в ЦК трябва задължително да познава, дет се вика, из основи. Затова и другарят Карастоянов употребява в мислите си тази позната по онова време на всички абривиатура. ↑

[37] Само за пълнота направихме справка. На френски, както би ви казал и Божо, е *L'appétit vient en mangeant*. На английски пък е

Appetite comes with Food. Оказа се, че германците също го знаят като Der Appetit kommt beim Essen, но при тях звучи гърлено и грубо. И унгарците го използват, само че във вида Az étvágy étkezés közben jön или Evés közben jön meg az étvágy. Егюшшегюра. Разбира се, ако го превеждате от други езици с преводачката, ще получавате разнообразни, напълно безсмислени преводи. Абе, майната им, както пък би казал Соломон Паси. Поляците също обичат йедженето и затова при тях е, както можете да се досетите, Apetyt rośnie w miarę jedzenia. На опростен (развален) китайски е 食欲与食物同在. Много е подходящ за афиш. На какъвто и да го сложиш — за гурме вечер, за мач или за опера — все става. Китайският просто е универсален. Най-мелодично обаче е на арменски: Միտքովսկի ունեիւ է բացւոյւմ. Готино е, нали? Така пеят птичките в планината Арарат. Въобще, *Appetite приходить во время еды. Дасвиданья.* ↑

[38] Това е авторски принос към вица от онова време за компютрите, които сме изнесли за Япония^[39]. То не било компютри, ами компоти и не сме ги изнесли, ами ни ги върнали. Тая тема е разработвана по нашите земи в стотици най-различни варианти. И нашият си го бива. Да не говорим, че е баш автентичен и е точно за джапанките. ↑

[39] Този виц е от илюстративната серия за народопсихологията, спомената в заб. 132 от книга I. ↑

[40] Роман от американския писател Робърт Силвърбърг (р. 1935)^[41], лауреат на наградите Хюго и Небула. Публикуван в библиотека „Галактика“ в кн. 88 и 91. Някога много го харесвах. Да, звездоден, короналът, големият парад и кралските тържества в Пидруид. Узурпаторът на короната и истинският лорд Вальнтайн. Верни приятели, предателства, истинска любов и приглушен тътен на епични битки. Велик роман. Сега не си спомням почти нищо от него. Сигурно и Истинският Господар на сънищата вече ме е забравил. ↑

[41] Все още е жив (2015). Да му даде Господ още много години в нашия свят. ↑

[42] Предполагаме, че става дума за известния в миналото Комитет за използване на атомната енергия за мирни цели (КИАЕМЦ). Сега са го прекръстили на Комисия (!) за ЯДРЕНО регулиране. Какво регулират на ядрата, идиотите му с идиоти? ↑

[43] Сунгурларски мискет — емблематично по онова време вино с по-височко, в сравнение с останалите помии на „винпромите“, качество. През последните десетина години съвсем се изгуби. И ракийцата им, и тя. Лошо. [44]

Карловска луканчица — тоже емблематична, срещаща се главно по празници луканка. При демократичния преход рецептата ѝ се загуби. Произвеждат някаква, но само цената ѝ е карловска. Бе то ние, верните на социализъма [45], както казваше Божо, загубихме рецептата за живота. Кво да мислим за някаква си луканка. Ама хубава беше, майка ѝ стара. Разбира се, когато успееш да купиш. ↑

[44] Ракийцата вече се появи отново, слава богу (2018, може би).

↑

[45] Както пояснихме в Книга I, родения в Правец вожд и учител на българския народ често използваше тая дума в простонародния си говор. В устата на инж. Къбоков тя звучи с тъжна, непредаваема ирония. Какво да се прави — онези времена са отдавна отминали, а авторът все не успява да предаде играта на безплътните им сенки по страниците за малкото потенциални читатели, които не са живели тогава. ↑

[46] Кан шан, Пенке ле, кили ми ти кут — кат’ ми пееш, Пенке ле, кой ли ми те слуша — превод от българо-френски. ↑

[47] По онова време това е равностойността на десет четиристайни апартамента в центъра на голяам окръжен град. Днес (2008) това се равнява на около €1 000 000. За тези пари можеш да си вземеш малък дворец почти навсякъде по света. ↑

[48] Преди подмяната — б.а. ↑

[49] Чавдарчета — по онова време всички деца от първи до трети клас членуваха в организация „Чавдарче“. Имаше преднамерено наивно формулирани затрогващи принципи, заимствани от бушидо философията в съчетание с раннохристиянски поучения и старообрядни ритуали. Отличителният им белег бяха симпатичните сини вратовръзки. Кой знае колко са мъдрували другарите в Политбюро, докато решат какъв цвят да измислят. Любимият им червен от табелката на дядо Амшел беше отдавна ангажиран за пионерчетата с алените бузки и почти втвърдени навици на бъдещи гробокопачи на капиталистите. Незнайно защо бяха избрали натоварения с монархическа символика син цвят. Знамето на

организацията беше зелено — какъвто е основният цвят в повечето байраци на хайдушките и въстаническите чети, както и в националния ни флаг. Но на, връзките на чавдарчетата бяха сини и следователно не бяха парчета от знамето, както пионерските. Според учените от БАН, вероятно се касае за транскорморален^[50] дисонанс в мистичната символика на късните българи при техните етноезически акламбации^[51]. ↑

[50] Неологизъм, чието значение предстои да се изясни (б.а.). ↑

[51] Често употребявана от автора и още по-неопределена абстрактна категория, която обаче според някои в случая има съвсем ясно конкретно значение. ↑

[52] Не ги бъркайте с нефакапукистите, те са контрафакация. ↑

[53] Така ги кръсти по-късно с много любов Виктор Владимирович Ерофеев. Ние го уважаваме много, дори само за това, че нему принадлежат едни от най-прочувствените стихове, прославящи строителите на социализма: (в превод от българското издание, без да сме много сигурни в правописа)

*Издига се в небето
Родната юзина.
Ебахме я в дупето.
Майната ѝ гъзина.*

Все пак нашето преклонение пред неоспоримия му поетичен гений не е чак толкова прекалено, за да се съгласим с него, че презкуризмът е руско изобретение. Защото кога е възникнал той в Русия според водещите хипотези? Великият писател сам посочва: през времената на разкола или малко по-рано, през Смутното време. Всеки може да провери в интернет кога учените са установили, че е станало това — в края на шестнайсети, началото на седемнайсети век. В такъв случай да се твърди, че презкуризмът е руско откритие, е все едно да кажем, че Александър Степанович Попов^[54] е изобретил телевизията или контраадмирал Александър Фьодорович Можайски^[55] — космическата совалка. Това могъщо течение не може да е възникнало и докато настървените боляри се занимавали с утрепването на Борис

Фьодорович^[56], а още повече и даже още по-малко при Петър Велики или, да речем, по време на позорните кампании срещу битовия алкохолизъм — тоя спасителен пристан за руската душа от бушуващите там вече повече от столетие социални и семейни бури. Той е *пренесен* по някое време в тая необятна държава, настанил се е там в умопомрачителната руска бюрокрация и в комуналните квартири, а началните му следи после са се загубили. Защото презкуризмът (не говорим за алкохолизма — там няма спор) си е чисто българско откритие.

Кога се е случило това космическо събитие? Очевидно е, че не може да се изтрае пет века турски, тъй де, османски протекционизъм^[57], без да си скрит зад дебелите дувари на презкуризма. По тази причина е категорично и преди по-така, прекия гръцки, пардон, ромейско-византийски... културно-финансово-военно-технически обмен. По онова време основните презкуристски идеи вече са били завладели масите и, както казват болшевишките корифеи, отдавна са били материална сила. Вижда се съвсем ясно, че още княз Борис го е владеел до съвършенство. Когато му обърнали внимание, че за да се приеме християнството, трябва да се избият родовете на първенците в царството му, той какво е казал? „Ми хубаво, избийте ги.“ „Тежък грях е, не бива, ювиги — рекли му.“ „Ъ, тежък — отвърнал нашият. — Глупости. През оная работа ми е тая работа.“ И дори да не е казал точно това, презкуристите, от които основно се е състоял личният му състав, точно така са го разбрали. Сега не можем да извадим на бял свят документираната истина, защото вероятно и в секретариата му са работили най-вече именно презкуристи.

И може би щеше да си остане загадка кога точно е възникнал презкуризмът и даже щяха да шестват разни теории за панспермията и спонтанното му зараждане, ако не беше обърнато внимание на прочутия диалог между Аспарух, неговия юначен гривест кон и неговия най-доверен боил, когато се канели да прецапат Дунав и да направят първия неуспешен опит за построяване на българска държава^[58].

— Ваше ханско, такова, високо превъзхождащо величество, оттатък Дунав е населено, и то бая гъсто. Там са славяните, някакви неидентифицирани остатъци — май от нашите, от траките — и големи количества от ромеите, ювиги, от ромеите. Ми това, ювиги, са самите

римляни. Те даже ни заявиха доста твърдо, че тези земи били неделима част от империята им. Има да се трепем с тях поне пет-шест века.

— През куренто мио — отговорил замечтано на добър италиански Аспарух, вместо да се почеше дълбокомислено по главата и да промърмори сакралното „Мамата си трака“. А конят какво е казал ли? Нищо не е казал, защото е вземал само мълчаливо участие в разговора.

Именно с първото знаменито лежерно изречение с италиански оттенъци нашият Отец Основател положил темелите на презкуристкото движение цяло хилядолетие преди разните му там Шуйски-Муйски и Василий Василевич, но не оня другия, а именно Галицин — прочутият реакционен прапрадядо на Наташа.

Оттогава българинът има две основни състояния: той или е против, или му е през оная работа. Защо Божидар трябваше да очаква, че с Атомната ще е по-различно? Ами той нищо не очакваше.

Културно казано, сè му беше тая. ↑

[54] Александър Степанович Попов (1859–1906) — руски физик от книга втора, за който родната съветска пропаганда твърдеше, че е изобретил радиото (вж. също подзаб. 1 към заб. 186 от книга II), но не успял съвсем, защото получил инфаркт, докато се опитвал да го обясни на министъра на вътрешните работи. В съвременната (2013) Википидия рускоотстъпнически се посочва спорността на тая теза и се дава предпочитание на тъй наречения Маркони. В нашата Уикипедия пише, че поне антената е на А. С. Разбира се, това е вярно, както е вярно и че Никола Тесла я изобретява поне три години по-рано. ↑

[55] Александър Фьодорович Можайски (1825–1890) — руски контраадмирал. Както вече споменахме, пак по онова време той пък се приемаше за изобретател на самолета. Сега Википедията е далеч по-скромна. Посочва се, че той е конструирал първия *руски* самолет, както и един по-второстепенен факт, а именно че изпитанието му е завършило малко неуспешно, защото летателният уред отказал да полети. ↑

[56] Борис Фьодорович — Борис Фьодорович Годунов (1551–1605) — руски болярин, фактически управлявал държавата по време на царуването на Фьодор Иванович, известен още и като Фьодор I. Продължил тая завладяваща дейност и след неговата смърт вече като цар на Русия от 1598 до 1605 г. През последното столетие участва най-

вече като главно действащо лице в едноименната опера на Мусоргски, Модест Петрович (1839–1881). ↑

[57] Оказа се, че десетина години, след като установихме неоспоримия ни приоритет в създаването на едно от най-важните понятия в човешката история, учените в нашата родина успяха да заменят и това претенциозно, мъгляво и развалящо дослука словосъчетание с далеч по-ясното и приятно за ухото „съвместно съжителство“. То и аз навремето често съжителствах съвместно с разни гражданки... Ето че пак се отплеснах. ↑

[58] Разказаха ми за случай, в който инж. Къбоков, вече съвсем сериозно, е обяснил пред малка и затова добре документирана аудитория какво се е случило навремето.

„Аморалното поведение се наказва“ — започнал с библейски патос инж. Къбоков. По-нататък той пояснил, че когато Аспарух се настанил в чуждия двор неканен, той нарушил Божиите закони. В последвалата пет века сеч, българите били подложени, благодарение на тоя обесник (така го нарекъл), на чист геноцид. Били избивани по-голямата част от мъжките екземпляри на стадото и оставали само негодни и недорасли. Така започнало израждане на онова, което трябвало да стане нация (инж. Къбоков беше привърженик на нейния биосоциален характер). Борис само нанесъл един от последните удари, като избил по-голямата част от вече дефицитния елит. Катастрофата била неизбежна — ние вече сме нямали управленски потенциал. Само че обществените катастрофи траели десетилетия. И повечето от хората, не огромна част от тях, не разбират какво се случва. А при нас се случило 800 от последните хиляда години да сме византийски протекторат, турски вилает, руска губерния, а напоследък сме се били опитвали да сме европейски или американски щат, само че без да сме част от техните бюджети. Затова бягството на останалия ни оскъден елит е естествен процес, при който държавоподобното ни образувание постепенно ще изчезне — нещо, което е целесъобразно за цялата земна общност: Щом нямаме потенциал и не можем да реализираме управление с наши ресурси, по-добре е да минем под чужд флаг. Под каквото всъщност така и така сме били през повечето време.

Р. С. Ако обърнем внимание как Никифор нарича непукистите, ще констатираме, че той на практика употребява пръв понятието „презкуристи“. Това е историческата истина. ↑

[59] Иван Василиевич внушава на сина си азбучни истини с тояга по главата (рус.). ↑

[60] *Amicus Plato, sed magis amica veritas* — „Платон ми е приятел, но истината ми е по-голям приятел“ — думи, преписвани на Аристотел, но в действителност това са думи на Платон за Сократ, в които по-късно е сменено името за удобство. Това е основен принцип при създаване на историческа истина. ↑

[61] Може би Сергей подсъзнателно си мисли за филмите с участието на Жан Пол Белмондо, оня сваляч Делон и подобните му. От тях западното влияние в тълкуването на т.нар. морални категории нахлуваше в чистото, добре изметено от нашите ръководители социалистическо пространство и го замърсяваше със — в тоя случай с френски — скапани буржоазни внушения^[64]. Затова, както стана дума и в заб. 32а, години по-късно тоя *ренегат* (така го нарече веднъж инж. Стратиев) президент щеше да заяви публично, че сме били франкофони. Бе тя да не беше тогава такава разхайтена ситуацията, нашите щяха да му дадат да разбере какви сме, ама... на, изтървахме го. ↑

[62] Тук вероятно става дума за „Томас Бекет“. Инж. Къбоков ми е споделял, че също е бил дълбоко развълнуван от тоя филм. Странно е. Но не вярваме великият писател да е изманипулирал фактите. Освен ако... Не, не е възможно. ↑

[63] *Tu quoque, mi fili Brute* — И ти ли, Бруте, сине мой — думи, за които твърдят, че са произнесени от Цезар, когато видял сред убийците си и Марк Юний Брут (той минавал за негов син). ↑

[64] Според Метаксаки, сега това влияние нахлува вече с американските филми. При това, заради тъпите реплики, киноартистите им били принудени да гримасничат като маймуни, за да представят по-убедително буржоазната идеология. Както знаем, всички им подражават. Затова, въпреки че не владеем китайски, се надяваме скоро по тоя метод да узнаем от извора и китайското виждане по въпроса. Разбира се, ако дотогава превес в морално-философското пространство (и не само в него) не са взели потомците на индийските другари. ↑

[65] Култов модел за автоматична пералня в българско през 80-те. Както Божо много пъти е казвал, ако някой имаше възможност да си купи AEG, Siemens и Philips, подобни соцбоклуци нямаше и да ги

погледне. Кое то не пречи маса българи да работят за връщането на най-прогресивния строй. То и аз отдавна мисля по въпроса. Може би е вече време за действия. ↑

[66] полски жители, селяндури (диал., ирон.). ↑

[67] Началник на турската полиция в малък град. ↑

[68] Тук може би става дума за към края на деветдесетте или някое друго време. ↑

[69] По телевизора снощи казаха, че вече са почнали борбите и срещу жп линиите. Един от приятелите предложи и ние да не направим пенсионерска пенкелер бригада. „Желязо и алумин може да насъберем — вика, — ценна мед можем да добием от далекопровода... И от парка дърва можем да си насечем за зимата. Като гледам мангалите с какъв размах опаткаха гората край тях, ние що да оставаме по-назад? За тях, дето мразят всичко българско, освен социалните помощи и онова, което могат да откраднат, дето се турчечат и ни наричат гяури, за тях има всякаква аванта. А ние, дето сме си в държавата, какво да правим — да ги хранутим и мрем от глад, така ли? Поне водата и тока да ни бяха направили без пари, както е за тях.“ Друг от аверите вика да сме станели албански поданици. Що пък не — ако има аванта. От това, че сме българи, единствената ни файда е била, че сме гледали мачове през работно време. Вярно, пооткрадвали сме туй-онуй от работната площадка. Обаче само за парите, дето партията ни забърсваше да подпомага братските страни от Африка или които потроши за вечно губещите индустриални гиганти и останалите си тъпи мегаломански проекти, можехме да си купуваме всичко от корекома, а не да дремуваме по опашките за нашите соцбоклуци. Това аз ви го казвам, а не Божо или Матей. Стига съм се крил зад гърбовете им. Глупости говоря, че на всичко отгоре и ги пиша. Я по-добре да се саморазгранича. Докато е време. Иначе мамата си трака. ↑

[70] Паниковското бьют!... Ужe? — Бият Паниковски... Вече? — култова реплика от „Златният телец“. Някога се хилехме на славните герои от НЕП-а, развилняли се по страниците на тая книга, достигнала до нас благодарение на омразата на Йосиф Висарионович към отвратителната пробуржоазна измислица на още по-омразния му Владимир Илич Бланк. В наше време НЕП-а тържествува и шества над света под разнообразни рап (у нас чалга) демократични форми, а Илф и Петров са заслужено забравени. ↑

[71] Истината е, че отговорният другар по общарските работи от градския комитет се беше запънал. И с право — частната общарска работилница е вредна капиталистическа отживелица. По странна прищявка на съдбата, при една поредна командировка в Москва първият секретар си беше купил от прочутия ЦУМ на „Красная площадь“ чудовищни съветски обувки и имаше нужда някой да им слага налчета^[72], за да се пъчи с тях колкото си може по-дълго по пленуми, събрания и приятелски разпивки, известни още като ленински съботници. Така бащата на инж. Къбоков получи възможност да печели по един откровено буржоазен начин. За удивление на всички, първият секретар най-накрая скъса несъкрушимите съветски калеври. Но общарницата остана, защото в суматохата на борбата с капитализма забравиха да я закрийт. ↑

[72] Налчета можеха да слагат и от общарската кооперация, но незнайно защо там те бързо свършваха, и обикновено нямаше дори за първия секретар. А и дюкянът на бай Добри Къбоков се оказа съвсем близо до жилището на първия комунист, защото — какво съвпадение — той живееше в национализираната къща и бивша буржоазна крепост на тоя заклет експлоататор. Така най-справедливият строй даде възможност на него и на цялото му семейство да се приобщят към новия живот. А можеше и въобще да ги изгонят от града. Тогава нямаше да са толкова близки (през една врата) с такъв важен другар и приобщаването им можеше да се извърши на някои други, определено нездравословни места. Някой може да каже, че Провидението е помогнало на бай Добри — може би заради някакви големи заслуги в предишни животи. Но истината е, че Партията му даде възможност чрез почтен общарски труд да служи на обществото и да отгледа — докъдето там беше разрешено — героя на нашия велик роман. Затова го моля да приеме моите лични благодарности. ↑

[73] Период на полуразпад — времето, за който количеството от даден радиоактивен елемент се разпада наполовина. ↑

[74] Бегемот — герой от романа „Майсторът и Маргарита“ на Михаил Афанасиевич Булгаков (1891–1940). Както е известно на ония, които са чели първите книги, това е любим роман на инж. Къбоков. ↑

[75] *Arbiter elegantiarum* — съдник на изящното (лат.). Така е бил наречен авторът на „Сатирикон“ Гай Петроний, който изпълнявал тая роля — разбира се, до едно време — при двора на Нерон. ↑

[76] Magister artium — учител в изкуствата (лат.). ↑

[77] Земя за лично ползване — след като преди десетилетия са ти взели бащината нива, ти дават едно парче земя като на крепостен селянин, което, както показва името, е разрешено да ползваш лично. Обработка се с най-ефективните средства на социалистическото стопанство — мотиката, лопатата и ръчната пръскачка. След безсмислените си усилия получаваш и някакъв урожай в размер, достигащ в спорна година половин месечната ти заплата. Това, разбира се е, ако не са го прибрали преди теб разни преминаващи нетрудови и други цигански елементи. От времето на Никита Сергеевич и руските селяни, горките, получиха възможност да обработват близо десет квадрата от земята пред къщите си: от оградата, та чак до улицата. ↑

[78] малка сова (диал.). ↑

[79] голям главатар (англ.). ↑

[80] Тук авторът вероятно визира Т. Т. (кой пък е тоя?). Каква е точно визията му може да се види от тяхната обща снимка с Косьо Чипса (аха) и неговата еее... държанка. Може и на тях да е предоставял квартира, но то на всекиго може да се наложи в някои екстрени случаи да помогне на приятел с терен за такова... кажи го, де. ↑

[81] Както е известно, соцът се самопровъзгласяваше като „планово общество“. Това означаваше, че във всички дейности на тъй нареченото „социалистическо строителство“ присъства неизменно планирането на крайни резултати. Инж. Къбоков веднъж се изхилил пред свидетели, че да планираш икономиката това е все едно да се направи план за атмосферните явления над Тихия океан.^[82] Много пъти досега героите на романа свидетелстват за опашатите лъжи при отчитане на резултатите и успехите в тоя неизяснен все още от науката процес. Какво по-естествено от това да послъжеш, когато не можеш да изпълниш проклетите неизпълними задачи? Както е отбелязано и в подзаб. 4 от заб. 44 в книга IV, в страната на Съветите за надписването и лъжите при мнимото изпълнение на плановете има дори специално понятие — *туфта*. От това следва, че информационните канали на соца са били задръстени с шумове. Всеки специалист по управление на функционални системи ще ви каже, това е беда с фатални последствия. Защото процесът има каскаден характер и лъжата^[83] се възцарява навсякъде в обществото. В резултат не можеш да го управляваш правилно и ефективно, то тръгва на самотек и се сгромолясва в първия

хендек. Социализмът приключва. Както пише по филмите, The end. Обаче не е happy. Въобще.

Дали в България оттогава насам лъжата продължава да живее ли? Разбира се. А можем ли да се отървем от нея? Едва ли.^[84] Дори някои учени смятат, че по тия краища е нейно любимо място. Божо смята, че тя и в САЩ обичала да живее. Но то кой не обича да живее там? Пък и инж. Къбоков не е учен. Може да е инженер, но чак пък учен... Той ако беше, вестниците щяха да пишат. И по Discovery и Animal planet щяха да кажат. Обаче там нищо не споменават. Учени много, но за Божо — нито дума. Следователно... Какво следователно? Ами, в такъв случай, разбира се, и само тогава. ↑

[82] Защо точно там, не е обяснил. Според други пък било „над Индийския“. Това сякаш е по-достоверно. ↑

[83] И кражбата — както са забелязали още в древността, те вървят обикновено заедно. ↑

[84] Инж. Къбоков многократно е посочвал, че това можело да стане само чрез някакви постоянно действащи внушения в противоположна посока, защото човек бил „*внушаемо същество*“. Кой ще внушава, какво ще внушава и най-вече с *какво* ще внушава — не е казал. ↑

[85] За българските реалности „масмедия“ и то независима е понятие от далечното, все още ненастъпило бъдеще, но инж. Къбоков още тогава (кога?) смело си служи с него — той е изпреварил времето си със столетия. — Б.а. ↑

[86] АБПФК — активни борци против фашизма и капитализма — прословута самоопределяща се каста по време на комунистическото управление, която се ползваше с абсолютни привилегии: при назначаване на работа, кандидатстване във ВУЗ, получаване на жилища, излизане в чужбина, купуване на салам и в целия останал живот. При тая изгъзица — соцфеодализма, АБПФК беше извратен аналог на благородническите титли от нормалните монархии. Много отдавна Божидар веднъж ми каза, че опитът да се възроди аристокрацията в царството ни, заедно с напоителната система са били двете хубави неща, които комунистите се опитали да направят. Само че изборът на царедворци бил или от неграмотници или от морални боклуци. Напоителната система пък сме я *потурчили* (според някои *побългарили*) — отново от класически серсемлик. ↑

[87] Лепрозориум — Както е казал Пламен Станков Глогов, лепрозориумът „прилича на пренаселено гробище, в което мъртвите са тръгнали по земята“. Както е забелязал пък Со Джон-Джу в „Прокаженият“, обитателите на лепрозориума са дори цветово тъждествени на комунизма:

*Слънцето и цветът на небето натъжиха
прокажения.*

*Когато луната изгря над ечемиченото поле,
той изяде едно дете.*

И плака цяла нощ с ЧЕРВЕНИ ЦВЕТОВЕ като цвете.

И тук можем само да се удивляваме на прозренията на инж. Къбоков за тъй сходния характер на двете явления, направени преди толкова години. Все пак на някои места той стига до крайности, а — както знаем — често и отвъд тях. Известно е (както показва и примерът с лепрозориума), че той е привърженик на органичната теория. Веднъж, като разговаряли по спорни въпроси с привърженик на БСП, Божо казал дословно следното:

„Органичната теория, драги, се основава на съдържателните аналогии между устройството и функционирането на организма и на обществото. И в двете системи има йерархия и тясна специализация на елементите, които ги съставят. В организма различните органи са създадени по нечии вълшебни алгоритми^[89], те изпълняват своите функции и не се стремят да се превърнат в други. Нещо подобно трябва да се очаква и от различните системи на социума. За беда българското общество изглежда не е породено от такива алгоритми или ако е било така, те не са задействали по някаква причина. Сега в него всички елементи са с пенкилерен характер, а всяка социална групи не си изпълнява присъщите за нея функции, а се стреми да бъде с най-висок приоритет и следователно статут. Например социалистите, които в

терминологията на органичната теория би следвало да изпълняват функции от долните етажи на отделителната система, искат непрекъснато да бъдат органа, които управлява. Това, както и сам можеш да се сетиш, води до сериозни разстройства и дори до едни, бих казал, обществени консистенции със специфична миризма. Затова е необходимо да си стоите, където ви е мястото и да не се напъвате — той отново употребил специфичен глагол — непрекъснато да вземате властта.“

Ние се разграничаваме, за да не се посраим^[90]. ↑

[88] Луи Блан (1811–1882) — френски представител на утопичния социализъм. Наскоро (март 2012) случайно погледнах Википедията. В нея, както казва Матей, дървените марксистки глави още дрънкат за дребнобуржоазната му утопия, основана на това, че въобще не разбирал същността на класовата борба. „Игнорирайки този факт, че всяко буржоазно государство се явява оръдие за угнетяване на трудящите се“ — продължават там — ну, и т.д., и т.д. Ние не сме изследвали произхода на този дребнобуржоазен утопист, противници сме на угнетяването, подминаването, подлютяването и напикаването, и не се придържаме към антисемитската (пък може да е и семитска, като нищо може да е семитска) забележка на инж. Къбоков. ↑

[89] Божо веднъж в някакъв спор каза на опонента си, че човешкото тяло е създадено по алгоритми. Но това, което е построено по алгоритъм, макар и Божествен, не може да решава алгоритмично нерешими проблеми. Следователно някой друг (кой?) използва тялото, в това число и този биокомпютър — мозъка — за своите неясни цели. ↑

[90] Матей пръв обърна внимание на етимологията на тая дума. Ние отново се разграничаваме (виж по-горе). ↑

[91] вж. забележката за Чернобил от първа книга. ↑

[92] Божидар винаги е говорил с особена неприязън за преходните червени знамена. Веднъж, беше още в Атомната, не издържах и го попитах. „Защо — викам — толкова ги мразиш?“ „Защо ли? — вика. — Защото в един нормален свят трябва да се стремиш не да получиш някакво парче червен плат на дълга дръжка, а да произведеш наистина качествен и полезен на хората продукт. Ако

успееш, той ще се наложи на пазара. Тогава потребителите ще ти дадат повече пълномощия да развиваш и разширяваш дейността си. Това е истинската награда за твоя труд — изхили се той. — Тъпите байраци се връчват преди всичко за верноподаничество. А у нас с тях се разпорежда една клика от морални боклуци.“

Стана ми много неудобно, защото край нас имаше и други хора. И те всичко чува. Затова сега, макар и късно, отново се разграничавам^[94]. ↑

[93] Иля Муромец, Добриня Никитич и Альоша Попович — богатири воители от руския народен епос. Ако искате да ги видите как изглеждат, погледнете картината [Богатири](#) на Виктор Васнецов или прочетете Википедията. За разлика от тях, Микула Селянович е богатир с определено земеделски характер. Не е ясно защо авторът иска и той да се намеси. ↑

[94] Аз тогава се разграничих, където трябва. Но то и втори път не е излишно. Бе, какво говоря, НИКОГА не е излишно. ↑

[95] Десетина процента — това е и първоначалното предположение. Съгласно някои по-нови изчисления, в атмосферата може би са отишли деветдесет процента. От близо *двеста тона уран*, които са се намирали в реактора. Но пък, по разказите на очевидци, е останал за доста време един светец цилиндър с диаметър двацет и височина над сто метра, в който като китайски фенери са се издигали и спускали плавно светещи фигури с цветове, каквито не се виждат в обикновения живот. ↑

[96] Прочутото изречение — Гран, един от главните герои в романа „Чумата“, сам съчинява роман, от който е написал едно-единствено изречение: „Веднъж, през едно прекрасно майско утро, стройна амазонка препускаше на великолепен дорест кон...“ и т.н. Очевидно — заради навика да пише между седем и десет думи на ден — авторът сезира сам себе си. ↑

[97] *Pare già 'na festa* — като на празник (ит.) — стих от канцонетата на неаполитански диалект „*O sole mio*“ на Едуардо ди Капуа (1865–1917). Тези, които обичат италианската класика от онова време, освен цветущите алеи, гнедите коне и стройни амазонки, веднага ще си представят и звучащата в душата на главния герой музика през това иначе незапомнящо се с нищо утро. А онези, които се прозяват от канцонетите и дори не са чували кой е Камю, нека да

пуснат по озвучаващите си устройства някое от любимите си маанета, да го надуют до дупка и да му ударят няколко яки гюбека — тъй че, както казва Матей, „да затрепти, да зазвъни и направо да затрепци завладяващата душата, непостижима и недостъпна за останалите изостанали народи, ширнала се като социализЪма, и запълваща като него живота ни с блудкавото желе на посредствеността, разюздана, тъпа и видиотяваща българска чалга.“

Ние се разграничаваме. ↑

[98] Soldaten — войници. Нарочно е отбелязана тая известна на всички дума, за да се подчертае връзката между двата братски народа — руския и германския и техния вековен военно-културен обмен. Неслучайно според авторитетни американски източници (директор на ЦРУ и прочее) за последните 100 години Белият дом най-много се е страхувал от един съюз между тях и, разбира се, не се е спирал пред нищо, за да го провали и осуети. Включително и пред струващи десетки милиони човешки жертви световни войни и въсъри (ВОСР). ↑

[99] свине (нем.). ↑

[100] Това не е изолиран инцидент. Незнайно защо инж. Къбоков често е намирал как и с какво да изрази обидното отношение към представителите на четвъртата власт. След като изгря свободата на десети ноември, веднъж го поканили в някакво телевизионно студио. Водещият си изпълнявал плана за запознаване на народа с доста спорните и понякога съвсем нелицеприятни, че и дори определено гадни обстоятелства около Чернобилската авария. Той още в началото обявил, че са приятели с госта и му заговорил на „ти“. Задавал му разни въпроси и, както си му е редът, щом инж. Къбоков започвал да изразява някакво опасно за идейната насока на предаването мнение, го прекъсвал приятелски безцеремонно, коментирал с неприязън казаното и не пропускал да поднесе предварително съгласуваното уж свое становище по темата. Божо направил един-два пъти типичната си презрително-подигравателна физиономия и внезапно на свой ред прекъснал поредното излияние на водещия.

— Ти — рекъл — смяташ ли, че журналистите са четвъртата власт?

— Не виждам какво отношение има към темата. По-добре...

— Има пряко отношение — прекъснал го отново Божо. — Отговори ми и ще видиш, че е така.

— Това не е въпрос на предположения. Ние сме четвъртата власт — изрепчил се веднага оня.

— Предполагам, че твоята медия си има собственик.

— Естествено, че има.

— И ти си подписал с него трудов договор, нали така?

— Разбира се.

— Тогава си наемен работник. Или пролетарий от възможния най-кофти журналистически тип. Твоите колеги от гилдията също са такива. Следиш ли логиката? Вече сам можеш да съобразиш: като наемни работници вие лесно можете да бъдете разкарани, ако не изпълнявате точно волята на господарите си. Каква четвърта власт сте тогава? — И понеже събеседникът му изненадано млъкнал, Божо продължил: — Не ти ли се струва, че в такъв случай идеята за вашата четвърта власт е само кавър версия на тезата Мордехай за властта на пролетариата (да си призная, тук и аз се плеснах по челото)? При това доста лицемерна? Ти си интелигентно момче. Не си ли разбрал още, че тя е само един як кьорфишек? Не си ли наясно, че пролетариатът не може и никога няма да управлява? Той се манипулира с елементарни средства от истинските Владетели и прави това, което искат те. Разбираш ли това, което ти казвам? Или ти, освен че си пълен профан в атомните работи, си и някой от задръстените привърженици на болшевишките идеи? Както казваше Бай Тошо, на социализма и комунизма?

— Не съм им привърженик — отрекъл се веднага водещият и завъртял очи — в смисъл „глей сеа къде докара нещата“. Но и — защо да крием — с определена тревога.

— В такъв случай би следвало да си гледаш журналистическото пролетарстване, а не да се изживяваш като четвърта власт — подхилкнал се Божо — в това толкова значимо за историята интервю. Пролетариатът, от който вие сте доста мразена фракция, се включва в управленските схеми само в ролята на тълпа, която крещи по митингите и стадионите „Осанна“ и „Разпни го“, чупи, пали и разграбва при мирните си демонстрации и участва в режисирания фарс на онова, което наричате демократични избори. Вие специално участвате и в създаването и поддържането на морфогенното поле на идиотизма. Затова, ако искаш да заявиш честно възгледи си и да предизвикаш поне локални последствия, запиши се в клуб по

интереси, води кръжок — например по класическа китара, или излагай съображенията си пред жена си и тъщата си. Или пред мен, но не в присъствието на публика. В последния случай последствията ще ти са гарантирани. Хубаво е и да си наясно, че опитите за манипулации като сегашната само заблуждават и подлъгват и без това вече видиотената ви аудитория. И позорят професията ви. Аз не искам да съм част от тая скверна практика — рекъл Божо, станал и си тръгнал.

И кво? Журналистите излязоха специално подобрани и подработени наемни работници от пролетарски^[101] тип, които истинските господари използват за своите тъмни и доста плашещи цели. А атомната истина остана скрита за широките народни маси. Честно казано, тя изобщо не им е нужна. Какво правеше Том Канти с големия държавен печат? Чупеше орехи. Така е. Като даваш познание и власт в ръцете на хора, които не ги заслужават, какво може да очакваш? Само бели. ↑

[101] В прозренията на Оруел, *пролите* се държат в покорство и щастливо невежество чрез *постоянни лотарии, безсмислени песни и яко порно*. В нашите условия са достатъчни разрешеното от законодателя и поощрявано негласно от правителството идиотско търкане на лотарийни билетчета и разюзданата чалга, която щастливо съчетава просташките си текстове с изобилие от сладострастно чекнене на разгологъзени гювендии и също разпищолени, извършващи характерните размножителни движения мачовци. Според Божо, *журналистическите проли* пък се водят за специалните им носни халки чрез извикващите почти сексуални усещания внушения за фиктивната им власт и предоставяне на zasiщаща скритите им садистични желания възможност уж в името на истината да изливат кофи със смрадливи журналистически течности върху главите на набелязани от Владетелите цели и да се наслаждават на позора им. ↑

[102] Умееше ги той тези работи. Затова после и министър стана. Много популярен беше. Обичаше го народът. Даже народно име му измисли. Виж, песен за него все още няма. Но Божо беше обещал това да стане при подходящ случай: „Сега да ми падне — вика, — друга песен ще ми запее.“ Ако сте чули нещо за тая песен, драснете един мейл. ↑

[103] Те и прокурорите така работят — по вътрешно убеждение. Матей може да ви разкаже маса любопитни подобни случаи. Сред тях

има и болезнено любопитни.^[106] ↑

[104] За онези, които не четат внимателно или забравят бързо — производствено-технологичен отдел. ↑

[105] Това е доста странно, защото по онова време тя още не е измислена. — Б.а. ↑

[106] Не можем да се въздържим да не използваме един от триковете от популярните реклами: За такъв случай можете да прочетете в следващата книга. ↑

[107] странно как това... (цензурирано) не е цензурирано. ↑

[108] много по-точно щеше да е *bullshit*^[109]. ↑

[109] Както вече знаем, любима американска (?) дума. Обаче инж. Долапчиев — за срам на българското инженерство — освен руски със силен сръбски акцент, не говореше никакви други езици, а още по-малко разни американски ленгуичи. Така че не я използваше. ↑

[110] Тук отново, както и в подзаб. 2 от заб. 18 в книга II, в потвърждение на прочутия цитат от не толкова прочутия му автор, ще цитирам едно дърлене на инж. Къбоков с някакъв православен богослов.

„И ето — казал му накрая Божо — тоя просяк се е родил сакат или сляп. Каква справедливост има в това, ако няма карма и прераждане и животът е само един? Дори Господ да го е избрал по този начин и пред него да има път за възвисяване чрез безброй страдания, защо и на останалите не го е дал? Както и да извъртате, несправедливостта е очевиден факт. Трябва да си много твърдоглав и проклет, да си вманиачен фанатик и ортодоксален злобар, за да се инатиш и да се правиш, че не видиш тая крещяща липса на справедливост. Разбира се, има и другата възможност — да си пълен дебил.“

Мисля си, ако е така, то всичко наистина се превръща в огромен театър. Затова може би и петата, и надяваме се последна книга от тая и без друго доста проточила се история, се получи съвсем театрална. Ако някога, по Божия воля, тя види бял свят, ще се убедите сами колко прав е оня Шекспир от книга I. ↑

[111] Както казва Метаксаки, „От тези думи личи какви празноглавци са тия от шайката «Политбюро» и останалите ръбати образувания (уж бивши) в ошмуленото ни царство.“ Той още Огнян Дойнов така се изрази, но ние тогава си затряяхме. Щял да управлява

пари. Тъпанар. Все едно да кажеш, че ще управляваш шофьорската си книжка. Божо веднага щеше да му обясни^[112], че точно парите са онова удостоверение, което му трябва, за да управлява в истинския свят. В инфекциозното отделение на социализма е управлявал с постановления, номенклатурни списъци, червени книжки и пароли от типа „наше м’че“ и „мой човек“, а тяхната сила е гарантирана от необходимия брой юнаци от Държавна сигурност. Следователно от могъщ репресивен апарат. „Във финансовия космос, създаден — както казва ранният Божидар Къбоков — от нашия общ дълбоко уважаван дядо Майер Амшел-Строителя и чичовците ми, тая работа вършат зелените пълномощни. Винаги, когато ги харчиш, караш някого да върши нещо. Колкото по-голямо е количеството им, толкова по-голям управленски ефект можеш да постигнеш. При това не е необходимо никакво насилие. Когато види зелените пачки, всеки се подчинява с усмивка. В зависимост от броя им, тя заприличва все повече и повече на идиотска. Е, малко кофти е, че при всеки акт на управление трябва да се разделиш с някакво количество от тях. Абе, не ще и дума — доста болезнено е. Но то това е само временно и има далечен прицел. Ако водиш обществената каруца в правилната посока, всесилните пълномощия пак ще се върнат при теб като бумеранг по красива траектория — ведно с печалбата или дължимата лихвичка, разбира се. Това е засега възможния най-добър гарант на обществената справедливост. Затова тоя механизъм така допада на всички и системата е достатъчно стабилна, за да не се катурне от простотиите на другарите от политбюро.“ Само че комунистите никога не са вдявали какво им говорят такива като Божо. Да, ама парите сега са у тях, тъй че май не са толкоз загубени. Бе, не са те, не сааа. Както казва пък късният инж. Къбоков, „На мястото на едновременния другарски феодализъм и всеобща *електрификация*^[113], сега се установи неговата банкова кавърверсия^[114], плюс задължителна американоидиотизация^[115] на цялата страна“. ↑

^[112] От сигурен източник научихме, че още в зората на демокрацията, на някаква сбирка на *актива*, той се опитал да обясни на Велислава Дърева каква празноглава работа е соцът. Разправял й там колко лесно се опровергават глупостите на Мордохай, както и че в основата на обществото стои Божия морален императив. Казал й бил, че не е необходимо да си чел Кант, за да проумееш, че

социалистическата законност е обобщение на закона на джунглата в редакция за наши момчета. През това време тя само го гледала като чистофайница домакия — чужда покривка с мазни петна. Абе наше момиче, правилно е подходила. И прочее в тоя род. И кво? Както казва Матю, тя си останала социалистка или соционанистка. Той ѝ вика и Делислава Дърлева. Абе, закачат се. Журналиски им работи. Обаче Андрей Карлович на нея се изповяда, не на Матю Проданов, нъл тый?

↑

[113] Според достоверни източници, той е използвал и техническия термин от не дотам електрическо естество „електрифекализация“. ↑

[114] В други случаи е наричал нашия нов прогресивен обществен строй „пазарен социализъм“, за което е информирана лично преродената Долорес Ибарури, а именно другарката Нела Курнелова. ↑

[115] От Първа книга знаем, как Божо многократно е заявявал, че смята американците за психита^[116]. „Какви очакваме да са, ако по цял ден медиите на чичо Соломон им набиват в главите американската мечта: да имаш по-готина кола, по-мощна пералня, *остров* в кухнята, две мивки в банята, *барбекю* (дай боже всекиму) и през цялото време, докато не се скъсваш от бачкане, да пресмяташ кога ще си изплатиш телевизора, хладилника, колата и — ако Бог е рекъл — жилището. Няма начин да не изперкаш. На всеки, който не е съвсем задръстен е ясно, че това е нарушение на оная Божя заповед — «Не си прави кумир и никакво изображение на онова, що е горе на небето, що е долу на земята, и що е във водата под земята; **не им се кланяй и не им служи**^[117]» (Изход 20:4). А който я наруши, става слуга на Мамона. Затова те са такива — негови слуги. А за такива има някои прогнози в байбъла.“ Така ги коментираше.

Абе, значи американците... Ъ, глупости. Че само те ли? Кой сега не са такива. ↑

[116] Метаксаки, който ги познава по-добре е казал, че американците, съдейки от филмите им, са два вида: едните се занимават предимно със собствен престъпен бизнес (незаконни операции на борсата, наркотрафик, производство на амфетамини, данъчни измами, обири на банки, супермаркети, богаташки къщи, и прочее, и прочее) или работят в разни мошенически фирми (предимно без да подозират). Другите са внушителен брой полицаи, частни

детективи, ловци на глави, съдии, прокурори и адвокати по наказателни дела, както и разнообразен помощен персонал, които ги ловят, съдят и пращат по затворите; разбира се има политици и киноартисти (тук нямало ясна граница). Въобще, хармонично общество. ↑

[117] Подчертаното е НАШЕ. И това също е подчертано, само че, както казват сърбите, по *наш* начин. Сега отиди към началото на подзабележката. ↑

[118] За тези, които не са наясно с терминологията от онова време, това съчетание е по подобие на любимото на комунистите николапетковисти (отпосле трайчокостовисти и други подобни). По-разгърнато описание на отношението им към онези, които са наричали с такива сложни съставни имена, можете да намерите в мрежата. Бог да ги прости (тия със сложно съставните имена). ↑

[119] Другарят Анастасов е изненадващо точен. Вярно, че това го знаеше още старата княгиня. Но другарите от политбюро бяха учили само политикономия. Там побеждава *социализъма* и *комунизъма* и властта е на пролетариата и трудовото селячество. Както, а и най-вече, на винаги правата партия. От къде на къде тогава той има такива капиталистически възгледи? При това съвсем правилни и актуални. Откъде, а? Ние намерихме отговор на този въпрос. В едно изказване (вижте например *тук*), другарят Живков далновидно посочва на народните маси: „Как ще решиш проблема? Може да решава този, който има пари. Щом нямаш пари, какво ще решиш ти, бе? Ти нямаш право да решаващ^[121].“

Това е положението с решенията. Остава само усещането, че в цялата работа има нещо, дето ни убягва от погледа. Не можем да решим какво е. Това е защото ние сме от ония, дето нямат право да решават. Абе, нема пари, бе, майка му да е... (цензурирано) тракийска да е... (цензурирано). ↑

[120] Тук отново се появява тая сакрална пословица. Като се има предвид колко високо е нивото ѝ на употреба, се убеждаваме все повече: тя наистина неоспоримо доказва тракийския ни произход. Затова се надяваме академичната общност да вземе предвид настоящите научни разработки и да даде възможност на траките да се върнат — в учебниците, в родината и въобще. Иначе ще излезе, че наистина мамата си е тракало^[122]. ↑

[121] Тъй като това право е иманентната проява на управлението, излиза, че др. Живков е изповядвал същата религия като инж. Къбоков. Само че неясно защо не е огласявал своите прозрения. А когато го направи, едва ли предизвика нещо, освен подигравателни усмивки. Както казва Матей, царството ни продължава да е пълно с активисти на социалните утопии. На някаква сбирка един ръб от постоянното присъствие се изрепчил, че при соца всеки е имал възможност да управлява живота си. Божо веднага го заял: „В нормалните държави това става с пари. Харчиш ги и караш околните да правят онова, което искаш. Я ми кажи ти с какво си управлявал живота си при любимия си строй? Нали си спомняш, че тогава парите бяха само да пазаруваме от супера и да си платим тока и членския внос? Хайде, кажи ми как си го правил без тях. Ти не беше дори прост (така се изразил) партийен член. Какво си прилагал, освен да се подмажеш на шефа за повишение или поне за бунгало на Поморие през лятото? Може би си се натискал да станеш партайгеносе, за да се докопаш до жигулка за година-две, вместо за десет, и да си купиш панелка за две петилетки вместо за четири? Не си ли спомняш, че дали ще се вредиш — дори за автоматична пералня или, дай боже, за цветен телевизор — вместо теб решаваше някой магазинер или началник-склад? Това ли наричаш управление на живота си? Да ближеш най-различни задници? Щом си успявал, значи си много добър в тая завладяваща дейност.“ Според нас, не е прав. Какво е някакво си мимолетно близане пред очевидно благоденствие за един примамливо дълъг срок. Ми то това си е едно истинско управленско... можем да кажем, таковане. ↑

[122] На това място му е мястото да дадем едно напътствие на преводачите. Изрази като тоя са непреводими, освен описателно. Предвид огромната им ценност за оцеляването, нека ги изписват със съответната азбука и те да станат неотменна част от богатството на съответния език, както латинските изрази, О. К., и един куп други, чието съдържание също не е ясно на повечето от използващите ги. ↑

[123] Бързодействащо редукиционно устройство за изхвърляне пара в атмосферата — предпазен клапан на II контур в АЕЦ. ↑

[124] АЗ-III — аварийна защита трети род на старите блокове^[125] (I-IV), при която поглъщащите наставки на управляващите касети се спускат автоматично с работна скорост (от порядъка на см/сек) в активната зона на реактора и постепенно го заглушават. През първите

години на експлоатация тази защита сработваше час по час. Както инж. Къбоков често и определено хулигански подмяташе, докато каубоите в Атомната овладеели тънките материи по обзядване на реактора, първите два блока били използвани като доста скъпи 440 мегаватови тренажори. Незнайно защо обаче, при тоя побойник реакторът се държеше дисциплинирано. ↑

[125] Вече отдавна закрити. ↑

[126] Трийсет и три години след катастрофата (2019), продължават опитите да се обезвинят виновните. Оня ден Матей, който по неизлечим журналистически навик продължава да чете глупостите из вестниците, ми показва статия по тая неизчерпаема тема. В нея Йорданка Христова^[127] отново разказва как четири дни след паметната дата семейството ѝ начело с патриарха му били на първомайска манифестация. А също как яли чесън от градината си. „Искам да ѝ кажа на тая наша поп легенда, че не ме интересува какви зеленчуци са яли и какви простотии са правили те, семейно или поотделно — озъби се Матьо. — Още повече че другарят Стоичков няма как да не отиде на манифестация, защото като нищо са щели да го свалят от всички постове и даже да го изключат от кварталната офеорганизация. Не ми пука и дали са консумирали марули или са пасли радиоактивна люцерна по празниците. Проявите на глупостта им са техен проблем. За нас (за кои?) е важно, че те не казаха истината на българите. И не само не обелиха дума за опасностите от радиоактивно замърсяване, а ИЗЛЪГАХА^[128] тъй наречения народ. Точно в ресора на свекър ѝ работеше оня ментърджия, който официално заяви по телевизията, че нямало никаква опасност. Да. Тя цялата статия е боклук, но това вече не се трае. Срам ме е, че тая изключителна певица не спря да се заяжда с конкурентката си и да прави нескопосани опити да оправдае един престъпник. Защото в тоя случай лъжите не бяха безобидни като лакърдиите за това колко чудесен е реалният соц. Тогава мръсотията им стигна дотам, че изложиха на генетичен риск здравето на няколко поколения. Вместо да кажат на хорицата поне да мият зеленчуците от конфутата си. И да отменят тъпата манифестация.^[129] Гадно е всичко. Гадно е, само че какво мога да направя? — вдигна безпомощно рамене инж. Проданов. — Мога само да кажа на Йорданка, че в света на свободната търговия не е прието и се смята за особено неетично да се плюе конкуренцията.

В това няма капчица етика и достойнство. Само в етиката на соца можеше спокойно да критикуваш по събрания съперниците си. Изглежда, че неслучайно е снаха на този партийен ръб. Ще я посъветвам, като е толкова люто засегната, да подаде иск срещу Лилито в съда. И да се дърлят с нея там, без да ни занимава повече с болното си его. Ето поне това мога да направя за България“ — изхили се редакторската Матьо. ↑

[127] Съпруга на сина на Григор Стоичков ↑

[128] Не е ясно защо авторът е написал „излъгаха“ с главни букви. Да подчертае значението — добре, но кое? Вредното ли, полезното ли? Лъжата винаги ли е осъдителна, пагубна и разрушителна? Божидар много пъти ми е повтарял: няма Божия заповед срещу обичая да се лъготи. Значи може и да е полезна. Иначе защо е пропусната в забраните. Казано е да не лъжесвидетелстваме, но то е друго. При това срещу ближния, което съвсем замъглява нещата. А тук става дума да се излъже някаква — математически погледнато — група от краен брой хора. Ми що да им се казва истината? При соца кой я казваше? Никой. А трудящите се (че и по-мързелящите) бяха най-щастливи. Така ли беше? Еми, така беше. Ако истината е благоприятна — добре, кажете им я. Обаче ако не е? Защо да ги товариш хорицата с отрицателна енергия, както казват приятелите на Божо, шаманобудистите? Ако целокупното природонаселение е изнервено, изтормозено и ошашавено от всички ужасии, които стават непрекъснато по цял свят — какво ще се случи? Ако е враг пред портите — добре, ще сработят условните народни рефлексии. Ще се вдигнем, ще го смачкаме и така нататък. Но ако вражеската същност не е изразена конкретно и достатъчно контрастно? Ще го стимулираш ли за противодействие срещу нещо съмнително, неопределено и даже напълно мъгловито, или ептен ще го отчаеш? Не е ясно. Затова по-добре икономисай истината. Замажи проблемите. Увъртай, преиначавай, подвеждай, заблуждавай, пързай, хвърляй поголемички количества прах в очите. Като комунист на разпит. Като обран евреин. Като американски сенатор.^[130] Абе, лъжи здравата с чисто сърце. Като болшевик. Нали е за народното добро. После може и да ни плюят, но ние ще си знаем, че в критичния момент сме ги спасили, тия заблудени овчици. Аз така мислим. Но то най-добре вижте следващата подзабележка. ↑

[129] Ние се разграничаваме (категорично). ↑

[130] Тук можеше да се добави „като член на политбюро“, „като директор в отчет пред партията“, като депутат от... (посочва се партията) или просто „като български гражданин и селянин“ (при соца, както преди и след това). Но това вече нищо не говори на повечето читатели, освен на ония, които все още и най-вече случайно помнят или успяват да си представят ония времена на неспирен подем и грандиозни успехи, на неспирно висене по грандиозни опашки, както и на неспирно грандиозно лъготене. И най-вече на неспирен и грандиозен разгром на всичко онова, което ни прави хора^[131]. И което ни извисява към Бога — така, че когато отново слезем в долното училище, да не повтаряме за пореден път класа. ↑

[131] По-претенциозните и старомодни могат да заменят хора с човеци. Според Матей това е все едно да замениш роми с цигани. Се е тая — вика. ↑

[132] Този доклад е толкова секретен, че не е бил публикуван дори и след като дойде десети и изгря свободата, а народът се развълнува, че не са го информирали за радиоактивните майски зеленчуци. Както е известно, секретността в цеканабекапе е била толкова строга, че такива *матриали* трябвало да се изгарят преди прочитане.^[133] ↑

[133] Това е шега на Ричард Файнман със секретността на документи за Манхатънския проект, обаче ние я изплагиатствахме. Щото и ние сме голяма работа. ↑

[134] За него и преди това се знаеше, че в Нововоронеж руснаците са го подигравали заради измислиците му за „полупериода на разпад“ и „позитриното“^[135]. Божо веднъж се беше изхилил, че затова са го преместили на тая длъжност — да разнася новата атомна правда сред партийната членска маса. ↑

[135] Правилното понятие е „период на полуразпад“ (някъде по-горе вече стана дума), а позитрино няма. Има само неутрино.^[136] ↑

[136] Горната забележка е главно за българските ученици. Те в училище, а и след това — като татковците си и майковците си — не са особено любознателни. Но поне вече са се научили с огромно самочувствие да ръсят простотиите си, за да може да се отакова окончателно цялото обществено пространство. Като цитирания герой. И най-вече като връстниците си и другите обекти за подражание от

тъпите американски филми, а то по-тъпо няма. Очевидно военнополовата култура заедно с примитивния сленг, обещите на носа, пиърсингите по места, които по-рядко виждат слънце, татуировките от типа на онези, които си правят обитателите на гетата и пандизчиите с неоспорим авторитет или килърите на мафията с по-вълнуваща практика, както и яката гювендийска чалга са главни преимущества в борбата за оцеляване на младото поколение. В тая, както казват американците, шибана международна обстановка е ясно, че нашта е изпията. Дано поне те да се класират за работници по плантациите и за отговорници по градската хигиена.

Като си помисли човек — уж от *позитриното* почнахме, а на, къде стигнахме. Затова се саморазграничаваме. ↑

[137] Комната — стая (рус.). И тук, както в предишните книги, русизмите се използват основно в ироничен смисъл (б.а.). В случая искаме да кажем, че главният герой запазва чувството си за хумор дори пред атаката на *упълномощени* представители на прочутото КГБ, от което трепери целият останал свят. Ето какъв юнак е. Бе какво говоря. По-голям юнак е. ↑

[138] При разпит — в описанията на знаменити пътешественици и прогресивни писатели може да се прочете, че индианците са използвали стол без дъно, на който сядал пленникът, желателно по гол задник, и под него наклаждали весел лагерен огън, за да има интрига и да се получат по-раздвижени кадри. Както се вижда от разказа, нашият е готов и за такъв развой на нещата. Но то така са го учили още в пионерската организация — да е винаги готов. По гол задник. ↑

[139] Някой може да възрази, че времето на тоя строй е отминало и по тая причина тук е трябвало да се употреби минало време. Не, скъпи другарки и другари, прикрил озъбената си муцуна зад парламентарни бутафории и новопокарала демократична перушина, дзверот си е тук, по-жив от всякога. И ще е така, докато наивното^[141] племе по тия места не престане да му дава за храна надеждите и бъдещето си. ↑

[140] Не е ясно кого има предвид инж. Къбоков. Доколкото си спомняме, дотук единствено майор Пейчев сякаш му помогна при един случай, докато беше още неизвестен капитан. Но защо пък враг? Не, не, това е подхвърлена следа. По-добре четете Гьоте.^[144] ↑

[141] Напоследък ни обземат ни съмнения, дали не става дума за тежка (ами ако е заразна?) форма на (имб__а__цилна, може би) имбецилност.^[142] ↑

[142] Двайсет години по-късно откривам, че това е корона вирус от нов, все още несъздаден от китайските/американските/други неупоменати^[143] учени тип. ↑

[143] Както и на други подобни места, ненужното да се задрасне по преценка на преводача. ↑

[144] Тук се сетих за един паметен случай. На една разпивка Вальо^[145], козлодуйският бард и сваяч — не си спомням по какъв случай — може би да подчертае нечие невежество, а вероятно и да блесне с музикална култура, цитира брадатата реплика:

— Гьоте, Гьоте, знам те аз. Малка нощна музика, а? Та-та-та-таа. (Сол-сол-сол ми, фа-фа-фа рее). Каза го и веднага поясни: Това — вика, — не е малка нощна музика от Моцарт, а деветата симфония на Бетовен.

— Пета симфония на Бетовен — обади се Божо, и всички се захилиха.

Та, така. Четете Гьоте. ↑

[145] Валентин, бе. От първата книга. Дето приличаше на Джулиано Джема, но само външно. ↑

[146] В случай че се загуби линкът: това е песента, в която става дума за дните, които мислехме, че никога няма да свършат. ↑

КРАЙ НА КНИГА ТРЕТА

КАКВО СЕ СЛУЧИ ИЗВЪН НЕЯ

В партизанския лагер всички се бяха събрали край огъня за поредната порция политпросвета. Зам.-политрукът преразказваше с дървен патетичен глас съобщението на Центъра за успехите на Червената армия.

Командира слушаше с половин ухо и си мислеше, че идва зима, а все още нямат оръжие и муниции. От окръжния непрекъснато разправяха, че братушките ще ги снабдят — ще минават самолети и ще им хвърлят. Ще прелетят половината царство без да ги свалят и — готово. И къде ще им ги спуснат? Те не знаят къде се намират, оня ден ония двама идиоти от щаба пътя за бивака бяха объркали, на руснаците координати ще дават. И какво му донесоха? Позиви. „Ами аз защо вярвах на тия измислици? Какво очаквах? От небето да ваят шмайзери и картечници ли? Що не и някоя минохвъргачка да падне. Ще ни доставят оръжие тия шарлатани. Само че не за тая зима, ами на куково лято. Сега, като ни подпукат наказателните роты, вместо гранати ще им хвърляме позиви и лозунги. А пък шмайзери ще си направим от папура край Караман гьол.“

На това място Командира сви зиморничаво рамене и по командирски въздъхна.

Бай Иван Шарлана — тъй де, Казака — слушаше с половин ухо и си мислеше, че се подлъга да дойде в тоя пущинак. За какво? За свободата. Че някой преди да не го беше вързал? Свобода. Нито се ядеше, нито се пиеше. Виж, пари да даваха после, щеше да е къде-къде по-добре. А те — властта ще вземат. Ще я вземат ония от окръжния комитет. И командирът може да се вреди, ако не го убият. А на него кой щеше да му даде власт. На бай Иван Шарлана — власт. Глупости. „Шъ опъвам пак каиша, ама... — помисли той и заразглежда левия си цървул. Беше се протрил вече. Как щеше да изкара зимата, не му беше ясно. Самолетите и да долетят, цървули нямаше да хвърлят. Прекарах ли се? Прекарах се“ — помисли бай Иван и въздъхна.

Шмиргела слушаше с половин ухо и си мислеше, че няма кой да прибере заемите, дето беше дал с такава добра лихва. Парите трябваха. Дъщеря му се ожени напролет и беше при свекъра и свекървата. Тъй, де, при мъжа си. Той беше едничък син. Богати бяха, нямаше какво да я мисли. Но синът му Тео още учеше. Беше последен клас в гимназията. Не биваше да го праща аргатин и да му провали живота. Толкова пари бяха пръснали. От залька си бяха късали. И сега, дет се вика, кой ще сее, кой ще жъне. Какво им разказваше Аврам, какво стана. „Ще дойде, вика, и нашето царство. Ще размажем германците, ще избием фашистите и — край. Няма вече да ни преследват, няма да ни тормозят. Властта ще е наша. Англия ще е с нас. Америка ще е с нас. Съветска Русия ще е с нас. Каквото кажем, това ще става. И който е бил в Балкана, той ще коли, той ще беси. Властта като е твоя, имоти ще си купуваш, магазини ще отваряш, банка можеш да направиш.“ Как да не му повярва. Евреин му го казваше това, а не дядо поп да му обещаваеше рая. Подлъга се той, подлъга. И дано да не беше хлътнал с двата крака в капана. Щото с единия вече беше. Уж руснаците напредваха, уж победата беше близко — въздъхна Моше. Само че те бая се забавиха, а победата хич не се виждаше. Наблизо беше само ротата на Черния капитан.

Анасонът или по-правилно Краснодар, слушаше с половин ухо и си мислеше, че дава мило и драго за едно бърдуче анасонлийка. У тях ракия много-много не се задържаше. То с какво друго да се утешиш от беднотията. Блъскаше от сутрин до мрак, само че залудо. На другите вървеше, на него — не. Нямаше справедливост. Ей на — братовчед му, дето държеше пивницата, нова къща си направи. С чии пари? С неговите и на такива като него. А се прави на честен. Ама кръщаваше ли виното? Кръщаваше го. А той се опита да си скъта едно буренце анасонлийка, но бирникът му го набара. И го конфискува. Не си бил платил акциза. Комшията му и той не беше платил, но бутна на тоя изедник две каймета и — готово. Ето затова беше хванал гората. Да въздаде справедливост, да се замогне и той като хората. Хубаво обещаваеше оня другар от окръжния. Ще победим, ще дойде новия живот. И после — пей сърце, пий анасонлийка. Колкото щеш. Само че нещата се закучиха. Уж бързо щяха да съборят властта, а пък на, вече колко време се крият и студуват из шумата. Да можеше да се прибере вкъщи, да извади от тайника в килера едно шише ракийца. Да си

нареже краставички, да им сложи копърещ... Можеше и малко кисело мляко — що да не е направо таратор. Ама истински, не бедняшкият с вода, чесън и оцет, дето най-често беше на трапезата му. Георги знаеше, че в казалнъшко има и една билка, самардала. С нея вече тараторът наистина ставаше най-доброто мезе за анасонлийката. Опитвал беше. Обаче неговите съселяни само с джибровица се наливаха. А той беше излязъл в балкана за тях кръв да лее. Ооф, оф — разочарован от собствената си глупост въздъхна Анасона. Само веднъж да свършеше това проклето партизанстване, щеше да извърнка другарите от окръжния да стане някакъв по-дребен началник в Казалнък. Ако не можеше в града, поне в някое по-голямо село около него. И люта анасонлийка щеше да си вари, и от най-доброто мезе щеше да има колкото му душа иска. Живот щеше да си живее.

Бай Георги Победоносеца надаваше по едно ухо, но на сърцето му беше друго. За кой ли път премисляше дали правилно постъпи, като скри от командира какво му каза ятакът им Златан от Голям Радован. Преди три дни беше останал да пренощува у тях. Пиха по една ракия... бе по три пиха, и се разприказваха. Златан започна с туй, че заповедта за настъпателни действия и завземане на територия е серсемлик. Заяви открито, че нямало да я изпълнява. И даже им тегли по една на ония от Окръжния. Не можеше така да постъпва. Дори да е грешна, заповедта си е заповед. „Щом така се заканва, значи не е наш човек. На Михо Карана му запалихме къщата само задето ни беше нарекъл разбойници, като обрахме мандрата в Карабунар. Ама аз казах ли на Командира? Не. Ми то ако му бях казал, като нищо можеше да му издадат присъдата. Пък той човекът деца има. Толкова пъти ме е приемал у тях. Хляба съм му ял. Ракията съм му пил.“ — въздъхна той и се загледа уж в докладчика. Но мислите му пак се завъртяха като чекрък в една и съща посока. Не можеше вече да отсее житото от плявата. Не можеше да отличи доброто от злото. В отряда всички смятаха, че старите принципи за добро и зло са измислица на някаква много проклето и безчовечна експлоататорска класа. Обаче новите пък не му харесваха. Ето, това го тормозеше.

Караджата въобще не слушаше. Незнайно откъде се появи разкървавено лице на жена му. Преди седмица полицаите ѝ бяха разбили зъбите. И тя му разправяше фъфлейки и през сълзи как бяха скачали отгоре ѝ с ботуши, докато изгубила съзнание. Верчето —

дъщеричката им — я бяха били с пръчка да каже кой е нощувал в плевнята. Леваневски беше нощувал. Как да го предаде? Който се е опитал да го направи, не е жив да разкаже. А пък детето, детето, то откъде да знае? Само да му паднеха в ръцете, щяха да видят те, тия зверове. Караджата напсува тихо със стиснати зъби и пак запротака лентата на тая раздираща душата му сцена.

Страхил слушаше внимателно и се стараяше на лицето му да е изписана поне задължителната съпричастност. Отдавна го мъчеха въпроси за всичко, което се случваше около него. Не успя да приеме насилието. То го отвращаваше още от оная далечна вечер, когато се върна от школото и завари майка си разплакана пред иконата в спалнята ѝ. Баща му стоеше до нея и се мъчеше да я утеши. Тоя ден, при атентата в църквата Света Неделя, беше загинал вуйчо му. Дълго време се мъчеше да разбере какъв трябва да е човек, за да извършва такива зверства. Но ето че от доста време виждаше край себе си хора, които ги одобряваха и се готвеха дори за още по-големи подвизи. И междувременно вършеха множество по-дребни, но достатъчно отблъскващи и скверни. Опитваше се да ги оправдае, но колкото и да се упрекваше, че е размекнат християнин и не е отдаден до край за победата на „святото дело“ и останалите лозунги и тиради — накрая пред очите му заставаха разплаканата му майка. И цялото му желание да се присъедини към „партизанския юмрук“, както казваше Командира, се изпаряваше. Той досега успяваше да прикрие мислите си по препоръките на преподобния отец Малагрида. Само че напоследък май започваше да му личи, защото политкомисарят често го заглеждаше и клатеше глава като йезуит, който незнайно защо търпи простъпките на еретик, отдавна надхвърлил полагащите му според канона обичайни сто тояги на голо.

Лекцията свърши, думата взе Командира и заизброява отново и за кой ли път наказанията за личния състав на четата, ако пристъпят заповедите на партията и волята на щаба. Те започваха с мъмрене пред строя — ако прегрешението е сравнително малко. После следваше порицание, след това мъмрене с предупреждение, и стоенето с пълна раница и снаряжение два часа до огъня. Последната поправителна мярка беше партизанският разстрел. Но по преценка на командира или щаба можеше и да се попрескочат отделните степени.

— Това с огъня прилича на методите на инквизицията — чу се да казва Страхил. — Не е достойно човек да бъде подлаган на унижения.

— Тоя, който пристъпва клетвата си и не изпълнява заповедите на партията ли защитаваш? — озъби му се незабавно Командира.

— То така ще излезе, че и фашистите са хора — каза Шарлана.

— Другарят Страхил май се изказва като познавач на светото писание — обади се йезуитски от тъмното политкомисарят. — Само че тук ние всички сме атеисти и не вярваме в Бога, а в партията — натърти той.

— Нали имаме право да си кажем мнението, когато обсъждаме някаква тема? — попита уж плахо, но някак доста нахално цитираният другар.

— Това не е тема за обсъждане — отрязва Командира.

Страхил само вдигна рамене и направи един от своите любими жестове — завъртя ръка пред устата си, като че ли я заключваше и окачи на лицето си извинителна физиономия. Така правеше баща му, когато майка му направеше забележка, че е казал не това, което тя очаква от него.

— Поведението на другаря Страхил може да стане тема за обсъждане — промърмори заканително политкомисарят.

— Не ме прекъсвайте повече — ядоса се Командира и тоя път другарят Краснодар вдигна примирително ръце.

След като подчерта още веднъж ролята на дисциплината за победата над фашисткия враг, Командира приключи събранието с лаконичното „Това е“ и добави изненадващо „Да останат другарите Краснодар и Страхил. Другите сте свободни до вечерната проверка.“

* * *

— Искам да обсъдим един важен въпрос — каза Командира, когато останалите се пръснаха в тъмнината. — В последните два месеца само се излежаваме. Не сме предприели нищо по-значимо срещу враговете. Преди десетина дни, като ходих в града, там ми предадоха недоволството на другарите от Центъра. Тогава им споменах, че имам план за по-мощна акция, но те казаха, че нямат пълномощия да я разрешат. „Имат, само че се страхуват да мине през

тях, защото подозират, че има предател“ — помисли Командира, но не им го каза. — Споразумяхме се да я предложа направо най-горе. Ако оттам разрешат, до няколко дни можем да нападнем Голям Радован. В кметството със сигурност има пет-шест пушки, патрони, а може и някоя граната да намерим. Ако имаме късмет, може да заловим и кметския наместник. Двама от стражарите също са народни врагове. Ще направим митинг на мегдана. На оня обесник Вълчо сме му издали смъртна присъда, но ще оставим селяните да ги съдят и тримата. Те сигурно ще са милостиви, но ще им дадем последно предупреждение, после ще изгорим архива, и ти — той посочи Краснодар, — ще произнесеш реч. По пътя за връщане има мандра. Всеки ще вземе по една-две пити кашкавал. Ще вземем и няколко тенекии сирене. Трябва да измислим къде хубаво да ги скрием, че иначе цялата гора ще умиришем.

— Що не вземем да я запалим тая мандра? От нея може да се хранят и фашистите — каза Краснодар.

— А ние през зимата опинците си ли ще ядем?

— Прав си. По-добре е както ти казваш — съгласи се веднага опонентът му.

— Това е акцията. Сега трябва да я съгласуваме. Другарите подготвиха канал за връзка. Преди седмица уговорихме и среща в София. Затова предлагам Страхил да отиде дотам и да получи разрешение от щаба.

— Защо той? — каза недоволно Краснодар. — В четата има и по-подходящи.

— Защото той единствен има напълно редовно тескере.

— Че нали е нелегален като нас?

— Да. Обаче неговите документи всъщност са на брат му. Той е загинал в чужбина, но това властите не го знаят. При проверка ще бъде с името на брат си, а него не го издирват от дирекция на полицията.

— Не се ли различава на снимката?

— Покажи я — Командира посочи с пръст Страхил и той извади от вътрешния джоб на куртката си личната карта, загъната в парче избелял брезент.

Един поглед беше достатъчен, за да се види, че с брат му си приличаха като близнаци.

Политкомисарят каза само „Хъ“, но не си личеше дали е от удивление или от подозрение, че нелегалността на Страхил е номер на полицията.

— Нямаме още шифър. Затова ще занесеш съобщението устно. На явката ще те чака другаря Шапиро. Ще ти кажа кога и как ще го намериш, когато тръгваш. Това е всичко.

Преди да си прибере картата, Страхил погледна снимката на брат си. Бяха я направили в Борисовата градина, при един фотограф арменец, Хакимян. Помнеше го, защото като малки го дразнеха и му викаха „Армен-дуду кошничка“ и „Хаки маки барабаки, турския капаки“. Той все уж ги погваше, но само тропаше на едно място с крака и те умираха от смях. Когато отидоха да се фотографират, духът на щуротиите го беше полъхнал. Страхил беше боцнал брат си с палавото „дзяк“, той се захили тъкмо когато светна магнезия, и на първата снимка излезе като за цирков афиш. Сега за миг го полъхна онова чувство от детството и му се стори, че брат му е някъде съвсем наблизо. После тоя спомен се смени с неясна тревога.

— Да не се застояваме. Не искам да подхранваме подозрения — сепна го гласът на Командира.

— Аз ще отида да пусна една вода — намери си веднага работа политкомисарят.

* * *

Както се случваше обикновено през последните един-два месеца, вечерната проверка мина набързо и всички се отправиха към земянката. Още не беше завършена, но и така в нея беше доста по-топло отколкото на открито.

Страхил тръгна към огнището. Беше позагаснало. Седна на един от пъновете и се загледа в хилавите пламъчета. Помисли си, че приличат на остатъците от ентусиазма, с който дойде в четата. Не му се стоеше повече сред тия разбойници. Това, че ще се върне в София, можеше да е Божия знак. Можеше пък всичко да се промени, ако такава беше волята Му. Постоя така унесен в мечти, догадки и съмнения, после донесе наръч дърва, сложи три цепеници в огъня и се зави с одеялцето си. Беше се научил да заспива партизанската — за

секунди, без да обръща внимание на горските шумове, но пък се будеше от звуци, издаващи човешко присъствие.

На разсъмване засънува брат си. Уж бяха малки и тичаха из Борисовата градина, а после изведнъж се оказаха пред църквата Свети Спас^[1] Брат му посочи вратата и му каза: „Не влизай тук“. После изчезна. Но той влезе. В храма имаше един непознат, който го погледна и каза „Последна спирка, господине. Добре дошъл!“. Страхил кимна, подмина го и се спря пред иконата на Спасителя. И тогава видя ясно как върви през гората и го следват още двама — единият беше политкомисарят, а лицето на другия беше като тъмно петно. Уж вървяха по някаква пътека, но внезапно се намериха в някакво безкрайно поле, спътниците му се превърнаха в конници с шлемове и плетени брони, и по-близкият от тях отново имаше вместо лице къс тъмна мъгла. Имаха и червени щитове, изрисувани със странни знаци. Отнякъде знаеше, че са спахии и са дошли за него. Безликият извади ятаган, замахна, и в този момент Богомил се събуди. Някой го разтърсваше за рамото. Погледна го стреснато — беше Командира.

— Ставай, че ще изпуснеш влака.

Страхил се изправи, разтри лицето си и поразкърши рамене.

— Слушай внимателно. С никой друг няма да се срещаш. Дори на вашите няма да се обаждаш. Срещата ти е в единайсет часа. Ще познаеш Шапиро лесно: ще е със зелена тиролска шапка, а на левия ревер на самото му ще има значка — малко медно лъвче. Ако вали, ще е с чадър, а значката ще е на шлифера. Паролата е „Имате ли да ми развалите сто лева, че нямам дребни за свещи“. Отговорът е „По-добре си купете «Заря». В рестото ще има“. Ще му разкажеш накратко за намеренията ни, така както ги чу снощи, и ще му дадеш тоя трамваен билет. Той също ще ти даде нещо. Прибери го на сигурно място. Ако срещата се провали, ще се срещнете пак там на другия ден в десет. Ако се наложи да нощуваш, може да си отидеш, но по тъмно. Огледай хубаво за подозрителни типове. Може да има засада. Не ми се вярва, но ти провери. Докато стане време да се прибиращ, иди в някоя кръчма. Ето ти пари за билет. Има и две стотачки допълнително. Ще ти стигнат за чаша вино и някакво по-евтино мезе. И внимавай, ако загубиш това, което ти даде другарят Шапиро, ще провалиш акцията. Тогава лошо ти се пише — прошепна заплашително Командира. — Повтори сега плана на операцията и паролата.

Страхил изреди чинно всичко.

— Добре, тръгвай — махна с ръка Командира.

— Тръгвам — отвърна Страхил със свито гърло, поизтупа дрехите си и ги поприглади. Командира му подаде вълнено парцалче.

— Избърши си хубаво обувките, когато излезеш от гората. После да ми го върнеш. И внимавай.

— Ще внимавам — каза Страхил и заслиза по пътеката, но след няколко крачки се обърна и махна с ръка. И Командира му махна.

Лошото предчувствие го напусна чак когато след два часа излезе на междуселския път. Взе си билет без проблем и щом седна в купето, заспа. Събуди го лекото разтърсване на кондуктора.

— Последна спирка, господине. Добре дошъл.

Страхил го погледна сънено, раздвижи рамене и се изправи. Нещо го смути, но не разбра какво.

На перона изведнъж се сети. Кондукторът приличаше съвсем на онзи непознат мъж от съня му в храма. И пожеланието му беше същото.

* * *

С другаря от Центъра се разпознаха веднага. Казаха си паролите, поразходиха се по „Витоша“ до пресечката с „Алабин“, отбиха се в една сладкарница близо до ъгъла, поръчаха си боза и Страхил разказа стегнато за акцията. Накрая остави билета до чашата му. Другарят поклати глава и попита „Кои ще участват“. „Които каже командирът“, отговори Страхил. Събеседникът му отново кимна неопределено и каза „Има определен риск, но то без него няма победа“. После извади тефтерче, погледна в него, взе билета, погледна го и го прибра. След като помълча малко, Шапиро намери между страниците друг билет, съгна го на две, остави го на масата, каза „Това е. Командира ще разбере решението ни. Изчакай пет минути след като изляза“ — каза той, плати сметката и тръгна.

Страхил така и не видя как другарят от Центъра след двайсетина метра влезе в магазин за обувки и заразглежда един чифт до витрината, като от време на време хвърляше по един поглед навън — може би да установи кои калеври са модерни за сезона. След малко пратеникът на

четата излезе и тръгна без цел по улицата. Внезапно спря и се отправи в обратна посока. Краката му сякаш сами го отнесоха пред църквата Св. Спас. Мина му през ум съня му, но само за миг. Толкова отдавна му се искаше да влезе в Божи храм, че не успя да се сдържи и влезе. Не стоя вътре дълго, излезе някак си разстроен и пое към гарата.

Не се обади дори на баща си.

В това време другарят Шапиро или още Соломон Леви^[8] се качи на трамвая и се отправи към покрайнините на София. Той слезе на Княжево, спря се до едно дърво уж за да си стегне връзките на обувките, погледна внимателно назад през рамо и се отправи нагоре в планината. По някое време се отклони по едва видима пътека и след малко излезе на закътана поляна. В горния ѝ край имаше дънер от голямо дърво, на който седеше човек със сив туристически костюм, с мустаци, тъмни очила и тиролска шапка, която — виж ти — беше сива. Соломон се огледа разсеяно и се отправи към отдъхващия пътник. Като го наближи, той приповдигна учтиво тиролката си и самотният турист любезно отвърна. Двамата размениха няколко думи и отново, тоя път почти едновременно повдигнаха тиролките си за сбогуване.

След близо час, на спирка Красно село слезе господин със зелена тиролка. Той се помота по уличките и изненадващо се пхна в малка невзрачна къща. Там отключи стаичката вляво, махна някаква едва видима тресчица от цепнатината между прага и вратата, влезе, заключи и се послуша. Не се чуха обезпокоителни шумове и господинът седна на малкото миндерче до стената без дори да си свали шапката. Всичко дотук беше минало благополучно. Научи плановете на оня чвор, Командира, каза за готвената акция на когото трябва и сега можеше да изчака развързката. Предстоеше обединяване на няколко чети с общо командване. Командир на бъдещия отряд трябваше да е негов човек и той имаше отдавна подходящ кандидат. Един ден, когато дойдеше победата, той щеше да е важен фактор в новия живот. Но за целта въпросният чвор трябваше най-напред да бъде отстранен. Вярно, можеше да загинат и други партизани от групата, която щеше да атакува Голям Радован. Но какво от това? На война не може без жертви. Тия гои нали искаха, като поета си, пожарът на решителната битка да им опърли крилцата. Той само щеше да им запали за тая възвишена цел едно малко опичащо огънче. Соломон Леви се подсмихна на мислите си. Комбинацията не беше проста, нито лесна,

но той беше играч от класа, обръгнал в много битки. Господинът с безличната тиролка, на когото съобщи за предстоящото нападение, беше стар познат. Някога беше високопоставено ченге в Дирекция на полицията. Сега не работеше вече там, но то такива като него не стават бивши. Не искаше да се свързва с друг. Винаги имаше опасност да попадне на двоен агент^[9]. „Като мен“ — помисли другарят Шапиро и извади от един долап шише ракия. Нямаше лошо: Талмудът му позволяваше, партията нямаше как да узнае, а и случаят беше подходящ. За да замете следите си, щеше да натопи тоя ахмак, който му поднесе на тепсия и ключовите сведения, необходими да се осъществи замисъла, и идеята как да спази еврейските традиции и да излезе сух от водата. Беше отишъл предвидливо по-рано и беше изчакал още по-мъдро след срещата. И го видя как влезе в храма Св. Спас. Можеше да изпрати хабер на Командира, че Страхил е влизал в църква и е разговарял с отец Стоян — знаеше, че така се казваше попчето. Това си беше смъртна присъда, даже две, но аджамиите като тия шабес гои са затова — да свършат неприятната част от работата. Е, имаше някакъв риск и за самия него, но какво друго да направи? В тоя хаос от лъжи, дезориентации, двойни игри и предателства нямаше голям избор. А и в общността, към която принадлежеше, имаше хора с много власт. Те знаеха и бая неща за него, които не бяха за пред публика. На която и от враждуващите страни да ги кажеха, все щеше да има защо да го гръмнат. Трябваше да следва техните планове. Нямаше мърдане. В пустинята оживява оня, у когото е водата^[10].

Другарят Шапиро напълни пестеливо малка чаша, помириса я, и я гаврътна на екс. Прибра чашката и бутилката в долапа, излезе, пхна кафявата тресчица на старото ѝ място, заключи и тръгна нанякъде.

От следващия трамвай на оня, от който на Красно село слезе господинът със зелената тиролка, и тоя път в центъра, слезе пък господин със сива. Той запраши пешачката по Витошка, като на два пъти се спира — веднъж до будка с вестници, а после пред киноафиш, който напомняше на софиянци, че очакват страхотния филм „Окултни сили“. Господинът, кой знае защо, се подсмихна, после се огледа разсеяно и продължи пътя си. След няколко минути влезе в безлична сива триетажна къща на ул. „Аспарух“ 57. Отключи поовехтяла стилна врата на втория етаж и се намърда в доста просторен апартамент съвсем като у дома си. Влезе в стаята срещу входа, свали тиролката си

и я окачи на закачалка рогатка до вратата. После изненадващо махна като фокусник мустаците си, прибра ги в един шкаф и седна на обикновен дървен стол зад възстаришко поолющено бюро. Постоя малко, после стана, отиде до друг шкаф със стъклена витринка, в която се виждаха доста бутилки с шарени етикети. Избра си една потумбеста, наля пестеливо в кристална чаша, седна зад бюрото и отпи замислено. Ако нещо го притесняваше, това беше информацията, която получи от човека със зелената тиролка.

В някакво си запиляно из балканите село, шумкарите щяха да проведат акция. В такива случаи те обикновено правеха маса поразии и почти сигурно щяха да утрепят някой селски полицаи, а може би още някой и друг „чорбаджия и враг на народа“, както викаха на предприемчивите и работливи стопани, на които се крепеше царството. Те това правеха: унищожаваша архивите — паметта на държавата, обираха кметствата, палеха фабрики и мандри и взривяваха складове и влакове с храни, дрехи и суровини. Разбираше омразата им — на война, като на война.^[15] Знаеше как звучи тоя израз и на оригиналния му език, защото го владееше перфектно. Само че касапница като тая не звучеше нито елегантно, нито по френски. А в нея той беше на страната на закона и реда. Или поне така мислеше доскоро. Беше дълбоко разочарован и отвратен от всичко, което се вършеше уж в името на царството от онези, които трябваше по идея да го защитават. Беше изучавал психология години наред не само от учебника за офицери. Не успя да си обясни кое отключва омразата и как нормални наглед хора озверяват, нито защо това се случва така масово из българско. Сигурно щото нямаше кой да им набива чемберите и да ги вкарва в правия път на Божиите закони. Беше се ядосвал, че църквата ни е нефелна, а властта не може да озапти две-три хиляди разбойника и им позволява да клатят царството. Само че не искаше вече да е сред черните капитани и биячи от Държавна сигурност. Не можеше да застане и на другата страна. Някога изпитваше необяснима симпатия към идеите й. Да, може би ония, който не харесват комунизма като млади, наистина нямат сърца. Но вече съвсем сигурно знаеше, че оня английски зевзек^[16] е прав: ако после не прозрат злото в него, значи хептен нямат ум. И капчица съвест. Затова беше удивен как някой успяваше по тайнствен начин да видиоти хората до такава степен, че да приемат утопиите на комунистите. Но собственика на сивата

тиролка беше прозрял отдавна какво се крие зад тия чифутски измислици. Съветската система го отвращаваше дори повече от ставащото в България, защото знаеше, да, знаеше много добре какви злини извършват болшевиките в името на уж възвишени цели. Ясни бяха и плановете им да завладеят света — уж да установят по-справедлив строй. Лесно беше да се съобрази какво ще стане, ако преминат отсам Дунава. Ама като имаше толкова русофили, дето да ги чакат с китки като едно време... Помисли си, че гащниците из балканите ни искат да докарат в царството именно техния уродлив режим, въздъхна и повдигна рамене. Какво трябваше да направи в такъв случай? Можеше веднага да съобщи на когото трябва. Тогава една рота войници щеше да устрои засада в това неизвестно на географите село и да провали празноглавата им шумкарска акция. Полицайте, кмета и някой и друг „чорбаджия“ — подхилкна се наум собственикът на тумбестата бутилка — щяха да отгърват кожата. Само че отново щеше да има убити. И тези, които заловяха, не ги чакаше нищо хубаво. Това го знаеше от личен опит. Беше виждал пребити до смърт нелегални, партизани и ятаци. Както и снимки, на които сякаш бяха фотографирали пикници на людоеди. Беше потресен от садизма на хората, които уж защитаваха закона. Но... те и другите бяха същите злодеи. Стигаше само храма, дето го взривиха през двайсет и пета и избиха маса невинни хора. Ами показните им убийства? „Ако тия терористи вземат властта, жална ни майка. Те са същите изроди като нашите черни капитани. Вярно, че те колят и бесят — уж в името на негово величество и царството. Но са малцина. А онези, ако победят, ще станат сигурно десетки хиляди. Ще вършат ужасиите си и ще си вярват, че го правят в името на справедливостта и на доброто. От това май няма да има по-голямо зло. Хъ, ще става тя, каквато ще става, ами, дано Господ се смили да ни помогне. Само да не се е отчаял вече от нас“ — помисли непознатият без тиролка, после въздъхна, вдигна телефона и набра някакъв номер. Размениха си с другия абонат кратки фрази и тракна слушалката. Сипа си още малко от бутилката, изпи го на един дъх, после извади ключе и го заразглежда, сякаш мислеше дали с него може да отключи вратата към спасението. Но вместо това отключи горното чекмедже, измъкна пооръфана папка и записва в нея някакви, може би исторически мисли.

Прекъсна го звънът на телефона. Отсреща му казаха нещо, човекът без тиролката промърмори „Добре, идвам веднага“, прибра папката, заключи чекмеджето, сложи си сив каскет, с който заприлича на председател на колхоз, и тръгна нанякъде.

След петнайсетина минути подобен господин влезе в представителна сграда^[17] близо до Львов мост. Показа личната си карта на пропуска, полицаят каза „г-н Гешев ви очаква, г-н Амзел^[18]“ и той, вече разпознат, се заизкачва по стълбите^[19].

* * *

Богомил се прибра в лагера късно вечерта. Куцаше здравата, защото си изкълчи крака по пътя — преди да влезе в гората, се заяпа в едно непознато шарено птиче и стъпи накриво. Едвам се довлече до бивака. Докладва на двамата началници и те сякаш останаха доволни. Беше изпълнил задачата без издънки и Командира му каза да отдъхва до сутринта. То и без друго вече беше посред нощ.

На другия ден партизанският лагер приличаше на разровен мравуняк. Щеше да е първата акция на четата от такъв мащаб. Всички искаха да участват, но щабът определи 13 човека. Ванката измърмори ни в клин, ни в ръкав, че 13 е фатално число, но Командира го изряза: „Аз съм роден на 13-ти“ — каза, без да посочи месеца, и кандидатът за партизански пророк млъкна виновно. Страхил не попадна в групата. Той толкова яко куцаше, че Командира си помисли дали да не го пратят при някой ятак да потърсят чекакчия^[35]. Така щеше да е в тежест в нормална обстановка, камо ли в акция. Приготвиха се до късно. Разпределиха задачите и начинът за прибиране в лагера, ако отрядът се разпръсне от вража засада. Най-важно беше групата на Чакъра — Ванката, Крум и Альоша — да превземе участъка с дежурния полицаи и пощата, за да не се притече на помощ някоя черна рота от съседните села. Втората важна задача беше да арестуват кметския наместник и бивш полицаи Вълчо, който сега беше в омразната на трудовия народ реквизиционна комисия. Той знаеше за присъдата си и се очакваше да има някаква охрана. Надявах се да му приберат пищова и някоя и друга ръчна граната (според разузнаването, имаше две). Групата за тая

задача беше най-многобройна и щеше да я води лично Командира. Горският, пъдарят и акцизният не представляваха сериозна заплаха. Щяха да ги арестуват след превземането на участъка и къщата на наместника и да вземат пушката на пъдаря (манлихера на горския го бяха забърсали отдавна). Ако някой се опиташе да избяга, щеше да го посрещне ариергарда, който оставаше да дебне в засада на единствения път към съседните села. Ако се сетеха да бягат през гората, щяха да отърват кожата, но те не бяха опасни. Командира провери всичко: оръжие, муниции, раници и дори неща, за които останалите не биха се сетили. На сутринта например, преди да тръгнат, шашна всички като ги накара да скачат. И когато Ванката се опита да се пошегува, че не е още време за ведрина, той го изряза: „Като не знаеш нещо, питай. Духовит ще ми се пише... Нали не искаш, ако се наложи да се промъкваме тихо покрай засада, да издрънчи някоя тенекийка в джоба или в раницата ти“ — така му каза, и Ванката само успя да промърмори „Прощавай, другарю командир. Въобще ни ми мина през ума.“

В три сутринта групата се изниза от лагера и пое по горските пътеки към Голям Радован. Командира изпрати напред трима, а пет минути след това останалите поеха в колона след тях.

Излязоха на две-триста метра преди селото. На това място пътят за селото се отклоняваше и тръгваше покрай река към един каменен мост, строен още през турско. Отрядът се раздели на три. Авангардът остана в засада, скрит в крайпътния храсталак. Четирима се отправиха към пощата. Останалите се насочиха към къщата на кметския наместник, но направо през реката.

Развиделяваше, когато я прецапаха. Брегът беше обрасъл с шубраци, сред които стърчаха двайсетина кавака. Преди да излязат от малката горичка, Командира спря отрядчето си с вдигната ръка и се послуша. Не му харесваше тишината. По това време селяните вече се размърдваха. Слънцето скоро щеше да изгрее и по дворовете трябваше да има някой и друг ранобудник. Тук знаеха поговорките „ден година храни“ и „рано пиле рано пее“. Трябваше да се чува хлопане, дрънчене, скърцане или кашляне на ранобудните пушачи. А сега — нито звук. Само две кучета бяха лавнали. Първите къщи до реката изглеждаха безлюдни. Селото беше притихнало и безмълвно. Това можеше да е само...

— Слушайте всички — каза той с напрегнат глас. Това е капан. Изтеглете се безшумно, залегнете покрай реката зад онези дървета и се прикрийте. Ако греша и няма засада, нашите ще превземат пощата без пукотевица. Ако не бъркам, скоро ще се разчуе. За проверка ще стрелям в стената ей на оная къща отсреща. Ако е засада, полицаите ще изскочат. Ще дадем един залп и ако са не повече от десетина, ще поддържаме огъня, за да приковем силите им тук и да дадем възможност на нашите да се изтеглят. Повече ли са, няма да можем да издържим на огъня и ще се изтеглим. Ще дам команда. Аз ще ги накарам да залегнат и ще ви прикривам. После ще ви настигна. Ще ме чакате до кошарите.

— Ами Чакъра и останалите?

— Ако тук е ротата на Черния капитан, не можем да им помогнем. Само ще загинем всички.

Не чакаха дълго. Откъм селото изведнъж затрещяха изстрели.

Командира вдигна шмайзера и стреля на единичен.

Не минаха секунди и от къщите наизскачаха двайсетина полицаи и войници.

— Прицели се! Огън! — изкомандва Командира и шпагинът му затрещя.

Двама от враговете паднаха. Някой извика „Имат картечница“ и настана суматоха. Повечето затичаха към къщите, а двама-трима залегнаха.

— Изтегляйте се — изсъска Командира и отново изстреля кратък откос.

— Ще ни избият, г-н поручик — чу се оттатък. — Сами паднахме в капан.

— Млък, или аз ще те гръмна — отвърна някой и кресна: — Огън!

Вместо дружен залп изгърмяха само две пушки и почти веднага откъм пощата се чу как издумтя граната.

— Изтегли се — изкомандва същият глас.

Когато след петнайсетина минути пристигна камионът с подкрепление, малкият отряд на Командира вече се катереше из гъсталаците, подгонен от лошото чувство за провал и таен страх, че ротата на Черния капитан ще открие следите им. Вървяха половин ден в колона, като се отдалечаваха от лагера, и на две места посипаха

следите си с лют червен пипер. После тръгнаха нагоре по вадата на едно дърво и след две-триста метра газене завиха в правилната посока. Прибраха се в късния следобед.

Три дни чакаха да се върне групата на Чакъра. На четвъртия се върна само той. Страхил беше на пост и като го видя си помисли, че прилича на призрак, излязъл от плашещата част на германска приказка. Раздърпан, кален, изпостелял, с набола черна четина, с трескав поглед и сенки под очите.

— Слава богу — успя да въздъхне той вместо парола и се свлече на земята.

Въпреки болките от изкълчения крак, Страхил успя да го довлече в лагера.

Чакъра дойде на себе си едва на другия ден и разказа какво се бе случило.

Бяха убили Крум и ранили тежко Альошата с първия залп. Изстрелите дошли от прозорците на отсрещните къщи. Чакъра успял да вземе командирския парабелум, залегнал зад чинара с Ванката и Альошата и започнали да стрелят. Изглежда успели да улучат някого, защото отсреща се развикали „Гуснин капитан, раниха Тодор, помогнете“. Ванката решил да използва суматоката и да хвърли гранатата си, но като се изправил, веднага го уцелили и той се свлякъл. Тогава Чакъра я грабнал и я запокитил напосоки. За късмет успял да уцели прозореца на къщата, от която дошъл смъртоносния изстрел. Альошата успял само да му прошепне „Бягай, аз ще те прикривам, нали виждаш, че съм мъртвец“ и загубил съзнание. Чакъра гръмнал два пъти и хукнал, колкото му крака държат. Стреляли по него, но той криволичил с все сили и не успели да го улучат. От страх, че ще го хванат и ще издаде отряда, тръгнал към Покров. Вечерта бил там. Как е извървял трийсетте километра дотам, сам не знаеше. Опитал се да пренощува у Асенови, но ятакът му отказал. Вече се било разчуло как са ги изпотрепали при акцията в Голям Радован и той очаквал наказателната рота да търси спасили се из околните села. Знаеше се, че ако заловят някого, ще изгорят къщата, а може да избият и семейството, дало му подслон. Толкова бил уплашен, че дори хляб не му дал. Чакъра обикалял два дни из гората, да замече следите си. На третия не знаел къде се намира. Не бил ял нищо, освен неприкосновения запас. Вървял напосоки, докато излязъл на кайначето

в Кравешко бърдо. Тогава разбрал, че се е спасил. Пийнал няколко глътки и със сетни сили успял да се дотътри до лагера.

Това беше разказът му. Бяха загубили почти четвърт от четата, заедно с оръжието.

Живка — жената на Альошата — плачеше, а останалите мълчаха.

„Май доста се одрямаха — помисли Страхил. — Дано са разбрали, че злото, което са сторили, сега се връща върху тях самите.“

— Браво, Чакър, постъпил си както трябва — прекъсна мислите му Командира. — Благодаря, че си спасил оръжието ми. Ще те предложа за награда на другарите от Окръжния. Изчака малко, въздъхна и добави: — На загиналите другари вечна слава. Да почетем паметта на Ванката, Крум и Альоша с едноминутно мълчание.

Като поизчака малко повече от положеното, Командира отново въздъхна, извади парабелума от кобура, погледна пълнителя и прибра оръжието в раницата си. После разпореди да дадат храна на Чакъра и да се усилят постове и тръгнаха нанякъде с политкомисаря. Вечерта Краснодар замина за града.

* * *

Върна се надвечер след два дни. Изглежда Страхил с неприкрита неприязън и прошепна нещо на Командира. Той се обърна към него, поклати осъдително глава и двамата се отдалечиха в гората.

Когато се появи отново на поляната, Командира само го посочи, каза „вържете го“ и след малка пауза продължи с глух глас:

— След половин час свиквам събрание на четата. Още когато разбрах, че сме попаднали на засада си помислих, че между нас има предател. Няма как иначе врагът да ни е очаквал. Затова изпратих Краснодар в града — да потърси сведения от другарите в Окръжния. Когато изпращах Страхил за свръзка с Центъра, изрично му казах да не се среща с никого. Оказа се, че са го видели да влиза в църквата Свети Спас. На кого се е изповядал там? Вие ще прецените вината му и ще решите какво да правим с него.

Страхил слушаше втрещен. Успя само да промълви: „Никого не съм предавал. Вярно е, влязох, но не съм се изповяждал. Само се

поздравихме с отец Стоян. Не съм говорил с него. Бог ми е свидетел.“

— Не го слушайте — каза злобно политкомисарят, докато го връзваха. — Разбира се, че така ще каже. Нарушил ли е заповедта на командира? Нарушил е. Не се бил изповядвал. Стоял е четвърт час. Какво тогава е правил? Още от самото начало не ми харесваше. За Бога ще ми говори, тоя фашистки доносник.

— Чакъра и Живка да го заведат ей там, до трите бука, и да го пазят, докато започнем — каза Командира.

За Богомил събранието протече като лош сън. Докато слушаше вариантите за това как ги е предал, му просветна: „Оная нощ Камен се е опитвал да ме предупреди. Ето защо не е трябвало да влизам в храма.“ Но не го беше послушал. Затова сега слушаше тия заблудени и озлобени непрокопсаници — съдиите си: обиждаха го, ругаха го, подвикваха „подлец“, „изверг“ и „на Божи човек ще се преструва“. През това време Победоносеца напираше да си направи самокритика, но го прекъсваха след „Не проявих аз достатъчно бдителност, другари“. Към края започна да се чува само „заслужава смърт“ и „да се разстреля предателя“. Не му дадоха думата. Направи пак отчаян опит да се защити — че не е казвал никому нищо и че е невинен, но Краснодар го прекъсна: „Не го слушайте. Той няма да ни каже нищо друго от онова, което чухме одева. Няма кой друг да ни е предал, освен него. Той може да ни заблуждава до утре. Те в семинарията на това ги учат — да лъжат трудовия народ.“ Това каза с омраза политкомисарят и събранието реши единодушно: разстрел.

— Има ли доброволец за изпълнението? — попита Командира.

— Аз — вдигна веднага ръка Шмиргела и добави кръвожадно: — А попа? И за него имам някой и друг куршум.

— Него другарите са го гръмнали вчера. Насред църквата. Сигурно вече се е възнесъл — каза Анасона и останалите се захиха злобно.

— Добре, Краснодар ще те придружи — каза Командира и се поизвърна към Богомил. — Имаш ли някакво последно желание?

— Защо ще изпълняваме желания на тоя предател? — реагира веднага Шмиргела.

— Защото аз казвам така.

— Моля да предадете часовника ми на баща ми — каза Богомил.

— Добре. Дай го — протегна ръка Командира. — Водете го.

Богомил хвърли един последен поглед на лагера. Всичко това — огънят, насядалите партизани, трите хилави бука и притаената гора — след малко щеше да изчезне. Като и той самият. Помисли си, че Бог сега го чува и вижда и че скоро ще застане пред него. Може би Камен вече го чакаше. Въздъхна дълбоко и тръгна. Кракът още го болеше, но той си помисли, че Господ оправя всички болести. Зашепна молитва и продължи да доуцва в горския полумрак оставащите му последни метри живот.

Шумът от стъпките скоро заглъхна. Сега, ако случаен пътник минеше край лагера отстрани, щеше да види догарящият огън сред притаената гора и неколцина, насядали около него. Можеше да си помисли, че са странна група от овчари, два-тримина горски, някакви поодърпани селяндури и един напет юнак с шмайзер, но едва ли щеше да открие нещо, което да напомня, че само допреди малко тук се е решавала човешка съдба. Каквото и да предположеше, надали би му минало през ум какво е било решението и как е било взето.

— Постовете да тръгват. Останалите сте свободни. Няма да има вечерна проверка — каза Командира и насядалите се размърдаха с нежелание. Сякаш се страхуваха от тъмнината. Или от нещо друго.

След минути вече се бяха разпръснали на групички из поляната.

Не мина много време и някъде отдолу, откъм „Равната усойна“ се чува два изстрела.

Командира въздъхна, взе раницата на Страхил и седна до огъня. Краснодар я беше прегледал набързо и беше казал „няма нищо“. Така си беше — нямаше друго, освен чифт вълнени чорапи и пуловер, два чифта чисто долно бельо и неприкосновения запас. Той опипа чорапите и усети в единия нещо по-твърдо. Беше бая дебеличко тефтерче — същото, което видя на оная поляна. Почти цялото беше изписано със ситен калиграфски почерк. Едвам се четеше. Заразгръща го отзад напред и първото нещо, което прочете, беше последното, което бе написал Страхил.

* * *

„Бях на площада доста по-рано от часа на срещата — зачете Командира. — Пообиколих малко, но през цялото време докато се

мотах, сякаш някой ме дърпаше да вляза в храма. Пък и аз от много време исках да се помоля. Затова, като се разделихме със свръзката, надникнах в Св. Спас. Дядо Дончо — клисарят, ме посрещна на входа. Нямаше как, влязох, и веднага видях отец Стоян. Не си беше свалил още епатрихила след службата. Прииска ми се да споделя всичко, което ми е натежало напоследък. Само че не се получи. Стоян ме погледна изненадано и попита с усмивчица «Блудният син се завръща, а?». Какво можех да му отговоря? Да беше казал «здравей, как си», просто да беше ме поканил да седна, може би щях да си излея душата. Поне можеше да го поразпитам за приятелите. Не му се сърдя. Господ ни учи да прощаваме. Казах му, че се връщам от Швейцария и искам да се помоля за брат ми. «Олтарът е в дъното — ми каза — нали не си забравил?» И се разделихме. Молих се дълго. Не знаех дали Господ чу молбите ми.“

Това беше.

„Значи нищо не му е казал. Гледай ти. Излиза, че напразно го гръмнахме. Хъ. И попа също. Да. Станалото — станало. Сега не трябва да се разчува. Иначе лошо. Ама то в библията нали пише, че е човешко да се греши^[36]. Тъй е. Лес рубят, щепки летят^[37]. А и на него партизанският живот не му понасяше. Сигурно затова е влязъл в църквата — да търси Божията помощ. Може Господ да е чул молбите му... Но пък всяко зло — за добро. Сега поне вече знам кой е предателят.“ Командира въздъхна, отгърна напосоки и отново зачете.

„От всички разкази, дете слушах досега, може да се направи статистика:

Какво задължително имат партизаните: вяра в светлото бъдеще, кози крак — да им е под ръка при зулумите, лопата за окопи и картофи, командир, неприкосновен запас (ако не са го изяли), канчета, лъжици, казан и стенвестник. Да не пропусна предател.

Какво най-често нямат партизаните: оръжие, хляб, сланина, ракия, землянки, топли дрехи, карта на територията си, план за акциите, срам от хайдутлуките си.

Какво знаят партизаните: устава, партизански песни, имената на вождовете, къде е най-близката мандра, партизанските си псевдоними (клички), лозунга «Смърт на фашизма, свобода на народа», както и това, че ги чака затвор, а и нещо по-лошо.

Какво не знаят партизаните: имената на останалите, разписанието на влаковете, дето ще ги обират, десетте Божии заповеди, кой е предателят в четата, срам от това, което вършат.

Какво забравят партизаните: къде са заровили картофите, на коя борика са окачили брашното, къде се намира предишния им лагер и най-вече, че кражбата и убийството са грях.“

„При някаква акция унищожили метеорологичната станция на връх Юмрукчал, тия идиоти.“

Командира наплюнчи пръсти и отгърна следващите страници.

„Вчера имаше събрание, на което обсъждахме «заемането на територия».

Това ще е пълна катастрофа. Струва ми се, че и на Командира му е съвсем ясно. Каза, че това не е съобразено с реалността, но си личеше, че му се иска да каже далеч по-силни думи. Струва ми се, че е свестен човек. Какво тогава прави тук? Но то е така: някои разбират злото, други — не. Това, че ги пращат на заклание, за повечето от тях е особена награда. За тях Бог и отвъдното са измислица, но сляпо вярват в Ленин, Сталин и комунизма. Или поне се преструват. Като Шмиргела. Интересно в какво вярва, тоя чифутин.“

„Хъ. То си личеше от самото начало, че не се обичат... Виж ти. Можело е да сме приятели. Разбрал е как тия... интеллигентчета от Окръжния ни преебаха^[38]. Ама него как го е кръстил. Тоя чифутин.“ — подсмихна се Командира на някаква своя мисъл и пак се зачете.

„И как трябвало да се набират нови партизани? Ставаш шумкар от верност към партията. Не, да речем, за да защитаваш правдата, не заради това че искаш да се бориш за някаква — неясно каква — народна свобода. Не е и поне за да отмъстиш на местния стражар, дето те е набил при поредния ти зулум, или да накажеш бирника, щото не е взел рушвета, а ти е конфискувал бъчвата с ракия, дето не си успял да я скриеш като хората. Не. Ти ставаш партизанин заради верност към какво? Тая тяхна партия е пълна мъгла. Ония хаирсъзи в София, дето взривиха светия храм — те ли са партията? Или тия от Окръжния, дето ни пращат на заклание? Уж идеите им са като на ранните християни. Само че защо са завладени от тая жестокост? А партията им дава индулгенции за всички злини, които вършат. Но то и властта и разни Черни капитани им дават поводи. Като слушам какви отвратителни зверства вършат и те... Страх от Бога нямат ли? Защо го правят? Така

развързват ръцете за ответни жестокости. И без друго цялото им учение е конспект от насилие и жестокост.

Дали ще има нещо да ги спре, ако вземат властта? Ще има да отмъщават... Какви ли злочестини ни чакат?

Господ да ни е на помощ.

Сетих се, че скоро питах Крум защо си е избрал това име. Много му харесвал разказа за това как ханът пил вино от изсушения череп на Никифор. «Наздраве, дружина, с Никифоровата кратуна». И в училище ни разправят такава диващина. Ама само тя ли е? Че и вкъщи ги слушаме час по час. Затова сме такива кръвожадни. Затова и рогатият толкоз лесно намира тук мющерии.

Случки:

При някаква акция прекъсват телефонните линии и с една от тях направили късо съединение и на линията за електрически ток. Оставили селото без връзка със света. После се оказва, че в суматохата идиотът, който се е катерил да реже жиците, си е изтървал ръчната граната. Откриват я край дирека пощенските работници, които я предават в селския полицейски участък. Следващия път нашите си я прибират.

Друга акция: организират кражба от складове на брашно край някакво село за снабдяване с храна. Понеже четата им още не е отряд (наброява двама души), вземат и един от местните селяни, техен съидейник. Селските полицаи ги сбарват, започва престрелка. Новият убива един от полицаите, баща на четири деца. Четата станала от трима. Това са акциите им: с кражби започват и с убийства свършват. А по средата купища лъжи за щастливия живот, дето ще го докарат по тоя хайдушки начин. Като дойдат на власт с тоя морал, какво ще стане с царството ни? Господ да ни е на помощ.

Тая вечер Командира пак разказва за простотиите им — някакво сърне излязло от гората, и право в ръцете на най-големия парцалан. Докато се занимавали с него (клали, драли и прочее), по пътеката се задал някакъв завалия. Като ги видял тия разбойници, веднага паднал на колене и ги заумолявал да не го трепят. Вместо да се засрамят от това, какви чувства извикват в простите хорица, те тръгват по тяхната логика: «Бе, дай да видим, аджеба, той тоя май гузен негонен бяга. Дали пък не е агент на Гешев?» Започнали да се съвещават и за малко да го гръмнат. Добре, че в това време се появил един техен ятак. Той

им казал, че завалията е бедняк с три деца. Нищо чудно, че е примрял от страх, човекът. Прииска ми се да им кажа: Той е бил наясно за резултатите от вашето правосъдие. Вие ги наричате присъди. А те са си просто убийства. Затова сегашните закони в царството не са ви по сърце. По тях няма да простят престъпленията ви. Неслучайно и вие самите се наричате нелегални. Това, което е по-зле, вие не сте само извън, вие сте срещу закона. И въобще не разбирате за какво е той и кое е най-важното в него. Какво казва Иисус? Най-важното в закона са правосъдието, милостта и вярата.“

Страхил беше подчертал последното изречение и преди да продължи, Командира отклони замислено погледна си за миг, сякаш към някаква неясна точка от бъдещето. После отново зачете:

„... Но то вие Евангелието на Матей не сте го и отваряли. Вашият партизански съд е инструмент за узаконяване на престъпленията ви. За вас правосъдието е средство за безцеремонна разправа с враговете ви, средство за разчистване на сметки и оправдание за пладнешките ви обири и показни убийства. Заменили сте вярата в Бога с преклонение пред злите измислици на тоя сатанист Мордехай, а милост нямате и към своите. Опитвате се да раздавате правосъдие по митингите си. Те все още са малобройни, но ако дойдете на власт, скоро ще станат като в Колизеума. Там милостта не е част от закона, а прищявка на разбунената тълпа. Цялата ви «борба срещу фашизма» в действителност цели съсипването на държавата. Затова и в очите на повечето обикновени хора, вий изглеждате като изтървани от затворите. И понеже не можете да унищожите напълно съвестта си, час по час се самоубеждавате, че вашите безогледни престъпления били «в името на народа, в името на Доброто». Не може да се убива и да се краде в Негово име. Не може да се гради държава, в чиито темели са кражбите, убийствата и насилието. Всуе са и опитите ви да скриете престъпленията си зад лицемерните ви имитации на благородни лозунги. Представям си какъв ужас ще настане като започнете да убивате наред в името на добруването на народа. Накрая държавката ни неминуемо ще се превърне в арена на жестокост, завист и неудържимата ви от нищо селска алчност. Не вярвам да построите това царство на злото, но дори и да успеете, няма да издържите дълго. Накрая ще рухнете. Защото не само че плюете на Божиите закони, не само сте завистници и разбойници, ами сте и кръгли невежи. За вас

знанието и мъдростта се изчерпват с глупостите и безчовечността на идолите ви. Затова никога няма да прочетете Лео Бон и Бердяев, да не говорим за Карл Менгер^[39]. Поне Балзак да бяхте поотгърнали. Но вие не си правите труда да погледнете дори източниците на вашето учение. Иначе щяхте да знаете какво пише Шарл Фурие и откъде идват развратните ви представи за общата собственост на жените^[40]. Невежеството, наред с останалите ви грехове, не е по-малко фатално. Затова рано или късно ще се провалите с гръм и трясък. Само че дотогава ще оскотите народа и ще съсипете царството ни. Ще научите хората да се избиват без задръжки, а кражбата ще ни стане основен поминък. Господ да ни е на помощ, ако дойдете на власт.“

Командира поклати глава, бавно накъса тефтерчето и го хвърли в огъня.^[43]

После стана и се поразкърши. Денят беше тежък. Трябваше да поспи. Кой знае какво го чакаше утре. Но каквото и да се случеше, трябваше да гледа... да не попадне на жертвения олтар. Легна на няколко крачки от огнището и се загледа в небето. Когато пасеше овцете като малък, си беше избрал една червеникава звездичка. Не ѝ знаеше името, но тя сега блестеше над него. Руснаците щяха да дойдат скоро. Дотогава трябваше да оцелее. Пък после... Страхил щеше да каже „каквото Господ даде“.

„Аз предпочитам «каквото сабя покаже». Но и Господ като даде, няма да откажа“ — помисли в просъница Командира.

След малко вече сънуваше.

Когато на сутринта се събуди с изгрева, не успя да си спомни съня си. Сякаш се беше срещнал с някого, но с кого? Като че ли тоя някой му беше казал нещо. Но какво? Скоро командирското ежедневие го погълна, а какво бе сънувал, остана неизяснено.

Може би, ако се беше сетил, светът щеше да тръгне в съвсем друга посока. Само че на, не тръгна.

ОТНОВО КРАЙ, САМО ЧЕ ТОЯ ПЪТ ПО-ОКОНЧАТЕЛЕН.

---

[1] Както пише в Уикипедията, църквата [Свети Спас](#) е полуразрушен православен български средновековен храм (може би не точно в тоя ред) и се е намирала в центъра на София, до площад Света Неделя. За това каква е историята на тази българска светиня, строена

през XI в., как е оцелявала през столетията, как е била вградена през 1881 г. във великолепната трикорабна църква Св. Спас, кои прославени дърворезбари и зографи са създали иконостаса, стенописите и безценните ѝ икони, както и кои прославени българи са погребани в нея, има маса статии в мрежата. Тая гордост на царството ни е разрушена^[2] при съвършено мирни бомбардировки под командването на прославения англо-американски хуманист Харис Бомбардировача, по-известен на някои ширини и като Харис Касапина. Разбира се, зад всичко стои онзи еее... Чърчил^[3] (забравих му първото име) и най-вече една *определена управляваща света клика*. Тя само е подбрала — чрез изпитани и на обикновени животни селективни методи — тоя влюбен в себе си, обичащ мащабното избиване циник, както и други международни деятели от неговата порода. По Божията воля след тази генерална репетиция на скромната ни балканска сценичка за премиерата на онова *последно* библейско представление, половината от древната църква оцелява и в нейните руини продължава да звучи Неговото слово. Но нашите славни *куманисти* (дума от речника на баба му на инж. Къбоков) довършват още по-славното дело на споменатите по-горе хуманисти и я съсипват окончателно, за да построят на нейно място друг храм — този на течения от всички *наши м'чета* златен телец, под името Външнотърговска банка. По-късно тя се превръща в Булбанк^[4], която пък най-накрая е закупена от Уникредит груп. По този начин на родна земя е осъществен замисълът на любимия дедо на инж. Къбоков. След време, въпреки заветите Му (Изм. 20:4–6), достъпът до тези ненужни останки от нашата печална история е прекратен, защото около тях е, тъй да се каже, апсидата на новото светилище на Мамона^[5] — банковият трезор. С две думи — това, което не успяха да направят съюзническите бомбардировачи, го довършиха родните безбожници и съвсем онагледелите жреци на оня еврейски идол, комуто Иисус ни е заръчал да не се кланяме (*Мат. 6:24*), защото се кланяме на злото. Ясно е, че тогава нищо добро не ни чака. Но няма нищо обезпокоително — по един далечен замисъл на великите сили скоро историята ни тъй и тъй ще бъде прекратена. ↑

[2] Подобен ефект, чрез своите пълномощни представители — нашите славни партизани — постигна и великият Съветски Съюз. Разбира се, това стана чрез една по-твърда и продължителна терапия, която, по мнение на специалисти, действа и до днес. Така може би

окончателните ефекти са налице и можем само да се гордеем, че сме започнали поредния и тоя път може би последния от славните (абе май доста често я използва авторът тая дума) периоди в нашата история. Още по-радващо в случая е, че при описаните в тази кратка забележка събития, и официалната власт е дала възможност едва ли не на всички налични към момента български талибански сили да се изявят в този градителен, градитивен и даже град(б?)ителски процес. За наше разочарование, през последните 40–50 години от нестихващата за последното столетие мирна гражданска война, рязането на глави и публичното им представяне на обществеността е само в преносен смисъл, но за другите ужасии поддържахме добра кондиция и разгърната практика. Славните *пъртизани* също устремно проправят пъртина и въвеждат някои основни селскостопански и пролетарски инструменти (лопати, мотики, бойни чукове и прочее) при своите хуманни акции около 09.09, но в днешно време вече са предпочитани калашниците и ерпегетата, наричани галено базуки. Всичко това не е останало тайна за много от героите на великия К. К., което пък е... (цензурирано). Извинявам се за изрази. ↑

[3] На 30 март 1944 г. по заповед на Чърчил, над България, която не воюва с никой от съюзниците и е в нормални дипломатически отношения със СССР, започват масирани бомбардировки, чиято цел, по думите на нашия голям английски приятел, е да се изтрие държавката ни от картата на света — една отколешна твърда и без съмнение крайно хуманна позиция на повечето политици на Нейно Величество от 19 в. насам. В резултат са унищожени най-важните ни военни обекти:

- Народната библиотека и архивът на българското възраждане;
- Градската библиотека и *40 000 тома книги*;
- библиотеката на Столичната Митрополия и *всички стари книги* там;
- средновековният храм „Св. Николай“, построен от севастократор Калоян през 1260 г.;
- внушителната църква „Св. Спас“ от XI век и вградената в нея българска светиня — останките на храма [Възнесение Господне](#);
- болничните крила на най-голямата тогава в България Александровска болница (ударени са с пряко попадение от точните англо-американски пилоти);

- вражеското сиропиталище „Цар Борис I“;
- Полуразрушени и сериозно повредени са:
  - Синодалната палата (там изгаря *ферманът на падишаха за създаването на Българската екзархия*);
  - Софийската митрополия;
  - раннохристиянската катедрала „Света София“ от IV в., дала името на града. В нея е започнат и втория Вселенски събор;
  - Най-старата напълно запазена сграда в София — черквата ротонда „Св. Георги“ от началото на IV в.;
  - Духовната академия и Църковния исторически и археологически музей;
  - Софийската духовната семинария;
  - Университетът „Св. Климент Охридски“;
  - Художествената академия;
  - Не е пощадена и катедралата „Св. Александър Невски“ — там са разрушени всички мозаечни икони, повредени са непоправимо витражи и стенописи. Добре че, слава богу, катедралният ни храм няма съдбата на Frauenkirche в Дрезден — унищожена от победителите (не е ясно за чия слава).
  - Да не пропуснем и сринатите маса училища и лицей.

Тези добрини на тогавашните ни врагове и сегашни *съюзници*, са обосновани от ползваната от векове благородническа философия на херцога. Ето негова типична мисъл: „Аз познавам българите от 30 години. Те са *грешен народ*, който заслужава да бъде наказан.“ В нея се съдържа най-важното, дет се вика, зърното и най-вече чистата плява на политиката на кралството му спрямо татковината ни от Берлинския конгрес насам. На бившия премиер-министър на Нейно Величество са и бисерите на английското остроумие от типа „Европа свършва там, където започват да ядат шкембе чорба (или където си честитят банята) [6]“. Но не бива да се обиждаме — това очевидно са си нормални шеги между джентълмени. Като повечето европейски държавници за последните сто години, тоя изтъкнат последовател на британското доброжелателство, в отговор на предложението на Рузвелт за спиране на бомбардировките над България, праща телеграма, препълнена със западен хуманизъм, скрит зад познатото ни английско остроумие: „След като *лекарството е свършило толкова добра работа, нека да продължават да получават допълнителни дози от него.*“ За

пояснение, количеството на лечебните материали е толкова голямо, че за пренасянето им са били ангажирани около 2500 самолета. По-горе приведохме краткия списък с частични резултати от терапията. Можем да добавим и около десетина хиляди англофилофоби, за които лечението е завършило с летален изход, както и 12657 *разчистени* (ако използваме един от неговите въздействащи евфемизми) сгради. Всичко това вече не е на шега. На опразненото по такъв начин място, потомственият *лендлорд* възнамерявал — по негови думи — да направи *обширна картофена плантация*. Не, няма смисъл да се впрягаме. Това, както казва Божо, „си е само обикновена проява на прочутото английско чувство за хумор. Типично е за херцози и изтъкнатите демократи от класическата британска школа. За човеколюбивото си творчество — развива по-нататък мисълта си инж. Къбоков — (сред което са сричането на Хамбург, Мюнхен и най-вече на Дрезден и унищожаването там на няколкостотин хиляди германски войнолюбци, преструващи се на жени, деца и съмнителни старци) видният миротворец и хуманист е награден от еврейската клика с Нобелова премия. Безспорно му се полага, само че за какво да бъде? Да е за мир, някак си не върви. В науките милорд е съвсем бос. Затова — за литература. Кой може да отрече, че езикът му е образен, а и четивата му са силно въздействащи. Няколко реда от тях могат направо да издухат средно голям германски град или например българска столица. Няма как да не му дадат Нобелова след такива заслуги. Все едно да не дадат званието Герой на соцтруда на другаря Сталин. Но то и извън литературата нашият благодетел беше на ниво: той сам, с британския си размах и, бихме казали, *англост*^[7] се присъединява към усилията на периодично гостуващите ни орди, родния башибозук, съветските освободители и вековната ни самосъсипия. В резултат успява да унищожи повечето от пощадените от предишни злосторници плачевни остатъци от духовната ни памет, както и средищата, които по чудо ги бяха съхранили през вековете. Няма как, за това трябва да му се отдаде заслуженото. Чудя се какво може да е то. Нищо не мога да измисля.“ Ние се разграничаваме. ↑

[4] Без всяко основание Божо я нарича банка Антинари. Не изключваме да е казал, че е и на Тано Кариди. Но свободата на словото, прочутата четвърта поправка и не по-малко прочутият Дуейн Дъглас Джонсън, известен още и като Скалата, гарантират това негово

право. Наше право пък е да опишем случващото се по тия места, наричани още от времето на Свобода Бъчварова „земя за прицел“. ↑

[5] Понеже през цялото време се говори за нечисти сили, предлагаме за любознателните едно уточнение: Както ми обърна внимание Божидар, тук може би става дума не за Момона, който е обикновен еврейски бог на богатството и сребролюбието, а за главния шеф в пантеона на злото — Ваал или още Молох. Както е вече ясно от разтълкуването на израза „Скиния на Молох“, това словосъчетание е възникнало в резултат на грешка на преводачите в Септуагинтата, които в [Амос 5:26](#) са разбрали името Сиккут като *суккот* („скиния“), а думата „цар“ (на еврейски *мелех*) — като Молох. Изразът „Сиккут, царя ваш“ в еврейския оригинал подразбира изображение на идол, комуто израилтяните са се покланяли в пустинята. Най-вероятно става дума за бога звезда — Саккут е вавилонското име на Сатурн. По Септуагинтата Стефан цитира пророк Амос в [Деян. 7:43](#). Така правилния превод от „Не, вие носихте шатрата на Молох (скинията на Молох)“ става „Сиккут (= Сатурн = Сатаната) е ваш цар.“ Молох и Ваал се превръщат в други негови имената. Затова ние подозираме, че великият К. К. се е заблудил (може би съзнателно) и е укрил истинския бог, на който служат родните политически жреци, техният отколешен английски патрон и останалите им традиционни суверени. ↑

[6] Това за банята си е чистата истина. Както свидетелстват много автори от Еразъм до Джеймс Клавел, по времето, когато в славния Албион прогресивната английска наука обявява, че миенето е вредно за здравето, а Хенри VIII забранява със специален указ баните, в София с нейните двайсетина хиляди жители е имало определено повече обществени къпални (или хамами, както казват едни други английски приятели и наши аркадаши) отколкото в милионен Лондон. В ония славни времена ние сме останали встрани от достиженията на водещите английски учени и определено сме се къпали доста по-често, отколкото прадедите на херцога. Очевидно по това време границата на банна Европа пак е минавала на същото място, само че те са били отвънка. Най-накрая, съгласно теориите на някои сънародници на тоя благородно роден, ние с него произхождаме от два клона на едно стадо непознаващи сапуна питекантропи. Само че на нашия клон сме се поочовечили. Обаче той пък е първият чърчилопитек, получил

Нобелова премия. Ако проследим последвалата част от историята веднага ще установим, че далеч не е последният. ↑

[7] В духа на нобеловите литературни материи, предлагаме един неологизъм, който по скромното мнение на някои специалисти от АЕЦ, сред които Гелето, Метаксаки и др., включва типичната за представителите на Great Britain изтънчена аристократична бруталност, високомерен колониален цинизъм, нагло грандоманско лицемерие, традиционния пиратски подход в отношенията с останалия свят и всички други ценни качества, които те демонстрират през последните два века — все едно дали към негрите, бурите, индианците, ирландците, аржентинците или към нищо не означаващите за тях жителите на оная забутана държавка, дето производството на шкембе чорба е основен поминък, и всеки уважаващ себе си ресторант я включва в менюто си. По скалата за наглост, *англостта* на обикновения човек е около 3 пико чърчила ($3 \cdot 10^{-12}$ Ch), където 1 чърч (1 Ch) е англостта на титуляря на мерната единица. По изчисления на Метаксаки, сумата на тая величина за $6 \cdot 10^9$ човека (без англоговорящите) била от порядъка на 18 мили чърчила. С други думи тоя виден държавник с благородната си проклетия може да уравни сам-самичък това присъщо на всеки от нас качество на 50-тина планети като нашата. Ето колко мощен е този водач на гордия Албион.

Р. С. Вместо да си губите времето с празни разсъждения за бедите, които са ни докарали нашите текущи брадъри, [на този адрес](#) може да намерите заведенията с най-хубавата шкембе чорба. Ако знаете някъде да има подобна, но да е с *наше чесънче*, а не с оня китайски боклук, драснете един мейл.

Матей веднъж казал следното: По размерите на зверствата си и престъпленията, извършени над мирни граждани през Втората световна (и в още десетки случаи), нашите сегашни съюзници се различавали от Фюрера, само по това, че са били от страната на победителите.

Ако аз бях цар, щях веднага да прекъсна дипломатически отношения с Кралството, да изгоня дипломатите му и всички останали, които не са ангажирани с прибиране на реколта, метене на улиците, сортиране на отпадъци и други полезни дейности и да информирам Негово превъзходителство английския посланик, че ще подновя

дипломатическите ни отношения, след като обезвъзмездят всички пострадали институции и семействата на избитите граждани съгласно международните стандарти. Разбира се, ведно с дължимите лихви. ↑

[8] Странно, но така се казва и Сюлейман паша — оня юнак, на когото нашите от ДПС искаха да направят паметник на Шипка — най-вероятно за големите му заслуги към старозагорци. Дали пък не са роднини? ↑

[9] Така си беше — то в България открай време не се знае кой за кого работи, кой на кого е „ухо“ и кой — солташак. Впрочем, повечето солташаци са известни или поне лесно се откриват. ↑

[10] Тук мъдрият Соломон има предвид еврейската притча (бариата^[11]) за двамата пътници в пустинята, единият от които имал вода, а другият нямал. Съдържанието на мехчето можело да стигне да оцелее само един. Според юдейските принципи, трябва да оживее оня, у когото е скъпоценната течност. Заблудените християни препоръчват друго — да си разделят водата. Това, както на всеки е ясно, е еднакво безполезно и за двамата. Шаманобудистите (може би и шамандуристите?) биха добавили: *Ако животът е само един*. Защото ако има следващи, нещата стават неясни. ↑

[11] Бариата е равинско (фарисейско) тълкуване на Мишна. Тези притчи са събрани в „Барайтот“ — основна част от Талмуда. В мрежата има достатъчно информация за това, какво представлява тоя — според някои — катехизис по приложен расизъм, наръчник по всекидневна омраза и най-древно практическо ръководство за употреба на безчовечни принципи, насочени срещу всички неевреи (гои).^[12] Според инж. Къбоков, учението на Мордохай е заразило всички негови последователи с подобна омраза, в техните държави вече няма да има единение и те ще бъдат разрушени. Освен ако Бог не реши друго. ↑

[12] За нас, както пояснихме в заб. — 10 от книга I, има цял куп епитети, един от друг по-унижаващи и обидни. Те изглеждат подчинени единствено на една, меко казано, крайно неконструктивна омраза. Но така ли е наистина? Божо веднъж прозорливо отбелязал: „Може би тъкмо това най-силно консолидиращо една общност чувство ражда двуполюсния модел, към който се стреми сякаш от само себе си всяко общество. Изглежда това е закономерност и на най-ниско ниво. Както е известно, досега не е известно — подхилкнал се той по своя

типичен начин — някой да е виждал магнитен монопол. Винаги е дипол, колкото и да дробим магнита. Затова не е правилно да говорим, да речем, за американски монополизъм. Трябва да се казва *диполизъм*.

[13] Но както и да го наричаме, ние сме винаги на неправилния полюс. А новите ни големи бели братя са на правилния. Хъ — подхилкнал се отново инж. Къбоков — виж как почнахме от евреите, а стигнахме до американците. Може би... Не, сигурно е случайно.“ — казал и млъкнал. Защото съм бил влязъл аз. ↑

[13] В един друг регистриран (по-точно *санкциониран*) разговор инж. Къбоков твърди, че биполярният модел е следствие от заложените от Създателя *кибернетични принципи за управление* и особеностите на нелинейните системи, чиито състояния не могат да се предскажат точно, като тая точност намалява катастрофално с увеличаването на срока, в който се опитваме да прогнозираме последствията от някакво управленско смущение. Затова при обикновените хора (*вътъкът* на системата) винаги действал основен феномен: когато някой предложи управленска хипотеза, друг веднага формулира нейното отрицание, независимо от това, че почти винаги няма понятие от проблема (то и с първата страна най-често е така). По този начин винаги се създава двуполюсен модел. Защо ли? Защото дори на прав път воланът се въртял (че това кой не го знае?), макар и едва забележимо ту наляво, ту надясно, за да можем да сме по средата и да не изхвърчим в хендека. Това бил единствено правилния начин на управление. Той веднага дал за пример система, в която — поради изключване на обратната връзка и даже заклеимяване на кибернетиката като *буржоазна* (с натъртване) наука няма двуполюсен модел — се стига до умопомрачителна катастрофа с изразходване на огромно и невъзстановимо количество обществена енергия. Това бил... сещате се. Абе аз да си го кажа, това бил социализмът. Той много го мразеше^[14]. Ние обаче си го обичаме. И, честно казано, ни липсва. Но той и на Божо му липсва, нищо че толкова го плюе. Казвал ми го е. ↑

[14] Според неназоваем източник, инж. Къбоков бил в някаква компания, в която наперен представител на БСП твърдял, че тяхната партия води най-социалната политика. „Кой ви е дал право да окупирате понятието социален и да го свързвате с партията си? — озъбил му се Божо. — Откъде следва, че вашата политика въобще е социална? Да не би в партийните ядки да ви раздават социалномери?“

Всички се засмели и представителят малко се стреснал, но все пак се опитал да му опонира. В смисъл че социалистите се грижат за работниците и селяните, които са преобладаващата част от социума. Нашият го прекъснал посред дума и оня останал с отворена уста. „Нали при соца уж благоденствието на трудещите се беше най-важната ви задача. Религията обявихте за опиум, частната собственост провъзгласихте за основно зло. Изритахте законните собственици от фабриките им, селяните насилихте да влизат в текезета ви. Това беше безплатно, онова беше безплатно. Един от вашите вождове искаше въобще да махне парите. Всичко уж беше все в името на светлото бъдеще. На най-социалния социализъм. Един куп организации се грижеха за благоденствието ни с държавни пари. И какво постигнахте след половин век гръмки закани, размахване на байраци и хвалипръцковщина? Оказахме се в батака с двата крака. Всичко рухна. Само вие си останахте на власт с безбройните си отлюспени партии — все ваши демократични мимикрии. Сега как изчислявате последствията от плиткоумните си предложения, които непрекъснато ръсите по медиите? Социална ви била политиката. Наясно ли сте, че обществото е нелинейна система? Какво ли питам. Ако беше така, нямаше да се биете в гърдите, че тъпотииите, дето ги съчинявахте, са най-висшата еманация на истината. Щяхте да знаете, че това, което сега изглежда социално, след петдесет-сто цикъла може да доведе обществото до пълна разруха. Както се случи навсякъде под мъдрото ви ръководство. Тогава какво й е социалното на тъпата ви партия? То не може да се дефинира на панаирджийските ви конгреси. Теорията на такива системи като обществото е разработена от повече от половин век. Защо не четете? Книги по кибернетика в България има още от шейсетте. Как се описва социума в теория на игрите стана ясно още по времето на Джон Наш. Академик Стойчо Панчев издаде «Теория на хаоса» в началото на деветдесетте. Там за икономиката специална глава има. На български език. Само че в нея книги повечето ваши лидери няма да могат да прочетат и заглавията. Поне «Фондацията» на Айзък Азимов да бяха поотгърнали. Там всичко е обяснено разбираемо и за бавноразвиващи се. Вашите главатарии от Девети насам изглежда ги подбират със специални тестове за липса на морал, на управленски качества и поне на средна интелигентност. Иначе нямаше да се занимават с такива простотии като социализма. В моята държава (коя

е?) използването на понятието социален и производните му от такива като вас щеше да води до алинея от наказателния кодекс. От статията за мошеничества и подвеждащи лъжи с особено тежки последствия. Вие подмамвате неуките и посредствените, каквито са и повечето от вас, и ги водите от една катастрофа към друга. Невежеството винаги води до лош край. А при вас то е съчетано и с омраза, завист, тирания и всички останали атрибути на злото. И проклетата ви партия е водеща негова сила. Затова развивай другаде тъпите си теории. И гледай да не ми се мяркаш много-много. Аз в Атомната бях в бригада за ударен социалистически труд. Седми разряд имам. Най-високия.“

Така му казал, и онзи набързо се измазулил. Много добре разбрал за каква бригада става дума. ↑

[15] Изглежда този израз е популярен в България, защото се среща много често — вече за втори път. ↑

[16] Дълго се чудихме кого има предвид господинът със сивата тиролка. Според последните проучвания, това е Бърнард Шоу. Изглежда негов е първият вариант на прочутата дефинираща идиотограма: „Човек, който до двасет и пет не е комунист, няма сърце; който и след това продължава да бъде, няма ум (идиот е).“ ↑

[17] На снимки от онова време там се вижда и само една представителна сграда — Дирекция на полицията. Наоколо по улиците има доста опърпани *тогавашни* софийски селяндури, но се виждат и военни, както и костюмари, по моста трополят каруци, минава *трамваят*, а тук-там се мяркат и луксозни бензинови возила^[20]. ↑

[18] От горната забележка излиза, че този Амзел (да не се бърка с Амшел, Мамзел или Мадмоазел) е всъщност Петър Амзел, учителя на неясно защо^[21] превърнатия от комунистите в легендарен супер полицаи Никола Гешев. Тоя неизвестен на народните маси поручик е най-разностранният разузнавач от онова време — работи за всички световноизвестни шпионски държави: Германия, Италия, Франция, Англия, САЩ и СССР (някои предполагат още Мароко, Северна Корея, Сенегал и Коста Рика), а през свободното си време — кво да прави човекът, няма да скучай, я — и за България. Осъден (то е ясно) от Народния съд на смърт като служител в РД-2, но има загадъчни сведения с характер на градски легенди, че не е убит през 45-та, а заради полезни за народната власт знания и качества е изведен тайно от затвора и е продължил да изпълнява разузнаваческия си дълг някъде

из забутаните кьошета на нашата несъстояла се отвсякъде втора родина. ↑

[19] Тук вече сякаш всичко е ясно. Но не е така — например защо си слага каскет е пълна загадка. И някак си дълго се колеба господинът. Разбираме, разяждали са го типични за епохата съмнения, през кратките паузи на радост от изпълнения воински дълг сигурно е изпитвал неясни, почти интелегентски, бихме казали, угризения. И се е изправял пред вечните дилеми, които поставя съдът на съвестта. Няма как да го попитаме: Затова ли отиде при Гешев — да намери отговорите? При Гешев. При този *партизански* изедник. И после, когато го арестуват комунистите, за да го изправят пред *нашия* съд, какво ли си е помислил? Както казва инж. Къбоков, „Те ти, булка, Спасов ден“, а? Да, може би точно това си е помислил, само че с друго основно чувство о.з. поручик Петър Амзел, преди да попадне в месомелачката. Защото тя отсъжда еднакво и на тези, които са изтезавали и убивали без съд, без закон и без съвест, и на онези, които нямат не само такава, а въобще — както би повторил скандалният писател Христо Стоянов — никаква вина по съществуващите човешки закони нямат. Известно е, че той е осъден на смърт заедно с още 2729 обвиняеми^[22]. Самият „процес“^[23] отприщва несвършващи десетилетия беззакония и жестоки *екс-цеси*. Според Матей, в тях новата „народна“ власт далеч, ама много далеч надминава *по мащаби* на екстремните прояви^[24] на зверства онова, което са извършвали в царска България полицаи и военни от Дирекция на полицията и черните роти^[25], забравили човещина, закон, чест и пагон. Може би времето на това зловещо изпитание е било последното, отпуснато на поручика, за да изясни съмненията и угризенията, които са го измъчвали. Дали е успял да го направи? Не знаем^[26]. ↑

[20] Според Божо, в исторически аспект и сега било същото, само че костюмите са сменени с гъзарски дрешки; потурите, елеците и калпаците са се превърнали в евтина конфекция, а вместо каруците, джарат трошките, домъкнати от автоморгите на Европата от *днешните* софийски селяндури. Имало и една разлика: тогава на Львов мост е било мъгливо през есенните дни, а сега от смога, произведен от същите тия евробракми, си е така целогодишно. Но това, че тогава е царувал Борис III, скрит под болшевишкото си име монархофашизъм, а сега (2011) царува демократичният бойковизъм, напълно компенсирало

вредните емисии. На всичко отгоре наличието им, както и постепенно установяващата се за равновесие пълна липса на перспектива (това пък от къде на къде), щяло да стимулира развитието на науката и активността на някаква алчна и мързелива, вечно оплакваща се пасмина, известна под името електорат. Той дори, по аналогия с онези дни, отново очаквал неуспешно въстание като онова през 23-та година: отново финансирано от великия Съветски Съюз и под ръководството на българската компартия и нейния вече съвсем легално нелегален централен комитет. Но ние се отплеснахме и затова бързаме да се саморазграничим. ↑

[21] Неясно е само на автора. Ние другарите си знаем защо. Бой, бой, бой... Така идва уважението. После кого да обявиш за суперполицай, ако не оня, когото най-много уважаваш? ↑

[22] Още 6870 са осъдени на уж по-леки присъди: до живот, 20, 15, 10 години и т.н. (опитайте се, ако намерите разкази на оцелелите, да си представите само един ден в комунистически затвор). Но тези тъй наречени присъди^[27], произнесени по време на тъй наречения процес, са само преамбюл на организираните от комунистите перманентни Вартоломеевите нощи в продължение на десетина от най-кошмарните години в българската история. Това, според инж. Димитраки Маринов (има свидетелски показания), е основният резултат от дейността на тъй наречения народен съд, това е трънният венец за хиляди невинни, който измайсториха едни от най-злите, отмъстителни и тъпи управници на България. Само ще припомним, че в Нюрнберг срещу определените от *международен трибунал* главни виновници за най-кошмарната досега война са издадени **12** (дванайсет) смъртни присъди^[28]. Избиването на първите сто и петдесет жертви от елита на тогавашното ни общество е на 1-ви срещу 2-ри февруари 1945 — веднага след прочитането на „присъдите“. Избити^[29] са 3 регенти, 22 министри, 67 депутати, 47 генерали и висши офицери, осем царски съветници и един княз. От изправящите косите обстоятелства, които съпътстват екзекуцията, ще споменем само, че преди нея, в присъствие на жертвите, партийният секретар (!!!) на групата от убийци, баш джелатина Кольо Петров — Моряка (любимо пролетарско прозвище), провежда партийно събрание (не ми стигнат удивителните знаци). На него той и останалите „оратори“ обясняват на нещастниците, сбрани за заклание, как ще ги избият като скотове. От главатарите на

комунистите, на тая кървава вакханалия — като почетни гости — присъстват Цола Драгойчева^[30], Фердинанд Козовски и Изидор Леви — Бачи Зеев (само им вижте имената). Разбира се, садистът и комунистът (според Матей, естествена рима и по същество, и по форма) Лев Главинчев също не е пропуснал да се развихри в практическата част. За невъобразимите мерзостите на тия професионални убийци четете в мрежата — например [тук](#), а ако имате особено здрави нерви — и [тук](#). Аз нямам сили да ги опиша. Най-накрая [тук](#) можете да намерите документални фотографии на неописуемите зверства, които са вършили техните учители — в случая на чекистите от *лениновата* ГубЧК в Харков. Тази област не е с нищо по-специална от другите. Според Божо, „Навсякъде болшевишката измет е вършила същото. Не зная дали Бачи Зеев, Главинчев, Леви и останалите комунистически катили са надминали учителите си. Във всеки случай, ако някой от представителите на тая вече изчезваща смрад ви заизброява като оправдание зверствата на противниците им, попитайте тоя двуличник: той какво е очаквал от враговете им — нали те по дефиниция бяха злата сила. А комунистите нали се пъчеха, че са носители на Доброто и Човечността? Това ли са образците от хуманизма им?“ — пита неназовимия си събеседник инж. Къбоков. Няма да се спираме на мащабите. И за всеки случай внимавайте: събеседникът ви може да е някой от потомците. Току-виж ви приложил някоя от любимите фамилни техники.

Да. А народът? Какво прави народът, докато трае тоя най-кървав курбан в новата ни история? Какво прави ли? Тук ще си позволя да изкажа и мое мнение: Има доста фотографии от онова време. На тях може да го видим, развилнян по митингите: размахва юмруци сред гора от лозунги с кръвожадни призови и иска смърт. Горките видиотени хорица. Давали ли са си сметка в какво стават съпричастни? Нима са искали техните озверени тълпи да са оправданието пред останалия свят за касапницата, в която комунистите превръщат България? И в която са избити с патологична жестокост десетки хиляди^[31] от най-достойните българи. Християни били българите. Това ли е било желанието им — животът на десетки хиляди техни сънародници да бъде превърнат в кървава каша от страдания, унижения и безнадеждност? Това ли са били мечтите им — да живеят в царството на недосегаеми за закона брутални престъпници? Не им ли

е минавало през ум, че кръвта на жертвите остава по челата на онези, които ги пращат на дръвника. Какво хленчат сега, че загиваме от най-различни фактори? Suum cuique, както първи в тая книга цитира знаменития оратор един от чичовците (дядовците?) на инж. Къбоков. ↑

[23] Защо слагаме „народен съд“ в кавички? В един разговор Божо се заял с някакъв защитник на тоя (не и според нас, ние се разграничаваме) невиджан позор в историята ни. Дрънкал нашият за това, че крайните преценки са неверни, че не всички избити са ангели небесни, споменал за фашистки палачи... и т.н. „Виж какво, юнак — започнал Божо с леко стиснати зъби. — За да има легитимен съд, най-напред той трябва да е институиран съгласно действащата конституция. Освен това трябва да има приетите от целия цивилизован свят компетентни и независими съдии, прокурори и адвокати. Прокурорът трябва да предяви обвинението и да връчи обвинителния акт, съдът да постанови мярка за неотклонение и да насрочи дата за изслушване на свидетелите на обвинението и защитата. Това означава предоставяне време на адвокатите да организират защитата, да посочат и подготвят своите свидетели, да съберат контра материали, които оневиняват подсъдимите и т.н. и т.н. Това е съдебният процес в легитимен справедлив съд. Как стоят нещата с тая гавра с правосъдието «народен съд»? Съгласно действащата Конституция на България, такъв съд не може да се ситира и следователно той е незаконен — натъртил Божо. — А още по-малко е народен, защото решенията му са «в името на Н.В. Цар Симеон II». С това всичко приключва. Няма да се спираме на гаврите с «правата на подсъдимите», с връчването на присъди без право на обжалване или след изтичането на срока му, както и всички останали издевателства — все едно над какви — над виновни или над невинни. Те са си все издевателства. И не става дума за виновни и невинни, а за незаконна саморазправа — вече доста заплашително се озъбил Божида — на шепата комунияги с елита на България. При това под диктата на съветската подлога Димитров и по заръките на другаря Сталин. Сигурно си чувал за съдията Линч. Това, което защитава с лицемерна фразеология за обективност и помирение, е съд като неговия. Само че с кръвожадност, злоба и последствия в мащаби, за които негово бесещо превъзходителство не е мечтал и в най-сладостичните си сънища. Теб да те съди такъв съд. На теб да ти се иска да са те

гръмнали в тила, заедно с останалите, докато някой пиян надзирател ти троши костите в лагера за трудово превъзпитание. Междувременно се пази — аз случайно да не раздам правосъдие следващия път, когато те чуя отново да сквернословяш.“ ↑

[24] Говорим за екстремни прояви на жестокост, а не за як пердах. Защото, както се е запитвал неведнъж Матей, какво е жестокост? Кога пердахът преминава границите на, така да се каже, нормалното респектиране и се превръща в побой и въодушевяващо малтретиране? Кога пък той може да достигне до садистичните изпълнения от репертоара на най-добрите мъчители от двата лагера? Ясно е, че имаме работа с размити множества. Няма и точна апаратура (жестокомер), както няма кръвожадно-партизанометри и черно-капитанометри, чрез които да очертае по-ясно границите по основните параметри. Но пък всеки знае, че не в царската полиция, а в народната милиция биеха най-здравата. И определено най-масово, защото такава е същността на социализма — масова. Начи... Какво начи? Искаме да кажем *следователно*. ↑

[25] Колцина са те? Неколцина. И далеч, далеч не са десетки хиляди, колкото озверелите болшевишки комунисти. А разликата в броя на жертвите, жестокостта и размерът на катастрофалните последици са толкова по-големи, че в такива слабохарактерни хора като мен убиват вярата в доброто, а както е писал един поет, и в човека. Според Божо тези сравнения показват, че зверствата, които са наша национална черта от Крумово време, получават покрай Девети отчайващо голям, парализиращ и последните остатъци от доброто размах и отприщват истинското, смразяващо кръвта зло, което изглежда е стаено в езичните и в богохулните народи. Или поне в оная тяхна част, която в такива случаи винаги се трансформира в някакъв вид злодейска, носеща неизчислими беди и разрушаваща самата човешка същност пасмина. Като комунистите.

Ние се разграничаваме. ↑

[26] Не знаел бил, той автор. Ми той нещо знае ли? И ако знае, кво от това? Бе, на кого му пука, бе? ↑

[27] Този кошмар е режисиран от другаря Г. Д. (както казва Матей, — ние се разграничаваме литературно — изпедепцан пияница, женкар и верен ученик на най-прочутия масов убиец) и неговите лишени от милост и изобщо от човешчина съратници. Но дали

последното е вярно? Ако питаш техните хранени хора, които хич не са малко, комунистите са благодетели на човечеството. Къде е тогава истината? Може би инж. Къбоков щеше да предложи да се направи специален прибор за измерване на човешината и злодейството. Но той може би не е нужен, след като Господ в един момент така и така ще ги мери. ↑

[28] Излиза, че ние сме родили тая световна напасть, у нас е епицентърът на проклетия нацизъм, тук е окото на тайфуна на световното зло. Още повече че в Нюрнберг се осъжда САМО германския фашизъм. Начи... българският е най-як. Както веднъж каза Божо, „Тия тъпанари плюеха злобно царя, но когато им отърва лицемерно забравят, че той не е начело на фашистка република, а на монархия. Проблемът е, че фашистки монархии не са известни и на тяхната мракобесна «историческа наука», единайсет пъти в кавички. Само едно не е ясно: на какви възглавници са спали тия злодеи, които съчиниха «народния съд» и ни заливаха с всички останали злобарски простотии в течение на три четвърти от един несвършващ век. И донесоха най-злосчастната съдба на стотици хиляди и най-големия позор за хилавото ни царство през последните десетина столетия.“ Но какво ли се чудим. Както казва Матей, „те от страданията и проклетията на десетките хиляди жертви си направиха червени ордени и геройски звезди. А техните мамини синчета, дъщерички и унучета, които сърбаха с голямата лъжица от соцкурбана, вече пораснали и изучили от извора всички мръсни номера и удари под пояса, продължават да тровят живота ни с типичната комунистическа наглост и проклетия.“ Какво чудно? Те вината си, както се изрази един техен устат наследник, ги поемали само с мезета. Нека Господ да им прости цинизма. И злодействата им, ако може. ↑

[29] Пак само за сравнение, на Нюрнбергския процес са осъдени на смърт за престъпления срещу човечеството съответно двама министри, четирима маршали и генерали, двама съветници на фюрера, трима губернатори и протектори и един издател на антиеврейски вестник (по понятни причини). Депутатите въобще са ги пропуснали. В замяна на това нашите... на нашите... (цензурирано). ↑

[30] Наскоро (2016) попаднах случайно в блога на някакъв инфантилен драскач, който заявява, че животът на другарката Драгойчева (по народному баба Цола) бил на моменти изключително

осмислен. Ето какво каза по този случай Божо: „Еми, прав е. Ние току-що изживяхме поредния епизод от този продължил половин век сериал. За нас, размекнатите интелегенти със слаби стомаси, началните двайсетина години може да са кървава баня, от която ни настръхват косите, а по-кекавичките могат дори си изповръщат червата, но за *другарите* и останалите професионални убийци това са си моменти на кондензирана себerealизация. Кое да е по-славно от нищо не ограничаващото полета на духа избиване, но не на някакви си сто и петдесет, а, да речем, на сто и петдесет хиляди... толкова де, *неприемащи* (goi, може би)? Още Йосиф Висарионович е отбелязал, че няма по-сладко от отмъщението. Неслучайно първият такъв изключително осмислен момент на другарката Цола е участието ѝ в кланицата в Света Неделя. Замислена, финансирана и режисирана от елитните убийци от Коминтерна и великия Съветски Съюз, тази кървава баня само показва какво очаква природонаселението, ако комунистите се докопат до властта. Бум — и сто и петдесетина човешки същества незабавно отлитат разпарчетосани на небето. Не е ли велико? Найс, а? Като се вземат предвид безбройните злини, които тая проклета терористка е причинила на нещастното ни царство, вдъхновяващите моменти, от които се възхищава другарят от споменатия блог, ще стигнат за много и много неосмислени животи. Като ония на гръмнатите в тила в нощта на 1 срещу 2 февруари четиридесет и пета. Тоя откровен садист декларира също, че е привърженик на световна революция и че вярва само в най-доброто. Може би един ден и той, като славния Моряк, ще държи в отрудените си от писане на мерзости ръце не някаква пиклива химикалка, а истински болшевишки маузер, с който ще гърми до насита в тила на враговете. Винаги има достатъчно противници на вашите светли идеи, които заслужават дупка в главата, другарю. Но защо с пищов, може и с кирка, чук или права лопата. При такъв афинитет към садогероичното, и ти може да осмислиш живота си като кумирите ти от *оня* отряд. Може мазетата на «Славянска беседа», в «Дома на слепите» или на «Московска» 5 отново да се напълнят с предсмъртни писъци.“

Другарю, ей [тук](#) са посочени методи и техники, подходящи средства, както и по-закътани местенца за задоволяване на революционната страст. Предай нататък по веригата. Материал за себerealизация има колкото искаш. Най-добре да започнеш с

трепането на контрите в семейството ти, както учи Павлик Морозов. Вгледай се по-внимателно и сигурно ще намериш не един добре притаил се враг. Изпраскай му кирката в тиквата. Дерзай, другарю. ↑

[31] Броят на убитите партизани, които според законите на правовите държави по света, са класифицирани терористи, е точно установен от „народната власт“ — 3055. Те бяха обявени за герои, а близките им се ползваха от най-високите привилегии в нашия свят — те бяха членове на най-доходоносния, недостижим за простосмъртните, отварящ всички обществени врати към хранилките за мана клуб на АБПФК. Никой обаче не знае колко са жертвите на червения терор в България. В повечето случаи дори близките само гадаят как и къде са изтрепани — по затвори, мазета, оврази и закътани кории. От няколко години се говори, че са десетки хиляди и се открехват вратите на кошмарните им последни дни и часове — избити са без съд, без присъда, след неописуеми [32] мъчения и немислими по зверството си прийоми и средства. При това са надминати всички отвратителни образци на неколцината черни капитани и техните наказателни роти, защото в несвършващата кървава вакханалия се включват хиляди и хиляди разчистващи лични сметки озверени убийци от лумпените на примитивното ни общество. Дори в случаите, когато „ликвидирането на жертвите“ [33] е след пародийните процеси на „народния съд“ [34], с които комунистите особено се гордеят, кланицата е същата. По процент на успеваемост, нашите партизанстващи садисти са достигнали ония дегенерати болшевиките от най-кошмарните години на терора им. Така се е установила проклетата „народна власт“. А тя, както е известно, идва уж в името на човешкото щастие. Еми, ощастливили са ни. Божидар бил казал пред свои приятели (предавам думите им дословно): „Аз се срамувам, че страната ми е дала на света най-отвратителната профанация и зловеща имитация на правораздавателен процес, най-безмилостно и зловонно подобие на съд от кошмарен кафкиянски сън, в което палачите и сатрапите са облечени в смъртоносно червени магистратски тоги, ушити по класическата чифутска кройка. Само че не можеш да се събудиш и зверствата и изстрелите в тила са истински.“

Р. С. След повече от двайсет години в позорно мълчание, най-после с решение от 19 януари 2011 г. българското правителство (с

министър-председател героят/предателят — ненужното да се зачеркне при публикация — Бойко Борисов), обяви *първи февруари* за „Ден на почит към жертвите на комунистическия режим“. Бог да ги прости. Ние се разграничаваме.

Р'. S'. 2019 г. Излезе книгата „Погубената България“ на проф. Вили Лилков и Христо Христов. В нея можете да откриете смразяващи описания на онова, което тия злодеи вършеха десетилетия. Ето [откъс](#) за размисъл. ↑

[32] Повечето поразглезени от хилавата демокрация граждани се оплакват, че ги измъчва кашлица, безпаричие, някоя по-серт тъща, недоспал си данъчен, комшията от горния етаж или съвсем безобиден чиновник терорист от общината. Те нямат и представа от необозримите кошмари на истинските мъчения, изобретени от човешката жестокост за последните няколко хилядолетия. Съоръженията за изтезаване от древността са известни, макар и от оскъдни описания, а образци на средновековните техники са изложени тук-таме из замъци и музеи. Но и това е повече от достатъчно, за да изпитаме едно особено гадене под лъжичката, само докато четем как действа или разглеждаме отдалеч някой от ония прибори за зверски мъчения. Обаче липсват, съвсем липсват дори кратки справки за „изобретенията“ и „техниките“ на специалистите от „органите“ на „народната власт“. Няма ги инструментите, няма ги и свидетелите и потърпевшите. Как без тях човек да получи някаква, макар и мнооого отдалечена от реалността представа за „човеколюбивия й“ (и тук, както на много подобни места не е ясно колко пъти в кавички) характер? Без нея основната част от най-новата ни история за нас става само нещо доста неприятно, което се е случвало на другите хора. Както показват теорията, практиката, живият живот, както и самият инж. Къбоков, забравянето на уроците от *такова* минало обикновено завършва с фатален край. Така оставяме отворени врати за онзи, когото [Григорий Климов](#) нарича „Княз мира сега“, както и за неговите безбройни легиони от ятаци и помагачи. А те — не се заблуждавайте лекомислено — те се спотайват сред нас и само чакат злото да ги събуди. Тогава... тогава Господ да ни е на помощ! Онези от вас, които имат здрави, ама наистина здрави нерви, могат да намерят и да изгледат [тук](#) един сравнително подробен и... то не може да се каже безпристрастен — как да е такъв, но поне доколкото е възможно

сдържан разказ за ужасите на тая най-безчовечна от известните ни системи. ↑

[33] В своя литературен анализ на революционния език от ония времена, Матей обобщава: „Това е най-често срещаният израз от сленга на тия професионални убийци. Използват се също «ликвидирахме тая гад», «очистихме ги», както и разнообразни форми на «изтребвам», «премахвам» и прочее специално подбрани смъртоносно въздействащи глаголи. Съгласно заветите на главния идеолог и водещ практик на човекомразието, обезателно отново в съчетание с любимата им инсектицидна форма.

Сред доброволните джелати особено дейно са се представили и по-(и)дейни представители на еврейската задруга. Неслучайно сме ги спасили. Те изглежда не пропускат да се отблагодарят по един от своите характерни начини.“ (Това последното да се махне в израелското издание.) ↑

[34] Ето за десерт един отговор на Матей на статията „За народния съд...“ спокойно ли беше, трезво ли беше — нещо такова, от някакъв прикрит комуния. Бе той даже не се и прикрива.

„За да има легитимен съд — пише Матей, — най-напред той трябва да е конструиран съгласно действащата Конституция. Освен това трябва да има приетите от целия цивилизован свят компетентни и независими съдии, прокурори и адвокати. Прокурорът трябва да предяви обвинението и да връчи обвинителния акт, съдът да постанови мярка за неотклонение и да насрочи дата за изслушване на свидетелите на обвинението и защитата. Това означава предоставяне време на адвокатите да организират защитата, да посочат и подготвят своите свидетели, да съберат контра материали, които оневиняват подсъдимите и т.н. и т.н. Това е съдебният процес в легитимен съд. Как стоят нещата с «народния съд»? Съгласно действащата Конституция на България, такъв съд не може да се ситира и следователно той е НЕЗАКОНЕН. Не може да си толкова тъп, че да не съобразиш: той още по-малко е «народен» — всички негови присъди са «в

името на Н. Ц. В. Симеон II». Няма да се спирам на това кой и как подбира съдиите и прокурорите, нито на гаврите с «правата на подсъдимите» и връчването на присъдите след изтичане на срока за обжалване, нито на заплахите със съдбоносни последствия към адвокатите на подсъдимите, нито на диктата на съветската подлога Димитров и лично на другаря Сталин за това колко да са избитите (с присъди на «легитимния независим съд», триста седемдесет и четири пъти в кавички), както и всички останали издевателства. Все едно над какви — виновни или невинни — те са си все издевателства. И въобще не става дума за виновни и невинни, А ЗА НЕЗАКОННА И ЗВЕРСКА САМОРАЗПРАВА на шепата комуняги с елита на нещастното ни царство. Няма начин да не си чувал — обръща се Матей към своя опонент — за съдията Линч. Това, което защитаващ, скрит за лицемерна фразеология за обективност и смирение, е съд като неговия. Само че с кръвожадност, злоба и последствия в мащаби, за които негово превъзходителство не е мечтал дори съвсем плахо. Теб да те съдят така.“

С това пожелание Матей приключва задочната полемика. Случайно ни дойде наум да сравня тая статия с онова, което знаем, че е казал пред свидетели инж. Къбоков. Амче те почти изцяло се повтарят, на повечето места дословно. А сега, де. Когато го казах на Матей, той се подсмихна: „Ще използвам случая да добавя — вика, — че пожелавам и на всички, които продължават да защитават — прикрити зад лицемерна цинична фразеология — едно от най-срамните петна в историята ни, тоя позор за правосъдието и трудно достижим връх на аморалност, т.нар. «народен съд», скорошна среща с един друг съдия.“

Ние се разграничаваме. ↑

[35] Чекакчия, чекъкчия — „костоправ“ (диал.). Много по-популярно е съвсем неправилното „чекръкчия“. Но то от народните маси се използва повсеместно и безмозъчното „натурален акт“. Както казва Матей, „Да не говорим, че по същия начин, без капчица мисъл, средностатистическите граждани и селяни използват понятия от разни

подвеждащи илюминатски лозунги. Те щяха да предизвикват само частично нецензурни прояви на непочтително отношение, ако не бяха блели през прозореца в часовете по математика и бяха понаучили някои елементарни понятия от тая наука над обема, необходим да не ги «минат» с рестото.“ Ако се огледаме, ще открием изненадващо много примери на народно празноглавие — като се почне от търкането на лотарийни билетчета, мине се през демократичното избиране на местния депутатин, дето не става и за селски кмет, и се стигне до дивотията цялата нация вечер да следи циркаджийските номера на два файтона побеснели ултраси от сектор В, решени да свалят правителството по класическите партизански методи. Както казва инж. Къбоков, това внушават на тълпата фалшивите принципи на демокрацията: и идиотите могат да вземат решение накъде да върви царството, стига да имат кворум. Ние се солидаризираме. ↑

[36] Тук другарят Цочоолу се заблуждава. Фразата е от афоризма „Човешко е да се греши, божествено е да се прощава“ и принадлежи на Александър Поуп (1688–1744). Интересно е, че Командира използва подобни мисли. Все пак те са на буржоазен автор. Матей Проданов веднъж сподели с мен, че може би тук се крие някакво предчувствие за бъдещото яко *обуржоазяване* на партизанското съсловие. Според нас в това няма нищо лошо. То и хубаво няма кой знае колко. ↑

[37] Това пък, както вече знаят другарите, прочели първата книга, е не по-малко забележителен и далеч по-действен любим афоризъм на другаря Йосиф Висарионович. Той го е използвал доста често. На практика не е преставал, докато го ограничили чрез утрепване верните му съратници. Само че това — както отбелязва подмолната конспиративна историография — вече става под друг, още по-действен поразяващ девиз. ↑

[38] Понеже това са мисли на виден партизански командир, съгласно разпореждане от най-високо място, те не са цензурирани. ↑

[39] Карл Менгер (1840–1921) — създател на теорията за „пределната полезност“ и основоположник на австрийската икономическа школа. В книгата си „Принципи на икономиката“ (Grundsetze der Volkswirtschaftslehre, 1871), той показва несъстоятелността на „трудова теория“ за стойността на Мордохай Леви. Менгер пръв посочва, че стойността не е нещо вродено в стоката, а обществен феномен. А какво е казвал често Божо?

„Стойността е въображаема, виртуална величина. За разлика от простотиите на марксистите, тя не отразява никакъв си безсмислен и безсъдържателен за икономиката труд. Ако нещо има висока стойност, то е само защото достатъчно много хора смятат, че това е така. Колко си се трудил не интересува никого на пазара. Зад икономическия смисъл на парите стои единствено съгласието на обществото за употребата им — като числен израз на негови определени статистически оценки. Те не са мярка на нещо, което реално съществува. Затова няма нужда от златен или какъвто и да е друг техен материален еталон и носител.^[41] Стойността или цената е число. То просто може да се помни — записано на хартия или в паметта на компютъра. А колко имаш ти се определя като притежаваното от теб пъхнеш мислено в статистическия механизъм на пазарната оценка. Разбира се, най-сладко е, ако можеш направо да си печаташ ония специални, приети от всички многоцветни хартии с написаните на тях такива числа. Невероятна е силата на тая напълно измислена измислица. Това пръв е разбрал дедо Амшел — най-големият гений на човечеството.“ Оказва се, че Божидар (също такъв феномен) е преоткрил тая теория от друга гледна точка и също може да се смята за основоположник на антимакарксизма, макар и със значително по-късна дата. И наистина: в периода, когато са писани „Предградията“, авторът, по понятни причини, не е бил запознат с въпросната шармантна теория, която бръква в еее... в здравето на марксизма, маккартизма и маразма на маскаризма. Следователно ако инж. Къбоков е измислена личност, спокойно можем да приемем, че той пък е измислил теорията си. Ако е реална личност, верността на твърдението за авторство е очевидна. Странно е, че в онова доста неясно минало и Страхил се е вълнувал от тази теория^[42]. Въобще, както по-късно ще констатира Матей, нещата са феноменоанални. ↑

[40] Отново само за сведение — тоя път за зажаднелите за реванш привърженици на социдеите: най-ценното от прозренията на Шарл Фурие е неговият възглед за края на моногамията при най-прогресивната обществена формация и възможността на новия хомо социалистикус (може накратко и само хомо) да се занимава активно със секс през 5/6 от времето си. На автора обаче не е ясно защо е това дразнещо ограничение. Ама че идиот. ↑

[41] Затова — казва апостолът на Божидаровото учение Матей — преди хората да разберат какво е стойността, за да натрупат пари, копаели злато. Сега си копаят направо биткойни. При това виртуално, без физически усилия, защото изкопните работи са напълно автоматизирани. ↑

[42] Само за сведение: авторът, от своя страна, се запозна с тая теория, когато вече почти беше забравил, че е писал този лишен от икономически драматизъм роман. При това съвсем случайно, както едва ли не всичко, описано в тая обсебила доста от дните му, нахална до безочие книга. ↑

[43] Това е доста подозрително: откъде тогава авторът знае съдържанието на този дневник? Нали е изгорял? Веднъж изразих съмненията си пред Матей. Той веднага ми отговори: „Така е само на пръв поглед. Известно е от авторитетен източник, че *ръкописите не горят*. Създателят така е устроил универсума: всичко да се помни — и доброто, и лошото. Докато свят светува.“ За известно време този отговор ме поуспокои. Но после пак нещо ме зачовърка. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.